

**AHMED-İ DÂÎ'NİN
UKÛDÜ'L-CEVÂHİR'İ
İNCELEME-TENKİTLİ METİN-
SÖZLÜK**

(Yüksek Lisans Tezi)

Şükrü ÖZDEMİR

Kütahya – 2015

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**AHMED-İ DÂÎ'NİN UKÛDÜ'L-CEVÂHİR'İ
İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK**

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Hazırlayan:
Şükrü ÖZDEMİR

Kütahya – 2015

Kabul ve Onay

Şükrü ÖZDEMİR'in hazırladığı "Ahmed-i Dâî'nin Ukûdü'l-Cevâhir'i İnceleme-Tenkitledir Metin-Sözlük " başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2015

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Yrd. Doç Dr. Kadir GÜLER (Danışman)		
Doç. Dr. Erdem UÇAR		
Doç. Dr. Ersen ERSOY		

Doç. Dr. Niyazi KURNAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ahmed-i Dâî'nin Ukûdü'l-Cevâhir'i İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2015

Şükrü ÖZDEMİR

Özgeçmiş

01.12.1985 tarihinde İzmir'de doğdu. İlköğrenimini İzmir'de Vali Rahmi Bey İlkokulu'nda, ortaöğrenimini İzmir'de Gürçeşme Lisesi'nin orta ve lise kısmında tamamladı. 2009 yılında Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2009- 2010 eğitim-öğretim yılında Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde tezsiz yüksek lisans yaptı. Üniversite yıllarında özel olarak eski yazı, Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça ile ilgilendi, çeşitli ilim adamlarından özel dersler aldı. 2009-2011 yılları arasında İzmir Buca Teknik ve Anadolu Meslek Lisesi'nde edebiyat dersleri verdi, Karşıyaka Radikal Dershanesi'de Osmanlıca öğretmeni olarak çalıştı. 2013 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisansa başladı. Hâlen alanı ile ilgili lisansüstü çalışmalarına devam etmektedir.

ÖZET

AHMED-İ DÂÎ'NİN UKÛDÜ'L-CEVÂHİR'İ İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK

ÖZDEMİR, Şükrü

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Eylül, 2015, 251 sayfa

Ahmed-i Dâî, divân şiirinin kurucularından ve XIV. yüzyılın büyük şâirlerindendir. Divân şiirinin tekâmülünde önemli bir yere sahiptir. Edebiyat, tefsir, hadis, lugat, aruz, tıp, tarih, astronomi, inşâ, rüyâ tabiri gibi birçok alanda eser vermiş çok yönlü, ansiklopedist bir şahsiyettir. Bu tezin mevzûunu teşkil eden Ukûdü'l-Cevâhir, Ahmed-i Dâî tarafından yazılmış Arapça-Farsça manzûm bir sözlüktür. Eser, Ahmed-i Dâî tarafından öğrencisi II. Murad'a ithaf edilmiştir.

Anadolu Türk edebiyatının kuruluş evresinde örneklerini gördüğümüz Arapça-Farsça manzûm sözlükler, sonraki yüzyıllarda yazılan Arapça-Türkçe ve Farsça-Türkçe manzûm sözlüklerin prototipleri olarak kabul edilmektedir. Bu sözlükler, tahsil çağındaki çocuklara kelime ezberletmek, aruz ve kâfiye gibi edebiyât bilgilerini öğretmek amacıyla yazılmış eserlerdir. Ukûdü'l-Cevâhir 13. ve 15. yüzyıllar arasında yazılmış benzerleri gibi manzûm-sözlük yazma geleneğinin ilk örneklerindendir.

Ukûdü'l-Cevâhir üzerinde yapılan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm şâirin hayatı, edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili kısa bir özetten oluşmaktadır. İkinci Bölüm Arapça-Farsça manzûm sözlük geleneğine dair bir girişten sonra Ukûdü'l-Cevâhir'in incelenmesine ayrılmıştır. Üçüncü Bölüm eserin Türkiye el yazma kütüphanelerinde bulunan beş nüshası karşılaştırılmak suretiyle hazırlanan tenkitli metindir. Dördüncü ve son bölüm ise metinde yer alan Arapça-Farsça ve satır altı Türkçe kelimelerin Türkiye Türkçesi karşılıkları da verilerek gösterildiği mukayeseli tablolardan oluşan sözlüktür.

Anahtar Kelimeler: Ahmed-i Dâî, Ukûdü'l-Cevâhir, Arapça-Farsça, manzûm sözlük, tenkitli metin.

ABSTRACT

UKÛDÜ'L-CEVÂHİR AHMED-İ DÂÎ ANALYSIS -CRITICAL EDITION-DICTIONARY

ÖZDEMİR, Şükrü

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Supervisor : Assoc. Prof. Kadir GÜLER

September, 2015, 251 page

Ahmedi Dâî, is one of the founders of classical Turkish poetry and also one of the most renowned poets of 14th century. He has a major influence on the development of classical Turkish poetry. He is a multi-skilled encyclopaedist person , who has given works on fields such as; literature , commentary , hadith , dictionary , prosody , medical , history , astronomy, construction and dream interpretation. “Ukûdü’l-Cevahir”, which constitutes the subject of this thesis is a poetical dictionary that has been written by Ahmed-i Dâî. It has also been dedicated by Ahmed-i Dâî to his disciple II. Murat.

The Arabic-Farsi poetic dictionaries that has been written during the foundation period of Anatolian Turkish literature are seen as the prototypes of the Arabic-Persian and Persian-Turkish poetic dictionaries that has been written centuries later. These dictionaries were written to teach pupils, how to memorize words as well as teaching them literature terms like rhyme and prosody. “Ukudul cevahir” was written between 13th and 15th centuries and just as its likes , its one of the first examples of poetic dictionary tradition too.

This thesis on “Ukûdü’l-Cevâhir” consists of four chapters. The first chapter is a brief summary that consists of poet's life ,his literal characteristic and his works. The second chapter is dedicated to the revision of “Ukûdü’l-Cevâhir” after a small introduction about Arabic-Persian poetic dictionary tradition.the third chapter is the critical edition , which has been prepared by comparing the five manuscripts of the book that are stored in manuscripts of Turkish libraries. The fourth and the final part of the chapter is a dictionary, consists of comparative charts that indicates the meanings of the

Arabic-Persian and underline Turkish words that take place in the text in todays Turkish.

Keywords: Ahmed-i Dâî, Ukûdü'l-Cevâhir, Arabic-Persian, poetic dictionary, critical edition.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMED-İ DÂÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. HAYATI.....	5
1.1.1. İsmi	5
1.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi, Yetiştigi Çevre.....	5
1.1.3. Germiyan ve Osmanlı Saray Çevresinde Dâî	6
1.1.4. Vefâtı.....	7
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	7
1.3. ESERLERİ.....	9
1.3.1. Manzum Eserleri.....	9
1.3.2. Mensur Eserleri.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

ARAPÇA-FARŞÇA MANZUM SÖZLÜKLER VE AHMED-İ DÂÎ'NİN MANZÛM SÖZLÜĞÜ (UKÛDÛ'L-CEVÂHİR)

2.1. ARAP VE FARS LEKSİKOĞRAFİSİNDE SÖZLÜK YAZIMININ BAŞLAMASI VE MEŞHÛR SÖZLÜKLER.....	16
2.2. ARAPÇA- FARŞÇA MANZÛM SÖZLÜKLER.....	18
2.3. AHMED-İ DÂÎ'NİN MANZÛM SÖZLÜĞÜ (UKÛDÛ'L-CEVÂHİR).....	20
2.3.1. Adı.....	20
2.3.2. Yazılış Tarihi.....	22
2.3.3. Yazılış Sebebi.....	23
2.3.4. Beyit Sayısı.....	25

2.3.5. Aruz Vezinleri.....	27
2.3.6. Nazım Şekli.....	28
2.3.7. Kâfiye ve Redif Düzeni.....	30
2.3.8. Üslûp Özellikleri.....	31
2.3.9. Eserin Muhtevâsı.....	33
2.3.10. Ukûdü'l-Cevâhir Tenkitli Metnine Esas Teşkil Eden Yazma Nüshaların Tavsifi ve Değerlendirilmesi.....	36
2.3.11. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Usul.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN.....	42
----------------------------	-----------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK.....	135
EKLER.....	240
SONUÇ.....	245
KAYNAKÇA.....	248

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 2.1: Ukûdü'l-Cevâhir Nüshalarının Beyit Sayılarının Mukayeseli Cetveli... ..	25
Tablo 4.1: Sözlük.....	136

KISALTMALAR

age	Adı Geçen Eser
agm	Adı Geçen Makale
agt	Adı Geçen Tez
AÖ	Adnan Ötüken
BV	Bağdatlı Vehbi
c.	Cilt
FŞ	Farazî Şekil
HP	Hüsnü Paşa
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MK	Millî Kütüphane
RE	Reşid Efendi
s.	Sayfa
TDe	
TDED	Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd	Ve Devamı

TEZ METNİ

GİRİŞ

Kendi içerisinde bir gelenek teşkil eden edebî eserler, yapısı ve varlığı bakımından dış şartlara ırcâ edilemez. Edebiyat tarihi edebî eserlerin tarihidir ve metin odaklı olmalıdır. Edebî nevilerin, geleneklerin ve büyük eserlerin incelenmesini ve doğru bir şekilde ortaya konmasını amaçlayan edebiyat tarihi çalışmalarında hedeflenen sonuca ulaşmak ön hazırlık çalışmalarının doğru yapılması, eksiklerin giderilmesi ve malzemelerin derlenmesi ile mümkündür. Yakın zamanlar ile uzak devirlerin karakterleri ve belirgin hususiyetleri dikkate alındığında edebiyat tarihi hazırlık çalışmalarında kullanılan kriterlerin üzerinde çalışılan devirlere göre farklılık arz etmesi tabîdir. Yakın dönemlerde üzerinde çalışılacak matbû metinlerin problemleri ile uzak devirlerin el yazma metinlerinin problemlerinin birbirinden farklı olması çalışmalarda farklı ölçütler kullanılmasını gerektirmektedir.

Klasik devirlerle ilgili olarak yapılan edebiyat tarihi çalışmalarında el yazması metinlerin temini, tetkiki, mukayese edilmesi, şecerelerinin çıkartılması, akrabalık bağlarının tespit olunması, gerekiyorsa metin tamiri yapılması, metin tenkidi ölçütlerinin yazmalara tatbik edilmesi ve bu şekilde müellifinin elinden çıkana en yakın bir biçimde eserin elde edilmesi hazırlık çalışmalarının çeşitli safhaları olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmalar sayesinde ki mekanik hatalardan, imla hatalarından, okuma yanlışlarından, yakıştırmalardan, müstensih yanlışlarından arındırılmış bir neşir yapılır; yapılan neşir, araştırmaların yanlış bir zemine oturmasına engel olur. Edebî eser incelemesi; ses, âhenk, ritm, vezin, üslup, edebi sanatlar bakımından eserin değerlendirilmesi sağlam bir zemin üzerinde, doğru bir istikamette ilerler. Klasik edebiyat incelemeleri ve edebiyat tarihi araştırmalarında “tenkitli metin neşri” bu yüzden zarurîdir ve çok önemli bir yere sahiptir.

Bu önem bu tez çalışmasının konusunu belirleyen en temel sebep olmuştur. XV. yüzyılın büyük divan şairi Ahmed-i Dâî'nin Ukûdü'l-Cevâhir adlı Arapça-Farsça manzûm sözlüğünün tenkitli neşirini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma birkaç bakımdan önemlidir:

Birincisi Ahmed-i Dâî'nin hayatı ve eserleri hakkında yapılan çalışmalara küçük de olsa bir katkıda bulunmaktadır. İkincisi genel edebiyat tarihi çalışmaları açısından daha önce üzerinde çalışılmamış bir eser tenkitli neşir yoluyla edebiyatımıza

kazandırılmakta, bu konuda çalışacaklar için incelemelerin ön hazırlık safhası tamamlanmış olmakta, araştırmacılara büyük bir kolaylık sağlanmaktadır. Üçüncüsü manzûm sözlük geleneğinin edebiyâtımızda nasıl bir gelişme kaydettiğini görmek ve anlamak açısından bir eserden daha istifade imkanı doğmaktadır. Tez çalışmasında sadece metin neşriyle yetinilmeyip mukayeseli bir sözlük neşre ilave edilmiştir. Bu mukayeseli (Arapça-Farsça-Eski Anadolu Türkçesi-Türkiye Türkçesi) sözlük 14. ve 15. yüzyıl eğitim sisteminde öğrencilere öğretilmesi amaçlanan klasik doğu dillerinin (Arapça ve Farsça) temel vokabülerinin ve bu vokabüleri oluşturan sözlerin hangi Türkçe kelimelerle karşılandığının görülmesi bakımından fikir vermektedir ve dolayısıyla eğitim tarihi, dil tarihi ve edebiyat tarihi açısından bir takım çalışmalara kaynaklık edebilir. Detaylı olmasa da yapılan kısa bir inceleme daha sonra yapılacak detaylı bir incelemenin ve yeni bir tez çalışmasının çekirdeği mahiyetinde düşünülmalıdır.

Elbetteki bu zorluktaki bir çalışma birtakım eksiklikleri, sehivleri ve hataları bünyesinde barındıracaktır. İleride yapılacak benzer çalışmalar bu ilk çalışmanın hatalarını giderebilir. 13. yüzyılda “Çin Yazısı’nın Tarihi” adlı eseri kaleme alan Tai Tung “Eğer eserimin mükemmel olmasını isteseydim bu kitabın hiç çıkmaması lazımdı” demişti. Bu tez çalışması için de aynısını söylemek mümkündür.

Ahmed-i Dâî’nin “Ukûdü’l-Cevâhir” adlı eserini müellifinin elinden çıkana en yakın bir şekilde tespit etmeyi, eser üzerinde çalışacak olan bilim insanları ve araştırmacıların işini kolaylaştırmayı, eserlerinin neşri yoluyla Ahmed-i Dâî’nin hayatı ve edebî kimliğinin aydınlatılmasına ufak bir katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışma; bir senelik meşakkatli ve hayli yorucu bir mesainin neticesidir. Bu çalışmada yolların daraldığı, müşküllerin çoğaldığı yerlerde önümü açan, destek olan pekçok kişinin isimlerini anmamak, yardımlarını zikretmemek kadir-nâşinaslık olacaktır. İşbu cümleden olarak Farsça kelime ve kelime gruplarının tespiti ve okunmasında karşılaştığım güçlüklerde her seferinde büyük bir memnuniyetle yaptığı yardımdan dolayı İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümü emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Kanar’a, Arapça ibârelerde görüşlerine ve bilgisine başvurduğum hocam ilahiyatçı-yazar Hüseyin Avni Kansızoğlu’na minnet ve teşekkür borcum vardır. Ayrıca beni yüksek lisansa yönlendiren, hiçbir zaman maddî-manevî desteğini esigemeyen, tezi baştan sona gözden geçirmek lütfunda bulunan hocam Prof. Dr. Şevket Toker’e,

akademik ve ilmî çalışma disiplini kazanmakta kendime örnek aldığım değerli ağabeyim, hocam Doç. Dr. Erdem Uçar'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Son olarak tez çalışmamın danışmanlığını her aşamada büyük bir ilgi ile yürüten, yanlışları tashih, eksikleri ikmal etmekte en az benim kadar yorulan, lisansüstü ders ve çalışmalarda ufkumu açarak bilimsel düşünmeyi ve akademik çalışmayı, bilimsel bir çalışmanın ancak büyük bir sabır işi olduğunu bana öğreten tez danışmanım, hocam Yrd. Doç. Dr. Kadir Güler'e sevgi, hürmet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM
AHMED-İ DÂÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1.HAYATI

Bu bölümde bir girizgâh mâhiyetinde ve bu konuda yazılmış monografi ve makalelerin bir hülasası olmak üzere şâirin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.¹

1.1.1. İsmi

Ahmed-i Dâî'nin kendi eseri olan Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî mukaddimesinden öğrendiğimize göre şâirin adı Ahmed, babasının adı İbrahim, dedesinin adı Muhammed ve mahlası Dâî'dir.² Adı mahlasıyla birlikte anılmaktadır. Bazı kaynaklarda Ahmed Dâî şeklinde yazılmasının yanlışlığı şiirlerinde Ahmed-i Dâî imlasının aruz veznine uygun olmasından anlaşılmaktadır.

1.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi, Yetiştigi Çevre

Kaynaklar Dâî'yi Germiyanlı olarak göstermekle birlikte doğum yeri ve doğum tarihi hakkında net bir bilgi vermezler.³ Kaynaklarda sadece Germiyanlı olduğu, Germiyan sarayına bağlı olarak kadılık yaptığı bilgisi yer almaktadır.⁴ Dâî hakkında yazılan monografilerde de onun Germiyanlı olduğu görüşü hakimdir. Germiyan'da ne zaman bulunduğu, oradan nasıl, ne sebeple ve ne zaman ayrıldığı tam bir kesinlikle bilinmemektedir.⁵

¹Bu konuda yapılmış çalışmalara bir yenilik katmak iddiasında olmayan bu hülasadan daha tafsilatlı bilgiye ulaşmak için bkz: İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1952; Tunca Kortantamer, Ahmed-i Dâî İle İlgili Yeni Bilgiler, TDe., VII , s. 103-138,1977 ; Mehmet Özmen, Ahmed-i Dâî Divanı (Metin, Gramer, Tıpkıbasım), c. I, s. XXVII-XXXVIII, Ankara, 2011; Günay Kut, TDV İslam Ansiklopedisi, "Ahmed-i Dâî" maddesi, c. 2, s. 56-58, 1989.

² İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri, s. 6, İstanbul, 1952; Mehmet Özmen, Ahmed-i Dâî Divanı (Metin, Gramer, Tıpkıbasım), c. I, s. XXVIII, Ankara, 2011.

³ Örnek olmak üzere Kınalızâde Hasan Çelebi tezkiresinde Dâî'nin Germiyanlı olduğu şu satırlarla anlatılır: "Vilâyet-i Germiyândan Sulân Murâd-ı Mâzî'nin birâderi Emir Süleymân şu'arâsından ve nâzımân-ı Rûmun âkdem-i kudemâsındandır." (Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ, I. Cilt, Hazırlayan: İbrahim Kutluk, Ankara, 2014)

⁴ İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 12; Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXVIII.

⁵ Tunca Kortantamer, Dâî'nin Germiyan sarayı ile ilişkisini gösteren bir ipucu bulunmadığını söyler, Ahmed-i Dâî'nin divanında Emir Süleyman, Mehmed Çelebi, Musa Çelebi, II. Murad, Ali Paşa, Hamza Paşa gibi kişiler için yazılmış şiirler olduğu halde hiçbir Germiyan beyinden bahsedilmemesini buna delil olarak gösterir. Germiyanolu II. Yakup Bey adına yazdığı "Tâbirâmme Tercümesi"ni II. Yakup'un 1427 senesinde II. Murad'ı ziyareti sırasında kendisine sunmuş olabileceği, ya da Osmanlı muhitinden bir aralık ayrılıp kısa bir süre Germiyan ilinde kalarak eserini bu arada yazmış olabileceği şeklinde birtakım ihtimaller ileri sürer. (Tunca Kortantamer, agm, s. 105-106)

Dâî'nin eğitim süreci, kendisinden ders aldığı kimseler, yetiştiği ilmî muhit, tahsilini yaptığı yer veya yerler hakkında tezkirelerde, tarihî eserlerde hiçbir bilgi yoktur. Tezkireler Dâî'yi fazilet ve kemâlât sahibi olduğu, ehl-i ilimden olduğu, iyi bir eğitim gördüğü şeklinde genel yargılar içeren cümlelerle anlatırlar. Arapça ve Farsça'yı büyük bir vukûfla bilmesi, edebî Tükçe'ye tasarrufu, şiir ve nesir dilinde gösterdiği muvaffakiyet bu yargıları doğrulamaktadır. Ayrıca tefsir, hadis, lugat, aruz ,tıp, tarih, astronomi, inşâ, rüya tabiri gibi birçok alanda eser vermesi kendisini çok yönlü yetiştirdiğini, ansiklopedist bir şahsiyet olduğunu, iyi bir eğitimden geçtiğini gösterir.⁶

1.1.3. Germiyan ve Osmanlı Saray Çevresinde Dâî

Sehî Bey ve Latifî, Dâî'nin Emir Süleyman devri şairlerinden olduğunu söylerler. Kınalızâde Hasan Çelebi ise onu I. Murad devri şâirlerinden sayar. Eserleri üzerinde yapılan çalışmalardan I. Murad, Yıldırım Bâyezid, Emir Süleyman, Musa Çelebi, Çelebi Mehmed ve II. Murad devirlerini idrâk ettiği anlaşılmaktadır. Germiyanolu Süleyman Şâh'ın kızıyla evlenmesi dolayısıyla Kütahya, Tavşanlı, Emet, Simav, Gediz bölgesinin çeyiz olarak Yıldırım Bâyezid'e verildiği tarihte (1378) Dâî muhtemelen bu bölgede kadılık yapıyordu. Hâmisi olan Germiyanolu II. Yakup'un Yıldırım Bayezid tarafından mağlûp edilmesi sonucu Germiyan topraklarının Osmanlı ülkesine katılmasıyla (1390) Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman'ın himâyesine girmiş olabileceği yine bir ihtimal olarak düşünülmektedir.⁷

Ankara Savaşı sırasında nerede olduğu ve ne yaptığı bilinmeyen Dâî⁸, savaş sonrasında Hamzavî, Şeyhî ve Ahmedî gibi büyük şâirlerle birlikte Emir Süleyman'ın yanındadır.1406 yılında Çengnâme adlı eserini tamamlayarak Bursa'da Emir Süleyman'a sunmuştur. Zaman zaman yüz çevirse de ekseriyetle kendisini himaye eden Emir Süleyman'a dualar ettiği, övgüler sunduğu birçok şiiri vardır. Bu şiirlerinde Emir Süleyman'ın içkili toplantılarından da bahseder, onun devrini içki ve eğlence

⁶İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 9; Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXIX.

⁷Günay Kut, agm, s. 56; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Büyük Osmanlı Tarihi, c. I, s. 60, 7. baskı, tarihsiz.

⁸ İsmail Hikmet Ertaylan, divanının Burdur nüshasında bulunan bir çağatayca şiiri Dâî'nin Timur'un çevresindeki şâir ve âlimlerle temas kurmuş olması ihtimaliyle açıklar. Bkz: İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 11.

devriolarak tanımlar. Ayrıca şiirlerinde taht mücadelesinde Emir Süleyman'a destek verir, Allah'ın onu zamanın Süleyman'ı kıldığını söyler.⁹

1410 yılında öldürülen Emir Süleyman için bir mersiye yazan Dâî, Edirne'de Musa Çelebi'nin himayesine girmiş, o da ölünce Çelebi Mehmed'e intisap etmiş ve saray muallimi olmuştur. Ukûdü'l-Cevâhir adlı eserini saray muallimi iken şehzade Murad için yazmıştır.¹⁰ Çelebi Mehmed'in ölümü üzerine bir mersiye yazan Dâî'nin divânında Sultan Murad için yazdığı üç medhiyesi bulunmaktadır.¹¹ II.Murad'ın ilk saltanat yıllarında Dâî artık yaşlılık çağına gelmiştir. Bu yıllarda muhtemelen son eseri olan Tezkiretü'l Evliya Tercümesi'ni yazar. Bu tercümeyle Karaca Bey'in teşvikiyle II. Murad adına yapmıştır.

1.1.4. Vefâtı

Dâî'nin vefât tarihi tespit edilememiştir. Son eseri olduğu sanılan Tezkiretü'l Evliyâ Tercümesi'ni yazdıktan sonra çok yaşamadığı tahmin ediliyor. Çünkü daha sonraki tarihlerde yazılmış başka bir eserine henüz tesadüf olunamamıştır. Bursa'da kendi adıyla anılan bir câmi vardır ve câminin yanında bulunan mezarın ona ait olduğu söylenmektedir.¹²

1.2.EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Ahmed-i Dâî, divân edebiyâtının kurucularından ve XIV.-XV. asırların büyük şâirlerindendir.¹³ Şiirin teknik hususiyetlerinde (vezin, kâfiye vs.) başarılı olduğu gibi ince, hassas ve çok derin bir şiir kâbiliyetine sahiptir.

⁹ Bahsi geçen şiirleri metni için bkz: Prof. Dr. Tunca Kortantamer, agm, s. 110-122; ayrıca Mehmet Özmen, age, c. I.

¹⁰Tunca Kortantamer, agm, s. 126; Prof. Dr. Günay Kut, agm, s. 57; İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 20, 108, 116.

¹¹Tunca Kortantamer, agm, s. 133 vd.

¹²Günay Kut, agm, s. 57.

¹³Fuad Köprülü, Ahmed-i Dâî ile ilgili şöyle diyor: "Dinî ve sofîyane bir ideal tâkip eden şâirleri bırakarak, hükümdarlara ve büyük ricale kasideler, aşk ve şarap şiirleri, sevda maceralarını musavvir manzum hikâyeler yazan yani lâdini edebiyâtın mümessili olan san'atkârlara gözümüzü çevirecek olursak, bunların en eskisi olan Ahmed-i Dâî'yi görürüz. Kermiyan ve Osmanlı saraylarına mensup olan bu şâir, Selman Savecî, Kemal Hocendî gibi Acem şâirlerini oldukça muvaffakiyetle taklit etmiştir. Maamafih onu büyük bir şâir saymak ve Osmanlı şiirinin tekâmülü üzerinde mühim bir te'siri olduğunu iddia etmek, tamamilen yanlış ve esassızdır." (Köprülüzade Mehmet Fuat, Eski Şâirlerimiz, Divan Edebiyatı Antolojisi, s. 68-69, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1934) Ahmed-i Dâî'yi basit bir mukallit gibi gören, Anadolu'daki klasik edebiyâtın kurulma aşamasında

Faruk Kadri Timurtaş, Dâî için şunları söylemektedir: “Gerek şair gerek sanatkâr olarak Ahmedî’den çok üstün ve büyük olan ve Şeyhî’den önce gelen Dâî, klasik edebiyatımızın ilk ustası denmeğe değer bir şahsiyettir.”¹⁴

Vasfi Mahir Kocatürk’e göre: “Dâî’nin şâirliği geniştir: Çeşitli vezinli, çeşitli kâfiye ve redifler işlemiş, kendinden sonrakilere nazire örnekleri vermiştir. Lafız sanatlarının devrinde beğenilen şekillerini meydana getirmiş; yer yer renkli, ritmik ve lirik mısralar işlemiştir. Fakat şiirinin umumî evsafı derinlik ve içlilikten değil, sanat ve zarafettendir. Çağdaşı Ahmedî’ye nispetle dili daha yumuşak, sempatik olan Dâî şiirleriyle divân edebiyatının tekâmülü içine girmiş, değerli bir şair olarak yer almıştır. Fakat nazımdaki kudret ve genişlik bakımından Ahmedî’yi geçememiş, şöhret ve kendisinden sonrakilere tesir bakımından geride kalmıştır.”¹⁵

İsmail Hikmet Ertaylan ise Daî’nin nesir alanında Hamzavî’den, nazım alanında Ahmedî ve Şeyhî’den üstün olduğunu söyler.¹⁶

Eserlerinin üzerinde yapılan inceleme ve yorumlardan hareketle Dâî’yle ilgili olarak;

- Türkçeye hâkim olduğu,
- Vezin ve kâfiyeyi başarıyla kullandığı,
- Derin bir şiir kabiliyetine sahip olduğu,
- Divan edebiyatının tekâmülünde mutenâ bir mevkiye sahip olduğu,
- Şiirlerinde divan şiirinin kuruluşunda bolca rastlanan teknik kusurlara rastlanmadığı,
- Yer yer tasavvufî motifleri kullanmakla birlikte profan edebiyatın mümessillerinden olduğu,
- İran şiirine hâkim olduğu ve İran şiirini Türkçe söyleyişte başarıyla uyguladığı,

onun hiçbir payı ve etkisi olmadığını iddia eden bu hükümlerdeki isabetsizlik çok açıktır. Bu isabetsizliğin altında merhum Prof. Dr. Fuat Köprülü’nün büyük otoritesini, geniş ve şumullu mâlumatını ve eser bilgisini bu hükme ulaşmakta kullanması yatmaktadır. Zira Köprülü, Ahmed-i Dâî’nin bütün eserlerini incelemiş olsaydı Türk edebiyatının kuruluş safhasına dair umumî bilgisini, hususî eser bilgisi ile birleştirerek muhtemelen daha farklı, daha insafli ve mutedil bir hükme varacak, Ahmed-i Dâî’nin edebiyatımız açısından ehemmiyetini tasdik ve ifâde edecekti.

¹⁴Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXIV.

¹⁵Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, s. 139, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1964.

¹⁶İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 29.

- Geniş bir kültüre, engin bir bilgiye sahip olduğu gibi sonuçlara ulaşılmaktadır.

1.3.ESERLERİ

1.3.1. Manzum Eserleri

a. Türkçe Divan: Kaynaklarda, tezkirelerde ve nazire mecmualarında Ahmed-i Dâî'nin şiirlerinden örnekler verilmesine rağmen bir divanı olduğundan bahsedilmez. İlk kez Türkçe divanından bahseden “Osmanlı Müellifleri” adlı biyografi ansiklopedisinin yazarı Bursalı Mehmed Tahir Bey olmuştur. Divanın Bursa’da Orhangazi Kütüphanesinde bulunduğunu söyleyen Tahir Bey’in bu ifadesinden Türkçe Divan’ı Farsça Divan ile karıştırdığı anlaşılmaktadır.¹⁷ Elde mevcut iki nüshadan ilkinin Prof. Dr. Ahmed Ateş, 1948’de Burdur Vakıf ve Halkevi Kitaplığı’nda (no: 735) bulmuş ve bir makale ile tanıtmıştır.¹⁸ Çengnâme ve Vâsiyet-i Nûşirevân ile birlikte bir mecmua içinde yer alan bu nüshanın sayfaları bulunduğu birbirine karışmış durumdaydı. İ. Hikmet Ertaylan, Ahmed Ateş’in makalesinden sonra yazmanın sayfalarını düzenleyerek neşretmiştir.¹⁹ İkinci nüshayı Prof. Dr. Tunca Kortantamer, Kâhire’de Mısır Millî Kütüphanesi’nde Dârü’l-Kütübi’l-Kavmiyye’de bulmuştur. (no: 8658/23) Daha önceden müstakil bir eser sanılan Mutâyebât’ın Türkçe divanın bir parçası olduğu Kâhire nüshasının bulunmasıyla anlaşılmıştır. Divanın her iki nüshası da mürettep değildir. Divanda 27’si kaside olmak üzere 331 şiir bulunmaktadır.²⁰ Türkçe Divân iki cilt hâlinde Prof. Dr. Mehmet Özmen tarafından hazırlanmış, bu neşir Türk Dil Kurumu tarafından bastırılmıştır.²¹

b. Farsça Divan: Sehî Bey,Dâî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazdığını söylese de Farsça Divânı olduğundan bahsetmez. Divânın tek yazma nüshası Bursa’da

¹⁷Gönül A. Tekin, Çengnâme, Ahmed-i Dâî, s.51, Harvard University, 1952; Bursalı Mehmed Tahir Bey, Osmanlı Müellifleri, (Hazırlayanlar: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen) c. 2, s. 82, İstanbul, Meral Yayınevi, 1972.

¹⁸Ahmed Ateş, “Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler”, TDED, II/3-4, s. 171-191, 1948.

¹⁹Gönül A. Tekin, age, s. 51 ; İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 13-144; Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXVI.

²⁰Günay Kut, agm, s. 57; Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXVI.

²¹Hazırlayan: Mehmet Özmen, 1. cilt (Metin, Gramer, Tıpkıbasım) + 2. cilt (Dizin) , toplam 1038 sahife, TDK Yayınları: 775/1, Ankara, 2001.

Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ndedir. (Orhan Gazi no: 1196) Bu nüsha 1412 yılında bizzât Ahmed-i Dâî'nin yazdığı müellif nüshasıdır. Dâî bu eserini Hacı Halil Bey'e sunmuştur. Divanın girişinde Hacı Halil Bey'i öven üç kaside, sonra uzunlu-kısalı altı kaside vardır. Bundan sonra sırasıyla zamandan şikayet eden üç kaside, yetmiş dört gazel ile kıt'a ve beyitler gelir. Toplam yüz beş sahifedir. Farsça Divan'ın Ali Nihat Tarlan tarafından istinsah edilen bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. (Tarlan no: 187) Ertaylan, 13 sahifesini tıpkıbasım olarak yayımlamıştır.²²

c. Çengnâme: “Çengnâme, aruzun ‘mefâîlün mefâîlün feûlün’ kalıbı ile yazılmış 1446 beyitten ve yirmi dört bölümden meydana gelen bir mesnevidir.²³ Eserin üç nüshası vardır: Burdur nüshası, İzzet Koyunoğlu nüshası (bu nüsha Vasfi Mâhir nüshası olarak da bilinir) ve Sivas Ziya Karal nüshası. İ. H. Ertaylan, eserin Burdur nüshasını tıpkıbasım olarak neşretmiştir.²⁴ Gönül Alpay Tekin Burdur ve İzzet Koyunoğlu nüshalarını mukayese ederek eserin tenkitli neşrini yapmıştır.²⁵ İ. H. Ertaylan eseri şöyle değerlendirmektedir. "Eser, Emir Süleyman'ın eğlence meclislerinden alınan bir ilham ile yazılmış, bu itibar ile de sazdan ve sözden bahsetmekte ise de zannolunduğu gibi gayesi Sultan'a bir temellük değil, belki ibret ü intibahtır. Didactico Romantique bir eserdir. Yer yer de tasavvufi fikirlerle ve motiflerle süslenmiştir. Osmanlı Edebiyatı'nda da original denebilecek kadar mevzûunda tasarruflar gösterilmiş, ilk klasik mesnevi vesikası, ilk şaheserdir"²⁶

Eserin Konusu: “Eser katılan herkesin şiir okuyup şarap içtiği bir saz ve eğlence meclisinde bulunan “çeng”in başından geçenleri anlatır. Çengi meydana getiren dört unsur, ‘ipek, kıl, ağaç, ahu derisi ve at kılı’ başlarından geçenleri teker teker anlatırlar. Eser tasavvufî bir anlam taşır.”²⁷

d. Vasiyyet-i Nûşirevân-ı Âdil be-Puseriş Hürmüz-i Tâcdâr: Nûşirevân'ın oğlu Hürmüz'e verdiği öğütleri ve vasiyyetini anlatan pendnâme türünde sekiz sahifelik

²²Gönül A. Tekin, age, s.55-56; Günay Kut, agm, s. 57; İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 117-123.

²³Günay Kut, agm, s. 58.

²⁴İsmail Hikmet Ertaylan, age, 157-262.

²⁵Gönül A. Tekin, age, 57.

²⁶İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 82.

²⁷Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXVI.

kısa, didaktik bir mesnevidir. Tek nüshası Burdur Halkevi Küt.'de bulunan mecmuadadır.²⁸İ. H. Ertaylan eserin tamamını tıpkıbasım olarak yayımlamıştır.

e. Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkindî'nin Manzum Mukaddimesi: Dâî'nin tefsir mukaddimesi müstakil bir mesnevidir. 243 beyitten oluşmaktadır.Şehnâme vezniyle, arûzun “feûlün feûlün feûlün feûl” kalıbıyla yazılmıştır. Dört kısımdan oluşmaktadır:

I) Tevhid: 1. ve 30. Beyitler arasında ilâhî kudret, 30. ve 90. beyitler arasında Kur'ân-ı Kerîm'in ilahî sevgiliye ulaştırıcı bir rehber olduğu anlatılır.

II) Na't: Dâî bu kısımda hazret-i peygamberin vasıflarını ve tebliğini anlatır. II. kısım 140. beyte kadar devam eder.

III) Ashab-ı Kirâmın Övgüsü: Bu kısım 153. beyte kadar sürer.

IV) Beyân-ı Sebeb-i Tercüme-i Kitâb: Şâir bu kısımda Allah'ın inayet müjdesi ve Umur Bey'in teşvikleriyle eseri tercümeye karar veriş sürecini anlatır.²⁹

f. Câmâsbnâme Tercümesi: Câmâsbnâmelerin kaynağı İran edebiyatıdır. Farsça ilk Câmâsbnâme “Keyânîler'den Şâh Güştâsb'ın kâinât ve yaratılışla ilgili sorularına, İran mitolojisinde ileri görüşlü ve hakîm diye nitelendirilen Vezir Câmâsb'ın verdiği cevaplardan oluşan Pehlevice yazılmış 500 beyitlik bir risâledir.”³⁰ Ahmed-i Dâî bu eseriyle Türkçe ilk Câmâsbnâme'nin yazarı olmuştur. Telif-tercüme hususiyeti gösteren bu esere Nasîrüddîn Tûsî'nin aynı isimdeki 30 beyitlik eseri kaynaklık etmiştir.³¹ Eser şehnâme vezninde arûzun “feûlün feûlün feûlün feûl” kalıbıyla yazılmıştır. Şâh-ı mârân hikayesinin devamı niteliğinde olan Câmâsbnâme Danyal peygamberin oğlu Câmâsb'ın hayatı hakkında klasik bir mesnevidir. Mesnevide Câmâsb, bilginin sırlarını öğrenir ve gelecekte haber verir. Nasîr-i Tûsî'nin Câmâsb'ın ağzından hicrî 773-803 (miladî 1371/72-1400/1) yılları arasında olacak hadiselerle ilgili bilgi vermesi, Timur'un zuhurundan bahsetmesi, Ankara muharebesinin şokunu

²⁸Gönül A. Tekin, age, s.52; Günay Kut, agm, s. 58; İsmail Hikmet Ertaylan, age, s. 129-133.

²⁹ Mustafa Özkan, “Ahmed-i Dâî'nin Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkindî Mukaddimesi”, s. 128, TDED, XXIX, İstanbul, 2000.

³⁰ Mustafa Erkan, TDV İslam Ansiklopedisi, “Câmâsbnâme” maddesi, c. 7, s. 43, İstanbul, 1993; Kâzım Köktekin, “Ahmed-i Dâî'nin Câmâsbnâme Tercümesi ve Dili”, s. 27, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı, 13, Erzurum, 1999.

³¹Kâzım Köktekin, agm, s. 28.

yaşayan Ahmed-i Dâî'nin esere ilgi duymasına ve bu yüzden tercüme etmek istemesine sebep olmuş olabilir.³² İ. Hikmet Ertaylan, Râîf Yelkenci'de bulunan iki eksik nüshayı karşılaştırıp eseri neşretmiştir.³³

g. Ukûdü'l-Cevâhir: İkinci kısımda detaylı olarak inceleneceğinden bu kısımda sadece ismi zikredilmiştir.

1.3.2. Mensur Eserleri

a. Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkindî: Bu eser, Anadolu'da Türkçe'ye tercüme edilen ilk Kur'an tefsiri olarak kabul edilmektedir.³⁴ Müellifi Nasr ibn Muhammed el- Fakîh Es-Semerkindî el-Hanefî'dir. Eser Timutaş Paşaoğlu Umur Bey'in emriyle tercüme edilmiştir. Umur Bey, I. Murad ve Yıldırım Bâyezid'e hizmet etmiş olan Timurtaş Paşa'nın üç oğlundan biridir, önce Emir Süleyman'ın sonra Çelebi Mehmed'in hizmetinde bulunmuştur. Eserin tercümesini Emir Süleyman'ın hizmetinde iken emretmiştir. Eserin başka bir tercümesini İbn-i Arabşâh yapmıştır. Ebü'l Fazl Musa el- İznîkî'nin "Enfesü'l Cevâhir" adlı tercümesi Ebü'l-Leys tefsirinin değil Hâzin tefsirinin tercümesi olduğu halde uzun süre Ebü'l-Leys Tercümesi zannedilmiştir.³⁵ Eser iki kısım olup birinci kısmı Ahmed-i Dâî'ye ait manzûm bir mukaddimeyi içermektedir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshalarda manzum mukaddime bulunmaktadır.³⁶ İ. H. Ertaylan eserin mukaddimesinin tamamı ile mensur kısmının sekiz sahifesini tıpkıbasım olarak neşretmiştir.³⁷

b. Tercüme-i Eşkâl-i Nasîr-i Tûsî (Tercüme-i Sî Fasl fi't-Takvîm): Nasîrüddîn-i Tûsî'nin Risâle-i Sî Fasl adlı Farsça eserinin Türkçe çevirisidir. Konusu astronomi ve astrolojidir.

³² Gönül A. Tekin, age, s.53; Günay Kut, agm, s. 57.

³³ İsmail Hikmet Ertaylan, age, 147-154; Gönül A. Tekin, age, s. 53. Eserin eksik bir nüshası İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı'nda (4028) numarada kayıtlıdır. Bu nüshada sadece 26 beyit bulunmaktadır.

³⁴ Rabia Aksu, Ahmed-i Dâî'nin "Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkindî Adlı Eseri Üzerine", s. 67, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, c. 11-1, 20019; Abdülbaki Çetin, "Ebü'l-Leys es-Semerkindî Tefsirinin Türkçe Tercümesi Üzerine", sayı 22, s. 4, Konya, 2007.

³⁵ Gönül A. Tekin, age, s.39.

³⁶ Rabia Aksu, agm, s. 67

³⁷ İsmail Hikmet Ertaylan, age, 1-10 / 341-348.

c. Tercüme-i Kitâbü't-Ta'birnâme: Ebubekir bin Abdullah el-Vâstî'nin Arapça olarak telif ettiği eserin Farsça çevirisinden yapılmış bir tercümedir. Rüya tabiri kitabıdır. Dâî eserin mukaddimesinde çeviriyi Germiyan Beyi II. Yakub'un emriyle yaptığını söyler.

d. Teressül: Bu eserden Latîfî, Kınalızâde Hasan Çelebi, Sehî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âli gibi tezkireci ve tarihçiler bahsederler. En eski inşâ örneklerini içermesi bakımından önemlidir. Mektup türlerini, yazışma kurallarını, yazışmalarda kullanılan terimleri anlatan bir eserdir. İki bölümden oluşur. Birinci bölümde yazışma kuralları, mektup başlıkları ve ünvanlar anlatılır. İkinci bölümde birinci bölümde anlatılanları somutlaştırmak için mektup örnekleri verilir. Tek ve eksik bir nüshası Manisa İlk Halk Kütüphanesi'ndedir. (Muradiye no: 1856/3, vr. 113-121)³⁸

e. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî: Ebu Nuaym el-İsfehanî'nin Tıbb-ı Nebevî adlı eserinin kısaltılarak yapılmış bir tercümesidir. Eser, Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'in isteği üzerine çevrilmiştir. Bu tercümede Ahmed bin Yusuf et-Tifaşî'nin muhtasarı esas alınmıştır. Şimdiye kadar dört yazma nüshası tespit edilmiştir. Bunların içinde en dikkat çeken İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Kütüphanesi'ndeki (no: 90) nüshadır. İki kısımdan oluşan eserin birinci kısmında yiyecek ve içeceklerin özellikleri, yemişlerle otların fayda ve zararları, havanın iyisi ve kötüsü anlatılır. İkinci kısımda hastalıkların belirtileri, tedavisi ve ilaçlardan söz edilir.³⁹

f. Miftâhü'l-Cenne: Lü'lü Paşa adına Arapça'dan Türkçe'ye tercüme edilen bir akaid kitabıdır. Birçok yazma nüshası vardır. İ. H. Ertaylan, Râif Yelkenci'de buluna iki yazma nüshadan birinin 16 sahifesini tıpkıbasım olarak neşretmiştir.⁴⁰

g. Vesîletü'l-Mülûk fî Ehli's-Sülûk: Âyete'l-Kürsî'nin tefsirinin tercümesidir. İçinde esmâ-i hüsnâ, evliyâ kıssaları ve hadisler de yer almaktadır. Eserin bilinen tek nüshası İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'ndedir. Eserin mukaddimesinden ilk beş sahife İ. H. Ertaylan tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır.⁴¹

³⁸Gönül A. Tekin, age, s.44-45; Günay Kut, agm, s. 57.

³⁹Gönül A. Tekin, age, s. 45-46 ; Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXVIII; Günay Kut, agm, s. 57.

⁴⁰Gönül A. Tekin, age, s. 40-41.

⁴¹Gönül A. Tekin, age, s. 47 ; Prof. Dr. Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXVIII; Günay Kut, agm, s. 57; İsmail Hikmet Ertaylan, age, 425-429.

h. Tercüme-i Tezkiretü'l Evliyâ: Ferîdüddîn Attar'ın Tezkiretü'l-Evliyâ adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir. Tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. (Serez no: 1800) Dâî bu eseri Karaca Bey'in emriyle II. Murad'a sunmak için yazmıştır. İ. H. Ertaylan eserine, tıpkıbasım olarak Tezkiretü'l-Evliyâ'dan örnek a örnekaalmamıştır.⁴²

⁴² Gönül A. Tekin, age, s. 47 ; Mehmet Özmen, age, c. I, s. XXXVIII; Günay Kut, agm, s. 57.

İKİNCİ BÖLÜM
ARAPÇA-FARŞA MANZUM SÖZLÜKLER
VE
AHMED-İ DÂÎ'NİN MANZÛM SÖZLÜĞÜ
(UKÛDÛ'L-CEVÂHİR)

2.1. ARAP VE FARS LEKSİKOĞRAFİSİ'NDE SÖZLÜK YAZIMININ BAŞLAMASI VE MEŞHÜR SÖZLÜKLER

Tarihte bilinen ilk sözlük Sâmi Akadlar tarafından çift dilli olarak hazırlanmış ve kil tabletler üzerine yazılmıştır. Ninova Kütüphanesinde bulunan bu sözlüğün bazı parçaları bugün British Museum'dadır. Mezopotamya sözlükçülük çalışmalarını, kadim Çin ve Eski Yunan coğrafyasındaki çalışmalar takip etmiştir. Modern sözlüklere benzeyen ilk eser Bizanslı Aristophanes tarafından yazılan "Lexicon"dur.⁴³

Araplar'da dilbilgisi ve sözlük çalışmaları Kur'an ve hadisleri anlama çabasının tabii bir sonucu olarak başlamıştır. Kur'ânda ve hadislerde anlamı tam olarak bilinmeyen kelimelerin garîb diye adlandırılması sebebiyle VIII. asrın ortalarından itibaren telif olunmaya başlayan ilk sözlüklere "garîbü'l-Kur'ân", "garîbü'l-hadîs" gibi isimler verilmiştir. Aynı dönemde yazılan "lugatü'l-Kur'an"lar Kur'ân'daki farklı Arap kabilelerine ait kelimelerle, Habeşçe ve Süryanice gibi dillerin kelimelerini açıklayan etimolojik sözlüklerdir. Döneme ait "el-vücûh ve'n-nezâir" denilen sözlükler ise Kur'ânın farklı yerlerinde farklı anlamlara gelen kelimeleri açıklarlar.⁴⁴

Arap leksikografisinde sözlük tertibi açısından iki farklı usul benimsenmiştir. Bu usullerden birincisi anlamı, ikincisi ise kelimeyi esas alır. Birinci usule göre yazılmış "meâcimü'l-mevzûât" ve "meâcimü'l-meânî"ler kelimeleri konularına göre çeşitli başlıklar altında toplar. İkinci usûle göre yazılmış "meâcimü'l-hurûf" adı verilen sözlükler ise alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.⁴⁵

İmam Halîl, Kitâbü'l Ayn adlı eserini ilk defa taklib ve ses sistemine göre tertip etmiş, alfabetik sistemde kökün ilk harfine göre dizimin ilk örneğini "Kitâbü'l Cîm"iyle Ebu Amr eş-Şeybânî vermiştir. Kökün ilk harfi ile diğer harfleri arasında alfabetik dizimi ilk uygulayan ise İbn-i Fâris'tir. İsmail bin Hammâd el-Cevherî (öl. 1009) alfabetik dizimde ilk harfi değil son harfi esas alarak bir yöntem değişikliğine gitmiştir. Konulara göre hazırlanan sözlüklerin ilk örneğini Ebu Ubeyd Kâsım bin Sellâm (öl. 853) verir. "El-Garîbü'l-Musannef" adlı eserinde 30 farklı konuda 17000 kelime

⁴³ İsmail Durmuş, TDV İslam Ansiklopedisi, "sözlük (Arapça)" maddesi, c. 37, s. 398, İstanbul, 2009.

⁴⁴ Yusuf Öz, Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, s. 7-8.

⁴⁵ Yusuf Öz, agt, s. 9-10.

derlemiştir. İbn-i Sikkât'in "Kitâbü'l-Elfâz"ı, Kürâunneml'in "El-Münecced"i ve İbn Side'nin "Muhassas"ı diğer önemli konu sözlükleridir.

İki dilli sözlük yazımı XI. yüzyılda başlar. Daha önce yapılan çalışmalar sınırlıdır. Çift dilli sözlüklerin en önemlileri arasında şu eserler zikredilmelidir:

- Lexicon Syriacum (Süryânîce-Arapça) - Hassân Ber Behlûl.
- Dîvânü lugâti't-Türk (Türkçe-Arapça) - Kâşgarlı Mahmud.
- El-Mesâdir (Arapça-Farsça) - Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî.
- Es-Sâmî fi'l-esâmî (Arapça-Farsça) - Ahmed b. Muhammed el-Meydânî.
- Mukaddimetü'l-edeb (Arapça-Farsça) – Zemahşerî.
- Tâcü'l-mesâdir (Arapça-Farsça) - Ahmed b. Ali el-Beyhakî.
- Tercümânü'l-mütercem (Arapça-Farsça-Türkçe) - Şehâbeddin İbn Arabşah.
- Ahterî-i kebîr - Mustafa Ahterî.
- Lugat-ı Vankulu (Arapça-Türkçe) - Mehmed Vankulu.
- El-Okyânûsü'l-basîf fi tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît (Arapça-Türkçe)- Mütercim Âsım Efendi.⁴⁶

İran'ın İslam'ı kabûlüyle birlikte Kur'ân ve hadisleri anlama çabası, Pehlevice yazılmış ve İran kültür tarihi açısından önemli eserlerin Arapça'ya tercümesi İranlıları Arap dili ve edebiyatı üzerinde çalışmalar yapmaya, Arapça gramer ve sözlükler hazırlamaya sevketmiştir. Arapça'nın İran ve Hint coğrafyasında hâkimiyetini kaybetmesi Selçukîler ve Timurîler devrinde olmuştur. Bu devirde bilim ve edebiyat dili olan Farsça ile 9. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar birçok eser yazılmış, dolayısıyla Farsça öğretimi için birçok gramer ve sözlük hazırlanmıştır.⁴⁷

Farsça ilk kapsamlı sözlük Esedî-i Tûsî 'nin (öl. 1073) "Lûgat-i Fûrs" adlı eseridir. İkinci kapsamlı sözlük Muhammed Nahcuvanî'nin 1328'de hazırladığı "Sihâhü'l-Fûrs"tür. 13. ve 14. yüzyıllarda hazırlanan sözlüklerde Esedî'nin çalışması esas alınmıştır.

⁴⁶İsmail Durmuş, agm, s. 399-401.

⁴⁷Yusuf Öz, agt, s. 20.

Arapça sözlük çalışmalarında ilk eser Edîb-i Kürdî-i Nişaburî'nin 1046'da yazdığı Bülğatü'l-Mütercem fi'l-lugat'tır. Kadı Hüseyin Zevzenî'nin "Tercemân-ı Kur'ân"ı ilk Kur'ân sözlüğüdür. Hubeş et-Tiflisî, Cevâmiu'l Beyân" ve "Kitâbü Vücûhi'l-Kur'ân" adıyla iki Kur'ân sözlüğü hazırlamıştır. Ebu Ca'fer Beyhakî'nin "Tâcü'l-Mesâdir"i kelime kalıplarına göre, Ahmed b. M. el-Meydanî'nin "Es-sâmî fi'l-Esâmî"si konularına göre hazırlanmış sözlüklere örnektir.

Hindistan coğrafyasında yazılmış ilk hacimli sözlük Fahreddîn Mübârekşâh'a ait "Ferheng-i Kavvas"tır. "Bahrü'l-Fezâil", "Şerefnâme-i Münyerî", "Müeyyidü'l-Fuzalâ", "Medârü'l-Efâzıl", "Ferheng-i Reşidî", "Şemsü'l-Lugat", "Heft Kulzum", Gıyâsü'l-Lugat" ve "Burhân-ı Kâtı" Hind coğrafyasında yazılmış diğer önemli sözlüklerdir. "Burhân-ı Kâtı" Mütercim Âsım Efendi tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

Ferheng-i Nefsî, Ferheng-i Nizâm, Lugatnâme gibi sözlükler İran'da son dönemde yapılmış önemli çalışmalardır.⁴⁸

2.2. ARAPÇA- FARŞÇA MANZÛM SÖZLÜKLER

Manzûm sözlükler genellikle hükümdarların, emirlerin, önemli kişilerin çocuklarına ders kitabı olarak yazılmış eserlerdir. Bu eserlerin hedef kitlesi daha çok tahsil çağında olan çocuklardır. Manzûm eserler çocukların tabiatine ve zevkine daha uygun ve cazip geldiği için öğretilmek istenen klasik dillerin en çok kullanılan kelimeleri bu sözlüklerde yer alan manzumelerin ezberletilmesi yoluyla onlara öğretilmekteydi. Manzûm sözlükler başlarında yer alan mukaddimelerden sonra kıt'alara bölünüyor, her kıt'ada belirli bir konudaki kelimeler yer alıyordu. Tamamen pedagojik amaçlarla yazılan bu eserlerde farklı vezinler kullanılmakta, dolayısıyla aruz ve kafiye gibi edebiyat bilgileri de bu suretle öğrencilere öğretilmekteydi.⁴⁹ Örnek olmak üzere Nisâbü's-Sıbyân müellifi eserini manzûm olarak yazmasının sebebini şöyle açıklar:

⁴⁸Tahsin Yazıcı, TDV İslam Ansiklopedisi, "sözlük (Farsça)" maddesi, c. 37, s. 401-402, İstanbul, 2009.

⁴⁹Semih Tiryakiol, Dil Öğretimi Geleneğimizde Manzûm Sözlükler (Tuhfe-i Asım Örneği), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 7-8, İstanbul, 2013; Nihad M. Çetin, Ahmedî'nin "Mirkâtü'l-Edeb"i Hakkında, Türkiyat Macmuası, c. 14, s. 221, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1965.

صبيان را پیش از تعلم لغت رغبت می افتد بخواندن اشعر پارسی و خوش آمدن شعر طبعهای
غریزیست و تعلم لغت کلید همه علمهاست قدری از و شعر کردم تا بی تکلف یاد گیرد“موزونرا

“Çocukların dil öğrenmelerinden önce Farsça şiirler okumaya rağbetleri olur. Şiirin çekici gelmesi, münasip mizaçların bir tabiatidir ve dil öğrenmede bütün ilimlerin anahtarıdır. Külfetsizce öğrenmeleri amacıyla ondan bir miktar nazmettim.”⁵⁰

Arap, Türk ve Fars edebiyatlarında zengin ve çeşitli örnekleri üzerinde birçok etüt, makale ve kitap çalışması yapılan manzûm sözlüklerin konumuz gereği sadece Anadolu’daki ilk örnekleri olan Arapça-Farsça manzûm sözlüklere serî bir nazarda bulunursak görürüz ki iki dilli manzûm sözlüklerin ilk örneğini Bedrüddîn Ebu Nasr Mahmûd bin Ebî Bekr El-Ferâhî vermiştir. Ferâhî’nin eserinin adı Nısâbü’s-Sıbyân’dır. 37 bend ve 200 beyitten müteşekkil eserde 1222 Arapça kelime (1088’i Farsça karşılıklarıyla birlikte) mevcuttur. XIII. yüzyıldan itibaren medreselerde ders kitabı olarak okutulan Nısâbü’s-Sıbyân Anadolu, Türkistan ve Hindistan’da büyük bir rağbete mazhar olmuştur. Aynı yüzyılda Çemizgezek Kadısı Şihâbüddîn Ahmed bin Zekeriyâ’nın “Zühretü’l-Edeb” adlı eseri Arapça-Farsça manzûm sözlüklerin ikinci örneğidir. 1242/43 yılında telif edilen eser 48 kıt’a ve 418 beyitten oluşmaktadır.⁵¹ Husâm-i Hüyî’nin “Nasîbü’l-Fityân”ı, Abdülhamîd el-Engûrî’nin 1356’da kaleme aldığı Silkü’l-Cevâhir’i, Ahmedî’nin yazdığı “Mirkâtü’l-Edeb”i ve müellifi meçhûl “Tuhfetü’l-Fakîr” bu vâdide yazılmış diğer Arapça-Farsça manzûm sözlüklerdir.

Anadolu’da 13-15. yüzyıllar arasında telif edilen bu Arapça-Farsça manzûm lügatlerin bir kısmında Arapça-Farsça kelimelerin satırlı Türkçe karşılıkları verilmiştir. Bahsi geçen eserlerin tarih bakımından en genci sayılabilecek olan “Ukûdü’l-Cevâhir”in bâzı nüshalarında satırlı Türkçe kelimelere tesadüf olunmaktadır. Her ne kadar yaptığımız mukâyeseler neticesinde bu Türkçe hâşiyelerin müellife değil müstensihlere ait olduğunu tespit etmiş isek de bu Türkçe açıklamalar bize “Ukûdü’l-Cevâhir”in ve benzeri sözlüklerin geçiş dönemi eserleri olduğunu göstermektedir. Yani daha sonraki yüzyıllarda gördüğümüz Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe manzûm sözlüklerin proto-tip örnekleri olan ilk eserler Anadolu Türk

⁵⁰Yusuf Öz, agt, s. 56.

⁵¹Yusuf Öz, agt, s. 53-54; Nihad M. Çetin, agm, s. 221-22;

edebiyâtının kuruluş aşamasında yazılmış Arapça-Farsça manzûm sözlüklerdir. Bu sözlükler Arap ve İran edebiyâtındaki ilk manzûm-mensûr sözlüklerle Türk edebiyâtındaki manzûm Arapça-Türkçe/Farsça-Türkçe sözlükler arasında ara geçiş formudurlar.

2.3.AHMED-İ DÂÎ'NİN MANZÛM SÖZLÜĞÜ (UKÛDÜ'L-CEVÂHİR)

2.3.1. Adı

Yazma nüshalarda eserin mukaddimesinin başında yer alan başlık “luğat-i ‘ukûdü’l-cevâhir”, “kitâb-ı ‘ukûdü’l-cevâhir” ve “luğat-i hamd u şenâ” olarak farklı şekillerde kaydedilmiştir. Dâî, mukaddimede eserini “‘ukûdü’l-cevâhir” şeklinde adlandırdığını söylüyor. “Ukûdü’l-cevâhir” Arapça izâfet (isim tamlaması) olup tamlamayı oluşturan kelimelerden ukûd kelimesi muzâf (tamlanan), cevâhir kelimesi muzâfun ileyh (tamlayan)’dir.⁵² “ukûd” Arapça’da cem’-i mükesser (kırık çoğul) diye bilinen çoğul isimlerin cem’-i kesret kısmındandır. Vezni “fu’ül”dür. Gerdanlık anlamına gelen “‘ikd”⁵³ kelimesinin çokluk şeklidir. “Cevâhir” kelimesi ise “fevâ’il” vezninde cem’-i mükesserdir. Cem’-i kesret vezinlerinden olup cevher kelimesinin çokluk şeklidir. Anlamı “mücevher” demektir. Dolayısıyla “‘ukûdü’l-cevâhir” tamlamasının Türkçe karşılığı “mücevher gerdanlık”tır. Fakat Aḥterî-i Kebîr Lugatî’nde belirtildiği gibi “‘ikd” kelimesinin gerdanlık anlamına gelmesi istiâre yoluyla olmuştur.⁵⁴ Esas anlamı incilerin dizildiği iptir.

Ahmed-i Dâî, eserine esas teşkil eden Reşîdüddîn Vatvat’ın “Nukûdü’z-zevâhir”ini nazmen tekrar yazdığı için eserine bu ismi vermiştir. Çünkü Vatvat’ın eserinin mensûr olduğu, Dâî’nin ise bunu manzûm olarak tekrar yazdığı eserin mukaddimesinden anlaşılmaktadır. Dâî, mukaddimesinde Vatvat’ın eserinden

⁵²“‘Ukûdü’l-cevâhir” tamlaması izâfet-i mâneviyye olup tahsis bildirir. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Mustafa Meral Çörtü, Arapça Dilbilgisi- Nahiv, s. 315 vd., İstanbul, 2014; Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları; Doç. Dr. Candemir Doğan, Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu, s. 33 vd. Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012; Mehmed Zihnî, El- Mukteżab Nahv Kısmı, s. 269 vd., Marifet Yayınları, İstanbul, 1981.

⁵³“el-‘ikdetü kalâde ki boyun bağıdır” [Ebî Nasr İsmail bin el-Hammâd El-Cevherî, (mütercim: Muhammed bin Mustafa el-Vânî), El-cildü’l Evvel min Lügat-i Vankulu, Dârü’t-Tıbbâ’atü’l Cedidetü’l Âmire, 1285].

⁵⁴“el-‘ikdü bi’l-kesri boğmuk ki boyuna tağdukları kalâde gibi ve incü dizisi. Aşıda incü dizilmiş iplige dirlerdi soñra incü dizisine isti’âre olundu.” (Mustafâ bin Şemseddîn el-Aḥterî, Aḥterî-i Kebîr, El-cildü’ş- şânî, s. 52, Ali Bey Matbaası, İstanbul, 1292.)

bahsederken onun “îcâz ve belâgat erbâbının ıstılahları üzere yazılmış, îcâz ve belâgatte son hadde ulaşmış bir eser” olduğunu söyler. Lûgat ilmine ait bu eserin adının “Hamd ü Senâ” olduğunu, müellifi olan Reşîdüddîn Vatvat’ın din ilimlerinde yüksek ihtisas sahibi, faziletli, takvâ sahibi bir âlim olduğunu ifade eder. Eseri ve müellifi bu sözlerle övdükten sonra eseri niçin nazma çektiğini açıklar. Dâî’ye göre Vatvat’ın eserindeki bilgiler bir sayfa üzerine saçılmış ipi kopmuş ve dağılmış mücevherler gibidir. Mensûr olan bu eserin akıcı bir nazımla tekrar yazılması, kıymetli mücevherlerin bir ipliğe dizilmesi gibi olacaktır. Kendisinden önce kimsenin bu işi yapmadığını söyleyen Dâî, lüzûmuna inandığı bu işi gerçekleştirir.

Bilindiği gibi “nazm” inci vs.yi dizmek demektir.⁵⁵ “mensûr” kelimesinin kökü olan “neşr” masdarı da saçmak, dağıtmak, yaymak anlamlarına gelmektedir.⁵⁶ “ve lâkin le’âlî-i mensûre ber mensûre rā bî-aqd-i zavâbıt u revâbıt-ı nazm-ı selîs-i ‘aqd-i naqd-i nefîs ne-dehend.” cümlesinde Dâî, “mensûre” ve “nazm” kelimelerini bir arada kullanarak tezat sanatından faydalanmaktadır. Vatvat’ın eserinde yazılı bilgileri kıymeti yüksek madenî nakitlere benzeten Dâî, bunların şiir vezinlerinde “ayarı sahih” hale geldiğini, yani ayarı yüksek altın hâline geldiklerini söylemektedir. Bilindiği gibi ayar tabiri “altın ve gümüş halitalarında altın ve gümüşün miktar ve nispetini belirten bir tabirdir. Ayar yükseldikçe kıymet artar. Ayarı yüksek altın demek gümüşü az altın demektir.”⁵⁷ Dağınık bir durumda olduğunu düşündüğü Vatvat’ın eserini manzûm bir tertibe tâbi tutarak istifadeye elverişli hale getirdiğini teşbîh ve tezat sanatından faydalanarak bu şekilde anlatan Dâî, Vatvat’ın eserine “nukûd-i zevâhir=göz alıcı parlak altınlar”, bunu esas alarak yazdığı kendi eserine de “‘ukûdü’l-cevâhir = mücevherler dizgesi” demektir.⁵⁸

⁵⁵ Mevlüt Sarı, Arapça-Türkçe Lûgat, s. 1531, İpek Yayın Dağıtım, İstanbul, Tarihsiz; Mehmet Kanar, Arapça Türkçe Sözlük, s. 1737, Say Yayınları, İstanbul, 2012; Mustafâ bin Şemseddîn el-Ahterî, Ahterî-i Kebîr, El-cildü sâni, s. 312, Ali Bey Matbaası, İstanbul, 1292.

⁵⁶ Mevlüt Sarı, age, s. 1483, Mehmet Kanar, age, s. 1707 ; Mustafâ bin Şemseddîn el-Ahterî, age, s. 294.

⁵⁷ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 1, s. 123, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1993.

⁵⁸ “Selim olan tabiatın zevkiyle, müstakim olan bir zihinle ve ‘her âlimin üzerinde bir ilim sâhibi vardır’ âyetinin sırrıyla bu lûgat 51 kıt’a ve 650 beyit hâlinde tekrar kaleme alındı ve bu parlak altınlara (nukûd-i zevâhir) “‘ukûdü’l-cevâhir = mücevher gerdanlık” ismi verildi.” (Tenkitli Metin, mukaddime s. 1-2)

2.3.2. Yazılış Tarihi

“Ukûdü'l-cevâhir”in yazma nüshalarında yazıldığı tarihle ilgili bir kayda rastlanmamaktadır. Fakat Ahmed-i Dâî'nin vefâtına kadar Emir Süleyman'ın (Süleyman Çelebi), onun vefât etmesinden sonra da kardeşi Musa Çelebi'nin hizmetinde bulunduğu bakılarak eserin 1413 yılından sonraki bir tarihte yazılmış olması gerektiği anlaşılır. Zirâ Musa Çelebi 5 Rebîü'l-âhir = 5 Temmuz 1413 günü Samako civarındaki Çamurluova mevkiinde kardeşi Çelebi Mehmed'le yaptığı savaşı kaybetmiş ve öldürülmüştür.⁵⁹ Ahmed-i Dâî bu tarihten sonra Çelebi Mehmed Hân'ın himâyesine girmiş ve şehzâde Murâd'ın hocası olmuştur. Çelebi Mehmed'in oğlu şehzâde Murâd'ın tahsiline itinâ gösterdiğini, dönemin büyük âlimlerini kendisine özel hoca olarak tuttuğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁶⁰ Ahmed-i Dâî'nin Edirne sarayına intisap ettiği yıl başka bir büyük âlim de Edirne'ye gelmiş ve II. Murad'ın hocası olmuştur.⁶¹ Türk, Moğol ve Fars dillerini büyük bir vukûfla bilen, Semerkand'da Seyyid Şerif-i Cürcânî ve talebesi Mevlânâ Hâcî'den ders almış olan bu büyük âlim aynı zamanda “Acâibü'l-Makdûr fi Nevâib-i Timur” adlı mühim tarihi yazan İbn-i Arabşâh'dır.⁶² II. Murâd'ın on sekiz yaşında 1421 yılında Osmanlı tahtına oturduğu göz önünde tutulursa⁶³, hem İbn-i Arabşâh'dan hem de Ahmed-i Dâî'den babasının tahta cülûs ettiği 1413 yılı ile vefât ettiği 1421 yılları arasında ders aldığı tahmin edilebilir. Fakat şehzâde Murad birbiri ardınca Amasya valisi olan iki ağabeyinin vefatları üzerine Edirne'den veliahd şehzâde

⁵⁹ İsmail Hâmi Dânişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 1, s.166, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Musa Çelebi'nin öldürüldüğü günün 10 Temmuz 1413 olduğu yazmaktadır. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, age, c. 1, s. 344)

⁶⁰ Yılmaz Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, c. II, s. 127-128, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

⁶¹ “İbn-i Arabşâh Çelebi Sultan Mehmed'e intisap ederek iltifatlarına mazhar olmuş, çocuklarının hocalığına, farisi ve arabçadan kıymetli kitaplar tercemesine, islâm ve sair devletlerle muhaberatın tesvidine memur edilmiş, Sultan Mehmed'in kâtibihususîsi olmuştu.” El menhelüssafi cilt 1 varak 71'de şöyle anlatır: “Osman oğlunun memleketine geldim. Orada on sene kaldım. Gıyaseddin Ebül feth Mehmet ibni Beyazıt için Câmîül hikâyat ve lami'ür rivayat kitabını farisiden türkçeye altı cilt olarak terceme ettim. Yanında münşi oldum. Onun namına olarak etraftaki padişahlara arabi ve farisi mektuplar yazıyordum.” (Hüsnü, İbni Arabşâh, Türkiyat Mecmuası, c. 3, s. 161)

Mükrimin Halil Yinanç, İbn-i Arabşâh'ın “10 sene kadar Bursa ve Edirne'de oturup, Çelebi Sultan Mehmed'in evlatlarını okuttuğunu, padişah ve bütün Osmanlı devlet ricâl ve erkânı ile yakından temas etmiş olduğunu” söylemektedir. (Mükrimin Halil Yinanç, İslam Ansiklopedisi Bayezid I maddesi, c. 2, s. 389, Eskişehir, 1997.)

⁶² Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu MEB İslam Ansiklopedisi “İbn Arabşâh” maddesinde (c. 5/2 s. 69'da) İbn-i Arabşâh'ın Edirne'ye vusûlünün 1412 tarihinde olduğunu söylüyorsa da doğrusu 1413 olmalıdır. Zirâ Çelebi Mehmed'in Edirne'de tahta cülûsu 1413 yılının temmuz ayında olmuştur. (İ. H. Dânişmend, age, c.1, s.168)

⁶³ (Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, (İngilizceden çeviren: Dost Körpe), 2010, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, s. 23)

sıfatıyla vali tayin edildiği Amasya'ya gitmiştir.⁶⁴ Amasya Tarihi müellifi Hüseyin Hüsâmüddin Bey; şehzâde Murâd'ın babasının cülûsunda Edirne'ye gittiğini, hicrî 818 senesi Rebûlevvel ayında yanında muallimi olan Amasyalı Şücâüddîn İlyâs Çelebî ile vali tayin edildiği Amasya'ya geldiğini söylemektedir.⁶⁵ Bu tarih milâdî 1415 senesinin mayıs/haziran aylarına denk geliyor. Çelebi Mehmed Hân'ın Edirne'de tahta cülûs ettiği 1413 temmuzundan 1415 haziran ayına kadar hemen hemen iki senelik bir müddette şehzâde Murâd Edirne sarayındadır ve Amasya'ya giderken ne hocası İbn-i Arabşâh'ın ne de diğer hocası Ahmed-i Dâî'nin kendisiyle birlikte Amasya'ya gittiğine dâir kaynaklarda en ufak bir karîne bulunmamaktadır. Öyleyse her iki hocasından bu iki senede ders almıştır. Ukûdü'l-Cevâhir'in telîf tarihi de dolayısıyla 1413 temmuzu ile 1415 haziranı arasında olmalıdır. Daha açık bir kayda ulaşılmıncaya kadar tarihî bilgileri mukâyese etmek sûretiyle teklîf ettiğimiz bu takribî tarihi kabûl etmek zarûrîdir.⁶⁶

İbn-i Arabşâh'ın 1421'de Çelebi Mehmed'in vefâtına kadar Edirne'den hiç ayrılmadığı bilindiğine göre bu dersler Edirne sarayında yapılmıştır. Dolayısıyla aynı tarihte saraya intisap eden ve şehzâdenin iki sene hocalığını yapan bu iki büyük âlimin tanışmamış olmaları mümkün değildir. Bu küçük ayrıntı Ahmed-i Dâî'yle ilgili çalışma yapan araştırmacıların gözlerinden kaçmış gibidir. Ebü'l-Fazl Musa el-İznikî'ye âit olduğu yazma nüshaların tetkik ve mukayese edilmesi neticesi kesinleştiği hâlde hem Ahmed-i Dâî'ye hem de İbn-i Arabşâh'a isnâd edilen “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî” muammasının aydınlatılmasına bu küçük ayrıntı ne şekilde hizmet edebilir bilemesek de herhalde bir ipucu olacağı kesin gibidir.

2.3.3. Yazılış Sebebi

Dâî, eserini telîf sebebini yine eserinin mukaddimesinde açıklar. Eserini, mukaddimede iki kısa manzûme ile medhettiği; “eminlik ve adalet bahçesinin nûru, iman ehlinin (dolaştıkları) bahçenin aydınlığı, zamanın ve zeminin seçkini” diye tavsif

⁶⁴ (Ses deux frères aînés, qui avaient successivement gouverné à Amassia avant lui, taient morts sous le règne même de Mohammed; deux autres frères puînés périrent plus tard par la peste. Joseph von Hammer, Histoire de L'Empire Ottoman, (Fr. mütercimi: J. J. Hellert), tome deuxième, p. 217, Paris, 1826; Ayrıca bkz.: Osmanlıca Mehmed Ata Bey'in Tercümesi (Devlet-i Osmâniye Târîhi), cilt II, s. 155, İstanbul, Keteon Bedrosyan Matbaası, 1329.

⁶⁵ Amasyalı Abdizâde Hüseyin Hüsâmüddîn, Amasya Tarihi, cild 3, s. 196, İstanbul, Necm-i İstikbâl Matbaası, 1927.

⁶⁶ Daha önce Ahmed-i Dâî'nin hayatı ve eserleriyle ilgili tafsilatlı etüdler neşreden İsmail Hikmet Ertaylan, Günay Kut, Gönül Alpay Tekin ve Mehmet Özmen; Ukûdü'l-Cevâhir'in telîfi tarihiyle ilgili bir tespitle bulunmamışlardır. Burada teklîf edilen tarih tamamen kendi araştırmamızın neticesidir.

ettiği öğrencisi şehzâde II. Murad'a ve tüm okuyup istifade edecek olanlara armağan eder. Mukaddimenin sonunda eserini ithaf ettiği şehzâde II. Murad ve babası Çelebi Mehmed hakkında dua ettikten sonra şöyle der:

Der tuhfe-i muhtaşar dârem hadîs-i besî

Ve hüve'd-duâ ellezî edrectühü fihâ

Mâ-râ be-ğayr ez du'â ço dest-res ne-bûd

İnne'l hedâyâ 'alâ miqdâri mühdîhâ.

Tercümesi:

“Bu muhtasar tuhfede (murâdımı) anlatmaya kâfi bir sözüm var. Bu söz kitaba derc ettiğim (Sultan Mehmed ve şehzâde Murâd) için (yaptığım) duadır. Çünkü onlara hediye olarak duadan başkasına gücümüz yetmez. Hediyeler ise ancak hediyeleri verenlerin gücü nispetindedir.”⁶⁷

Manzûm sözlüklerin tuhfe, nuhbe, nisab, lugat, manzûme, nazm diye isimlendirildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz. Yukarıdaki kıt'ada da Dâî eserinden “tuhfe” diye bahsetmektedir. Mukaddimedede söylediklerine ilâve olarak eserinin muhtevâsına bakıldığında Arapça'yı yeni yeni öğrenmeye başlayan genç şehzâdeye ve eserini okuyup istifâde edecek olan ilim talebelerine Farsça karşılıklarıyla birlikte dönemin din ve bilim dili olan Arapça'nın en temel kelimelerini ve deyimlerini

⁶⁷Ahmed-i Dâî bu beytinde bir iktibâs yapmaktadır. Arapça cümle bilgisine dâir Hallü'l-Meâkîd adlı eseri medrese ilimlerinde hocam, müderris Vanlı Molla Seyithan'dan okuduğum sırada kitâbın 4. sahifesinde aynı iktibâsı görmüştüm. Dâî'nin mukaddimesini okuduğumdamedrese okurken ezberlediğim bu mısrayı hatırladım. Ercişli büyük âlim Molla Seyithan bu şiirin anonim bir deyiş olduğunu bana söylemiş ve Hallü'l Meâkîd'ta da bir mısrası yer alan şiirin tamamını ezberinden yazdırmıştı. Tamamı şöyledir:

جانتسليمانيو مالعرضقنبرة
برجلجرا دةقدكانتقنفيها
ترنمتبلساناالحالوااعتذرت
باتالهدايا علمقدار مهيديها
لوكانيهدا السالانسانقيمته
لكانقيمتكالدنيا ومافيها

Tercümesi: Dügün gününde toygar kuşu Süleyman nebîye bir çekirge budu getirdi. (Kıymetli bir hediye getiremediği için) özür diledi ve lisân-ı hâl ile şöyle dedi: “Hediyeler hediyeleri verenlerin gücü nispetindedir. Eğer insana değeri ölçüsünde hediye verilseydi senin kıymetin içindekilerle birlikte dünyanın tamamı olurdu.”

öğretmeyi amaçladığı görülmektedir. Zâten emsâli olan diğer bütün manzûm sözlüklerde de aynı amaç güdülmüştür.

2.3.4. Beyit Sayısı

Dâî, mukaddimede eserini 650 beyit ve 51 kıt'a olarak kaleme aldığını söylemektedir. Tenkitli metne esas olan beş yazma nüshadan sayfaları eksik olan Adnan Ötüken nüshasından sarf-ı nazar olunduğu takdirde Bağdatlı Vehbi nüshasında 631 beyit ve 1 mısra, Hüsnü Paşa nüshasında 645 beyit, Milli Kütüphane nüshasında 641 beyit, Reşid Efendi nüshasında ise 640 beyit ve 1 mısra bulunmaktadır. Bütün bu nüshaları karşılaştırarak elde ettiğimiz Tenkitli Metinde ise tam 648 beyit vardır. Bu sayıya mukaddimenin sonundaki yukarıda işaret olunan iki beyitlik kıt'a da ilâve olunursa tam olarak Dâî'nin söylediği 650 sayısı elde edilmektedir.

Kıt'a Numarası	Tenkitli Metin	Adnan Ötüken	Bağdatlı Vehbi	Hüsnü Paşa	Milli Kütüphane	Reşid Efendi
1.	14	14	14	14	14	14
2.	9	9	9	9	8	9
3.	14	14	13	14	14	13
4.	12	12	12	11	12	12
5.	15	15	15	15	15	15
6.	14	14	14	14	14	14
7.	19	19	17,5	19	19	19
8.	8	8	8	8	8	8
9.	16	16	16	16	16	16
10.	14	14	14	14	14	14
11.	14	13	14	14	14	14
12.	12	10,5	11	11	12	12
13.	13	0	13	13	13	12
14.	15	0	15	15	15	15
15.	23	0	22	23	22	22
16.	10	0	10	10	10	10

17.	17	0	16	17	17	17
18.	15	4,5	15	14	15	15
19.	10	8,5	10	10	10	10
20.	11	0	10	11	11	11
21.	16	0	16	16	15	16
22.	9	0	9	9	9	9
23.	15	0	15	15	15	15
24.	12	0	12	12	12	12
25.	15	0,5	15	15	15	15
26.	9	9	9	9	9	9
27.	14	14	14	14	14	14
28.	17	17	17	17	17	16
29.	12	12	12	12	12	12
30.	13	13	13	13	13	13
31.	14	14	14	14	14	14
32.	12	12	11	12	12	11
33.	15	15	15	15	15	14,5
34.	16	16	16	16	15	16
35.	10	11	10	10	10	10
36.	11	11	11	11	11	11
37.	11	11	11	11	11	11
38.	14	13	14	14	13	14
39.	10	10	9	10	10	9
40.	7	7	7	7	7	7
41.	13	13	11	13	12	13
42.	14	14	13	14	13	14
43.	12	12	12	12	12	12
44.	11	11	11	11	11	11
45.	12	12	12	12	12	12
46.	12	12	12	12	12	12
47.	8	8	8	8	8	8

48.	12	12	12	12	12	12
49.	8	8	8	8	8	8
50.	9	9	9	9	9	9
51.	10	10	9	10	10	9
Toplam:	648 beyit	478 beyit	636 beyit 1 ve mısra	645 beyit	641 beyit	640 beyit ve 1 mısra

2.3.5. Aruz Vezinleri

Ukûdü'l-Cevâhir'de en çok kullanılan vezin mütekârib bahrinden şehnâme vezni olarak bilinen, edebiyâtımızın ilk mesnevisi olan Kutadgu Bilig'in de vezni olan "fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül" kalıbıdır. 9 kıt'a bu kalıpla yazılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından bunu müctes bahrinden "mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilât/ fâ'ilün" kalıbı (6 kez) , remel bahrinden "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât" (5 kez) kalıbı ve muzari bahrinden "mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün" kalıbı (5 kez) takip eder. Diğer kullanılan vezinler 3, 2 ya da 1 kez kullanılmıştır. Ukûdü'l-Cevâhir'de kullanılan kalıplar ile o kalıpların kullanıldığı kıt'alar (kıt'a numaralarıyla birlikte) aşağıda gösterilmiştir:

1) Remel bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât (1, 9, 15, 23, 29. kıt'alar)

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün/ fâ'ilât (26, 36, 45. kıt'alar)

2) Mütekârib bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül (2, 4, 8, 10, 14, 18, 22, 40, 42. kıt'alar)

3) Recez bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (3, 17. kıt'alar)

Mef'ülü fâ'ilün mef'ülü fâ'ilün (20, 28. kıt'alar)

4) Müctes bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilât/ fâ'ilün (5, 16, 31, 37, 48, 49. kıt'alar)

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilât/ fe'ilün (11, 35, 44. kıt'alar)

Mefâ'ilün fe'lâtün mefâ'ilün fe'ilün (41. kıt'a)

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (44 kıt'a)

5) Hecez bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün (6, 12. kıt'alar)

Mef'ülün mefâ'ilün mef'ülün mefâ'ilün (13. kıt'a)

6) Muzari bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün (7, 25, 33, 39, 46. kıt'alar)

7) Hezec bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün (12, 34. kıt'alar)

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün (24. kıt'a)

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün (27. kıt'a)

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün (30, 34, 47. kıt'alar)

Mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ' (43. kıt'a)

8) Münserih bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün (19, 51. kıt'alar)

9) Hafif bahrinden kullandığı vezinler ve o vezinlerle yazdığı kıt'alar:

Fâ'ilätün mefâ'ilün fa'lün (32, 38, 50. kıt'alar)

2.3.6. Nazım Şekli

Arapça- Farsça manzûm sözlükler ekseriyetle bir mukaddimeden ve sonrasında muhtelif sayıda beyit içeren bendlerden meydana gelmektedir. Ahmed-i Dâî de eserini bu tertip üzere yazmış ve her bendi “kıt'a” başlığıyla yekdiğerinden ayırmıştır. Bendlere kıt'a adının verilmesi bir gelenek dolayısıyladır. Yoksa kâfiye bakımından Dâî her bendte “aa ba ca da ea...” düzenini kullanmıştır. Bu demek oluyor ki bendler “nazm” nazım şekli ile kurulmuştur. Sadece 16. bend “xa, xa, xa, xa, xa...” kâfiye şeması ile bu durumun istisnası durumundadır ve “kıt'a” nazım şekli ile yazılmıştır. Örnek olmak üzere 1. ve 16. bentlerin kâfiye şemalarını görelim:

1. KIT'A (Nazım Şekli: Nazm)

İbtidâ vu iftitâh u fâtihat âgâzkâr

-a

İstimâlet dil-hoşî dâden muvâfîk sâzkâr

-a

İhtitâm u hatm u gâyet intihâ vü 'âkıbet

-b

Küh ü kuşvâ vu kuşârâ hâtimet

pâyânkâr-a

Cehr u i' lān şerh u taşrîh âşikārā goften
est -c

Çun şarāhat âşikārī vu şarîh est âşikār
-a

İnticāb ü intiḥāb u iştifā vu ictibā
- d

Bergozīden mişl-i o bāşed ḥıyār u
iḥtiyār - a

Münteceb çun münteḥab muḥtār u ḥayr
u muştafā
-e

Müctebā şod bergozīde faḥr kerden
iftihār -a

İrtidā rıdvān pesendīden raḍiyy u
murtażā -f

Şod pesendīde ḥayā şerm u ḥayī çun
şermsār-a

İsti'āret 'āriyet der ḥāsten şod müste'ir
-g

'Āriyet ḥahende vu mef'ül bāşed
müste'ār -a

Çun i'āret 'āriyet dāden boved fā'il
mu'ir -h

Çun ekīd est u müekked hem
mümeḥhed ostovār
-a

İḥtirāz u ittiḫa vü iḥtimā perhīz şod
-i

Muḥtemī vu mütteḫī vu muḥteriz
perhīzkār -a

Mağram u ğarm u ğarāmet vām u tāvān
est ğaram

-i

Kaşd u ikdām u 'āzīmet hemm u yemm
āheng-i kār

-a

Merte' u mer'ā çirā ki menba' -i āncā
k'ez'ū -j

Āb zāyed ğāmgosarī üns ü mūnis
ğāmgosār -a

Żayf miḥmān u ziyāfet mīzbānī vu
muzīf -k

Mīzbān u ḥıdr u sütre perde ḥācib
perdedār -a

Üḥbet u 'uddet çı sāz-i leşker u cem'aş
'uded-l

Silm çun şulḥ āştī vu be's u heycā
kārzār -a

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
-m

İn lugat-rā yād-gīr u pend-i Dā'ī yād-
dār -a

16. KIT'A (Nazım Şekli: Kit'a)

Nuzâr u naẓr u zeheb zer şod zerrîn

-x

Mükâberet ço 'inâd u ta'annüd istîze

-a

Müşârekat boved işrâk u ittîlâ' u vuķûf

-x

Çi dîde-ver şoden u kırt u ra'se âvîze –

a

Muşâdaķat ço şadâķat vülâ müvâlât est

-x

Muĥâlaşat ço muşâfât düstî-i vîje

a

Muvâfaķat ço vifâķ est sâz-kâr şoden

-x

Mumâzeķat ço ĥılâf est u ĥulf nâ-vîje

-a

Nifâķ ħîst do-rüyî münâfîķ est do-rüy

-x

Vedîd u vidd u velî düst bîkr düşîze

-a

Mükâbedet ço mu'âhât hem muķâsât est

-x

'Anâ vu renc keşîden naẓîf pâķîze

-a

Boved şemâtetü'l a'dâ' şadî-i düşmen

-x

Kelâl kond şoden küdd ü küdye dervîze

-a

Temekkün est u tevâzu' fûrû tenî kerden

-x

Şemûs ser-keş u aĥzâr ħi esb-i şeb-dîze

-a

Ço tâlibî ki se'âdet der âyed ez der-i

ġayb -x

Muķîm-i bâb-ı edeb şev ço ĥalka der

rîze -a

Mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilün

-x

Raĥîķ bâde-i şırf u mizâc âmîze

-a

2.3.7. Kâfiye ve Redif Düzeni

Ahmed-i Dâî, Ukûdü'l-Cevâhir'de ekseriyetle tam ve zengin kâfiye, nâdiren yarım kâfiye kullanmıştır. Birbiriyle kâfiyeli olan kelimelerin tamamına yakını Farsça'dır. Kâfiye bulma güçlüğü yüzünden Arapça kelimeler ekseriyetle dizelerin başında ya da ortasında yer almış, Farsça kelimeler ekseriyetle dize sonlarına bırakılmıştır. Eserde kâfiye kolaylığı bakımından masdarlar birbiriyle, ism-i fâiller

birbiriyle kâfiyelendirilmiştir. Bununla birlikte isim, edat, fiil, masdar, fâil şekillerinin karışık olarak birbiriyle kâfiyeli kullanıldığı kıt'alar da bulunmaktadır. “est” cevherî fiilinin, “şode” ism-i mef’ûlünün, “î” masdar ekinin, “den” ve “ten” masdar eklerinin, “e” ism-i mef’ûl ekinin redif olarak kullanıldığı olmuştur.

Yarım kâfiye için örnekler (2. kıt’adan): gof̄-ten, nohof̄-ten, rof̄-ten, sof̄-ten, hof̄-ten, ref̄-ten, şikuf̄-ten, girif̄-ten, gof̄-ten, şinuf̄-ten. (2. kıt’ada örneklerde görüldüğü üzere kâfiyeli kelimelerin türü aynıdır. Hepsi masdardır. “f”kâfiye harfî, “ten” masdar eki ise rediftir.)

Tam kâfiye için örnekler (6. kıt’adan): bû-den, sûtû-den, füzû-den, numû-den, âzmû-den, goşû-den, gunû-den, sû-den, bû-den, surû-den, zodû-den, rübû-den, besû-den. (Kâfiye sesi olan “û” uzun hece olduğu için iki ses kıymetindedir. Dolayısıyla tam kâfiye söz konusudur. “den” masdar eki rediftir.)

Zengin kâfiye için örnekler (4. kıt’adan): hûş, dūş, hamūş, mūş, gūş, cūş, pūş, nūş, hurūş, lūş, dūş, niyūş, fūrūş. (Bu kıt’ada isim ve isim soylu unsurlarının kâfiyelendirildiği görülüyor.)

Bazı kıt’alarda kâfiyesizlik gözlemlenmektedir. Örnek olmak üzere 27. ve 28. kıt’alarda redif var, fakat kâfiye yoktur.

Kâfiyesizliğe örnekler (27. kıt’adan):serāyende, resānende, āyende, şināsende, şitābende, hirāsende, gozārende... (Eş görevli eklerin redif olduğunu biliyoruz. “ende” fâil ekleri rediftir. Redifler kaldırıldığında geriye kalan kısımlarda kâfiye sesi bulunmamaktadır.)

2.3.8. Üslûp Özellikleri

Dâî, eserini ezberlenmek üzere talimî bir şekilde yazmıştır. Eserde Arapça Farsça kelimeler birbiri ardınca sıralanmış, “ço”, “çun” gibi teşbîh edatlarıyla, bağlama edatı olan “ve/u/vu” ile “est” cevherî fiili yahud “boved”, “şod” gibi fiillerle birbirine bağlanmıştır. Pedagojik bir maksatla kaleme alınmış bu eserde şâirâne bir üslûp aramak doğru değildir. Büyük bir şâir olan Dâî , “Ukûdü’l-Cevâhir”de sanatkârâne değil, didaktik bir üslûbu benimsemiştir. Niyetini eserindeki kıt’alara serpiştirdiği nasihat niteliğindeki mısralarla zaten muhatabına hissettirmektedir:

În lugat-râ yād-gîr u pend-i Dâ’î yād-dâr.

Çevirisi: Bu lügati öğren ve Dâî'nin öğüdünü unutma. (1. kıt'a)

Ĥadîsem ço dorr est ĩn dorr-i manzũm

Begũş-i to bāyed boved gũşvārĩ

Çevirisi: Bu inci dizisinde benim sözüm bir inci tanesi gibidir. (Bu inci gibi söz) senin kulağına küpe olmak gerektir. (14. kıt'a)

Luġat-hā-yĩ ĩn kıt' a-rā yād-gĩr

Ki bāşĩ zi 'ilm u edeb behremend

Çevirisi: Bu lügatleri iyi öğren ki ilim ve edepten hissedâr olasın. (18. kıt'a)

Dā'ĩ kemāl-i nefş zi 'ilm u edeb be-cũy

Çevirisi: Dâî, kişinin kemâli ilim ve edeb tâlibi olmaktır. (46. kıt'a)

Pend-i Dā'ĩ be-gũş-i cān bişnev

Çevirisi: Dâî'nin öğüdünü can kulağıyla dinle (50. kıt'a)

Gayet sade ve basit bir üslûpla yazılmasına rağmen eserdeki aliterasyon ve asonanslar, dolgun kâfiyeler ve redifler esere bir müzikalite ve ritim kazandırmaktadır. Bu âhenk unsurlarını örneklemek için 19. kıt'adan rastgele seçtiğimiz aşağıdaki beyitlere bakalım:

Rütbe vu mañşab dereç pāye vu ħadrā çemen

Ĥũcme vu zanbaķ est çun gol-i sorĥ u semen

'Aķd çi bend in 'ikād beste şodenmũn' aķad

Beste vu menzil nũzũl cāy-ı fũrũd āmeden

Metn u menā' at ħaşānet ço şikat mohķemĩ

Hışn u menĩ' u veşik mohķem u iccān legen

Şekve teşekkĩ şikāyet gile kerdenşefef

Perde-i dil nefş cān çirm u cesed çism ten

Şākĩ vu çun müştekĩ çun müteşekkĩ şekĩ

Ān ki şikāyet koned dir' zirre pĩrehen

Mecma' u maḥfil boved encumen-i merd çun
Me'tim ez ān zenānmeclis şod encumen

Dizelerde altı çizili ünsüzlere bakıldığında “m” ve “n” seslerinin hâkim olduğu, yine “k”, “ş” sesleri ile “ç/c” seslerinin kullanım sıklığına sahip olduğu görülür. Bu durum sadece aynı kökten müştak kelimelerin birbiri ardınca tekrarlanmasından kaynaklanmamaktadır. Mesela “cân”, “cirm”, “cesed” ve “cism” kelimeleri aynı kökten olmadıkları halde aynı sesi taşıdıkları için sanki özenle seçilmişlerdir. Yine dizelerde en çok “a” ve “e” ünlüleri tekrarlanmaktadır. Bu durum Dâî'nin dizelerin âhengini sağlamakta ses tekrârlarından (aliterasyon/asonans) en az vezin ve kâfiye kadar istifâde ettiğini göstermektedir. Eserin muhtevâsı söz sanatlarından istifâdeye elverişli olmadığı için Dâî'nin ses sanatlarına, müzikaliteye ağırlık verdiği anlaşılıyor.

2.3.9. Eserin Muhtevâsı

Ukûdü'l-Cevâhir 51 kıt'a ve 650 beyitten oluşan Arapça-Farsça manzûm bir sözlüktür. Dâî, eserin mukaddimesine besmele ile başlamakta, Allah'a hamd ve peygamberi Muhammed “aleyhisselam”a, ev halkına ve ashabına dua ettikten sonra eserine kaynaklık teşkil eden Hamd ü Sena adlı eserden, eserin müellifi olan Reşîdüddîn Vatvat'ın üstün niteliklerinden bahsetmektedir. Mensûr olan bu sözlüğü niçin nazmen tekrar kaleme aldığını açıklayan Dâî, eserin mukaddimesinde klasik İslam edebiyatlarındaki dibâce geleneğine uygun olarak gayet sanatlı ve hatta sanatlı olmanın ötesinde tasannulu bir üslup kullanmıştır. Teşbihler, uzun cümleler, ve çeşitli edebi sanatlardan istifadeyle yazılan mukaddime Farsça'dır. Sadece hamdele, salvele ve dua kısımları Arapça'dır. Mukaddimedede kitabın telif sebebi açıklanmakta, Çelebi Mehmed'in oğlu şehzâde Murad için yazıldığından bahsedilmekte, şehzade Murad iki kısa manzume ile övülmekte, Çelebi Mehmed ve şehzâde Murad için dua edilmekte, eserine “ayn-ı inayet” ve “mütalla-i kabul” ile bakılması istenmektedir. Eserin kıt'a ve beyit sayısı da mukaddimedede açık olarak belirtilmektedir.

Mukaddimeyi takiben birbiri ardınca 51 kıt'a yer almaktadır. Kıt'a başlıklarında ve kıt'a başlıklarının yanında yer alan kıt'anın aruz bahrine ilişkin yan başlıklarda

Arapça izâfetler kullanılmıştır. 51 kıt’ada toplam 2722 Arapça kelime ve deyim, 1697 Farsça karşılığı ile birlikte verilmiştir. Arapça kelimeler genellikle eş anlamlıları ve yakın anlamlıları ile birlikte verilmiştir. Arapça kelimelerin cem’-i mükesser denen çokluk şekilleri genellikle sözlüğe bakılarak öğrenildiği için kelimelerin bir kısmının yanında çoğul şekli de yer almıştır. Farsça kelimelerin çoğullarında aynı durum olmadığı için Farsça çoğul kelime nâdiren görülmektedir. Bunların da aruz veznini ve kâfiyeyi tutturmak adına kullanıldığı anlaşılıyor. Müellife değil müstensihlere ait olduğunu düşündüğümüz satırlı Türkçe kelimelerin sayısı Bağdatlı Vehbi nüshasında 1230’dur. Adnan Ötüken nüshasında sadece ilk 11 kıt’ada satırlı haşiyesi olduğu için mezkur nüshada 290 Türkçe kelime bulunmaktadır. Bazı kıt’aların sonunda pend (öğüt) ya da tefâhür (övünme) bildiren birer beyit vardır. Ayrıca her kıt’anın aruz vezni kıt’anın son beytinde belirtilmiştir. Kıt’alarda kelimeler birbirine bağlama ve benzerlik edatlarıyla bağlanmış, “boved”, “şod”, būd”, “bāşed” fiileri ve “est” cevherî fiili de aynı amaçla kullanılmıştır. Bahsi geçen fiil ve edat sayıları yukarıdaki sayıya dahil değildir. Arapça ve Farsça kelimelerin birbirine Farsça edat ve fiillerle bağlanması eserin az da olsa Farsça bilenlere Arapça öğretmek amaçlı yazıldığını göstermektedir.

Kıt’alarda konu bütünlüğü yoktur. Her ne kadar kıt’alarda birbirine yakın kavramlar verilmeye çalışılmışsa da kıt’anın tamamında aynı konuyla ilgili kelimelerin sıralanmasına kâfiye bulma zorluğu ve arûz veznine uygunluk endişesi çoğu zaman engel olmuştur.

Söylediklerimizi örneklemek adına 34. kıt’adan birkaç beyti inceleyelim. Kıt’ada sıcak-soğuk, acı-tatlı-tuzlu-ekşi, yaş-kuru gibi yakın ve zıt anlamlı kelimeler bir arada kullanılmıştır.:

1- Meşâlih maşlahat-hâ re’y dīden

Tefâhur fahr kerden laqt çīden

Açıklama: “Yarar, avantaj, iş, düzen” anlamına gelen “maşlahat” kelimesi bu beyitte Arapça “mefâ’il” veznindeki çokluk şekliyle (meşâlih) verilmiştir. Bunun Farsça karşılığı ise “hâ” çokluk ekiyle çoğullanmış olan “maşlahat-hâ” kelimesidir. “Görmek” anlamına gelen “fa’l” kalıbındaki “re’y” masdarının karşılığı Farsça masdar-i dâli olan “dīden” sözüdür. “Tefâhur” kelimesi Arapça tefâ’ul vezninde masdardır. “övünmek”

anlamına gelmektedir. Farsçası “faḥr kerden”dir. Arapça “laḳṭ” masdarı “fa‘l” kalıbında olup toplamak demektir. Beyitte “çīden” masdarıyla açıklanmıştır.

2- Ço şan‘ u ışınā‘ u ḥayr u şafvet

Nīkūyī kerden est u ber-gozīden

Açıklama: Beyitte yakın anlamlı kelimeler bir arada verilmiştir. “şan‘” ve “ışınā‘” kelimeleri aynı kökten kelimelerdir. “yapmak, iyilik yapmak” anlamına gelen bu masdarlar beyitte “nīkūyī kerden” masdarıyla açıklanmıştır. Beyitteki “ḥayr” masdarı hem hayırlı olmak, hem seçmek anlamındadır.”şafvet” kelimesi buna yakın bir anlamda olup “saflık, temizlik, seçkinlik” demektir. Her iki kelime Farsça “ber-gozīden” masdarıyla açıklanmıştır. Bir önceki beyitte bağlama ve benzerlik edatları kullanılmadığı halde bu beyitte vezin zarureti gereği “ço” edatı, “ve” bağlacı ve “est” cevherî fiili kullanılmıştır.

7- Ḥarāret çun sūḥūnet ḥarr germī

Seḥīn u ḥārr germ u ḳaṭṭ borīden

Açıklama: Arapça “ḥarāret”, “sūḥūnet” ve “ḥarr” kelimeleri sıcaklık anlamına gelmektedir. Bunların sıfat-i müşebbehe formu olan “seḥīn” ve “ḥārr” kelimeleri sıcak anlamındadır. Farsça karşılıkları “germī” ve “germ”dir. Kesmek anlamındaki Arapça “ḳaṭṭ” masdarının Farsça karlığı ise “borīden”dir.

8- Bürūdet serdī vu bārid çī serd est

Metānet moḥkemī ir‘ā şonīden

Açıklama: Yukarıdaki beyitte verilen kelimelerin zıt anlamlıları bu beyitte yer almaktadır. “bürūdet” (Ar.) ve “serdī” (Far.) sıcaklık anlamına gelmektedir. Bunların fā‘il formları “bārid” ve “serd” (sıcak) kelimeleridir. metānet (Ar.) / moḥkemī (Far.) masdarları sağlamlık, ir‘ā (Ar.) / şonīden (Far.) masdarları “işitmek” anlamına gelmektedir.

16- Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

Şonīden key boved hergiz ço dīden

Açıklama: Son beyit kıt’anın aruz vezni söylenerek bitirilmiştir. Maksadımız eseri şerh etmek değil, tertibini örneklemek olduğundan sadece fikir vermek amaçlı birkaç beyitle

ilgili açıklama yaptık. Beyitlerin tanzîm şeklini anlamak bakımından birkaç beyite bakmak kâfidir. Diğer beyitlerin tamamında benzer durumlar sözkonusudur.

2.3.10. Ukûdü'l-Cevâhir Tenkitli Metnine Esas Teşkil Eden Yazma Nüshaların Tavsifi ve Değerlendirilmesi

- **Adnan Ötüken Nüshası**

Adnan Ötüken nüshası Ukûdü'l-Cevâhir'in elde mevcut en eski nüshalarından biridir. Diğer nüshalardan ayrılan bir özellik olmak üzere Adnan Ötüken nüshasında paletal damak sesi olan “d”ler bir imlâ hususiyeti gereği “z” olarak yazılmıştır. Nüshanın başında müstensihî ve istinsah tarihiyle ilgili olarak “istinsâhâhü Muştafâ bin Pîr Hüseyn ‘ufiye lehumâ senetü tahrîrihi 1060” kaydı bulunmaktadır. Buna göre nüshanın Mustafa bin Pir Hüseyin adlı bir yazıcı tarafından h. 1060 (m. 1650) yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Nüsha Ankara Milli Kütüphane’de Adnan Ötüken Yazmaları arasında “06 Hk 2591” arşiv ve “1349” dvd no ile kayıtlıdır. 58 varaktan oluşmaktadır. Nesih kırmızı ile yazılmıştır. Yazısı gayet özensizdir. Tezhip ve çerçevesi yoktur. Harekelidir. Kıt’alarda siyah, kıt’a başlıklarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. On birinci kıt’aya kadar metinde geçen Arapça-Farsça kelimelerin Eski Anadolu Türkçesi karşılıkları verilmiştir. Sonraki kıt’alarda ise satır altı Türkçe çıkmalar ihmal edilmiştir. Bağdatlı Vehbi nüshası ile karşılaştırıldığında satır altı Türkçe kelimelerin birbirini tutmaması bunların müelife ait olmadığı, farklı müstensihler tarafından farklı nüshalarda farklı şekillerde ilâve olduğu zehâbını uyandırmaktadır. Nüsha 12. Kıt’adan itibaren eksik sayfalar içermektedir. Bununla birlikte istinsah tarihi belli olup imlâ hususiyetleri eski bir nüshadan kopya edilmiş olabileceğini düşündürmekte olduğundan metin tenkidine esas olan nüshalardan biri olarak kullanılmıştır. www.yazmalar.gov.tr adlı sitenin dijital kataloğunda verilen bilgilere göre “çaharkuşe yıpranmış meşin, üstü ebru kağıt kaplı mukavva cildinde olup kağıt türü rutubet lekeli âbâdî kremdir. Boyutları “180X132X85 mm.”dir. Aynı katalog bizim istinsah kaydı okuduğumuz 1060 tarihini mülkiyet kaydı olarak değerlendirmekte ise de bu değerlendirme yanlıştır. Hicri 1060 mülkiyet kaydının değil istinsah kaydının tarihidir. Bu nüshada dibace kısmı hariç tam 478 beyit bulunmaktadır.

- **Bağdatlı Vehbi Nüshası**

Bağdatlı Vehbi nüshası Ukûdü'l-Cevâhir'in elde mevcut nüshaları içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Hattının düzgün ve okunaklı olması diğer nüshalardan ayıran belirleyici özelliklerindedir. Kelimelerin tamamına yakınının satıraltı Türkçe karşılıklarının verilmiş olması, unutulma neticesi sehven yazılmayan beyitler hariç tam olması nüshayı değerli kılmaktadır. Nüsha Süleymaniye Umumi Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi kısmında 1949 numarada kayıtlıdır. 49 varaktan oluşmaktadır. Her sahifede 11 satır vardır. Nesih ile yazılmıştır. Tezhip ve çerçevesi yoktur. Harekelidir. Kıt'alarda siyah, kıt'a başlıklarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Satıraltı Türkçe kelimeler de ekseriyetle kırmızı mürekkeple nâdiren siyah mürekkeple yazılmıştır. Adnan Ötüken nüshası ile karşılaştırıldığında satır altı Türkçe kelimelerin birbirini tutmaması bunların müelife ait olmadığı, farklı müstensihler tarafından farklı nüshalarda farklı şekillerde ilâve olduğu zehâbını uyandırmaktadır. Nüshada istinsah, mülkiyet kayıtları olmadığı gibi telif tarihine ilişkin kayıt da bulunmamaktadır. Bu nüshada dibace kısmı hariç tam 636 beyit ve 1 mısra bulunmaktadır.

- **Hüsnü Paşa Nüshası**

Hüsnü Paşa nüshası bir mecmua içerisinde olup 19 varaktan oluşmaktadır. Hattı düzgün ve okunaklıdır. Nüsha Süleymaniye Umumi Kütüphanesi Hasan Hüsnü Paşa kısmında ... numarada kayıtlıdır. Her sahifede 19 satır vardır. Nesih ile yazılmıştır. Tezhip ve çerçevesi yoktur. Harekelidir. Kıt'alarda siyah, kıt'a başlıklarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Nüshada istinsah, mülkiyet kayıtları olmadığı gibi telif tarihine ilişkin kayıt da bulunmamaktadır. Bu nüshada dibace kısmı hariç tam 645 beyit bulunmaktadır.

- **Milli Kütüphane Nüshası**

Milli Kütüphane nüshası bir mecmua içerisinde olup 28 varaktan oluşmaktadır. Hattı düzgün ve okunaklıdır. Nüsha Milli Kütüphane'de "A 9103/2 arşiv" ve "1792 dvd" numarası ile kayıtlıdır. Her sahifede 15 satır vardır. Talik ile yazılmıştır. Tezhip ve çerçevesi yoktur. Harekesizdir. Kıt'alarda siyah, kıt'a başlıklarında kırmızı mürekkep

kullanılmıştır. Nüshada istinsah, mülkiyet kayıtları olmadığı gibi telif tarihine ilişkin kayıt da bulunmamaktadır. www.yazmalar.gov.tr adlı sitenin dijital kataloğunda verilen bilgilere göre “Şemseli ve zencirekli vişne rengi meşin cildinde”, “suyolu filigranlı” kağıda yazılmış olup boyutları “190x130-135x85 mm.”dir. Bu nüshada dibace kısmı hariç tam 641 beyit bulunmaktadır.

- **Reşid Efendi Nüshası**

Reşid Efendi nüshası bir mecmua içerisinde olup 24 varaktan oluşmaktadır. Hattı düzgün ve okunaklıdır. Her sahifede 14 satır vardır. Talik ile yazılmıştır. Kıt’alar kırmızı mürekkep ile çerçeve içine alınmıştır. Harekesizdir. Kıt’alarda siyah, kıt’a başlıklarında, bahir isimleri ve aruz vezinlerinin imlasında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Nüshanın sonunda yer alan temmet kaydından istinsah tarihinin 1092 hicrî (1681-82 miladî) tarihi olduğu anlaşılmaktadır. Bu nüshada dibace kısmı hariç tam 640 beyit ve 1 mısra bulunmaktadır.

2.3.11. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Usul

Ahmed-i Dâî’nin “Ukûdü’l-Cevâhir”ini tenkitli metin olarak hazırlarken takip ettiğimiz usulü izah için riayet ettiğimiz hususlar şöyle sıralanabilir:

1- Metnin transkripsiyonunda Ord. Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat tarafından yayımlanan “Türk İlmî Transkripsiyon Klavuzu” esas alınmıştır.

2- Tenkitli metnin oluşturulmasında eserin Türkiye kütüphanelerinde bulunan beş yazma nüshasından istifade olunmuştur. Nüshalar arası tüm farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Dipnotlarda farklılıklar işaret edilirken tenkitli metne esas teşkil eden yazmaların isimlerinin kısaltmaları kullanılmıştır. Nüshalar arası farklar gösterilirken (alfabetik sıraya göre);

Adnan Ötüken nüshası için AÖ,

Bağdatlı Vehbi nüshası için BV,

Hüsnü Paşa nüshası için HP,

Millî Kütüphane nüshası için MK,

Reşid Efendi Nüshası için RE kısaltmaları kullanılmıştır.

Eğer beş nüshanın ittifakla yanlış olarak kaydettiği düşünülen bir kelime ya da kelime grubu var ise ve doğrusu gramatik, morfolojik ve leksikolojik delillerle tespit ya da tahmin olunabiliyorsa o takdirde bir farazî şekil kurgulanmış ve bu şekil (dipnotta gerekçesi ifâde olunarak) FŞ kısaltması ile gösterilmiştir.

3- Tenkitli metne esas olan nüshalar arasında akrabalık bağı kesinlikle kurulamamıştır. Zira aynı bir yerde beş nüshanın beşinde de ayrı şekiller söz konusu olduğu gibi, nüshalar diğer birçok bakımdan da hiçbir ortaklık göstermiyordu. Mesela Adnan Ötüken ve Bağdatlı Vehbi nüshalarının her ikisinde de metinde yer alan kelimelerin satır altı Türkçe karşılıkları (Eski Anadolu Türkçesi ile) vardı. Diğer üç nüshada olmayan bu hususiyet bu iki nüsha için bir ortak payda teşkil etmekle birlikte başta başlıklar olmak üzere birçok bakımdan iki nüsha arasında çok farklılık söz konusu idi. Aynı zamanda satır altı Türkçe kelimeler de çoğunlukla aynı ama bazen de bir nüshada farklı diğerinde farklıydı. Örnek olmak üzere birinci kıt'ada geçen “perhîzkâr” kelimesi Bağdatlı Vehbi nüshasında “perhîz edücü” Adnan Ötüken nüshasında ise “sakuncı” diye açıklanmıştı. Bu sebeple eserin Türkiye kütüphanelerinde tespit olunan sekiz nüshasından ortak bir ata nüshadan kopya edilmeleri ihtimali hiç bulunmayan beş nüsha esas alınmıştır. Diğer üç nüsha; sayıyı asgarîye indirme düşüncesi, daha fazla nüshadan istifâde etmenin vakit fıkdanı dolayısıyla mümkün olmaması, ayrıca beş nüshanın metni kurgulamak için yeterli olması dolayısıyla kullanılmamıştır.

4- Nüsha isimlerinin kısaltmaları dipnotlarda italik harflerle yazılmıştır.

5- Nüshalar arası farklar gösterilirken farklar mısranın tümü için sözkonusu ise dipnotta tüm mısra alınmış, sadece bir kelime ya da kelime grubu farklı ise sadece o kelime / kelime grubu alınmıştır.

6- Dipnotlarda nüshalar arası farklar haricinde yazım hatalarına işaret edilecek yahut başka bir husus belirtilecek ise o takdirde kalın ve italik yazı kullanılmıştır.

7- Metin tenkidinde dipnotlarda kabul edilen şekil diğerlerinden iki nokta (:) ile ayrılmış, iki noktadan önce kabul edilen şeklin hangi nüshada olduğu nüsha adının kısaltmasıyla gösterilmiştir. Eğer bu şekilde birkaç nüsha ittifak halindeyse nüshaların adlarının kısaltmaları arasına virgöl (,) konulmuştur. İki nokta (:) işaretinden sonra kabul edilmeyen (sehven, hataen yanlış yazıldığı düşünülen) şekiller sıralanmış aralarına noktalı virgöl (;) işareti konulmuş, noktalı virgülden önce bu şekillerin yer aldığı nüshaların isimlerinin kısaltmaları yazılmıştır.

Örnek: ve ba‘dü *BV, MK, RE* : ba‘dü *AÖ* : ve ba‘dühü *HP*.

8- Bir kelime/edat ya da sıkça kullanılan “vâv-ı âtîfa” = “atîf vavı” (yani bağlama edatı olan “ve”) bir nüshada ya da birkaç nüshada yazılmamışsa dipnotta tüm nüshalar karşılaştırılmamış, sadece “atîf vavı falanca nüshada mühmeldir” ya da “kelime/edat falanca nüshada mühmeldir” (ihmal olunmuştur) denilmiştir, diğer nüshaların hilâfına fazladan bir atîf vavı olması durumunda bu durum da dipnotta “falanca nüshada fazladan bir atîf vavı vardır” denilmek suretiyle gösterilmiştir.

9- Metinde geçen Farsça kelimelerin telaffuzu için Prof. Dr. Mehmet Kanar’ın “Farsça Türkçe Sözlük (Say Yayınları, 2010)” adlı eseri esas alınmış, Arapça kelimelerin telaffuzlarının tespitinde Arap dilinin genel telaffuz ve fonetik kâideleri belirleyici olmuştur. Bununla birlikte yanlış yapmamak adına Ahterî Kebîr, Kamus gibi eski lugatlara müracaat olunmuş, aynı zamanda Prof. Dr. Mehmet Kanar’ın Arapça Türkçe Sözlük (Say Yayınları, 2012) ve Mevlüt Sarı’nın El-Mevârid Arapça-Türkçe Lugat adlı sözlükleri de dikkate alınmıştır.

10- Kıt‘aların başlıkları incelediğimiz beş nüshanın tamamında bulunmakla birlikte (başlığın yanında yer alan) kıt‘anın yazıldığı aruz vezninin hangi aruz bahrine ait olduğunu gösterir yan başlıklar Adnan Ötüken nüshasında bulunmamakta, Reşid Efendi nüshasında ise sadece ilk altı kıt‘ada bulunmaktaydı. Biz metinde Hüsnü Paşa nüshasını bu hususta esas aldık. Zira Millî Kütüphane Nüshası da arabî izâfetle bahirleri Hüsnü Paşa nüshasının tespitine yakın bir şekilde kaydetmişti. Bağdatlı Vehbi nüshasında ise bahirler farisî izafetle ve biraz da farklı idi. Bahirleri gösteren yan başlıkların eski bir nüsha olan Adnan Ötüken nüshasında bulunmaması dolayısıyla müellif elinden çıkan nüshada olamayacağı da hesaba katılmakla birlikte kesin bir yargıya varmak mümkün olmadığından yine de metinde kaydetmek ve dipnotta farklılıklara işaret etmek uygun olacaktır diye düşündük.

11- Nüsha farklılıkları dipnotlarda gösterilirken söz gelimi üç nüsha farklı şekil kaydetmiş, diğer iki nüsha ise o kelime ya da kelime grubunu ihmal etmişse mukayesede mühmel şekiller (Ø) işareti ile sembolize edilmiştir.

12- Tenkitli metinde tercih olunan kelime/kelime grubu ya da mısra çeşitli ölçütlere göre tespit olunmuştur. Bu ölçütlerden en önemlisi ekseriyet prensibidir. Beş nüshanın beşi, bazen iki ya da üçü bir şekil üzere ittifak halinde iseler bu şekil doğru

kabul edilmiştir. Fakat ekseriyet prensibi yegâne ölçüt olmamış, yeri geldiğinde bir nüsha dört nüshanın hilafına doğru şekli kaydetmişse o nüsha esas alınmıştır. Mesela bir Arapça kelimenin Farsça karşılığı dört nüshada “x” bir nüshada ise “y” şeklinde kaydedilmiş olsun. Eğer Arapça kelime “y” şeklini doğruluyorsa ekseriyet prensibine uyulmamıştır. Lugat bilgisi ekseriyet prensibi yanında bir alternatif kriter olduğu gibi mesela şiir bilgisi (aruz veznine uygunluk) bir diğer kriter olmuş, özetle doğru şekli tespit etmek için bütün ölçütler düşünülmüştür.

13- Adnan Ötüken nüshasında Farsça’da paletal damak sesi olan “d” seslerinin tamamı “z” harfi ile işaretlenmiştir. Bu durum Farsça’da bir imla hususiyeti olup (godeşten = gozeşten örneğinde olduğu gibi) dipnotlarda bu imlanın bir farklılıkmiş gibi gösterilmesi aparatları gereksiz yere şişirecek, zaman ve enerji kaybına sebep olacaktı. Bir farklılık olarak kabul edilmemesi gereken bu husus bunun için dipnotlarda gösterilmedi. Adnan Ötüken nüshasındaki bu “z”ler “d” olarak kaydedildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TENKİTLİ METİN

BİSMİLLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM
LUĠAT-İ 'UKŪDÜ'L-CEVĀHİR⁶⁸

El-ḥamdü lillāhī mübdi'î'l-bedāyî' ve münşî'î's-šanāyî' ve's-şalātü 'alā Muḥammedin efşahî'l-'arabî'⁶⁹- 'arbāi ve eblağî min taḥṭî'l-cerbāive 'alā ālihi mā zeheratî'l-evrādi ve veradeti'l-ezhār ve neheratî'l-'azebātve 'azebatî'l-enhār ve ba'dü⁷⁰ çunîn⁷¹ güyed mü'ellif-i terkîbsā'î⁷² Aḥmed-i Dā'î aşlahallāhü şānehu ve şānehu ammā şānehu muḥtaşarî ki mevsüm est be-hamd u şenā der luġat ve mensüb be-imāmü fāzıl 'allāmetü'l-verā⁷³ üstādü'l-beriyyeti fi'l berā⁷⁴ Reşîdüddîn 'Omer el- Vatvāt⁷⁵ ṭābe serāhu mecmū' est der ġāyet-i feşāḥatu icāz müştemil ber ışlāḥ-ı⁷⁶ erbāb-ı belāġat u i'cāz eger çî ber ān te'lîf-i mezîd u meziyyet hîç⁷⁷ vech-i şüret⁷⁸ ne-bended ve lākin le'ālî-i menşüre ber menşüre⁷⁹ rā bî-aḡd-i zāvābıṭ u revābıṭ-ı⁸⁰ nazm-ı selîs-i 'aḡd-i naḡd-ı⁸¹ nefîs ne-dehendve intizām-ı ferāyid-i şerāyid-ı⁸² ū-rā bî-intizām-ı fevāyid-i zevāyid kıymetî-i şemîn⁸³ ne-nehend lā cerem ḥāst ki ān⁸⁴ 'arāyis-i ebkār-ı efkār⁸⁵ rā be-ḥılye-ı⁸⁶ zifāf-i 'ifāf-ı⁸⁷ nazm-ı müzeyyen saḥte ve tevşîḥ-i libās-ı iktibās cem' perdāḥte tā⁸⁸ ḥātibān-ı ḥavāṭır-ı 'avāṭır-rā⁸⁹ cilve dehed tā müṭālî'ān-ı cemāl-ı ān 'arūs-rā ez

⁶⁸ *MK nüshasında besmeleden sonra “luġat-i 'ukūdü'l-cevāhir” başlığı mevcuttur. AÖ ve BV nüshalarında başlık bulunmamakta, HP nüshasında “luġat-i ḥamd u şenā” başlığı bulunmaktadır. RE nüshasında başlığın “'Ukūdü'l-Cevāhir” kısmından öncesi sayfa yırtığı dolayısıyla okunamamaktadır. Fakat son harfinin “b” olması başlığın “Kitāb-ı 'Ukūdü'l-Cevāhir” olabileceğini akla getirmektedir.*

⁶⁹ *AÖ nüshasında “'arab” kelimesi mühmeldir.*

⁷⁰ ve ba'dü BV, MK, RE : ba'dü AÖ : ve ba'dühü HP.

⁷¹ çunîn BV, HP, MK, RE : çunān AÖ.

⁷² mü'ellif-i terkîb sā'î BV, MK : mü'ellif-i sā'î AÖ, RE ; bende-i sā'î HP.

⁷³ be-imāmü fāzıl 'allāmetü'l-verā AÖ, BV, HP, MK : be-imāmü'l fāzıl 'allāmetü'l-verā RE.

⁷⁴ fi'l berā BV, HP, MK, RE : fi'l verā AÖ.

⁷⁵ reşîdüddîn 'omer el- vatvāt BV, HP, MK, RE : reşîdüddîn el- vatvāt AÖ.

⁷⁶ ber ışlāḥ-ı AÖ, BV, HP, MK : ber ışlāḥ hîç RE.

⁷⁷ hîç BV, HP, MK, RE : be-hîç AÖ.

⁷⁸ şüret AÖ, BV, HP, RE : şîret MK.

⁷⁹ le'ālî-i menşüre ber menşüre MK: le'ālî-i menşür ber mesüret RE; le'ālî-i menşür u menşür AÖ. **BV ve HP nüshalarında “ber menşüre” kelimesi mühmeldir.**

⁸⁰ zāvābıṭ u revābıṭ HP: zāvābıṭ-ı revābıṭ BV, MK: zāvābıṭ-ı AÖ, RE.

⁸¹ **BV nüshasında “naḡd” kelimesi mühmeldir.**

⁸² **RE nüshasında “şerāyid” kelimesinin “şın” harfinin noktaları konulmamıştır.**

⁸³ fevāyid-i zevāyid kıymetî-i şemîn AÖ, BV, HP, MK : kavāyid-i zevāyid u kıymet u şemîn RE.

⁸⁴ ān BV, HP, MK, RE : ez AÖ.

⁸⁵ ebkār-ı efkār AÖ, BV, HP, MK : ebkār u efkār RE.

⁸⁶ ḥılye AÖ, BV, MK, RE : ḥılye HP.

⁸⁷ 'ifāf AÖ, BV : 'inān HP ; ri'āf RE. **MK nüshasında “'ifāf” kelimesi mühmeldir.**

⁸⁸ tā AÖ, BV, MK, RE : yā HP.

müşāhede vu müşāfehe-i⁹⁰ ān lezzāt-ı cedīde vu ceddāt-ı⁹¹ lezīze hāşıl şevved pes luğatī ki⁹² der evzān-ı şī‘riyye şaḥīḥu’l-‘ayār⁹³būd⁹⁴ be-zevḳ-i ṭab’-ı selīm u zihn-i müsteḳīm ve fevḳa küll-i zī ‘ilmin ‘alīm münderic der şeş sad u pencāh beyt u pencāh u yek kıṭ‘a be-ḳalem āmed u īn nuḳūd-i zevāhir⁹⁵ be-ism-i⁹⁶ ‘uḳūdū’l-cevāhir mevsūm keşte⁹⁷ be-resm-i ḥızāne-i ma‘mūre-i sultān-zāde-i cihān ber-gozīde-i zemīn u zemān nūr-i ḥadīḳa-i⁹⁸ ehl-i īmān u nūr-i ḥadīḳa-i ‘adl u⁹⁹ emān şī‘r¹⁰⁰:

Ḥurşīd-i se‘ādet-i emānī
Maḳşūd-i¹⁰¹ murād-i zindegānī

El-emīrū’l-kebīrū’l-emced
Ve’l hasībū’n-nesībū’l-mümecced

Vāriş’ül-mülki ‘ani’l ebi ve’l cedd
Müsteḥzarū’l-kemālāti¹⁰² fi levhin emced

Nazm¹⁰³

‘Ālī cihetin ez celāl u¹⁰⁴ temkīn
Ya‘nī ki celāl-i devlet u¹⁰⁵ dīn
Ḥulāşatū’l-mā’i ve’ṭ-ṭīyn

⁸⁹HP nüshasında “rā” edatı mühmeldir.

⁹⁰müşāhede vu müşāfehe AÖ, BV, HP, RE: müşāfeheMK.

⁹¹ceddāt AÖ, HP, MK, RE: cerrāt BV.

⁹²luğatī ki AÖ, HP: luğatī BV; luğat RE; be-temī MK.

⁹³‘ayār AÖ, HP, MK, RE: mi‘yār BV.

⁹⁴būd BV, MK, RE: şevvedAÖ; būdeHP.

⁹⁵zevāhir AÖ, BV, HP, MK: cevāhir RE. BV nüshasında zevāhir kelimesinden sonra fazladan bir “rā” edatı vardır.

⁹⁶be-ism-i BV, HP, MK, RE: be-semti AÖ.

⁹⁷HP nüshasında “mevsūm keşte” ifādesinden sonra “mersūm şod” ifadesi mevcuttur.

⁹⁸HP nüshasında “ḥadīḳa” kelimesinin “ye” harfi sehven yazılmamıştır.

⁹⁹AÖ ve MK nüshalarında atıf vavı mühmeldir.

¹⁰⁰şī‘r BV, HP, MK, RE: a‘nī AÖ.

¹⁰¹HP nüshasında “maḳşūd” kelimesinden sonra atıf vavı vardır.

¹⁰²müsteḥzarū’l-kemālāti AÖ, BV, RE: muḥtażaran li-kemālātinHP; muḥtażaru’l-kemālāti MK.

¹⁰³nazm MK, RE: a‘nī AÖ; Ø BV; şī‘r HP.

¹⁰⁴AÖ, BV ve MK nüshalarında atıf vavı mühmeldir.

¹⁰⁵AÖ ve BV nüshalarında atıf vavı mühmeldir.

Sülâletü'l-mülûki ve's-selâfîn

Murâd Çelebî-i kâmrân ibnu's-sultânî'l a'zâm ve'l hâkânû'l-mükerrem¹⁰⁶ mālîku ezimmeti'l ümem melîku'r rûmî ve'l 'acem¹⁰⁷ ğıyâşü'd-dünyâ ve'd-dîn¹⁰⁸ sultân Muḥammed bin Bâyezîd bin Murâd bin Orḥân¹⁰⁹ bin Oşmân mette'allâhü'l mülke ve'd-dîn bi-tûli beḳâihimâ ve eḳarra¹¹⁰ 'ayneyhimâ¹¹¹ bi-müşâhedeti liḳâihimâ me'mül est kibe- nazar-ı 'ayn-ı¹¹² inâyet melḥûz gerdânide be-şeref-i müḩala'a-i ḳabûl¹¹³ maḥzûz dâred.¹¹⁴ Naẓm:

Der tuḩfe-i muḩtaşar dârem hadîş-i besî¹¹⁵

Ve hüve'd-duâ ellezî edrectühü¹¹⁶ fihâ¹¹⁷

Mâ-râ be-ğayr ez du'â ço dest-res ne-bûd

İnne'l¹¹⁸ hedâyâ 'alâ miḳdâri¹¹⁹ mühdîhâ.¹²⁰

EL- KIṬ'ATÜ'L-ÛLÂ (FÎ BAḩRÎ'R- REMELÎ'L-MÜŞEMMENÎ'L-MAḒŞÛR)¹²¹

1- İbtidâ vu iftitâḩ u fâtiḩat âğâzkâr

İstimâlet dil-hoşî dâden muvâfiḳ sâzkâr

2- İḩtitâm u ḩatm u ğâyet intihâ vü 'âḳîbet

Künh ü ḳuşvâ vu ḳuşârâ ḩâtîmet pâyânkâr

¹⁰⁶ mükerrem AÖ, HP, MK, RE : mu'azzam BV.

¹⁰⁷ melîku'r rûmî ve'l 'acem AÖ, HP, MK, RE : melîku'l 'arab ve'l 'acem BV.

¹⁰⁸ ğıyâşü'd-dünyâ ve'd-dîn AÖ, BV, MK, RE : ğıyâşü'd-devleti ve'd-dünyâ ve'd-dîn HP.

¹⁰⁹ "Orḩân" ismi MK nüshasında "vav" okutucu harfî mühmel olarak ve "r" harfî noktalı bir şekilde (ازخان) şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁰ eḳarra BV, HP, MK, RE : eḳarrat AÖ.

¹¹¹ 'ayneyhimâ HP : 'aynehümâ BV, HP, MK, RE

¹¹² "ayn" kelimesi BV, MK ve RE nüshalarında mühmeldir.

¹¹³ ḳabûl AÖ, BV, MK, RE : ḳabûḩ HP.

¹¹⁴ dâred AÖ, BV, HP : dârend MK. "dâred" fîli RE nüshasında mühmeldir.

¹¹⁵ besî AÖ, BV, MK, RE : bes HP.

¹¹⁶ edrectühü BV, HP, MK, RE : üdricet AÖ.

¹¹⁷ ve hüve'd-duâ ellezî edrectühü fihâ AÖ, BV, HP, RE : ve hüve'd-duâ ellezîne evcebe fihâ MK.

¹¹⁸ "inne" edatı MK nüshasında mühmeldir.

¹¹⁹ miḳdâri AÖ, HP, RE : ḳadri BV, MK.

¹²⁰ HP ve MK nüshalarında bundan sonra "ve billâhi't-tevfîḳ ve inneḩü ḩayru refîḳ" ifâdesi vardır.

¹²¹ fî baḩri'r-remelî'l-müşemmeni'l-maḒşûr HP, MK : Ø AÖ; der baḩr-i remel-i müşemmen BV ; der baḩr-i remel-i maḒşûr RE.

3- Cehr u i' lān şerḥ u taşrīḥ āşikārā¹²² goften est¹²³
 Çun şarāḥat āşikārī vu şarīḥ est¹²⁴ āşikār

4- İnticāb ü intiḥāb u iştifā vu ictibā
 Bergozīden mişl-i o bāşed ḥıyār u iḥtiyār

5- Münteceb çun münteḥab muḥtār u ḥayr u¹²⁵ muştafā
 Müctebā şod bergozīde faḥr kerden iftiḥār

6- İrtidā rıdvān pesendīden raḍiyy u murtażā
 Şod pesendīde ḥayā şerm¹²⁶ u ḥayī çun¹²⁷ şermsār¹²⁸

7- İsti'āret 'āriyet der ḥāsten şod¹²⁹ müste'ir
 'Āriyet ḥahende vu mef'ül bāşed müste'ār

8- Çun i'āret 'āriyet dāden boved fā'il mu'ir
 Çun ekīd est u müekked hem mümeḥhed ostovār

9- İḥtirāz u ittiḳa vü iḥtimā perhīz şod¹³⁰
 Muḥtemī vu müttekī vu muḥteriz perhīzkār¹³¹

10- Mağram u ğarm u ğarāmet vām u tāvān est ğaram¹³²
 Kaşd u iḳdām u 'āzīmet hemm u¹³³ yemm āheng-i kār

¹²²āşikārā BV, HP, RE : āşikāre AÖ, MK.

¹²³goften est AÖ, BV, HP, MK: goftetRE.

¹²⁴şarīḥ est AÖ, BV, HP, MK : şarīḥiyyet RE.

¹²⁵BV nüshasında "atf vavı" mühmeldir.

¹²⁶RE nüshasında "şerm" kelimesinden sonra fazladan bir "est" edati vardır.

¹²⁷çun AÖ, HP : şod BV, MK, RE.

¹²⁸RE nüshasında bu kıt'anın 6. beyti 11. beyitten sonra gelmektedir.

¹²⁹şod AÖ, HP : çun BV, MK, RE.

¹³⁰şod AÖ, BV, MK, RE : şoden HP.

¹³¹muḥtemī BV, HP, MK, RE : müctebā AÖ.

¹³²vām u tāvān est ğaramRE: vāmu tāvān est u ğaramAÖ; vām tāvān est ğaramBV ; vām tāvān est u ğarmHP, MK.

¹³³MK nüshasında "atf vavı" mühmeldir.

11- Merte‘ u mer‘ā çirā ki menba‘-i āncā¹³⁴ k‘ez‘ū¹³⁵
 Āb zāyed gāmgosarī üns ü mūnis gāmgosār

12- Żayf mihmān u ziyāfet mīzbānī vu muzīf
 Mīzbān u hıdr u sūtre perde hācib perdedār

13- Ühbet u ‘uddet çi sāz-i leşker u cem‘aş‘uded
 Silm çun şulh āştī vu be’s¹³⁶ u heycā kārzār

14- Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
 Īn lugat-rā yād-gīr u pend-i Dā‘ī yād-dār

EL- KİT‘ ATÜ’Ş-SĀNĪ (FĪ BAĦRĪ’L- MÜTEĶĀRĪBĪ’L-MÜŞEMMENĪ’S-SĀLĪM)¹³⁷

15- Kināyet ço ta‘vīz u pūşīde goften
 Ço kitmān u isrār u ihfā nohoften

16- Hıyātat ço ihrāz u hıfz u ri‘āyet
 Şıyānet nıgeh dāşten kenes roften

17- Maşūn est u mazbūţ u maḥfūz u mer‘ā
 Ço maḥraz nıgeh dāşte vu şakb soften¹³⁸

18- Teḥaffuz taşavvun teḥarruz tevaḳḳī
 Ço¹³⁹ ḥod-rā nıgeh dāşten nevm ḥoften

19- Te‘essūf telehhūf çi endūh ḥorden

¹³⁴ān cāyī BV, HP, MK ; āncā AÖ ; ān cāy RE.

¹³⁵ke‘z‘ūAÖ, BV, HP, MK : ki ez ūRE.

¹³⁶RE nüshasında “be’s” kelimesi doğru imlā olunmamıştır. Okunamamaktadır.

¹³⁷fī baḥrī’l-müteḳāribī’l-müşemmeni’s-sālīm HP : Ø AÖ ; der baḥr-i müteḳārib BV; fī baḥrī’l-müteḳāribī’l-müşemmen MK; baḥr-i müteḳārib RE.

¹³⁸nıgeh dāşte vu şakb soften RE : nıgeh dāşte şakb soften AÖ, BV, HP ; nıgeh dāşte nev ḥoften MK.

¹³⁹çoBV, RE; çi AÖ, HP. Beyit MK nüshasında yoktur.

Tedārük çî der yâftên meşy reftên

20- Heşâşet beşâşet nezâret¹⁴⁰ tarâvet

Boved tâze rüyî tefettuh şikuften

21- Şecâ'at besâlet beţâlet dilîrî

Ço teshîl u teysîr âsân giriften

22-Keşîr u qalîl est bisyâr u endek

Hadîş u maqâlet sohen qavl goften¹⁴¹

23- Fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün fe'ûl

Se'âdet çî bâşed naşîhat şinuften¹⁴²

EL-ĶIT'ATÜ'Ş-ŞĀLİŞ(FĪ BAĦRÎ'R-RECEZÎ'L-MÜŞEMMENÎ'S-SĀLİM)¹⁴³

24- Nüzhet nezâhet hurremî ruşşat ferâhî rûh cân

Zâhir behiyy tâbende vu meccân u suhre şâygân¹⁴⁴

25- Cedvâ 'atıyyet câyizet feyz u nevâl u mevhibet

Bahşîş 'atayâ vu mevâhib çun nevâyil cem' dâñ

26- İ'tâ 'atâ bahşîden ve mu'tâ 'atâ bahşende şod

Hahende vu porsende sâil sâilün hahendegân

27-İşnâ vü taqrîz est hamd¹⁴⁵ ıtrâ sutüden medh nîz

Müsnî vu muţrî hâmid u mâdiñ muqriz¹⁴⁶ medh-hân

¹⁴⁰ nezâret *HP, MK, RE*: nezâret *AÖ, VB*.

¹⁴¹ hadîş u maqâlet sohen qavl goften *AÖ, HP, MK*: se'âdet çî bâşed naşîhat şinuften *BV, RE*.

¹⁴² se'âdet çî bâşed naşîhat şinuften *AÖ, HP, MK*: hadîş u maqâlet sohen qavl goften *BV, RE*.

¹⁴³ fî baħri'r-recezi'l-müşemmeni's-sâlim *HP, MK*: Ø *AÖ*; der baħr-i recez-i müşemmen *BV*; baħr-i recez-i müşemmen *RE*.

¹⁴⁴ zâhir bihî tâbende vu meccân u suhre şâygân *AÖ, BV*: zâhir bihî tâbende vu meccân u suhre râygân *HP*; zâhir bihî tâbende est meccân u suhre şâygân *MK*; zâhir bihî tâbende şod meccân suhre şâygân *RE*.

¹⁴⁵ taqrîz est hamd *AÖ, BV, HP*: taqrîz est u hamd *MK, RE*.

- 28- Behcet tebehhüc ibtihâc est u sūrūr u irtiyâc¹⁴⁷
Ġıbtat meserret şādī vū mesrūr mūbhec şādümān
- 29- İzçār dilteng kerdēn vu žacret çī¹⁴⁸ diltengī žacr
Dilteng u ‘āciz çun zi men-i bīçāre vu maḥfī¹⁴⁹ nihān
- 30- Mağmūm u ğam-gīn tesliyet islā tesellī dāden est
Selvet tesellī bī-ğamī çun rāyih¹⁵⁰ u cārī revān
- 31- İnfāz u imzā hemço icrākār¹⁵¹ u fermān rānden est
Çun mūnfiz u mumzī boved rānende vu mücrī hemān¹⁵²
- 32- Te’bīd u taḥlīd ey piser cāvid gerdānīden est
Ḥuld u müebbed çun ebed ḥālīd muḥalled cāvidān¹⁵³
- 33- İś’āf u incāh u kazā ḥācēt revā kerdēn necīḥ
Ḥācēt revā keşte laṭaf tuḥfe hediyye armağan¹⁵⁴
- 34- Melbūs şod pūşidenī meşrūb āşāmīdenī
Ṭālib boved cūyende vu ṭullāb çun cūyendegān¹⁵⁵

¹⁴⁶ mādih mukriż AÖ, BV, HP, MK : mādih u mukriż RE . *Atf vavı müstensih hatası olmalı.*

¹⁴⁷ sūrūr u irtiyāh HP, RE : sūrūr u irtiyāc AÖ, BV, MK. *Anlam göz önünde bulundurulduğunda üç nüshada “ḥ”nın hataen “cim” olarak yazıldığı anlaşılmaktadır.*

¹⁴⁸ çī diltengī žacr AÖ, MK, RE: ço diltengī žacr BV, HP.

¹⁴⁹ bīçāre vu maḥfī AÖ, BV, HP, MK: biçāre-i maḥfī HP. *HP nüshasında “atf vavı” müstensih tarafından sehven konulmamış.*

¹⁵⁰ rāyih RE, HP : rāyic AÖ, BV, MK. *Son üç nüshada müstensih hatası olarak kelime “ḥ” yerine “cim” le yazılmış.*

¹⁵¹ imzā hemçü icrākār AÖ, BV, HP, MK : imzā vu icrākār RE.

¹⁵² *Bu beytin ikinci ve bir sonraki beytin ilk mısraları BV ve RE nüshalarında ihmal edilmiş, bu beytin ilk ve sonraki beytin son mısraları mezkur nüshalarda birleştirilmiştir.*

¹⁵³ ḥuld u müebbed çun ebed ḥālīd muḥalled cāvidān BV, HP , RE: ḥuld u muḥalled çun ebed ḥālīd müebbed cāvidān AÖ, MK. *RE nüshasında ḥuld ve müebbed kelimeleri arasında “atf vavı” sehven unutulmuş.*

¹⁵⁴ hediyye AÖ, HP : hedāyā BV, MK, RE.

¹⁵⁵ ṭālib boved cūyende vu ṭullāb çun cūyendegān AÖ, BV, RE: ṭālib boved cūyende vu ṭullāb hem cūyendegān HP; ṭālib boved cūyende vu ṭullāb şod cūyendegān MK.

35- İmkân u vüs´ u kudret u mechûd u tākāt maķderet
Müknet tevānāyī vecel ters u talī´a dīdebān¹⁵⁶

36- Ta´zīm u tefhīm i´tibār ikrām u tevķīr¹⁵⁷ iħtirām
İclāl bozorg dāšten mişvān u ´aybe cāmedān¹⁵⁸

37- Müstef´ilün müstef´ilün müstef´ilün müstef´ilün
İy tālīb-i fağl u honer ´ilm-i lugat-rā nīk dān

EL- KİT´ATÜ´R-RĀBİ´(FĪ BAĦRİ´L- MÜTEKĀRİBİ´L MÜŞEMMENİ´L
MAKŞÜR)¹⁵⁹

38- Dirāyet çī dāniş hıcā hıcr hūş
Riyāset bozorgī boved ´ıtf dūş

39- Me´āşir menāķīb honer-hā lisen
Ço minţik gūyā vu sākit hāmūş

40- Meşālib me´āyib boved ´ayb-hā
Mesāvī bedīhā boved¹⁶⁰ fāre mūş

41- Mevā´ız neşāyılıĥ boved pend-hā
´İzār est u¹⁶¹ misma´ bināgūş gūş¹⁶²

42- Ħasīb u neşīb est merd-i bozorg

¹⁵⁶müknet tevānāyī vecel ters u talī´a dīdebān *AÖ, BV, HP, RE* : müknet tevānāyī vecel tersān talī´a dīdebān *MK. RE´de sehven tevānāyī “tevāyī” şeklinde yazılmış.*

¹⁵⁷ikrām u tevķīr *BV, HP, MK* : ikrām tevķīr *AÖ, RE. “Atıf vavları” sehven yazılmamış.*

¹⁵⁸iclāl bozorg dāšten mişvān u ´aybe cāmedān *HP, MK, RE*: iclāl bozorgī dāšten mişvānu ´aybe cāmedān *BV*; iclāl bozorg dāšten şınvān ca´be cāmedān *AÖ. BV ve RE nüshalarında “mişvān” ve “aybe” kelimeleri arasındaki “vāv-ı atıf” mühmeldir.*

¹⁵⁹Ø *AÖ* ; der baħr-i mütekārib *BV*; fī baħri´l- mütekāribi´l müşemmeni´l maķşür *HP*, fī baħri´l- mütekāribi´l- maħzūf *MK*, der baħr-i mütekārib-i maħzūf *RE*.

¹⁶⁰boved *BV, HP, MK, RE* : corez *AÖ*.

¹⁶¹*AÖ ve MK nüshalarında atıf vavı mühmeldir.*

¹⁶²bināgūş gūş *AÖ, BV, MK, RE*: bināgūş u gūş *HP*.

Ve gādet¹⁶³ fūrūmāyegī galy cūş

43- Ğalīle ço ihne żagīne tīre¹⁶⁴

Ĥased ĥıkd kīne ĥalk dir‘ pūş¹⁶⁵

44- Żagāyin galāyil eĥin kīn-hā

Helāhil boved zehr tiryāk¹⁶⁶ nūş

45- ‘İyādet çı¹⁶⁷ bīmār porsīden est

Mūkāu şadā bang u¹⁶⁸ şayĥa ĥurūş

46- Teĥāşī vu fayşal fişāl i‘tizāl

Bī-kesū şoden turnūk u ĥall lūş¹⁶⁹

47- Te‘arrūf çı porsīden-i ĥāl-ikes¹⁷⁰

Boved ems çun dī vu bāriĥ çı dūş¹⁷¹

48- Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül

Ço dāniş pezīrī naşīĥat niyūş¹⁷²

49- Tefāvüt besī bāşed ez pīlever

Be-‘ilm u honer tā gevher fūrūş¹⁷³

¹⁶³gādet *AÖ, BV, MK, RE* : gāret *HP*.

¹⁶⁴galīle ço ihne żagīne tīre *BV, HP, MK* : galīle ço ihne żagīne tīre *AÖ RE*.

¹⁶⁵ĥased ĥıkd kīne ĥalk dir‘ pūş *BV, HP, MK, RE* : ĥased ĥıkd u kīne ĥalk dir‘ pūş *AÖ*.

¹⁶⁶zehr tiryāk *AÖ, BV, HP, MK* : zehr u tiryāk *RE*.

¹⁶⁷çı *HP, MK, RE* : ço *AÖ, BV*.

¹⁶⁸***HP nüshasında atf vavı mühmeldir.***

¹⁶⁹Bī-kesū şoden turnūk u ĥall lūş *HP, RE* : Bī-kesū şoden turnūk u vaşl lūş *AÖ* ; Bī-k sū şoden u ĥall u turnūk yūş *BV*; Bīkesū şoden u ĥall u turnūk lūş *MK*.

¹⁷⁰te‘arrūf çı porsīden-i ĥāl-i kes *AÖ, HP* : te‘arrūf çı aĥvāl-i porsīden est *BV*; te‘arrūf boved kār kerdem bi-‘urf *MK, RE*.

¹⁷¹boved ems çun dī vu bāriĥ çı dūş *BV* : diġer ems şod dī vu bāriĥ çı dūş *MK, RE* : boved emsdī rüz-i bāriĥ çı dūş *AÖ, HP. AÖ ve RE nüshalarında bu beyit bir önceki beyitle yer deġiştirmiştir. Takdim tehir söz konusudur.*

¹⁷²ço dāniş pezīrī naşīĥat niyūş *AÖ, HP*: çı dāniş pezīrī naşīĥat be-gūş *BV* ; ço dāniş pezīrī naşīĥat be-gūş *MK, RE*.

¹⁷³***Bu beyit HP nüshasında bulunmamaktadır.***

EL- KİT' ATÜ'L-ĤĀMİS (FĪ BAĤRİ'L- MÜCTEŞİ'L-MAĤBŪNU'L-MAKŞŪR)¹⁷⁴

50- Müsāmaḥat ço semāḥ u müsāhelet āsān
Ferā giriften u ḥusbān u zann u reyḅ gomān

51- Müşāhede ço şühūd u muḥātebe ço ḥıtāb¹⁷⁵
Soḥen be-rūy-i kesī goften u emed pāyān

52- Muğāyebe pes poşt-i kesī¹⁷⁶ soḥen goften
Feza 'a hevl-i gīrānī fazī ' hevl-i gīrān¹⁷⁷

53- Rehā vu ḥıṣḅ fīrāḥī vu ruḥş erzānī¹⁷⁸
Ġālā girānī vu Ġālī girān raḥīş erzān

54- Ṭavā vu cū ' u mecā ' at saġab gorosne şoden
Gorosne cāyi ' u ġurşān teşne çun ' aţşān¹⁷⁹

55- Sāmet est u melālet melūlī vu imlāl
Melūl kerden u luknet giriftegī-i zebān

56- Teferrud est u teveḥḥud yegānegī vāḥid
Vāḥid çun mütevaḥḥid yegāne minhü ez ān

57-Temelluk est u ḥudāvend u pādişāḥ şoden¹⁸⁰
Ferīd çun müteferrid yegāne fīhi der ān¹⁸¹

¹⁷⁴fī baḥri'l-mücteşi'l-maḥbūnu'l-makşūr *HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i mücteş *BV*; fī baḥri'l- mücteş *MK* ; baḥr-i mücteş-i maḥbūn *RE*.

¹⁷⁵müşāhede ço şühūd u muḥātebe ço ḥıtāb *AÖ, BV, MK, RE* : müşāhede çi şühūd u muḥātebe çi ḥıtāb *HP*.

¹⁷⁶kesī *AÖ, BV, MK, RE* : hemī *HP*.

¹⁷⁷feza 'a hevl-i gīrānī fazī ' hevl-i gīrān *AÖ, MK, RE*: feza 'a hevl-i gīrānī fazī ' u hevl-i gīrān *BV, HP*.

¹⁷⁸rehā vu ḥıṣḅ fīrāḥī vu ruḥş erzānī *AÖ, BV, MK, RE*: rehā vu ḥıṣḅ u fīrāḥī vu ruḥş erzānī *HP*.

¹⁷⁹gorosne cāyi ' u ġurşān teşne çun ' aţşān *AÖ, HP, MK*: gorosne cāyi ' u ġurşān u teşne çun ' aţşān *BV*: gorosne cāyi ' ġurşān u teşne çun ' aţşān *RE*.

¹⁸⁰temelluk est u ḥudāvend pādişāḥ şoden *MK* : temelluk est huzāvend u pādişāḥ şoden *AÖ* ; temelluk est u huzāvend u pādişāḥ şoden *BV*; temelluk est u ḥudāvend pādişāḥ şoden *HP*; temelluk est u ḥudāvend pādişāḥ şoden *RE*.

58- ‘Alāmet est u menāre maḥīle vu ma‘lem¹⁸²
Ço resm u mersim u şūret delīl u şart nişān¹⁸³

59- Me‘ālim est u¹⁸⁴ merāsım meḥāyil u eşrāt
Delāil est u‘alāim rūsüm cem‘ bidān¹⁸⁵

60- Mürāfaķat ço rifāk est hemrehī kerdēn¹⁸⁶
Refiķ u hemreh meriḥ tīr u ķavs kemān¹⁸⁷

61- Tecevvüz est godeşten zi hadd müste‘men
Emān ḥāste¹⁸⁸ müste‘min ān ki ān ki ḥāhed emān

62- Kemāl hemço tekemmül temāmī vu kāmīl¹⁸⁹
Mükemmel u mütekemmiltemām ḥusr ziyān¹⁹⁰

63- Ḥişāl u şīme vü ḥaşlet reviş ķatī‘at raḥm¹⁹¹
Borīden est zi ḥişān muḥtefi pinhān¹⁹²

64- Mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilāt
Fünün ‘ilm u edeb şod fazīlet-i insān

¹⁸¹ **HP nüshasında ferīd ve çun kelimeleri arasında atf vavı vardır.**

¹⁸² ‘alāmet est u menāre maḥīle vu ma‘lem *AÖ, MK, RE* : ‘alāmet est u menāre maḥīle vu ma‘lem *BV, HP*.

¹⁸³ ço resm u mersim u şūret delīl u şart nişān *BV, MK*; ço resm u mersim u şūvve delīl u şart nişān *HP*; ço resm u mersim şūvve delīl u şart u nişān *AÖ*; ço resm mersim u şūret delīl şart nişān *RE*.

¹⁸⁴ **Atf vavı MK nüshasında mühmeldir.**

¹⁸⁵ delāil est u‘alāim rūsüm cem‘ bidān *AÖ, BV, HP, RE*; delāil est u‘alāim rūsüm cem‘ dān *MK*.

¹⁸⁶ mürāfaķat ço rifāk est hemrehī kerdēn *BV, HP, RE*; mürāfaķat ço rifāk est u hemrehī kerdēn *AÖ*; muvāfaķat ço rifāk est hemrehī kerdēn *MK*.

¹⁸⁷ refiķ u hemreh meriḥ tīr u ķavs kemān *AÖ, MK*; refiķ hemreh meriḥ tīr u ķavs kemān *BV*; refiķhemreh u meriḥ tīr u ķavs kemān *HP*; refiķhemreh meriḥ u tīr u ķavs kemān *RE*.

¹⁸⁸ **HP nüshasında “ḥāste” kelimesi hataen “şın” harfiyle yazılmıştır.**

¹⁸⁹ Kemāl hemço tekemmül temāmī vu kāmīl *AÖ, MK*; Kemāl hemço tekemmül temāmī kāmīl *BV*; Kemāl u hemço tekemmül temāmī vu kāmīl *HP*; Kelmel hemço tekemmül temāmī vu kāmīl *RE*.

¹⁹⁰ **HP nüshasında “temām” ve “ḥusr” kelimeleri arasında fazladan bir atf vavı vardır.**

¹⁹¹ ḥişāl u şīme vü ḥaşlet reviş ķatī‘at raḥm *BV, HP, MK*; ḥişālu şīme vü ḥaşlet reviş ķatī‘at raḥm *AÖ*; ḥişāl şīme vü ḥaşlet reviş ķatī‘at raḥm *RE*.

¹⁹² borīden est zi ḥişān muḥtefi pinhān *BV, HP, RE*; borīden est u zi ḥişān u muḥtefi pinhān *AÖ*; borīden est zi ḥişān u muḥtefi pinhān *MK*.

EL- KİT‘ATÜ’S-SÂDİSETÜ (Fİ BAHRİ’L-HECEZİ’L-MÜSEDDESİ’L-AHREBİ’L-
MAKŞÜR)¹⁹³

65- İhmād sezā-yi hāmd būden
Çun hāmd u şenā boved sūtūden

66- İşbā‘ sohen temām goften
Çun neşv u nümū nemā fuzūden

67- Muşba‘ çî sohen temām gofte
İrşād ü hidāye reh numūden¹⁹⁴

68- Teslīm boved selām dāden
Mühce dil u¹⁹⁵ mihnet āzmūden

69- Taşhīh boved dorost kerden
Maḥlūl goşāde¹⁹⁶ ḥall goşūden

70- Aḥyār u ḥıyār hest¹⁹⁷ nīkān
Sāl est sene sine gunūden

71- Eşrār u¹⁹⁸ şirār çun bedān est
İḥşād u ḥaşād şod dorūden

72- Maḥbūb u ḥabīb u ḥıden şod dūst¹⁹⁹

¹⁹³ fî bahri’l-hecezi’l-müseddesi’l-aḥrebi’l-makşürHP : Ø AÖ ; fî bahr-i qarīb BV ; fî bahri’l-hecezi’l-müseddesi’l-aḥreb MK; bahr-i hecez-i müseddes RE.

¹⁹⁴ HP nüshasında “muşba” kelimesindeki “şının” noktaları yazılmamıştır. AÖ nüshasında “çî” kelimesi, RE nüshasında ikinci dizedeki atıf vavı mühmeldir.

¹⁹⁵ RE nüshasında atıf vavı mühmeldir.

¹⁹⁶ goşāde BV, HP, MK : goşūde AÖ, RE.

¹⁹⁷ Hest AÖ, BV, HP, MK : est RE.

¹⁹⁸ AÖ ve RE nüshalarında atıf vavı mühmeldir.

¹⁹⁹ maḥbūb u ḥabīb u ḥıden şod dūstBV, MK: maḥbūbu ḥabību ḥıden şod dūst AÖ ; maḥbūb u ḥabīb ḥıden şod dūstHP ; maḥbūb ḥabību ḥıden şod dūstRE.

Işgā vü semā‘ çun şunūden

73- Mabgūz u ‘adüvv ü baġīz u memķūt²⁰⁰

Düşmen ço şalāye saħķ sūden

74- Tenvīş boved nevīd dāden

Şayrūre şoden ço kevn būden

75- Ta‘vīd u²⁰¹ te‘avvūd i‘tiyād est

Ĥū kerden u²⁰²taġniye surūden

76- İsfār demīden²⁰³ u²⁰⁴ celā çun

Āvāre şoden celā zodūden

77- Taṭhīr u ḥıtān ḥatne kerden

Dāmād ḥaten selb rübūden

78- Mef‘ülü mefā‘ilün fe‘ülün

Meş est u misās u mess besūden²⁰⁵

EL- KİT‘ATÜ’S-SĀBİ‘ATÜ (FĪ BAḤRİ’L- MUZĀRİ’İ’L-AḤREBİ’L-MAḤZŪF)²⁰⁶

79- ‘Avz u me‘āz u levz u lecā ilticā penāh

Ḥırz u melāz u ḥışn u kenef şod penāh-gāh²⁰⁷

²⁰⁰ mabgūz u ‘adüvv ü baġīz u memķūt *BV, MK* : mabgūzu ‘adüvvü baġīz u memķüt *AÖ*; mabgūz u va‘īd ü buķz u memķüt *HP*; mabgūz u ‘adüvv ü naġīz u memķüt *RE*.

²⁰¹ *RE nüshasında atf vavı mühmeldir.*

²⁰² *BV nüshasında atf vavı mühmeldir.*

²⁰³ “demīden” kelimesinin sonundaki “nun” harfi *RE nüshasında yazılmamıştır.*

²⁰⁴ *AÖ nüshasında atf vavı mühmeldir.*

²⁰⁵ meş est u misās u mess besūden *HP, MK*: meş est u misās mess besūden *AÖ* ; meş est misās u mess besūden *BV* ; meş esb u miyās u meş besūden *RE*.

²⁰⁶ fī baḥri’l-muzāri’i’l-aḥrebi’l-maḥzūf *HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i muzāri’-i aḥreb *BV*; fī baḥri’l-muzāri’i’l-aḥreb *MK*; Ø *RE*.

²⁰⁷ kenef şod penāh-gāh *MK* : kaḥafnedr penāh-gāh *AÖ*; kaḥaf diz penāh-gāh *BV*; mehenden penāh-gāh *HP*; kaḥafed penāh-gāh *RE*.

80- Mīṣāk u ‘ahd u ‘uhde ço peymān u naḳz-ı ‘ahd²⁰⁸
 Peymān ūikesten u ecel u hīn u feyne gāh²⁰⁹

81- Akd u mu‘ākadet ūode bey‘at mu‘ākādet
 Bā hem be-besten-i peymān ḳalīb ḳāh²¹⁰

82- Ta‘zīr u i‘tizār boved ‘ozr ḥāsten²¹¹
 Çun ‘uzr pūziş est mu‘azzir çi ‘ozr-ḥāh²¹²

83- Şindīd mih mūrāfa‘at ahvāl-i ḳıṣṣa-rā
 Ber-dāşten be-ḥākim u ḳāzī vu pādīşāh

84- Da‘vā konende müdde‘ī vu müdde‘ā ‘aleyh
 Da‘vā ber ū konend ço ṫāḳayn²¹³ şod do-tāh

85- Çun ḡaben dān firīb velī der mu‘āmele²¹⁴
 Ve der rāyehā ḡaben şod u²¹⁵ fāsīd boved tebāh

86- Ġābin firībende vu maḡbūn firīfte
 Muḡbir ḡaber dehende vu ḡarbīb şod siyāh

87- Būrhān u ‘adl u ḥuccet u sulṫān u beyyine²¹⁶
 Çun şāhid u delīl u şehīd u ‘alem govāh²¹⁷

²⁰⁸ mīṣāk u ‘ahd u ‘uhde ço peymān u naḳz-ı ‘ahd *HP* : mīṣāk u ‘ahdu ‘uhde ço peymān u naḳz-ı ‘ahd *AÖ* ; mīṣāk u ‘ahd u ‘uhde ço peymān naḳz-ı ‘ahd *BV, MK* ; mīṣāk u ‘ahd u ‘uhde çi peymān naḳz-ı ‘ahd *RE*.

²⁰⁹ peymān ūikesten u ecel u hīn u feyne gāh *BV, HP, MK, RE* : peymān ūikesten u ecel u hīnu vaḳt gāh *AÖ*.

²¹⁰ bā hem be-besten-i peymān ḳalīb ḳāh *BV, MK, RE* : bā hem be-besten u peymān ḳalīb ḳāh *AÖ, HP*.

²¹¹ ta‘zīr u i‘tizār boved ‘ozr ḥāsten *AÖ, BV, HP, MK* : ta‘zīr u i‘tizār boved ‘ozr ḥāsten *RE*.

²¹² çun ‘uzr pūziş est mu‘azzir çi ‘ozr-ḥāh *HP, MK, RE* : çun ‘uzr pūziş est u mu‘azzir ço ‘ozr-ḥāh *AÖ* ; çun ‘uzr pūziş est u mu‘azzir çi ‘ozr-ḥāh *BV*.

²¹³ ṫāḳayn *AÖ, HP, MK, RE* : ṫāḳanīn *BV*.

²¹⁴ çun ḡaben dān firīb velī der mu‘āmele *AÖ, HP, MK, RE* : to ḡaben dān firīb u velī der mu‘āmele *BV*.

²¹⁵ ***RE nūshasında atıf vavı mühmeldir.***

²¹⁶ būrhān u ‘adl u ḥuccet u sulṫān u beyyine *AÖ, HP, MK* : būrhān u ‘adlu ḥuccetu sulṫān beyyine *BV* ; būrhān u ‘adlu ḥuccet u sulṫānu beyyine *RE*.

88- İkrār u i‘tirāf be-ḥestū beyāmeden²¹⁸

Fā‘il muḳırr u mu‘terif u vizr ṣod gonāh²¹⁹

89- Vālī mih imtiyāz u temeyyuz codā ṣoden

‘Ilḳu’l mezinne çiz-i nefis u kelā giyāh

90- Mümtāz ānki²²⁰ çun mütemeyyiz codā boved

Çi akrān ḥiṣ bā ṣıfat-ı ḥüb cadde rāh²²¹

91- Şerḥu’ş-şebāb u revnak u rey‘ān unfuvān²²²

Şod evvel-i cevānī vu buḥbūḥa bār-gāh²²³

92- Çun rāḥat u refāhiyyet āsūde būden est

Cebbāne²²⁴ ‘ıyd-gāh ve muşallā namāz-gāh

93- Şabr u gāzā şekīb u ceza‘ nā-şekīb u men‘²²⁵

Çun def‘ bāz dāştēn u ceyš ṣod²²⁶ sipāh

94- Hemsāye cār keşt civār u mücāveret²²⁷

Hemsāyegī boved ḳamer ān āfitāb u māh²²⁸

²¹⁷çun şāhid u delil u şehid u ‘alem govāhAÖ, HP, : çun şāhid u delil u şühüd u ‘alem govāhBV, RE ; çun şāhid u delil u şühüd u ‘alem govāhMK.

²¹⁸be-ḥestū beyāmeden MK, RE : be-ḥestū beyāmeden AÖ ; be-cestū beyāmeden BV; be-ḥusnū beyāmeden HP.

²¹⁹fā‘il muḳırr u mu‘terif u vizr ṣod gonāhAÖ, HP, MK, RE :fā‘il muḳırru mu‘terif u vizr ṣod gonāh fā‘ilBV.

²²⁰Ānki kelimesinin sonundaki vokal AÖ ve HP nüshalarında hareke ile diğer iki nüshada “ı” okutucusu ile gösterilmiştir.

²²¹Beyit BV nüshasında mühmeldir.

²²²şerḥu’ş-şebāb u revnak u rey‘ān unfuvān HP, MK, RE : şerḥ u şebā u revnaku rey‘ān unfuvān AÖ: şerḥu’ş-şebāb revnak u rey‘ān unfuvānBV.

²²³BV nüshasında “evvel” kelimesindeki vav ve elif harfleri yer değiştirmiştir.

²²⁴cebbāne AÖ, BV, HP ,RE: ḥabbāne MK.

²²⁵şabr u gāzā şekīb u ceza‘ nā-şekīb u men‘ AÖ, BV, HP : şayr u garā şekīb u ceza‘ nā-şekīb u men‘ MK : şabr u garā şekīb u ceza‘ nā-şekīb u men‘ RE.

²²⁶şod BV, MK: çun AÖ, RE ; āmed HP.

²²⁷hemsāye cār keşt civār u mücāveret HP, RE : hemsāye cār keşt civār u mücāveretAÖ ; hemsāye cār keşt civāru mücāveretBV; hemsāye cār keşt civār u mücāveretMK.

²²⁸BV nüshasında bu mısra mühmeldir.

95- Mîdâ vu inķırâz çi pâyân-ı rûzgâr²²⁹
Reybu'l menûn havâdiş-i eyyâm u şehr mâh²³⁰

96- Cân-ı peder be-‘ilm u honer kûş tâ to-râ²³¹
Ber ser nehend tâc-ı zer-i ĥusrevî kolâh

97- Mef‘ülû fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün²³²
‘İlm u honer²³³ bes est to-râ der cihân penâh²³⁴

EL- KİT‘ATÜ’S-ŞÂMİNĖTÜ (Fİ BAĥRİ’L-MÜTEĖĖRİBİ’L-MÜŞEMMENİ’L-
MAĥZÜF)²³⁵

98- Ĥasîb est u²³⁶ maĥsûb engâşte
Ço maznûn u mevĥûm pindâşte

99- Ço teşyîd u i‘lâ ber efrâšten²³⁷
Müşeyyed mu‘allâ ber efrâşte²³⁸

100- Tekâ‘üd zi kârî nişesten boved
‘Aşâ ĥordenî şeb ġadâ çâşte²³⁹

101- Efâzîl ekârim boved mihterân²⁴⁰

²²⁹ mîdâ vu inķırâz çi pâyân-ı rûzgâr *AÖ, HP, RE* : mîd dâñ vu inķırâz çu yân-ı rûzgâr *BV* ; mîdâ vu inķırâz ço pâyân-ı rûzgâr *MK*.

²³⁰ reybu'l menûn havâdiş-i eyyâm u şehr mâh *HP, MK* : reybu'l menûn havâdiş-i eyyâmu şehr mâh *AÖ* ; reybu'l menûn havâdiş-i eyyâm şehr mâh *BV, RE*.

reybu'l menûn havâdiş-i eyyâm u şehr mâh

²³¹ cân-ı peder be-‘ilm u honer kûş tâ to-râ *BV, HP, MK, RE* : cân-ı peder be-‘ilm kûş tâ to-râ *AÖ*.

²³² mef‘ülû fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün *AÖ, BV, HP, MK* : mef‘ülû fâ‘ilâtün mefâ‘ilü fâ‘ilât *RE*.

²³³ ‘ilm u honer *BV, HP* : ‘ilm honer *AÖ, MK* ; fâzîl u honer *RE*.

²³⁴ ***HP nüshasında bu beyit bir önceki beyitle yer deġiştirmiştir.***

²³⁵ fî baĥri’l- müteğârîbi’l-müşemmeni’l-maĥzûf *HP* : *Ø AÖ*, der baĥr-i müteğârîb *BV*; fî baĥri’l- müteğârîbi’l-maĥzûf *MK* ; *Ø RE*.

²³⁶ *AÖ* nüshasında atıf vavı mühmeldir.

²³⁷ ber efrâšten *AÖ, BV, HP* : beyefrâšten *MK, RE*.

²³⁸ ber efrâşte *AÖ, BV, HP, RE* : beyefrâşte *MK*.

²³⁹ ***RE nüshasında bu beyit bir önceki beyitle yer deġiştirmiştir. Takdim tehir söz konusudur.***

²⁴⁰ efâzîl ekârim boved mihterân *AÖ, MK, RE* : efâzîl ekârim boved mihterân *BV* ; ekârim efâzîl boved mihterân *HP*.

Refî‘ est u merfû‘ berdâşte²⁴¹

102- Ferâğ u ħalâ çun tehî bûden est

Melâ²⁴² mil’ u memlû por enbâşte

103- Zirâ‘ at ħırâşet çî kişt est zer’²⁴³

Ço mezru‘ u²⁴⁴ maħrûş şod kâşte

104- Ĥırâset ħimâyet²⁴⁵ nigh dâşten

Ço maħrûş u muhmâ²⁴⁶ nigh dâşte

105- Fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûl

Ṭarî vü ħadeş nev ħalk dâşte

EL- KİṬ‘ ATÜ’ T- ṬĀSİ‘ ATÜ (FĪ BAĤRİ’ R-REMELİ’ L-MÜŞEMMENİ’ L-
MAKŞÛR)²⁴⁷

106- ‘İlm dānisten neķābet menķıbet fażl u honer

Ûlf ü ũlfet düstî²⁴⁸ ħāzıķ mubaşşır dīde-ver

107- Māl-i nev ṭarīf ṭarīf u kohne-eş tālid telīd²⁴⁹

Māl-i nāṭıķ çār-pā vu māl-i şāmit sīm u zer

108- Müsteğall u zay‘a ānçi ġalle berdārend ez ũ²⁵⁰

Si‘ r narĥ es‘ār cem‘ u ħars kişt u kıṭf ber²⁵¹

²⁴¹refî‘ est u merfû‘ berdâşte *AÖ, HP, RE* : refî‘ est merfû‘ berdâşte *BV, MK*.

²⁴²melâ *AÖ, HP, MK, RE* : kelâ *BV*.

²⁴³zirâ‘ at ħırâşet boved kâşten *AÖ, BV, HP, MK* : zirâ‘ at ħırâşet çî kişt est zer’ *RE*.

²⁴⁴**Atf vavı *BV nüshasında mühmeldir.***

²⁴⁵ħimâyet *AÖ, BV, HP, MK* : ħimâyet *RE*.

²⁴⁶maħrûş u muhmâ *AÖ, HP, MK, RE* ; maħrûşu muhmâ *BV*.

²⁴⁷fî baħri’ r-remeli’ l-müşemmeni’ l-makşûr *MK* : Ø *AÖ* ; der baħr-i remel-i müşemmen *BV* ; fî baħri’ r-remeli’ l-müşemmeni’ s-sālim *MK* ; Ø *RE*.

²⁴⁸düstî *AÖ, HP, MK, RE* : ħāstî *BV*.

²⁴⁹māl-i nev ṭarīf ṭarīf u kohne-eş tālid telīd *AÖ, BV, HP, MK* : māl-i nev ṭarīķ ṭarīf kohne-eş tālid telīd *RE*.

²⁵⁰müsteğill ü zay‘a ānç ġalle berdārend ez *oHP* : Müsteğall ü zayġa ānçi ġalle berdārend ez o *AÖ* ; Müsteğall ü zayġa ānç ġalle berdāred ez *oBV* ; Müsteğall ü zay‘a ānçi ġalle berdāred ez *oMK, RE*.

109- Tayyibu'l-a'rāk bāşed āslhā-yı pāk u hūb²⁵²
Şādıku'n-niyye çi merd-i rāst-niyyet re's ser

110- Nehc u minhāc u sırāt u menhec u meslek ʔarīk
Şir'a vu fecc u sünen rāh est havta' rāh-ber²⁵³

111- Çun livā rāyet 'alem şod elviye rāyāt cem'
Fazl u tebrīz ez ʔarīnān der gozeşten bā-honer²⁵⁴

112- Hırfe vu san'at çi pīşe çun sanā'at u hıref²⁵⁵
Cem' u şāni' dest-kār u muhterif şod pīşe-ver²⁵⁶

113- Hemço istikşāf u isti'lām u istiḥbār dān²⁵⁷
Dīğer ıstıtlā' u ıstıfsār porsīden ḥaber²⁵⁸

114- Faḥş u tefṭiş u tefeḥḥuş cost u cūy u iḥtizāl²⁵⁹
Ḥazl çīzī ez miyān borden müzekker faḥl ner²⁶⁰

115- ʔaşr u taḥsīr est kūteh kerden est u vāmānden est²⁶¹
Fā' ileş ʔāşır muḥaşşır kūtehī bāşed ʔışar

²⁵¹si'r narḥ es'ār cem' u ḥars kişṭ u ʔıtf ber *AÖ*, *BV*, *HP* : si'r narḥ es'ār cem'aş ḥars kişṭ u ʔıtf ber *MK* : si'r narḥ es'ār u cem' u ḥars kişṭ u ʔıtf ber *RE*.

²⁵²tayyibu'l-a'rāk bāşed āslhā-yı pāk u hūb *AÖ*, *BV*, *MK*: tayyibu'l-a'rāk bāşed āslhā-yı pāk hūb *HP*, tayyibu'l-a'rāk bāşed āslhā-yı pāk hūb *RE*.

²⁵³şir'a vu fecc u sünen rāh est u havta' rāh-ber *BV*, *MK* : şir'a vu fecc u sünen rāh est u havta' rāh-ber *AÖ* ; şir'a vu ḥacc u sünen rāh est havta' rāh-ber *HP*; şir'a vu fecc u sünen rāh est u havta' rāh-ber.

²⁵⁴fażl u tebrīz ez ʔarīnān der gozeşten bā-honer *MK*, *RE* : fażl u tebrīz ez ʔarīnān der gozeşten bā-honer *AÖ* ; fażl u tebrīz ez ʔarīnān der gozeşten bā-honer *BV* ; fażl u tebrīz ez ʔarītān der godeşten bā-honer *HP*.

²⁵⁵hırfevu san'at çi pīşe çun sanā'at u hıref *BV*, *HP*, *MK*: hırfet u san'at çi pīşe çun sanā'at u hıref *AÖ* : hırfet u san'at çi pīşe çun sanā'at hıref *RE*.

²⁵⁶cem' u şāni' dest-kār u muhterif şod pīşe-ver *AÖ*, *BV*, *HP*, *RE* : cem' şāni' dest-kār u muhterif şod pīşe-ver *MK*.

²⁵⁷hemço istikşāf u isti'lām u istiḥbār dān *BV*, *HP*, *MK*, *RE* : hemço istikşāfu isti'lām u istiḥbār dān *AÖ*.

²⁵⁸dīğer ıstıtlā' u ıstıfsār porsīden ḥaber *AÖ*, *HP*, *MK*, *RE*: dīğer ıstıtrā' u ıstıfsār porsīden ḥaber *BV*.

²⁵⁹faḥş u tefṭiş u tefeḥḥuş cost u cūy iḥtizāl *AÖ*, *BV*, *MK*, *RE* : faḥş u tefṭiş u tefeḥḥuş cost u cūy i'tizāl *HP*.

²⁶⁰ḥazl çīzī ez miyān borden müzekker faḥl ner *AÖ*, *BV*, *RE*: 'azl çīzī ez miyān borden müzekker faḥl ner *HP*, *MK*.

²⁶¹ʔaşr u taḥsīr est kūteh kerden est u vāmānden est *AÖ*, *BV*, *HP* : ʔaşr u taḥsīr est kūteh kerden u vāmānden est *MK* ; ʔaşr u taḥsīr est u kūteh kerden est u vāmānden est *RE*.

116- Çun mülākāt u telākķī vu telākī vu liķā
İltikā dīdār u sīret şod reviş cem‘aş siyer²⁶²

117- İddihār ez behr-i ferdā tūşe be-nihāden est
Müddehār tūşe nehende çun nihāde müddehār

118- Künn pinhān dāştēn meknūn pinhān dāşte²⁶³
Nebl u tīr u naşl peykān u deraķ cunne siper²⁶⁴

119- Hāyız u merkez maķarr u mevţın u me‘vā mekān
Cāygāh būden-i mişleş maħall-i müsteķarr²⁶⁵

120- Kıt‘a-i garrā ki goftēn mişl-i ne-şonīd kes
Ger²⁶⁶ to-rā ‘ilm u edeb bāyed beyāmuzī piser

121- Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilāt²⁶⁷
Vezn-i kıt‘a yād-gīr iy māye-i fażl u honer

EL- KİT‘ATÜ’L- ‘AŞİRETÜ (Fİ BAHRİ’L-MÜTEKĀRİBİ’L-MÜŞEMMENİ’L-
MAHZŪF)²⁶⁸

122- Te‘ādül berāber şoden ‘adil teng
Hārac zīķ u tengī²⁶⁹ mezīk est teng

²⁶²iltikā dīdār u sīret şod reviş cem‘aş siyer *MK, RE* : iltikā dīdār u sīret şod rovşen cem‘aş siyer *AÖ* ; iltikā dīdār sīret şod reviş cem‘aş siyer *BV, HP*.

²⁶³künn pinhān dāştēn meknūn pinhān dāşte *BV, HP, MK, RE*: künn ü pinhān est dāştēn meknūn pinhān dāşte.*AÖ*.

²⁶⁴nebl u tīr u naşl peykān u deraķ cunne siper *BV, HP, MK, RE*: nebl u tīr u kavş peykān u deraķ cunne siper.*AÖ*.

²⁶⁵cāygāh būden-i mişleş maħall-i müsteķarr *AÖ, HP, MK, RE*: cāygāh mişl-i o bāşed maħall-i müsteķarr.*BV*.

²⁶⁶ger *AÖ, HP, MK, RE*: k‘ez*BV*.

²⁶⁷fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilāt*BV, HP, MK, RE*: fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilāt.*AÖ*.

²⁶⁸fī bahri’l- müteķāribi’l-müşemmeni’l-mahzūf *HP* :*Ø* *AÖ*, der bahr-i müteķārib *BV*; fī bahri’l- müteķāribi’l-mahzūf *MK* ; *Ø* *RE*.

²⁶⁹hārac zīķ u tengī *AÖ, BV, MK* : hārac zīķ tengī *HP, RE*.

123- Fazīlet meziyyet fuzūnī vü cem´
Fezāyil mezāyā te´ennī direng

124- Zekāvet kiyāset feṭānet ço zih̄n
Dehā zīrekī lūbb ḥired şıbḡ reng

125- Lebīb est dāhī²⁷⁰ vü keyyis faṭın
Zeh̄n ü zekī zīrek u ḥışf renk

126- Dühāt est u ekyās u çun ezkiyā²⁷¹
Heme zīrekān u ceres zılf zeng²⁷²

127- Rekāket boved sost rāyī rekīk
Boved sost rāy u ḡuluvv şod ḡareng

128- Yesār u ḡınā bī-niyāzī ḡanī
Tevānger ço mirsāl tīr-i ḥadeng²⁷³

129- Şanī´at çi kirdār-i nīk est u cem´²⁷⁴
Şanāyi´ ceh̄n u tab´ çirg u jeng²⁷⁵

130- Liḳā vu telaḳḳī çi der yāften²⁷⁶
Fiten fitne-hā vu vegā rüz-i ceng²⁷⁷

²⁷⁰lebīb est dāhī *AÖ, BV, MK, RE* : lebīb est u dāhī *HP*.

²⁷¹dühāt est u ekyās u çun ezkiyā *RE*: dühāt est u ekyās çun ezkiyā *AÖ*; zühāt est u ekyās u çun ezkiyā *BV*; zühāt est u ekyās u çun ezkiyā *HP*; dühāt est ekyās çun ezkiyā *MK*.

²⁷²heme zīrekān u ceres zılf zeng *HP, MK, RE*: heme zīrekān u ceres zılf u zeng *AÖ*; heme zīrekān u ceres zılf zeng *BV*.

²⁷³tīr-i ḥadeng *AÖ, BV, HP, MK*: tīr-i ḥadeng *RE*.

²⁷⁴şanī´at çi kirdār-i nīk est u cem´ *HP, MK*; şanī´at çi kirdār u nīk est u cem´ *AÖ*, şanī´at çi kirdār-i nīk est u cem´ *BV*, şanī´at ço kirdār-i nīk est u cem´ *RE*.

²⁷⁵şanāyi´ ceh̄n u tab´ çirg jeng *RE* : şanāyi´ cev̄r̄n u tab´ çirg u jeng *AÖ*; şanāyi´ ceh̄n u tab´ çirg jeng *BV*; şanāyi´ ceh̄n u tab´ çirg u jeng *HP, MK*.

²⁷⁶liḳā vu telaḳḳī çi der yāften *HP, MK, RE*: liḳā vu telaḳḳī çi der yāften *AÖ*; liḳā vu telaḳḳī çi der yāften *BV*.

²⁷⁷rüz-i ceng *AÖ, BV, HP, RE*: harb ceng *MK*.

131- Nefāz u mezā vu revāc u cevāz²⁷⁸
Revāyī²⁷⁹ vu terrūde nāxır çı çeng

132- Tesevvuğ çı bāzār costen kesād
Boved nārevānī²⁸⁰ şafā merve seng

133- ‘İyāzu te‘avvuz taḥassun penāh
Giriften-i seciyye şīm de‘b-i nīk²⁸¹

134- Teberruc tevaşşuḥ tecehhüz²⁸² boved
Çi ḥod-rā pīrāsten rüsğ çeng²⁸³

135- Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül
Nazar kon ber īn kıt‘a-i şūḥ u şeng²⁸⁴

EL- KİT‘ATÜ’L- HĀDĪ ‘ĀŞERA (FĪ BAHRİ’L- MÜCTEŞİ’L-MAḤBŪNU’L-
MAKŞŪR)²⁸⁵

136- İfādefāide dāden müfid fāide dih
Ketībe leşker-i cem‘ āmede sūmeyda²⁸⁶ mih

137- Felāḥ u fevz u necāt u ḥalāş vārāsten²⁸⁷
Şabīḥ merd-i nikū-rūy ‘urve çun cevz-i girih²⁸⁸ (?)

²⁷⁸ nefāz u mezā vu revāc u cevāz *AÖ, MK, HP*: nefād u mezā vu revāḥ u cevāz *BV*; nefāz u mezā vu revāc u cevāz *RE*.

²⁷⁹ revānī *AÖ, BV*: revāyī *HP, MK, RE*.

²⁸⁰ nārevānī *AÖ, BV, HP*: nārevāyī *MK, RE*.

²⁸¹ giriften-i seciyye şīm de‘b-i nīk *AÖ, HP, MK*: giriften-i seciyye şīm devb-i nīk *BV*; giriften-i seciyye şīm de‘b-i tenk *RE*.

²⁸² tecehhüz *AÖ, HP, MK, RE*: teḥammur *BV*.

²⁸³ rüsğ çeng *HP, RE*: rüsğ u çeng *AÖ*; rüs‘ çeng *BV, MK*.

²⁸⁴ şūḥ u şeng *HP, RE*: şūḥ u şeng *BV, MK*.

²⁸⁵ fī baḥri’l-mücteşi’l-maḥbūnu’l-makşūr *HP*: Ø *AÖ*; der baḥr-i mücteş *BV*; fī baḥri’l- mücteşi’l- maḥbūn *MK*; Ø *RE*.

²⁸⁶ sūmeyda‘ *AÖ, HP, MK*: semeyda‘ *BV*, semīda‘ *RE*.

²⁸⁷ felāḥ u fevz u necāt u ḥalāş vārāsten *BV, HP, RE, MK*: felāḥ u fevz u necāt ḥalāş vārāsten *AÖ*.

²⁸⁸ şabīḥ merd-i nikū-rūy ‘urve çun cevz-i girih *BV*: şabīḥ merd-i nikū-rūy u ‘urve çun cevz-i girih *AÖ, HP*; şabīḥ merd-i nikū-rūy u ‘urve çun zih-i girih *MK*; şabīḥ merd-i nikū-rūy u ‘urf çun cevz-i girih *RE*.

138- Mülāhaza şode bā-hem dīger nıgeh kerdn
Muḥākemet çı be-ḥākım şoden²⁸⁹ sefercel bıh²⁹⁰

139- Münāza‘at çı nıza‘u muḥāsamet da‘vā²⁹¹
Keşākeş estu musaḥḥar zebūn ra‘ıyyet kıh²⁹²

140-Müneccım ānkızı vāmı²⁹³ be-çend pāre²⁹⁴ dehed²⁹⁵
Müfāzā cevşen u serd u dilāş u neşle zırıh²⁹⁶

141- Mümāṭalet şode maṭl u müdāfa‘at tesvıf
Zamān dāden u heybet şukūhu ‘ukde gırıh²⁹⁷

142- Mu‘accel ānki be-mohletne bāşed ıstıbtā‘
Direng u dır şomorden²⁹⁸ anūd u ‘unud sıtıh²⁹⁹

143- Mü‘eccel ānki be-muhlet boved bülüğ u vuşul³⁰⁰
Resıdenest redı bed melıḥ u ceyyıd bıh³⁰¹

144- Muvāhenet hene vehen u müdāhenet³⁰² sostı
Nümūden u vedfe morg-zār u mezra‘a dıh³⁰³

²⁸⁹be-ḥākım şoden *AÖ, BV, HP, RE*; teḥāküm şoden *MK*.

²⁹⁰**RE nüshasında beytın birinci mısraı ikinci mısra ile yer değıştırmıştır.**

²⁹¹münāza‘at çı nıza‘u muḥāsamet da‘vā*AÖ, HP, MK* : münāza‘at çı nıza‘u muḥāsamet da‘vā*BV, münāza‘at ço nıza‘u muḥāsamet da‘vāRE.*

²⁹²keşākeş estu musaḥḥar zebūn ra‘ıyyet kıh*AÖ, BV, HP* : keşākeş est musaḥḥar zebūn ra‘ıyyet kıh*MK, RE.*

²⁹³zi vāmı *AÖ, BV* : zemānı *HP, MK* ; zi mālı *HP.*

²⁹⁴pāre *HP, MK, RE*: bār *AÖ, BV.*

²⁹⁵dehed *AÖ, BV* : koned *HP, MK*; dehend *RE.*

²⁹⁶müfāzā cevşen u serd u dilāş u neşle zırıh *AÖ, HP, MK, RE* : müfāzā cevşen u serd u neşle zırıh*BV.*

²⁹⁷zamān dāden u heybet şukūh u ‘ukde gırıh *AÖ, BV, HP, MK* : zamān dāden heybet şukūh ‘ukde gırıh *RE.*

²⁹⁸direng u dır şomorden *AÖ, BV, HP, MK*: direng dır şomorden*RE.*

²⁹⁹**Bu beyit AÖ nüshasında mühmedir.**

³⁰⁰mü‘eccel ānki be-muhlet boved bülüğ u vuşul *HP, MK, RE* : mü‘eccel ānki be-muhlet boved bülüğ u vuşul *AÖ*; mü‘eccel ānki be-muhlet boved bülüğ u vuşul*BV.*

³⁰¹resıdenest u redı bed melıḥ u ceyyıd bıh *HP, RE* : resıdenest redı bed melıḥ u ceyyıd bıh *BV, MK*; resıdenest redı bed melıḥu ceyyıd bıh*AÖ.*

³⁰²müdāhenet *AÖ, HP, MK, RE* : mülāhenet *BV.*

145- Ĥudā‘ u ĥud‘a firīb ītināf³⁰⁴ u istīnāf
Zi ser girīften u ĥāfe³⁰⁵ kenār u ĥāṣiye zih

146- Mu‘ākābet çī kesī-rā ‘uķūbetī kerdēn
Mu‘ākīb ānki ‘uķūbet konend u ġadr firih³⁰⁶

147- Ķazīyye ĥūkm u ĳazāyā çī cem‘ istīṣkāl³⁰⁷
Girān dāṣtenest u raĥim çī bāṣed zih³⁰⁸

148- Mefā‘ilūn fe‘ilātūn mefā‘ilūn fe‘ilāt
Zi ‘ilm yek soĥen ez ṣad hezār gevher bih³⁰⁹

149- Ġiday-ı rūh boved nazm-ı dil-keṣ-i Dā‘ī³¹⁰
Zi-āb nazm-ı to dorr der ṣadef ṣeved ferbih³¹¹

EL- ĶİṬ‘ATÜ’Ṣ- ṢĀNĪ ‘ĀṢERA (FĪ BAĤRĪ’L-HEZECĪ’L-AĤREBĪ’L-MAĶBŪZ)³¹²

150- Nuᳵṣān u ziyāde ṣod kem u pīs
Ġāmir³¹³ ço³¹⁴ ĥasūd ṣod bed-endīṣ

151- İ‘zāz boved ‘azīz kerdēn
Mezheb ço³¹⁵ ṣerī‘a rāh-ı dīn kīs

³⁰³nümūden u vedfe morg-zār u mezra‘a dihAÖ: nümūden u defe morg-zār mezra‘a dihBV ; nümūden est zekᳵa morg-zār u mezra‘a dihHP, nümūden est zefe morg-zār u mezra‘a dihMK ; nümūden est zefe morg-zār u mezra‘a dihRE.

³⁰⁴BV nüshasında“ītināf” kelimesinin başındaki elif yazılmamış.

³⁰⁵ĥāfe AÖ, HP, MK: ĥāme BV, RE.

³⁰⁶mu‘ākīb ānki ‘uķūbet konend u ġadr firih AÖ, RE,: mu‘ākīb ānki ‘uķūbet konend u ġadr firih BV ; mu‘ākīb ānki ‘uķūbet konend u ġadr firih HP, MK.

³⁰⁷istīṣkāl HP, BV, MK, RE: istīṣkāl AÖ.

³⁰⁸girān dāṣtenest u raĥim çī bāṣed zihHP, BV, MK, RE: girān dāṣtenest raĥim çī bāṣed zihAÖ.

³⁰⁹zi ‘ilm yek soĥen ez ṣad hezār gevher bih HP, BV, MK, RE: zi ‘ilm yek soĥen ez hezār gevher bihAÖ.

³¹⁰dil-keṣ-i Dā‘īMK :dil-keṣ-i Dā‘īAÖ, HP, BV, RE.

³¹¹ferbih AÖ, BV, HP, MK: ferīh RE . **Bu beyit BV ve MK nüshalarında bir önceki beyitle yer değiştirmiştir.**

³¹²fī baĥri’l-hezeci’l-aĥrebi’l-maĳbūz HP: Ø AÖ; der baĥr-i ĳarīb BV; fī baĥri’l-hezeci’l-müseddesi’l-aĥreb MK; Ø RE.

³¹³ġāmir BV, HP, MK, RE : ‘āciz AÖ.

³¹⁴çoAÖ, HP, RE : çī BV, MK.

152- Tahlīl boved ḥalāl kerden

Ca‘be est u kināne tīr-keş³¹⁶ u kīş³¹⁷

153- Tahrīm boved ḥarām kerden

Şārib çi burūt ‘anfağa rīş³¹⁸

154- İzlāl u ihāne ḥār kerden

Baytār bicişk u mabza‘a nīş³¹⁹

155- Hırş u şereh u velū‘ u nehmet

Ārzū dübür ü qabl pes u pīş³²⁰

156- Menhūm u şerih ḥarīş u iqbāl³²¹

Pīş āmeden u ḥamīm şod³²² ḥiş³²³

157- İlä‘ boved ḥarīs kerden

Mūli‘ çī³²⁴ ḥarīş u şevke şod nīş³²⁵

158- Sübrüt u ḥaşāşe faqr u ‘ayle³²⁶

Dervīşī vu da‘nu na‘ce şod mīş³²⁷

159- Mūsir ço ğanī serī tevānger³²⁸

³¹⁵ çoAÖ, BV, HP, RE : çī MK.

³¹⁶ tīr-keş BV: tir-keşAÖ, MK, RE.

³¹⁷ ca‘be est u kināne tīr-keş u kīşAÖ, BV, MK, RE : şārib çi burūt ‘anfağa rīş HP.

³¹⁸ **Bu beyit HP nüshasında mühmeldir.**

³¹⁹ **AÖ ve HP nüshalarında bu beyit iki önceki beyitle yer değiştirmiştir.**

³²⁰ ārzū dübür ü qabl pes u pīş AÖ, HP, MK, RE : pīş āmeden u ḥamīm şod ḥiş BV.

³²¹ menhūm u şerih ḥarīş u iqbāl MK: menhūm şerih ḥarīş u iqbāl AÖ, RE; menhūm u şeryeh ḥarīş u iqbāl HP.

³²² şod HP, MK, RE : çun AÖ.

³²³ **Beyit BV nüshasında mühmeldir.**

³²⁴ çī AÖ, HP, MK, RE : ço BV.

³²⁵ **HP nüshasında bu beyit bir önceki beyitle yer değiştirmiştir.**

³²⁶ sübrüt u ḥaşāşe faqr u ‘ayle HP ; sübrüt ḥaşāşe faqr u ‘ayle AÖ, MK ; sübrüt u ḥaşāşe faqr ‘ayle BV ; sü‘rüt u ḥaşāşe faqr u ‘ayle RE.

³²⁷ dervīşī vu da‘n u na‘ce şod mīş HP, MK, RE : dervīşī vu da‘nu na‘ce şod nīş AÖ ; dervīşī vu da‘nu na‘ce şod mīş BV.

Miskīnū muķill mu'īl u dervīş³²⁹

160- En'ām u behīme çār pāyān
Şālīb teb germ³³⁰ curh şod rīş³³¹

161- Mef'ülū mefā'ilün fe'ülün³³²
Der'ilm taleb sa'ādet-i hīş³³³

EL- KİT'ATÜ'L- ŞĀLİŞETÜ 'ĀŞERA (Fİ BAHRİ'L-HECEZİ'L-MÜŞEMMENİ'L-
AĤREB)³³⁴

162- Taḥsīn nīkū kerden taḥlīş rehānīden
İrsāl feristāden īşāl resānīden

163- İ'rāz çī³³⁵ ber geşten īrād çī³³⁶ āverden
İtlāf telef kerden īşāb cehānīden

164- İnzār ço³³⁷ imhāl u te'cīl zamān dāden³³⁸
Tenşīr perākenden taḥrīş hırāşīden³³⁹

165- Munzar ço mü'eccel şod mūmhel çī³⁴⁰ zamān dāde

³²⁸ mūsir ço ganī şerī tevānger *AÖ, BV, HP, RE* : mūsī' ço ganī şodī tevānger *MK*.

³²⁹ miskīn ü muķill mu'īl u dervīş *AÖ* : miskīn ü muķill u mu'īl dervīş *MK*, miskīn ü muķill mu'īl dervīş *BV, HP, RE*.

³³⁰ teb germ *AÖ, HP, MK, RE* : büt ü kelm *BV*. *RE nüshasında germ kelmesinden sonra bir atf vavı vardır.*

³³¹ *AÖ nüshasında 159. beyitten 245. beyte kadar olan 86 beyit eksiktir. Aradaki sayfaların kopmuş olduğu anlaşılıyor.*

³³² mef'ülū mefā'ilün fe'ülün *BV, HP, MK, RE* : fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül *AÖ*.

³³³ der'ilm taleb sa'ādet-i hīş *BV, HP, MK, RE* : ğanīmet çī māl u ğanem ğūsfend *AÖ*.

³³⁴ fī baḥrī'l-hecezi'l-müşemmeni'l-aḥreb *HP;MK* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i hezec-i aḥreb *BV* ; Ø *RE*.

³³⁵ çī *HP, MK, RE* : ço *BV*.

³³⁶ çī *BV, HP, RE* : ço *MK*.

³³⁷ ço *BV, HP, MK* : çī *RE*.

³³⁸ te'cīl zamān dāden *MK, RE* : te'cīl u zamān dāden *BV*, tevḥīl zamān dāden *HP*.

³³⁹ tenşīr perākenden taḥrīş hırāşīden *BV, HP, MK* : mūḥiş çī remānende īḥāş remānīden *RE*. *RE nüshasında bir sonraki beyit alınmamış, bu beytin ikinci mısraı yerine sehven sonraki beytin ikinci mısraı yazılmıştır.*

Mūhiş çi remānende ıhāş remāniden³⁴¹

166- Emdād meded-hā şod a‘dād füzūnıhā³⁴²

Temyız codā kerden ta‘rık çi māliden

167- Maqşūr³⁴³ çi kem kerde mefkūd çi³⁴⁴ gom kerde

Hunnāk gelū-gır u tezvık çeşāniden

168- Merdūd çi³⁴⁵ redd kerde mebrūr pezırofte

Çun tayş seboksārı tesrıh çerāniden

169- A‘kāb çi ferzendān ba‘d ez peder u māder

Ta‘zır edeb kerden teşrıd kefaniden³⁴⁶

170- Çün tiyeh u tekebbūr şod bozorg menişi kerden

Telvıs biyālūden taħrık derāniden

171- Mazmūn u zamın fehvā ma‘nı-i sohen taħmın

Taznın be-gomān goften taqır çekāniden

172- İdhāl der āverden ihrāc birūn kerden

Tagırık fūrū borden idlāl bi-nāziden

173- Resyān tebaħtur³⁴⁷ çun ber kadd-i to mī zıbed

Her serv kocā dāned z’ın gūne ħırāmiden³⁴⁸

³⁴⁰ çi *BV, MK* ;ço *HP*.

³⁴¹ mūhiş çi remānende ıhāş remāniden *BV*: mūhiş çi remānende ıhāş remāniden *HP, MK*.

³⁴² emdād meded-hā şod a‘dād füzūnıhā *BV, RE* : emdād meded-hā vu a‘dād füzūnıhā *HP*, emdād meded bāşed a‘dād füzūnıhā *MK*.

³⁴³ maqşūr *HP, MK, RE* :maqşüb *BV*.

³⁴⁴ çi *BV, MK* : Ø *HP* ; ço *RE*.

³⁴⁵ “çi” kelimesinde “çim” harfinin noktaları *BV* nüshasında unutulmuştur.

³⁴⁶ kefaniden *BV, HP, MK* : kenāniden *RE*.

³⁴⁷ resyān tebaħtur *BV*: resyān u tebaħtur *HP* ; resān tebaħtur *MK*; zeysān u tebaħtur *RE*.

174- Mef'ülün mefâ'îlün mef'ülün mefâ'îlün
Hâcet ne-būd çün dorr-i nazm-i to senciden³⁴⁹

EL- KİT'ATÜ'R- RÂBİ'ATÜ 'ÂŞERA (Fİ BAHRİ'L- MÜTEKÂRİBİ'L-
MÜŞEMMENİ'S-SÂLİM)³⁵⁰

175- Tekayyuz çî bîdâr bûden bikârî
Ġurûr est u ġaflet çî nâ-hüşyârî

176- Tetâbu' tevâtür terâdüf te'âlî
Te'ākub peyâpey şoden 'avn yârî

177- Taşavvur te'emmül tedebbür tefekkür
Reviyyet ço fikret çî endîşe-kârî³⁵¹

178- Ġazâzat kemî³⁵² vu ziyâdet füzünî
Te'ekküdü temehhüd vüşük ostovârî

179- Ço 'izzet 'azîzî vu nâ-yâft bûden
Mehânet mezellet hâkâret çî³⁵³ ħârî

180- Tefeccu' teveccu' boved derd-mendî
Enîn ibtihâl u tazarru' çî zârî

181- Daķîk u celîl est bârîk u îstebrî³⁵⁴

³⁴⁸ her serv kocâ dâned z'în ġüne ħırâmîden *BV, MK* : hem serv kocâ dâned z'în ġüne ħırâmîden *HP* ; her serv kocâ dâned in ġüne ħırâmîden *RE*.

³⁴⁹ senciden *BV, MK* : be-senciden *HP, RE*. *RE nüshasında bu beytin birinci ve ikinci mısraları yer deġiştirmiştir.*

³⁵⁰ fî bahri'l-müteķârîbi'l-müşemmeni's-sâlim *HP* : Ø *AÖ* ; Ø *BV*; fî bahri'l-müteķârîbi'l-müşemmen *MK*; Ø *RE*.

³⁵¹ reviyet ço fikret çî endîşe-kârî *HP, MK, RE* : reviyet çî endîşe endîşe-kârî *BV*.

³⁵² ġazâzat kemî *HP, RE*: ġazâzat yekî *BV* : ġazâzat kemî *MK*.

³⁵³ çî *BV, HP, RE*: ço *MK*.

³⁵⁴ bârîk u îstebrî *BV, HP, MK* : bârîk sitebrî *RE*.

Taharruz tecennüb çî perhîz-kârî

182- Tebaşbuş temellük boved câblūsî

Fürüsiyyet est firâset sevârî³⁵⁵

183- Tekellûf teceşşüm ceşm renc ber hûd³⁵⁶

Giriften hacâlet hacî şermsârî

184- Tehāvün tevânî çî³⁵⁷ sostî nümûden

Maşîf est u merba‘ çî cāy-i bahārî

185- Neķāvet zekāvet tahāret çî pākî

Naķiyyü zekî est u³⁵⁸ tahîr çî ārî

186- Ço tehzîb u tenķîh pākize kerden³⁵⁹

Tehezzüb tenekķuḥ çî pākîze-kârî³⁶⁰

187- Mûnaķķaḥ mühezzeb³⁶¹ çî pākîze kerde

Żamān u kefālet pezîrofte-kârî

188- Ḥadîsem ço dorr est îñ dorr-i manzûm

Begüş-i to bāyed boved güşvārî

189- Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül

Be-‘ilm u edeb kūş eger ‘aḳl dārî³⁶²

³⁵⁵ fürüsiyyet est u firâset sevârî *BV, RE* : fürüsiyyet esb u firâset sevârî *HP* ;fürüsiyyet est u firâset sevârî *MK*.

³⁵⁶ tekellûf teceşşüm ceşm renc ber hûd *HP, MK* : tekellûf teceşşüm cesem renc ber hûd *BV, RE*.

³⁵⁷ çî *HP, MK, RE* : ço *BV*.

³⁵⁸ *Atf vavı MK nüshasında mühmeldir.*

³⁵⁹ ço tehzîb u tenķîh pākize kerde *RE* : çî tehzîb u tenķîh pākize kerde *BV*; ço tenķîh u tehzîb pākize kerde *HP, MK*.

³⁶⁰ tehezzüb tenekķuḥ çî pākîze-kârî *BV, RE*: tenekķuḥ tehezzüb çî pākîze-kârî *HP, MK*.

³⁶¹ mühezzeb mûnaķķaḥ *BV, RE* : mûnaķķaḥ mühezzeb *HP, MK*.

³⁶² *BV ve MK nüshalarında bu beyitle bir önceki beyit yer değiştirmiştir. Takdim-tehir söz konusudur.*

EL- KİT'ATÜ'L- HĀMİSETÜ 'ĀŞERA (FĪ BAHRİ'R- REMELİ'L-MÜŞEMMENİ'L- MAKŞÜR)³⁶³

190- Derb dervāze vasīṭ u vasaṭ u vaṣṭ miyān³⁶⁴

Ṭaraf u 'arz recā vu ufḵ u ḵuṭr kerān³⁶⁵

191- Şod tevakku' ço teṭallu' ço teraşşud irşād

Dāşten-i çeşm be-çizī müteḥarrık conbān³⁶⁶

192- Mütevekkı' müteṭalli' müteraşşıd mürşıd

Çeşm dārende raḵīb u müteraḵḵıb nigerān

193- Çi taḥallī vu tezeyyün boved ārestegī

Müteḥallā mütezeyyen boved ārestegān

194- Ṭaff u ḥıffet sebokī ḥıffu ḥafīf est sebok³⁶⁷

Şıḵl u şıḵlet çı girānī vu şaḵīl est girān³⁶⁸

195- Emn īmen şoden u ḥavf u meḥāfet bīm est³⁶⁹

Şıḵl bār u bone vu şevḵ cevānī teveḵān³⁷⁰

196- Mu'temin ānki emīn est u emānet gīred³⁷¹

³⁶³ fī baḥri'r-remeli'l-müşemmeni'l-makşür HP: Ø AÖ; der baḥr-i müctes BV ; fī baḥri'r-remeli'l-müşemmen MK; ÖRE.

³⁶⁴ derb dervāze vasīṭ u vasaṭ u vaṣṭ miyān HP, MK, RE: derb u dervāze vasīṭ u vasaṭ u vaṣṭ miyān BV.

³⁶⁵ ṭaraf u 'arz recā vu ufḵ u ḵuṭr kerān HP: ṭaraf u 'arz u recāu vāfiḵ u ḵuṭr kerān BV; ṭaraf u 'arz recā vu ufḵ ḵuṭr kerān MK; ṭaraf u 'arz recā vü ufḵ u ḵuṭr u kerān RE.

³⁶⁶ Bu beyit sadece HP nüshasında bulunmaktadır. "be-çizī" kelimesi bu nüshada "be-cizī" şeklinde yazılmıştır. Fakat "dāşten-i çeşm be-çizī" Arapça teveḵḵu' masdarının tam tercümesidir ve birşeyin olmasını beklemek, ummak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla müstensihın "çīm" harfini sehven "cīm şeklinde yazdığı anlaşılıyor.

³⁶⁷ ṭaff u ḥıffet sebokī ḥıffu ḥafīf est sebok HP, MK: ṭayfu ḥıffet sebokī ḥıffu ḥafīf est sebok BV; ṭayf u ḥıffet sebokī ḥıffu ḥafīf est sebok RE.

³⁶⁸ şıḵl u şıḵlet çı girānī vu şaḵīl est girān HP, MK : şaḵl u şıḵl çı girānī vu şaḵīl est girān BV : şıḵl u şıḵlet çı girānī şaḵīl est girān RE.

³⁶⁹ emn īmen şoden u ḥavf u meḥāfet bīm est HP, MK: emn īmen şoden u ḥavfu meḥāfet bīm est BV ; emnu īmen şoden u ḥavf u meḥāfet bīm est RE.

³⁷⁰ şıḵl bār u bone vu şevḵ cevānī teveḵān BV ,HP,MK: şıḵl bār u bone vu şevḵ cevānī vu teveḵān RE.

Ümenā mu ‘temidīn est emānet dārān³⁷²

197- Şod meberrāt³⁷³ u meḥāsin heme nīkūyihā
Müstetir perde girifte mütetallib cūyān

198- Şod meḥāzī vü feżāyih heme rosvāyihā³⁷⁴
Münhetik perde derende³⁷⁵ mütেকellim gūyān

199- Ref^c ber dāşten u vaz[‘] nihāden teshīn³⁷⁶
Germ kerden³⁷⁷ mütébessim mütébeşşiş ḥandān

200- Kuvvet u za[‘] f tovānāyī vü sostī tebrīd³⁷⁸
Serd kerden mütedemmi[‘] mütébākī giryān

201- ‘Arz u ṭūl est çī pehnā vu derāzī tes‘īr³⁷⁹
Narḥ dāden mütereddīd do-dil u nisve zenān³⁸⁰

202- İnḥitāt est fūrū āmeden u istiğrāk³⁸¹
Heme-rā bāz resīden ‘alem u veşy³⁸² nişān

³⁷¹ mu ‘temin ānki emīn est u emānet gīred *MK, RE* : mu ‘temin ānk emīn est emānet gīred *BV*; mu ‘temin ānki emīn est emānet gīred *HP*.

³⁷² ümenā mu ‘temidīn est emānet dārān *BV, HP, MK* : ümenā mu ‘temidīn est u emānet dārān *RE*.

³⁷³ “meberrāt” kelimesindeki şeddeli “r” harfi *RE* nüshasında hataen noktalı olarak yazılmıştır.

³⁷⁴ “meḥāzī” kelimesi *BV* nüshasında hataen “ḥ” harfiyle yazılmıştır. feżāyih kelimesindeki “zad” harfi *MK* nüshasında noktasız olarak “sad” şeklinde yazılmıştır.

³⁷⁵ derende *HP, MK, RE* : derīde *BV*.

³⁷⁶ ref^c ber dāşten u vaz[‘] nihāden teshīn *HP, MK*: Ref^c ber dāşten u vaz[‘] nihāden teshīr *BV*; ref^c ber dāşten u vaz[‘] u nihāden teshīn *RE*.

³⁷⁷ germ kerden *HP, MK, RE*: kerem kerden *BV*. *BV* nüshasında ısıtmak anlamına gelen Arapça “teshīn” masdarı yanlışlıkla “teshīr” şeklinde yazılmış, bunu açıklayan Farsça “germ kerden” masdarındaki germ kelimesi de “kerem” kelimesiyle karıştırılarak altına “kerem etmek” şeklinde hâmiş çıkmıştır. Halbuki *RE* nüshasının müstensihi hâmiş notunda germ kerden masdarını “ısı eylemek” şeklinde doğru bir şekilde anlamlandırır.

³⁷⁸ kuvvet u za[‘] f tovānāyī vü sostī tebrīd *HP, MK*: kuvvet u za[‘] f u tovānāyī vu sostī tebrīd *BV, RE*.

³⁷⁹ ‘arz u ṭūl est çī pehnā vu derāzī tes‘īr *BV, HP, RE*; ‘arz u ṭūl est ço pehnā vu derāzī tes‘īr *MK*.

³⁸⁰ *BV* nüshasında bu beyit diğer nüshaların aksine 194. beyitten önce yer almaktadır. Takdim- tehir söz konusudur.

³⁸¹ inḥitāt est fūrū āmeden u istiğrāk *BV, HP, MK* : inḥitāt est u fūrūd āmeden u istiğrāk *RE*.

³⁸² veşy *BV, HP, MK*: veşye *RE*.

203- Tirke ānç be-māned zi-kes ez ba‘d-i vefāt
 Hıyır u şerr nîk u bed u nef‘ u zarar sūd u ziyān³⁸³

204- İntişār est u³⁸⁴ teferruķ çı perākende şoden
 Münteşır çün müteferriķ çı perākende bi-dān

205- Şod simātaynü ğulāmān do şaff ez her do taraf³⁸⁵
 Hādem u hıyıl u hāşm hāşıye hızmekārān

206- Eb u vālid peder u vālide vu ümm māder
 Çün übüvvet pederī bāşed u ābā pederān³⁸⁶

207- Vālidān u ebevān şod peder u māder bint³⁸⁷
 Duĥter u ibn piser bāşed u ebnā piserān³⁸⁸

208- Lede hemzād u tevālūd ço tenāsül zih zād³⁸⁹
 Çun bünüvvet piserī şod azebe lehce zebān

209- Hıss u idrāk çı der yāften u hāssa çün³⁹⁰
 Müdrikān ‘uzv ki bā ü heme der yāft tovān

210- Peñç hıss est u başar dīden u şemm büyīden³⁹¹
 Sem‘ be-şonīden u çun lems besūden hevān

³⁸³ hıyır u şerr nîk u bed u nef‘ u zarar sūd u ziyān *BV, HP, MK*: hıyır u şerr nîk u bed u nef‘ u çu dırr sūd u ziyān *RE*.

³⁸⁴ *MK* nüshasında “teferruk” kelimesinden önceki atfı vavı mühemeldir.

³⁸⁵ şod simātaynü ğulāmān do şaff ez her do taraf *BV, HP, RE*: şod simātaynü ğulāmān do şaff ez do taraf *MK*.

³⁸⁶ çün übüvvet pederī bāşed u ābā pederān *BV, HP, RE*: çün übüvvet pederī bāşed ābā pederān *MK*.

³⁸⁷ vālidān u ebevān şod peder māder bint *HP, RE*: vālidān u ebevān şod peder u māder u bint *BV, MK*.

³⁸⁸ duĥter u ibn piser bāşed u ebnā piserān *HP, MK, RE*: duĥter ibn piser bāşed u ebnā piserān *BV*.

³⁸⁹ lede hemzād u tevālūd ço tenāsül zih zād *BV, RE*: lede hemzād u tevālūd u ço tenāsül zih u zād *HP*; lede hemzād u tevālūd ço tenāsül zih u zād *MK*.

³⁹⁰ hıss u idrāk çı der yāften u hāssa çün *HP, MK*: hıss idrāk çı der yāften hāssa çün *BV*; hıss u idrāk çı der yāften u hāssa vu çün *RE*.

³⁹¹ peñç hıss est u başar dīden u şemm büyīden *MK, RE*: peñç hıss est başar dīden şemm büyīden *BV*; peñç hıss est başar dīden u şemm büyīden *HP*.

211- Pençomeş zevk çeşiden boved u ‘aql hıred³⁹²
 Ānk³⁹³ esbāb-ı ‘ulūm est hemīn est bi-dān³⁹⁴

212- Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilāt³⁹⁵
 Çi³⁹⁶ me‘ānī koned īn nazm-ı bedī‘ to beyān

EL- KİT‘ATÜ’S- SĀDİSETÜ ‘ĀŞERA (FĪ BAHRİ’L- MÜCTEŞİ’L-MAĤBŪNU’L-
 MAKŞŪR)³⁹⁷

213- Nuzār u nazr u zehab zer şod zerrīn
 Mükāberet ço ‘inād u ta‘annūd istīze

214- Müşārekat boved işrāk u ittīlā‘ u vukūf³⁹⁸
 Çi dīde-ver şoden u kurt u ra‘şe āvīze³⁹⁹

215- Muşādaķat ço şadāķat vülā müvālāt est
 Muĥālaşat ço muşāfāt düstī-i vīje

216- Muvāfaķat ço vifāk est sāz-kār şoden⁴⁰⁰
 Mumāzeķat ço ĥılāf est u ĥulf⁴⁰¹ nā-vīje

217- Nifāk ķīst do-rūyī münāfīķ est do-rūy
 Vedīd u vidd u velī⁴⁰² düst bīkr dūşīze

³⁹²pençomeş zevk çeşiden boved u ‘aql hıred *HP, MK* : pençomeş zevk çeşiden boved ‘aql u hıred *BV* ;
 pençomeş zevk u çeşiden boved u ‘aql hıred *RE*.

³⁹³ānk *BV, HP, RE* : ānki *MK*.

³⁹⁴esbāb-ı ‘ulūm est hemīn est bi-dān *BV, HP, MK* : esbāb-ı ‘ulūm est u hemīn est bi-dān *RE*.

³⁹⁵fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilāt *HP, MK, RE* : fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn *BV*.

³⁹⁶çi *HP, MK, RE* : çun *BV*.

³⁹⁷fī baħri’l-müctesi’l-maĥbūnu’l-makşūr *HP* : Ø *AÖ* ; der baħr-i müctes *BV*; fī baħri’l- müctes *MK* ; Ø *RE*.

³⁹⁸“ittīlā‘” ve “vukūf” kelimeleri arasındaki atıf vavı *BV* nüshasında mühemeldir.

³⁹⁹“şoden” ve “kurt” kelimeleri arasındaki atıf vavı *RE* nüshasında mühemeldir. “kurt” kelimesindeki “r” harfi *BV* nüshasında yazılmamıştır.

⁴⁰⁰muvāfaķat ço vifāk est sāz-kār şoden *BV, HP, MK* : muvāfaķat ço vifāk est u sāz-kār şoden *RE*.

⁴⁰¹*BV* nüshasında ĥulf kelimesindeki f harfi yerine hataen “ķaf” harfi yazılmamıştır.

⁴⁰²vedīd u vidd u velī *BV, HP, MK* : vedīd mezīd velī *RE*.

218- Mükābedet ço mu ‘āhāt⁴⁰³ hem muḳāsāt est
‘Anā vu⁴⁰⁴ renc keşīden nazīf pākīze

219- Boved şemātetü’l a’ dā’⁴⁰⁵ şādī-i düşmen
Kelāl kond şoden küdd ü küdye dervīze

220- Temekkün est u tevāzu⁴⁰⁶ fūrū tenī kerdn
Şemūs ser-keş u aḫzār çi esb-i şeb-dīze

221- Ço ṭālibī ki se‘ādet der āyed ez der-i ḡayb
Muḳīm-i bāb-ı edeb şev ço ḫālka der rīze

222- Mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilün⁴⁰⁷
Raḫīḳ bāde-i şırf⁴⁰⁸ u mizāc āmīze

EL- KİT‘ATÜ’S- SĀBİ‘ATÜ ‘ĀŞERA (FĪ BAḤRİ’R-RECEZİ’L-MÜŞEMMENİ’S-
SĀLİM)⁴⁰⁹

223- Subḫān pāk est ān ḫodā subbūh u ḳuddūs est pāk
İcāb vācib kerdn u mūcib konende ferd tāk

224- Tārīḫ peydā kerdn-i vaḳt u⁴¹⁰ müverriḫ fā‘ileş
Müstaḳbel est āyende vu māzī gozeşte türbe ḫāk

225- İḫsās u ḫiss der yāften maḫsūs şod der yāfte
Maḫsüm ḳısmet kerde vu şod vaşmet çi ‘ayb uzācrāg

⁴⁰³ mu‘āhāt *BV, HP, RE* : mu‘ānāt *MK*. *BV nüshasında mu‘āhāt kelimesinden sonra bir atf vavı vardır.*

⁴⁰⁴ *HP nüshasında atf vavı mühemeldir.*

⁴⁰⁵ şemātetü’l a’ dā’ *BV, HP, RE* : şemātet-i a’ dā’ *MK*.

⁴⁰⁶ temekkün est u tevāzu’ *HP, MK* : temekkün est tevāzu’ *BV, RE*.

⁴⁰⁷ mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilün *BV, HP, RE* : mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilāt *MK*.

⁴⁰⁸ bāde-i şırf *HP, MK, RE* : bāde ḫarīf *BV*.

⁴⁰⁹ fī baḫri’r-recezi’l-müşemmeni’s-sālīm *HP, MK* : Ø *AÖ* ; der baḫr-i recez-i müşemmen *BV*; Ø *RE*.

⁴¹⁰ *RE nüshasında atf vavı mühemeldir.*

226- Müstevcib est u müsteħikk lāyık sezāvār u muşā‘
 Kısmet ne-kerde ħubz u ‘ayş est nān ħurşa ka‘k⁴¹¹ kāk

227- Taḳdīm pīş āverden u te‘hīr pes endāhten
 Taḥşil ḥāşıl kerden u fā‘il muḥaşşıl cefte tāk⁴¹²

228- Taḳlīd kār-ı efkenden est der kerden-i şaḥş-ı diger
 Fā‘il muḳallid ḳimme vu ya fevc kelle fark tāk⁴¹³

229- İbrām u⁴¹⁴ iḥkām est çün itḳān çı muḥkem kerden est
 Mübrim ço mütḳın fā‘il u⁴¹⁵ mehlek boved cā-yı helāk

230- Taḥlīt şod āmīḥten taḍrīb dozđı kerden est⁴¹⁶
 Sebb ü mesebbet ḳazf doşnām est mu‘lim derd-nāk⁴¹⁷

231- Çun şarf gerdānīden u şārif çı gerdānende şod⁴¹⁸
 Maşrūf gerdānīde vu enbāz geşten iştirāk

232- İnhā vu inbā çun ḥaber dāden boved i‘lām hem
 Münhī vu münbī çun nebī mu‘lim ço⁴¹⁹ fa‘il fūrce çāk

233- Nisyān ferāmūş kerden u nāsī ferāmūş-kāre est⁴²⁰
 Mensī ferāmūş kerde vu ğavr est u ğāir çun meġāk⁴²¹

⁴¹¹ Kısmet ne-kerde ħubz u ‘ayş est nān ħurşa ka‘k kāk *BV* : Kısmet ne-kerde ħubz u ‘ayş est nān u ħurşa kāk *HP*; Kısmet ne-kerde ħubz u ‘ayş est nān u ka‘k kāk *MK* : Kısmet ne-kerde ħubz ‘ayş est u nān u ħurşa kāk *RE*.

⁴¹² cefte tāk *BV, MK, RE* : cefne lāk *HP*.

⁴¹³ Bu beyit *BV* nüshasında bulunmamaktadır.

⁴¹⁴ *RE* nüshasında atıf vavı mühmeldir.

⁴¹⁵ *MK* nüshasında fā‘il kelimesinden sonra atıf vavı yerine “est” edatı kullanılmıştır.

⁴¹⁶ taḥlīt şod āmīḥten taḍrīb dozđı kerden est *BV, MK* : taḥlīt şod āmīḥten u taḍrīb dozđı kerden est *HP*; taḥlīt ber āmīḥten u taḍrīb dozđı kerden est *RE*.

⁴¹⁷ sebb ü mesebbet ḳazf doşnām est mu‘lim derd-nāk *BV*: sebb ü müsebbet ḳazf doşnām est mu‘lim derd-nāk *HP*; sebb ü mesebbet ḳazf u doşnām est mu‘lim derd-nāk *MK*; sebb ü mesebbet u ḳazf doşnām est mu‘lim derd-nāk *RE*.

⁴¹⁸ şod *BV, HP, RE* : est *MK*.

⁴¹⁹ ço *BV, HP*: çı *MK, RE*.

⁴²⁰ Est *BV, MK, RE* : şod *HP*

234- Sehlü'l mâhiz anç gū āsān hemī āyed be-dest
Devlet çi ma'rūf divel cem' est u levḥ āmed sekkāk⁴²²

235- Şa'bü'l merām ān çīzī⁴²³ gū doşvār mī-āyed be-dest
Tecdīd nov kerden teceddūd nov şoden neyyire⁴²⁴ simāk

236- Merḥūm raḥmet kerde vu maḥrūm bī-rūzī boved
Tehvīl tersānīden u hāyil çi kār-ı ters-nāk⁴²⁵

237- İzāḥ rüşen kerden u vāzih ço lāyih rüşen est⁴²⁶
Şod lā-übālī ānk ū ez kes ne-dāred hīç bāk⁴²⁷

238- İn kıt'a-i garrā-yı men⁴²⁸ şî'r est der siḥr-i beyān
İy şî'r-i to nazm-ı goher v'ey gevher-i nazm-ı to pāk⁴²⁹

239- Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
Der 'ilm küş iy cān-ı men tā gūyemet rūhī fedāk⁴³⁰

⁴²¹mensī ferāmūş kerde vu ğavr est u ğāyir çun meġāk *HP, RE*: mensī ferāmūş kerde vu ğavr est ğāyir çun meġāk *BV*; mensī ferāmūş kerde vu ğavr est u ğāir ço meġāk *MK*.

⁴²²devlet çi ma'rūf u divel cem' est u levḥ āmed sekkāk *HP, MK*: devlet ço ma'rūf divel cem' est levḥ u sekkāk *BV*; devlet çi ma'rūf u divel cem' est levḥ āmed sekkāk *RE*.

⁴²³çīzī *BV, RE*: çīz *HP, MK*.

⁴²⁴neyyire *FS*: neyye *BV, HP, MK, RE*. *Neyze kelimesi Farsça'da kargı, süngü, mızrak, zıpkin ve bayrak gibi anlamlara gelmektedir. (Farsça Türkçe Sözlük; Prof. Dr. Mehmet Kanar s. 1076 ve Farsça-Türkçe Lugat; Ziya Şükûn, c. 3, s. 1936) "Simāk" ise Ahterî-i Kebîr'de (s. 302) "Kevâkibden iki nurlu yıldızdır birisi menâzil-i kamerdendür simâkü'l a'zel dirler ve birisine simâkü'r-râmiḥ dirler ve muflakan nurlu yıldızda daḥî dirler. Kevkeb-i neyyir ma'nāsına" şeklinde açıklanmıştır. O halde nurlu yıldız manasına gelen Arapça kelimenin mızrak ve benzeri savaş aletleri anlamına gelen neyye kelimesiyle açıklanması uygun görünmemektedir. Dört nüshada bu kelime "neyye" şeklinde kaydedilmiş olsa da müellifin elinden çıkan nüshada nurlu anlamına gelen "neyyire" kelimesinin kullanılmış olabileceği, müstensihlerin istinsah ederken "y" harfini nokta ile "z" şeklinde yanlış yazabilecekleri ihtimali akla geliyor.*

⁴²⁵tersnāk *BV, MK, RE*: semnāk *HP*.

⁴²⁶izāḥ rüşen kerden u vāzih ço lāyih rüşen est *HP, MK, RE*: izāḥ rüşen kerden u vāzih çi lāyih rüşen est *BV*.

⁴²⁷şod lā-übālī ānk ū ez kes ne-dāred hīç bāk *BV, HP*: şod lā-übālī ānçi gū ez kes ne-dāred hīç bāk *MK*; şod lā-übālī ānki ū ez kes ne-dāred hīç bāk *RE*.

⁴²⁸garrā-yı men *BV, HP, MK*; garrā ki men *RE*.

⁴²⁹iy şî'r-i to nazm-ı goher v'ey gevher-i nazm-ı to pāk *BV, HP*: İy şî'r-i to nazm u goher v'ey gevher-i nazm-ı to pāk *MK*; İn şî'r-i to nazm-ı gevher v'ey gevher-i to nazm-ı pāk *RE*.

⁴³⁰*HP* nüshasında bu beyit bulunmamaktadır.

EL- KİT‘ATÜ’S- SÂMİNETÜ ‘ĀŞERA (FĪ BAHRİ’L- MÜTEKĀRİBİ’L
MÜŞEMMENİ’L MAĞŞÜR)⁴³¹

240- Ĥarīr est dībāc u sündüs perend⁴³²

Ĥaseb māl u aşl-ı nikū nuşh pend

241- Şemen şod behā vu şemīn u nefīs

Boved kıymetī keyyif çun neyyif end

242- Vaķār u rezānet çi āhestegī

Rezīn est āheste ķaddāha zend

243- ‘Ulūvv u a‘lā vu sümüvv ü semā

Bolendī vu ‘ālī vu sāmī bolend

244- İşādet ço tenvīh efrāšten

Zelīl est ĥor u⁴³³ ‘azīz ercmend

245- Ğıyāş u muġīş est feryād-res

Ĥubūr est şādī vu ġuşşa nejend⁴³⁴

246- Menāzım çi peyvestegīhā ķarī‘

Gozīde ‘ıķāl est ġull ķayd u bend⁴³⁵

247- Ķabāĥat semācet⁴³⁶ çi zıştī ķabīĥ

⁴³¹fī baħri’l- müteķāribi’l müşemmeni’l mağşūrHP : Ø AÖ; der baħr-i müteķāribBV ; fī baħri’l- müteķāribMK; Ø RE.

⁴³²ĥarīr est dībāc u sündüs perend HP: ĥarīr est u dībāc u sündüs perend BV; ĥarīr est u dībāc sündüs perend MK; ĥarīr est dībāc sündüs perendRE.

⁴³³RE nüshasında “ĥor” kelimesi intinsah hatası olarak “ĥorī” şeklinde yazılmış, kelimedden sonraki “atıf vavı” ise yazılmamıştır.

⁴³⁴ĥubūr est şādī vu ġuşşa nejend BV, HP, MK: ĥubūr est u şādī vu ġuşşa nejend RE.

⁴³⁵gozīde ‘ıķāl est ġull ķayd u bend HP: gozīde ‘ıķāl u est ġullu ķayd bend BV; gozīde ‘ıķāl est u ġull u ķayd bend MK, gozīde ‘ıķāl est ġull ķayd bendRE.

⁴³⁶semācet HP, MK : semāĥat BV, RE.Son iki nüshada dikkatsizlik ya da başka kendisinden kopyalanılan ortak daha eski bir nüshanın hatası sebebiyle “cim” harfi “ĥa” olarak yazılmış.

Semic⁴³⁷ zişt u rîh bād u bŷyîn koned⁴³⁸

248- Menāb u niyābet be- cāy-ı kesī

Boved īstāden vahaḡ şod kemend

249- Veşab çun veca' derd u evcā' cem'

Vecī' u fecī' vaşıb derd-mend

250- Şevāb u meşūbet⁴³⁹ çı pādāş-ı nīk

Meşāb ānki ū-rā şevābeş dehend

251- 'İkāb u 'uḡūbet çı pādāş-i bed

Ta' b renc u żayr u mażarrat gezend⁴⁴⁰

252- 'İtāb est u tevbīh⁴⁴¹ çun ser-zeniş

Mu'āteb kesī gū itābeş konend

253- Fe' ūlün fe' ūlün fe' ūlün fe' ūl

Ġanīmet çı māl u Ġanem gūsfend⁴⁴²

254- Luġat-hā-yı īn kıt' a-rā yād-gīr

Ki bāşī zi 'ilm u edeb behremend

⁴³⁷semic BV, HP, MK : semīc RE. *Çirkin anlamına gelen kelime Arapça sözlüklerde (örneğin Aḡterī-i Kebir s. 301) kesreli mīm ile semic ve semīc şeklinde kısa ve uzun vokalli olmak üzere iki şekilde yazılmaktadır. RE nüshasının müstensihi diğer nüshalardan farklı olarak kelimenin sıfat-ı müşebbehe vezinlerinden fa'ıl vezninde yazılması gerektiğini düşünmüş olmalı ki kelimeyi uzun vokalli olarak yazmıştır. Her iki şekli doğru olduğundan metinde ekseriyet prensibine uyarak kısa vokalli şekil tercih edildi.*

⁴³⁸semic zişt u rîh bād u bŷyîn koned BV: semic zişt rîh est bād u buntin koned HP; semic zişt u rîh est bād u nesin (?) koned MK; semīc zişt u yŷmn bŷyîn koned RE.

⁴³⁹meşūbet çı pādāş-ı nīk BV, HP, MK : meşūb u çı pādāş-ı nīk RE.

⁴⁴⁰ta' b renc u żayr u mażarrat gezend HP, MK : ta' b renc u şabr u mażarrat gezend BV; ta' b renc żayr u mażarrat gezend RE.

⁴⁴¹itāb est u tevbīh HP, MK: 'itāb est tevbīh BV, RE.

⁴⁴²Ġanīmet çı māl u Ġanem gūsfend BV, RE, MK : ki bāşī zi 'ilm u edeb behremend HP. *HP nüshasında bir sonraki beytin ikinci mısraı bu beytin ikinci mısraı olarak yazılmış ve bir sonraki beyit atlanmıştır.*

EL- KİT'ATÜ'T- TĀSİ'ATÜ 'ĀŞERA (FĪ BAHRİ'L-MATVİYYİ'L MÜNserİHİ'L MEKFÜF)⁴⁴³

255- Rütbe vu manşab derec pāye vu ḥadrā çemen⁴⁴⁴

Hücme vu zanbağ est çun gol-i sorḥ u semen

256- 'Ağd çi bend in'ikād beste şoden mün'ağad

Beste vu menzil nüzül cāy-ı fūrūd āmeden

257- Melce' u mence' ketif şīşa cāy-ı penāh

'Aniğ u 'azrā boved gerden u dūşīze zen

258- Metn u menā'at⁴⁴⁵ ḥaşānet ço şikat moḥkemī

Hışn u menī' u veşīk moḥkem u iccān⁴⁴⁶ legen

259- Südde⁴⁴⁷ çi dergāh u bāb der 'atebe āstān

Dimne nişān-ı sarāy cem'-ı vey āmed dimen

260- Şekve teşekkī⁴⁴⁸ şikāyet gile kerden şefef

Perde-i dil nefis cān cirm u cesed cism ten

261- Şākī vu çun⁴⁴⁹ müşteki çun müteşekkī şekī

Ān ki şikāyet koned dir' zirre pīrehen⁴⁵⁰

262- Mecma' u maḥfil boved encumen-i merd çun

⁴⁴³ fī baḥri'l-matviyyi'l münseriḥi'l mekfūf RE : Ø AÖ ; der baḥr-i münseriḥ BV ; fī baḥri'l hezeci'l maḥzūf MK; Ø RE.

⁴⁴⁴ pāye vu ḥadrā çemen BV, MK, RE : pāye ḥadrā çemen HP.

⁴⁴⁵ menā'at BV, MK, RE: metānet HP.

⁴⁴⁶ moḥkem u iccān BV, MK, RE : moḥkem iccān HP.

⁴⁴⁷ Südde BV, MK, RE; şüdde HP. HP nüshasında sehven "sin" harfi "şın" olarak yazılmış olduğu anlaşılıyor. MK nüshasında "dergāh" ve "bāb" kelimeleri arasındaki atıf vavı mühmeldir.

⁴⁴⁸ Şekve teşekkī BV, HP : şekve vu teşekkī MK, RE. MK ve RE nüshalarında vāv-ı atıfanın fazladan konulduğu vezni bozmasından anlaşılıyor. "vāv-ı atıfa" konulduğunda tef ile bir hece fazla oluyor.

⁴⁴⁹ şākī vu çun müşteki BV, MK, RE: şākī vu hem müşteki HP.

⁴⁵⁰ dir' zirre pīrehen BV, MK, RE : dir' boved pīrehen HP.

Me'tim ez ān zenān meclis şod encumen⁴⁵¹

263- Müntefi' ān kes ki ū nef' bored nef' sūd
Müntefa'un bihi k'ez ū nef' borendeş ço men

264- Müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün
Nazm-ı to gevher-fezā elfāz-ı to şīrīn sohen

EL- KİT'ATÜ'L-İŞRİN⁴⁵² (Fİ BAHRİ'R-RECEZİ'L-MÜREFFELİ'L-
MURABBA')⁴⁵³

265- Ruchān füzünī rācih çi efzūn
Dāhil derūn u hāric çi bīrūn

266- Hüsnu akīdet nīk i'tikādī
Şihhat dorostī bünyād kânūn

267- İshāb u itnāb u ikşār u taṭvīl
Bisyār goften kem çend dem hūn⁴⁵⁴

268- Kışt u naşīb u kısım est u hışşa⁴⁵⁵
Çun sehm behre feyfāt hāmūn⁴⁵⁶

⁴⁵¹me'tim ez ān zenān meclis şod encumen *BV, MK*: me'tim ez ān zenān meclis çun encumen *RE*; me'tim ez ān zenān u hafel encumen *HP*.

⁴⁵²*Bu kit'anın başlığı BV nüshasında "El kit'atü't-tāsi'atü 'işrūn" şeklinde yazılmıştır. Bir önceki kit'anın başlığı ise "El kit'atü't-tāsi'atü 'aşera"dır. Müstensih dikkatsizlikle bir önceki kit'anın başlığını iki sefer yazmış, ikinci bir dikkatsizlikle sehven başlıktaki "aşera"yı da "işrūn" şeklinde imlâ etmiştir. Böylece bir sonraki 21. kit'aya 20. kit'a diyerek bütün kit'a başlıklarını kaydırmıştır. Kitapta toplam 51 bend bulunmasına rağmen son bendin başlığı "El kit'atu'l hamsūn" = Ellinci kit'a'dır. Bu dikkatsizlik sonradan anlaşılacak ki müstensih tarafından (belki de kitabın okuyucusu tarafından) son kit'a başlığının yanına Farsça olarak "Pençāh yekom" kaydı düşülmüştür.*

⁴⁵³fī bahri'r-recezi'l-müreffeli'l-murabba' *HP* : Ø AÖ; Ø *BV*; fī bahri'l-hezeci'l-mahzūf *MK*; Ø *RE*.

⁴⁵⁴kem çend dem hūn *HP, MK, RE*: kem çend u dem hūn *BV*.

⁴⁵⁵kışt u naşīb u kısım est u hışşa *HP, MK, RE*: kışt u naşīb u kısım est hışşa *BV*.

⁴⁵⁶çun sehm behre feyfāt hāmūn *HP, MK, RE*: Rif'at bolendī gencīne kaytūn *BV*. *BV nüshasında bu beytin ikinci mısraı yerine bir sonraki beytin ikinci mısraı yazılmıştır. Müstensih sonraki beyti ise sehven yazmamıştır.*

269- Füşhat⁴⁵⁷ ferāhī haşmet bozorgī
Rif'at bolendī gencīne kaytūn

270- Mālik hodāvend müllāk cem'aş
Destūr dāde çun⁴⁵⁸ 'abd-i me'zūn

271- Hıddet çi tizī şiddet çi sahtī
Ablağ çi pīse edhem siyāh-gūn⁴⁵⁹

272- Şerīr bisyār-ı şerr est hayyir
Bisyār-ı hayr u nā-kes⁴⁶⁰ boved dūn

273- Teklīf rencī ber kes nihāden
Celd est çābok⁴⁶¹ çun ruqye efsūn

274- Bāşed celādet celedī tecellūd
Celedī nümūden el-ān eknūn

275- Mef'ülū fā'lūn mef'ülū fā'lūn⁴⁶²
Zihn-i to nāzok tab'-ı to mevzūn

EL- KIṬ'ATÜ'L-HĀDĪ VE'L 'İŞRŪN (FĪ BAḤRĪ'L- MŪCTEŞĪ'L-MAḤBŪNU'L-
MAḤŞŪR)⁴⁶³

276- 'Ināyet est u⁴⁶⁴ ma'ūnet mu'āvenet yārī
Liyākāt est u cūdūdet ḥarā sezā-vārī⁴⁶⁵

⁴⁵⁷ füşhat *MK, RE* : füşhat *BV*.

⁴⁵⁸ çun *BV, MK, RE*: şod *HP*.

⁴⁵⁹ ablağ çi pīse edhem siyāh-gūn *BV, HP, RE*: ablağ çi pīs est edhem siyāh-gūn *MK*.

⁴⁶⁰ Bisiyār-ı hayr u nā-kes *BV, HP, MK* : Bisiyār-ı hayrī nā-kes *RE*.

⁴⁶¹ Celd est çābok *BV, HP, MK* : Celd est u çābok *RE*.

⁴⁶² Mef'ülū fā'lūn mef'ülū fā'lūn *MK, RE*: müstef'ilātūn müstef'ilātūn *HP* ; müstef'ilūn fa' müstef'ilūn fa'
BV

⁴⁶³ fī baḥri'l-müctesi'l-maḥbūnu'l-maḥşūr *HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i müctes *BV*; fī baḥri'l- müctes *MK* ; Ø
RE.

⁴⁶⁴ *BV nüshasında atıf vavı mühmeldir.*

277- Bişār u bişr u talākat goşāde-rūyī şod⁴⁶⁶
Beşīr mojde dehende melāse⁴⁶⁷ hem-vārī

278- Teberru‘ est be-dāden⁴⁶⁸ ne ber sebīl-i vücūb
Dehende şod müteberri‘ muşāḥabet yārī

279- Ço zāhid u mütedeyyin veri‘ boved dīndār⁴⁶⁹
Tezehhüd est u tedeyyün ver‘ çī dīndārī⁴⁷⁰

280- Mu‘azzamāt-ı umūr est kār-hā-yı bozork⁴⁷¹
Ruḳād u ruḳde çī ḥoften seher çī bī-dārī

281- Muvāzabet ço devām u mülāzemet der-kār
Hemīşe būden u⁴⁷² ta‘ṭīl u ‘uṭle bī-kārī

282- Muvāzīb est u müdāvīm mülāzīm ānki⁴⁷³ bekār
Hemīşe bāşed u lā nī ne‘am boved ārī⁴⁷⁴

283- Boved celāyilüeşğāl şuğl-hā-yı bozorg⁴⁷⁵
Ço ‘orf u luṭf u laṭīfe laṭaf nikū-kārīā

284- Muḥāfazat çī nıgeh-bān şoden be-hem dīger⁴⁷⁶

⁴⁶⁵liyākat est u cūdūdet ḥarā sezā-vārī *HP, MK, RE*: liyākat est cūdūret ḥarā sezā-vārī *BV*.

⁴⁶⁶bişār u bişr u talākat goşāde-rūyī şod *HP*: bişār u bişr talākat goşāde-rūyī şod *BV*; bişār u bişr u talākat goşāde-rūy şod *MK*; bişār u bişr u talākat goşāde-rūyī *RE*.

⁴⁶⁷melāse *HP, MK, RE*: melāze *BV*.

⁴⁶⁸be-dāden *BV, HP, RE*: be-dān *MK*.

⁴⁶⁹ço zāhid u mütedeyyin veri‘ boved dīndār *BV, HP*: ço zāhid u müteverri‘ veri‘ boved dīndār *MK*; ço zāhid u mütedeyyin veri‘ boved dīndār *RE*.

⁴⁷⁰tezehhüd est u tedeyyün ver‘ çī dīndārī *HP, MK, RE*: tezehhüd est tedeyyün ver‘ ço dīndārī *BV*.

⁴⁷¹mu‘azzamāt-ı umūr est kār-hā-yı bozork *BV, MK*: ço mu‘azzamāt-ı umūr est kār-hā-yı bozork *BV*; mu‘azzamāt-ı umūr est u kār-hā-yı bozork *RE*.

⁴⁷²*Atf vavı BV nüshasında mühmeldir.*

⁴⁷³ānki *RE*: ānk *BV, HP*.

⁴⁷⁴hemīşe bāşed u lā nī ne‘am boved ārī *BV*: hemīşe bāşed u lā nī belī ne‘am ārī *HP*; hemīşe bāşed u lā ne ne‘am boved ārī *RE*. *Bu beyit MK nüshasında bulunmamaktadır.*

⁴⁷⁵boved celāyilü eşğāl şuğl-hā-yı bozorg *BV, HP, MK*: boved celāyil u eşğāl şuğl-hā-yı bozorg *RE*.

Sefāhe bī-ḥiredī şahv u ḥazm hüşyārī⁴⁷⁷

285- Mümāreset ço meres saht bāz küşiden

Ta‘azzür est u meşakḳat su‘übe doşvārī⁴⁷⁸

286- Te‘ennuḳ est u tenevvuḳ nikū naẓar kerden⁴⁷⁹

Sefīr sulḥ konende berāe bīzārī⁴⁸⁰

287- Boved muḳaddimetü’l ceşş cem‘u⁴⁸¹ pīş-āhenk

Kemmī dilīr u⁴⁸² emāret sipāh-sālārī

288- Ço sākā bāz pesīnān u meymene sū-yi rāst⁴⁸³

Ço meysere çeb-i leşker gales şeb-i tārī

289- Mufāḥaret ço mubāhāt u⁴⁸⁴ faḥr nāzīden

Necīb merd-i girāmī vu zimme zīnhārī

290- ‘Azīz-i Mışr şevī ger be-māl u ḥaşmet u cāh

Velī ço bi-honerī pīş-i ‘ākılān ḥārī

291- Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilāt⁴⁸⁵

‘Azīz-i milk-i cihānī eger honer dārī⁴⁸⁶

⁴⁷⁶ muḥāfazat çı nıgeh-bān şoden be-hem dıger *HP, MK* : muḥāfazat çı nıgeh-bān şod u be-hem dıger *BV* ; muḥāfazat ço nıgeh-bān şoden be-hem dıger *RE*.

⁴⁷⁷ sefāhe bī-ḥiredī şahv u ḥazm hüşyārī *HP* : seḳāme bī-ḥiredī şahvu ḥazm hüşyārī *BV* ; sefāhe bī-ḥiredī şahv ḥazm hüşyārī *MK* ; seḳāme bī-ḥiredī şahv ḥazm hüşyārī *RE*.

⁴⁷⁸ ta‘azzür est u meşakḳat su‘übe doşvārī *BV* : ta‘azzür est meşakḳat su‘übe doşvārī *HP* ; ta‘azzür est u su‘übet meşakḳa doşvārī *MK* ; ta‘azzür est u meşakḳat u su‘übe doşvārī *RE*.

⁴⁷⁹ te‘ennuḳ est u tenevvuḳ nikū naẓar kerden *HP, MK* : te‘ennuḳ est u tenevvuḳ nikū naẓar kerden *BV* ; telānuḳ est u tenevvuḳ nikū naẓar kerden *RE*.

⁴⁸⁰ sefīr sulḥ konende berāe bīzārī *BV, HP, MK* : saḳīr sulḥ konende berāe bīzārī *RE*.

⁴⁸¹ *RE nüshasında “cem” kelimesinden sonra fazladan bir “ye” harfi konulmuştur.*

⁴⁸² *MK nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁴⁸³ ço sākā bāz pesīnān u meymene sū-yi rāst *HP, MK* : ço sākā bāz pesīnān meymene sū-yi rāst *BV, RE*.

⁴⁸⁴ *HP nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁴⁸⁵ mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilāt *MK, RE* : mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün *BV* ; mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilān *HP*.

⁴⁸⁶ ‘azīz-i milk-i cihānī eger honer dārī *BV, HP, MK* : ‘azīz-i milk-i cihānī eger to honer dārī *RE*.

EL- KİT‘ATÜ’Ş-ŞĀNİYETÜ VE’L ‘İŞRŪN (FĪ BAĦRĪ’L-MŪTEĶĀRĪBĪ’L-
MŪŞEMMENĪ’L-MAĦZŪF)⁴⁸⁷

292- Tecerru‘ fūrū horden ħamr mey⁴⁸⁸
Ḳalem kilk u ħalfā qaşab dūĥ u⁴⁸⁹ ney

293- Melik pādşāĥ u mŭlŭk est cem‘
Ekābir bozorgān u sultān ħi key

294- Kŭhŭlet do-mŭyĪ do-mŭyest kehl
Zimistān ŧitā vu ħarĪf⁴⁹⁰ est dey

295- Denāet ħasāset zelālet⁴⁹¹ boved
Sefālet fūrŭmāyegĪ ħals ħay

296- VażĪ‘ u ħasĪs u sefĪl u denĪ⁴⁹²
Ço erzel fūrŭmāye eyyān key

297- Reziyyet muşĪbet elem renc u⁴⁹³ cem‘
Meşāyib rezāyā⁴⁹⁴ vu ‘urħŭb⁴⁹⁵ pey

298- Belā āzmŭden boved nāzile⁴⁹⁶
Belā-yĪ fūrŭ āmede eşer pey

⁴⁸⁷ fĪ baĥri’l- mŭteĶāribi’l-mŭşemmeni’l-maĥzŭf *HP* : Ø *AÖ* , der baĥr-i mŭteĶārib *BV*; fĪ baĥri’l-
mŭteĶārib *MK* ; Ø *RE*.

⁴⁸⁸ tecerru‘ fūrŭ horden ħamr mey *RE* : tecerru‘ fūrŭ horden u ħışm u mey *BV*; tecerru‘ fūrŭ horden ħışm u
mey *HP*, *MK*.

⁴⁸⁹ ***RE nŭshasında atf vavı mŭhmeldir.***

⁴⁹⁰ ħarĪf *BV*, *MK*, *RE*: ħarĪf *HP*.

⁴⁹¹ zelālet *BV*, *RE* : rezālet *HP* ; rezālet *MK*.

⁴⁹² vażĪ‘ u ħasĪs u sefĪl u denĪ *FŞ* : vażĪ‘ u ħasĪs u sefĪlet denĪ *BV* ; vażĪ‘ u ħasĪs u sefĪl u denĪ *HP* ; vażĪ‘ u
ħasĪs est sefĪl u denĪ *MK* ; vażĪ‘ u ħasĪs u sefĪl est denĪ *RE*.

⁴⁹³ ***BV nŭshasında atf vavı mŭhmeldir.***

⁴⁹⁴ rezāyā *BV*, *MK*, *RE* : rezāyā *HP*.

⁴⁹⁵ urħŭb *HP*, *MK*, *RE* : ‘urfŭb *BV*.

⁴⁹⁶ nāzile *BV*, *HP*, *MK* : nāzil *RE*.

299-Mehābā vu ibkā çī āzerm u fer‘
Fenen şāḥ u ‘ırķ u ‘araķ bīḥ u ḥoy⁴⁹⁷

300- Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül
Ne-dīde kesī der cihān mişl-i vey

EL- KİT‘ATÜ’Ş-ŞĀLİŞETÜ VE’L ‘İŞRŪN (FĪ BAḤRĪ’R-REMELĪ’L-
MÜŞEMMENĪ’L-MAḤZŪF)⁴⁹⁸

301- Çun teseḥḥub nāz kerden şod delāl u ğunc⁴⁹⁹ nāz
Şa‘şa‘a mey-rā be-āb āmīḥten şa‘şa‘ dirāz

302- İktisāb endūḥten şod mükteseb endūḥte
İnkizā siperī şoden kāfī’l meşāliḥ kār-sāz

303- İktibās u⁵⁰⁰ istifādet fāyide bi-giriften est
Müstefīd u muḳtebis fā’il mü’ellif dil-nevāz

304- İştīyāk est u teşevvuk hem şabābet iltiyā‘
Ārzū-mendī nümūden me’rube ḥācet niyāz

305- Terbiyet terbīb⁵⁰¹ perverden mürebbā pervere
Şod mürebbī perverende hezbe vu ebraķ firāz

306- İttibā‘ est u tetebbu‘ çun teḳayyül iḳtidā
Der pey-i kes reften u teẓrūc teẓerv baḥḥ kāz⁵⁰²

⁴⁹⁷fenen şāḥ u ‘ırķ u ‘araķ bīḥ u ḥoy *HP, RE* : fenen şāḥ u ‘ırķ u ‘araķ rel çī ḥoy*BV* ; fenen şāḥ u ‘ırķ u ‘araķ rek ço ḥoy*MK*.

⁴⁹⁸fī baḥri’r-remeli’l-müşemmeni’l-maḥzūf *HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i remel-i müşemmen *BV* ; fī baḥri’r-remeli’l-müşemmeni’s-sālim *MK* ; Ø *RE*.

⁴⁹⁹“ğunc” kelimesinden sonra *RE* nüshasında fazladan bir atıf vavı vardır.

⁵⁰⁰*RE* nüshasında atıf vavı mühemeldir.

⁵⁰¹terbīb *BV, HP* : terbiyet *MK, RE*.

⁵⁰²der pey-i kes reften u teẓrūc teẓerv baḥḥ kāz *BV, MK* : der pey-i kes reften u tedruc teẓerv u baḥḥ kāz*HP* ; der pey-i kes reften u teẓrūc teẓerv maḥkāz*RE*.

307- Muḳtedā metbū‘ şod ān kes ki der pey-i ū revend
Tābi‘ est u muḳtedī der pey revende laḡy āz

308- İstifādat fāş geşten müstefid u şāyi‘ est⁵⁰³
Fāş u ifşā vu⁵⁰⁴ işā‘at fāş kerden sır rāz

309- Ra‘b u tehdīd ū teheddūd va‘d u taḫvīf u va‘īd⁵⁰⁵
Hevl tersānīden u vālī vu mevlā ser-firāz

310- Ḥāmilū‘z zıkr ānki bī-nām est u bī-nāmī ḡumūl⁵⁰⁶
İddi‘ā da‘vā nūmūden mescid cā-yı nemāz

311- Rabb u tereşşuḡ est perverden müreşşah pervere⁵⁰⁷
Şaḡr u ecdel çerḡ u ḡaş‘am kerkes u bāzī vu bāz⁵⁰⁸

312- İstikāmet İstāden-i rāst şāyib⁵⁰⁹ müstekīm
Rāst ḡayn āhenger u minfeḡ dem u miḡraż kāz⁵¹⁰

313- Cins u nev‘ üslūb u ḡarb u şımf u fen yek ḡüne şod⁵¹¹
Cem‘-i o ecnās u envā‘ u fūnūn u şikke sāz⁵¹²

⁵⁰³ müstefid u şāyi‘ est *HP, MK*: müstefid şāyi‘ est *BV, RE*.

⁵⁰⁴ ***RE nüshasında atf vavı mühmeldir.***

⁵⁰⁵ ra‘b u tehdīd ū teheddūd va‘d u taḫvīf u va‘īd *HP, MK* : ra‘b u tehdīd ū teheddūd va‘d u taḫvīfu va‘īd *BV* ; ra‘b tehdīd ū teheddūd va‘d taḫvīf u va‘īd *RE*.

⁵⁰⁶ ḡāmilū‘z zıkr ānki bī-nām est u bī-nāmī ḡumūl *MK* : ḡāmilū‘z zıkr ānki bī-nām est bī-nāmī ḡumūl *BV* ; ḡāmilū‘z zıkr ānki bī-nām est u bī-nāmī ḡumūl *HP*; ḡāmilū‘z zıkr ānki bī-nām est bī-nāmī ḡumūl *RE*.

⁵⁰⁷ rabb u tereşşuḡ est perverden müreşşah pervere *MK* : rabb terşīḡ est perverden mürebbā pervere *BV*; rabb u terşīḡ est perverden müreşşah pervere *HP* ; rabb u tereşşuḡ est u perverden müreşşah pervere *RE*.

⁵⁰⁸ şaḡr u ecdel çerḡ u ḡaş‘am kerkes u bāzī vu bāz *BV, RE* : şaḡr u ecdel çerḡ ḡaş‘am kerkes u bāzī bāz *HP*; şaḡr ecdel çerḡ ḡaş‘am kerkes u bāzī vu bāz *MK.306 ve 307 numaralı beyitlerin mısraları RE nüshasında yer hataen yer deḡiştirmiştir.*

⁵⁰⁹ şāyib *BV, MK, RE* : şāyim *HP*.

⁵¹⁰ rāst ḡayn āhenger u minfeḡ dem u miḡraż kāz *MK, RE* : rāst ḡayn āhenger minfeḡ dem u miḡraż kāz *BV* ; rāst ḡayn āhenger u minfeḡ dem u miḡraż ḡi kāz *HP*.

⁵¹¹ cins u nev‘ üslūb u ḡarb u şımf u fen yek ḡüne şod *MK* : cins u nev‘ üslūb u ḡarb u şımf fen yek ḡüne şod *HP*; cins u nev‘ üslūb u ḡarb şımf u fen yek ḡüne şod *BV* ; cins u nev‘ üslūb ḡarb u şımf u fen yek ḡüne şod *RE*.

⁵¹² cem‘-i o ecnās u envā‘ u fūnūn u şikke sāz : cem‘-i o ecnās u envā‘ u fūnūn u şikke sāz ; cem‘-i o ecnās u envā‘ u fūnūn u şikke sāz.

314- Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt⁵¹³

Kıṭ'a-i garrā niger der şīve-i şūḥī vu nāz⁵¹⁴

315- Şi'r-i men sihr-i ḥalāl est ez reh-i taḥkīk līk

Çeşm bendī mī nemāyed sihr der 'ayn-i mecāz⁵¹⁵

EL- KİṬ'ATÜ'R-RĀBİ'ATÜ VE'L 'İŞRŪN (FĪ BAḤRİ'L-HEZECİ'L-
MÜSEDDESİ'L-MAKŞŪR)⁵¹⁶

316- Beşāret mojde vu meymün ḥocestē

Tefeḫḫud⁵¹⁷ bāz costen ḥazme deste

317- Taḫallüd kār der gerden giriften⁵¹⁸

Menūṭ āvīḥte merbūṭ beste

318- Vesīle kurb u⁵¹⁹ nezdīkī ḳarābāt

Vesāyil cem' u⁵²⁰ mübhem kār-ı beste

319- Tevessül çun taḳarrub ḳurb costen

İzāḥat dūr kerden nebt roste

320- Tene'um zīsten bā nāz u ni'met

Tekāsül kāhilī maḡsül şoste

321- Ḳanūṭ u ḥāyib u me'yūs nevmīd

Saḳm bīmārī vu ma'lūl ḥaste

⁵¹³ fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt HP, MK, RE : fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātünBV.

⁵¹⁴ şīve-i şūḥī vu nāz HP : şīve-i şūḥī-i niyāz BV ; şīve-i şūḥī u niyāzMK; şīve-i şūḥī niyāzRE.

⁵¹⁵ RE nüshasında 313 ve 314. beyitler yer deḡiştirmiştir.

⁵¹⁶ fī baḥri'l-hezeci'l-müseddesi'l-maḳşūr HP : Ø AÖ ;der baḥr-i hezec-i müseddes BV ; fī baḥri'l-hezeci'l-müseddesi'l-maḫzūf MK: Ø RE.

⁵¹⁷ tefeḫḫudBV, MK, RE : tefeḫḫudHP.

⁵¹⁸ giriftenBV, MK, RE : girifte HP.

⁵¹⁹ vesīle kurb u nezdīkī ḳarābāt RE : vesīle kurb nezdīkī ḳarābātBV, HP, MK.

⁵²⁰ MK nüshasında atf vavı mühmeldir.

322- Mezāyık cāy-hā-yı teng-nāy est
Hābeb⁵²¹ pūyiden u kâ'id nişeste

323- Meḥāvif cāy-hā-yı ters u bīm est⁵²²
Neciyyü müfliḥ u fāyız çı roste

324- Ço līn u rıfḵ nermī rıḥv sostī
Ṭaleb costen boved maṭlūb coste

325- Vaẓīfe kār-ı her rūze⁵²³ vezāyif
Çı cem' u münkesir münḵāz şikeste

326- Medīḥ⁵²⁴ u miḥmedet midḥat sitāyiş
Meḥāmid cem' fustuḵ çīst piste⁵²⁵

327- Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün
Naḵīzū'l 'ahd şod⁵²⁶ peymān şikeste

EL- KİṬ'ATÜ'L-ḤĀMİSETÜ VE'L 'İŞRŪN (FĪ BAḤRİ'L- MUẒĀRİİ'L-AḤREB)⁵²⁷

328- Seydūdet u siyādet u sūdet çı mihterī
Ḥüsn ü cemāl ḥubī vu cevdet çı bihterī

329- Seyyid şerīf mihter⁵²⁸ u sādāt mihterān
Cünd ü⁵²⁹ seriyye leşker u cündī çı leşkerī

⁵²¹hābeb *HP, MK, RE* : ḥaneb *BV*.

⁵²²meḥāvif cāy-hā-yı ters u bīm est *BV, HP* : meḥādif cāy-hā-yı teng u bīm est *MK* ; meḥāvif cāy-hā-yı ters u bīm est *RE*.

⁵²³her rūze vezāyif *HP, MK, RE* : her rüz u vezāyif *BV*.

⁵²⁴medīḥ *HP, MK, RE* : cedīḥ *BV*.

⁵²⁵piste *HP, RE* : pīşte *BV* : biste *MK*.

⁵²⁶“şod” kelimesi *BV nüshasında mühmeldir*.

⁵²⁷fī baḥri'l-muẓāri'il-aḥreb *HP, MK* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i muẓāri'-i aḥreb *BV*; Ø *RE*.

⁵²⁸seyyid şerīf mihter *HP, MK, RE* : seyyid şerīf u mihter *BV*.

⁵²⁹“vāv-ı atfa” *RE nüshasında mühmeldir*.

330- Rızık est rüzî dâden u rezzâk rüzî dih⁵³⁰
Merzûk rüzî-mend⁵³¹ u uḥuvvet birâderî

331- İnşâf u ma‘delet nişfet ‘adl u nişf u kıst⁵³²
Dâd intişâf dâd sitâden belel terî⁵³³

332- ‘Âdil ço ‘adil⁵³⁴ u munşif u muksıt çî dâd-ger
Hâkim ḥakem çî dâver u ḥukm est dâverî

333- İkrâh u kürh ü cebr ço icbâr bâ-sitem⁵³⁵
Ber kâr dâšten ço nübüvvet peyemberî

334- İkmâş u inkimâş be-kârî şitâften⁵³⁶
Şâyigçi zerger est u⁵³⁷ şiyâgat çî zergerî

335- İr‘â vü istimâ‘ boved güş dâšten⁵³⁸
Çun müşterâ ḥarîde ḥarîdâr müşterî

336- Ḥazz u ḥalâk u kifl boved şıkş behre çün⁵³⁹
Maḥzûz behremend u delâlet çî⁵⁴⁰ rehberî

⁵³⁰ rızık est rüzî dâden u rezzâk rüzî dih *BV, HP* : rızık est rüzî dâden u rezzâk rızık dih *MK* ; rızık est rüze dâden u rezzaḳ rüz dih *RE*.

⁵³¹ rüzî mend *BV*: rüzmend *HP, MK, RE*.

⁵³² inşâf u ma‘delet nişfet ‘adl u nişf u kıst *HP* : inşâf u ma‘delet nişf u ‘adl u nişf kıst *BV* ; inşâf u ma‘delet u nişfe ‘adl u nişf u kıst *MK* ; inşâf u ma‘delet nişfe ‘adl u nişf kıst *RE*.

⁵³³ dâd intişâf dâd sitâden belel terî *HP* : dâd intişâf u dâd sitâden belel terî *BV* ; dâd intişâf dâd sitâden bolbol terî *MK, RE*.

⁵³⁴ ‘adil *BV, HP, MK* : ‘adîl *RE*.

⁵³⁵ ikrâh u kürh ü cebr ço icbâr bâ-sitem *MK* : ikrâh u kürh ü ḥayr u ḥo icbâr bâ-sitem *BV* ; ikrâh u kürh ü cebr u ço icbâr bâ-sitem *HP*; ikrâh u ḳasr u cebr u ço icbâr bâ-sitem *RE*.

⁵³⁶ ikmâş u inkimâş be-kârî şitâften *FŞ*; ekmâş u iktimâş be-kârî şitâften *AÖ*; ikâş u inkimâş be-kârî şitâften *BV* ; ikmâş u iktimâş be-kârî şitâften *HP* ; ikmâş u inkimâş be-kârî şitâften *MK*; ikmâş u inkimâş be-kârî şitâften *RE*.

⁵³⁷ *MK nüshasında atf vavı mühemeldir.*

⁵³⁸ ir‘â vü istimâ‘ boved güş dâšten *AÖ, HP, RE* : irgâ vü istimâ‘ boved güş dâšten *BV, MK*

⁵³⁹ ḥazz u ḥalâk u kifl boved şıkş behre çün *AÖ, HP* : ḥazz u ḥalâk u kifl boved şaḥş behre çün *BV* ; ḥatt u ḥalâk u kifl boved şıkş behre çün *MK* ; ḥazz u ḥılâf u kifl boved şıkş behre çün *RE*.

⁵⁴⁰ çî *AÖ*: ço *BV, HP, MK, RE*.

337- İhmāl u ihtimāl çî mühmel godāšten⁵⁴¹
Mühmel fūrū godāšte şervet tevān-gerī⁵⁴²

338- Kebvet be-ser der āmeden-i esb lağziş est⁵⁴³
Mehreb girīz-gāh u⁵⁴⁴ tesāvī berāberī

339- Eznāb⁵⁴⁵ kihterān u nevāşī çî mihterān
‘Amil çî kār-dār⁵⁴⁶ u tehevür dilāverī

340- Hubb dūstī vu buğz u⁵⁴⁷ ‘adāvet çî⁵⁴⁸ düşmenī
‘Ummāl u⁵⁴⁹ ‘āmilān şod u⁵⁵⁰ ‘udvān sitemgerī

341- Mef’ülū fā’ilātū mefā’ilū fā’ilūn
Dā’ī be-nām-ı to’sst nişān-ı sohen-verī⁵⁵¹

342- Tā şî’r-i tost⁵⁵² mu’cize-i āyet-i kelīm
Ve ān şî’r-i digērān şode çun sihr-i sāmīrī

EL- KIṬ‘ATÜ’S-SĀDİSETÜ VE’L ‘İŞRÜN (Fİ BAHRİ’R- REMELİ’L-
MÜŞEDDESİ’L-MAKŞÜR)⁵⁵³

343- ‘Add u ta’dād u hisāb oşmorden est

⁵⁴¹ihmāl u ihtimāl çî mühmel godāšten *AÖ, BV, HP, MK* : ihmāl u ihtimāl u be-mohlet gozāšten *RE*.

⁵⁴²mühmel fūrū godāšte şervet tevān-gerī *AÖ, HP* : mühmel fūrū godāšte şa’ret tevān-gerī *BV*; mühmel fūrū gozāşte vu şervet tevān-gerī *MK, RE*.

⁵⁴³kebvet be-ser der āmeden-i esb lağziş est *BV, HP* : kebvet be-ser der āmeden est u luğāzeş est *AÖ* ; kebvet be-ser der āmeden u serkeşī ‘utuvv *MK* ; kevzen be-ser der āmeden esb āhireş *RE*.

⁵⁴⁴*AÖ ve RE nüshalarında atıf vavı mühmeldir.*

⁵⁴⁵eznāb *AÖ, MK, RE* : ednāb *BV, HP*.

⁵⁴⁶kār-dār *AÖ, BV, MK, RE* : kār-dān *HP*.

⁵⁴⁷*RE nüshasında atıf vavı mühmeldir.*

⁵⁴⁸çî edatı *MK nüshasında mühmeldir.*

⁵⁴⁹*AÖ ve RE nüshalarında atıf vavı mühmeldir.*

⁵⁵⁰şod u *BV, MK, RE* : şode *AÖ, HP*.

⁵⁵¹Dā’ī be-nām-ı to’sst nişān-ı sohen-verī *HP, MK* : Dā’ī be-nām-ı to’sst nişān-ı sohen der *AÖ*; Dā’ī be-nām-ı to dāşt nişān-ı sohen-verī *BV*; dāyim be-nām-ı to’sst nişān-ı sohen-verī *RE*.

⁵⁵²tost *BV, HP, MK* : nīst *RE*.

⁵⁵³fī bahri’r-remeli’l-müşeddesi’l-makşür *HP* : Ø *AÖ* ; bahr-i remel-i müşeddes *BV* ; fī bahri’r-remel *MK* ; Ø *RE*.

İ‘tidād⁵⁵⁴ ender şomār āverden est

344- ‘Ātıfet re’ fet ço şefkat merhamet
Mihribānī incimād efsurden est

345- Şod ‘avātıf mihribānīhā vu⁵⁵⁵ ‘atf
Çun ta‘attuf mihribānī kerden est

346- Şi‘r u inşā çizī ez ħod goften est
Fa‘ileş münşī vu ‘asr efsurden est

347- Şod tekāzā iktizā der hāsten
Muḳtezī fā‘il ezā āzurden est

348- Çun terāfu⁵⁵⁶ şod teḫāküm⁵⁵⁷ merdomān
Hem diger-rā pīş-i kādī borden est

349- Fāriḡu’l bāl est çun āsūde dil
İştıbāḡ ez şubḡ dem mī ħorden est

350- İstimāret⁵⁵⁸ şod emīrī ħosten
Ḳatı⁵⁵⁹ koşten mevt meniyye morden est

351- Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün⁵⁶⁰
‘İlm costen lāzım her kerden est

⁵⁵⁴İ‘tidād AÖ : i‘timād BV, HP, MK, RE.

⁵⁵⁵BV ve RE nüshalarında atıf vavı mühmeldir.

⁵⁵⁶terāfu‘ AÖ, HP, MK : tereffü‘ BV, RE.

⁵⁵⁷teḫāküm AÖ, BV, MK: be-ḫākim HP, RE.

⁵⁵⁸istimāret BV, HP, MK, RE : istimālet AÖ.

⁵⁵⁹Ḳatı kelimesinden sonra AÖ nüshasında fazladan bir atıf vavı vardır.

⁵⁶⁰fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün AÖ, HP, MK : fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün BV : fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt RE.

EL- KİT‘ATÜ’S-SÂBİ‘ATÜ VE’L ‘İŞRÛN (Fİ BAHRİ’L-HEZECİ’L-
MÜŞEMMENİ’S-SÂLİM)⁵⁶¹

352- Tenezzüh ħorremî costen muğannî şod⁵⁶² serâyende
Feşil⁵⁶³ bed dil şoden mûşil mübliğ şod resânende

353- Sühûlet yüsr âsânî vu külfet ‘usr duşvârî⁵⁶⁴
Fezâ vu raħbe⁵⁶⁵ vu vüs‘at ferâhî vârid âyende

354- Ĥafız u ħâris u ħâmî ço zâbıt şâyın u râ‘î⁵⁶⁶
Nıgeh dârende vu ‘arîf u ‘arîf şod şınâsende⁵⁶⁷

355- Zâmîr endîşe-i dil şod⁵⁶⁸ zamâyir cem‘⁵⁶⁹ müsta‘cil⁵⁷⁰
Müsâri‘ müsri‘ u ‘âcil mübâdir çun⁵⁷¹ şitâbende

356- Mürüvvet merdomî fetĥ u zafer nuşret çi pîrüzî
Mesâ‘î sa‘ yehâ-yı nîk⁵⁷² ĥâzîr⁵⁷³ şod hirâsende⁵⁷⁴

357- Şücâ‘ u bâtıl u bâsil dilîr est u cesâret⁵⁷⁵ çun
Tecessür çîregî kerdn mü‘eddî şod gozârende

⁵⁶¹ fî bahri’l-hezeci’l-müşemmeni’s-sâlim HP, MK : Ø AÖ ; der baħr-i hezec-i müşemmen BV ; Ø RE.

⁵⁶² şod BV, MK, RE : çun AÖ, HP.

⁵⁶³ “feşil” kelimesindeki “şın” harfi RE nüshasında yazılmamıştır. Tek çanak yapılarak noktası konulmadığından hangi harf olduğu anlaşılmamaktadır.

⁵⁶⁴ sühûlet yüsr âsânî vu külfet ‘usr duşvârî BV, RE : sühûlet yüsr âsânî vu tekellûf ‘usr duşvârî MK ; sühûlet yüsr âsânî ço külfet ‘usr duşvârî AÖ, HP.

⁵⁶⁵ raħbe AÖ, HP, MK, RE : raħbe BV.

⁵⁶⁶ ĥafız u ħâris u ħâmî ço zâbıt şâyın u râ‘î AÖ, HP : ĥafız u ħâris u ħâmî ço zâbıt şâyın râ‘î BV, RE ; ĥafız u ħâris u ħâmî ço zâbıt zâyın u râ‘î MK.

⁵⁶⁷ nıgeh dârende vu ‘arîf u ‘arîf şod şınâsende BV, HP, MK : nıgeh dârende ‘arîf u ‘arîf şod şınâsende AÖ, RE.

⁵⁶⁸ şod AÖ, HP, MK, RE : mend BV.

⁵⁶⁹ HP nüshasında cem‘ kelimesinden sonra fazladan bir atf vavı mevcuttur.

⁵⁷⁰ müsta‘cil BV, HP, MK, RE : müsta‘mel AÖ.

⁵⁷¹ çun BV, HP, RE : şod AÖ, MK.

⁵⁷² nîk AÖ, HP, MK, RE : nîkû BV.

⁵⁷³ ĥâzîr BV, HP, MK, RE : ĥâzîk AÖ.

⁵⁷⁴ AÖ nüshasında bu beyit ile bir önceki beyit yer değiştirmiştir. Takdim - tehir vardır.

⁵⁷⁵ cesâret BV, HP, MK, RE : besâret AÖ.

358- Neḳāve bihterīn çīzī nükāye bedterīn çīzī⁵⁷⁶
Cemād ānçı neyefzāyed nemī nāmī fezāyende

359- Mühennā çun⁵⁷⁷ guvārīde⁵⁷⁸ müheyyā çīzī āmāde
Taḥannün ārzūmendī henī sāyiğ guvārende

360- Mu'āḫāt u iḫā bā-hem giriften dāderī ciddet
Nevī ḥurriyyet āzādī ço ḥurr āzād u riḳḳ bende

361- Te'ellūf dil be-dest āverden istiḫkāk u⁵⁷⁹ istīcāb
Sezāvārī mübāhī müfteḫir fāḫir bi-nāzende

362- Ḳanūt u ḥaybet ḫirmān eyās u ye's nevmīdī
Ye'ūs u āyis u ḳāniḫ çi nevmīd u⁵⁸⁰ ḫalk jinde

363- Temerrūd serkeḫī kerden tekāsül kāhilī kerden
'Adāvet düşmenī ḫırḳa rogū nessāc bāfende

364- Edānī vu eḳāḫī ḫod çi nezdīkān u hem dūrān
Mehāret nīk dānisten ço māḫir nīk dānende

365- Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
Beyān ez siḫr-i men dāred⁵⁸¹ soḫen mu'ciz-i nemāyende

EL- KIṬ'ATÜ'Ş-ŞĀMİNĒTÜ VE'L 'IŞRŪN (FĪ BAḤRĪ'R-RECEZĪ'L-
MŪREFFELĪ'L-MURABBA')⁵⁸²

⁵⁷⁶ neḳāve bihterīn çīzī nükāye bedterīn çīzī *HP, MK* : neḳāve bihterīn çīzī nükāye bedterīn çīzī *BV* ;
neḳāve bihterīn çīzī nükāye bedterīn çīzī *AÖ, RE*.

⁵⁷⁷ çun *AÖ, BV, HP, RE*: ḫod *MK*.

⁵⁷⁸ guvārīde *AÖ, HP, MK, RE*: guvārende *BV*.

⁵⁷⁹ *AÖ, BV, RE nüshalarında atıf vavi mühemeldir.*

⁵⁸⁰ nevmīd u *BV, HP, MK, RE* : nevmīdī *AÖ*.

⁵⁸¹ dāred *AÖ, HP, RE* : dāder *BV*; dāned *MK*.

⁵⁸² fī baḫri'r-recezi'l-müreffeli'l-murabba' *HP* : Ø *AÖ*; Ø *BV*; fī baḫri'l-hezec *MK*; Ø *RE*.

366- Zāhir çi peydā kāyid keşende
Bāṭın nihofte kâtil koşende

367- İbdā' u inşā icād u tekvīn⁵⁸³
Çun hest kerden kāyin şevende

368- Münşī vu mübdi' mücid mükevvin⁵⁸⁴
Şāni' çi fā'il fā'il konende⁵⁸⁵

369- Tav' u itā'at çun inkiyād est
Gerden nihāden memlūk bende

370- Münkād u ṭāyi' gerden nihāde
Manzar çi dīdār ākil ḥorende⁵⁸⁶

371- Tervīḥ u⁵⁸⁷ terfiye āsūde kerden
Ekl est⁵⁸⁸ ḥorden zāyik çeşende

372- Meymūn u⁵⁸⁹ sāniḥ kār-ı mobārek
Rā'ī şobān u⁵⁹⁰ rāti' çerende

373- Ḥayyāl u fāris rākib sevāre
Rācil piyāde cāzib keşende

374- İfrāt u farṭ est ez ḥadd gozeşten

⁵⁸³ *Bu mısradā yer alan her iki atıf vavı RE nüshasında mühmeldir.*

⁵⁸⁴ mükevvin AÖ, BV, HP, MK : mükevvin RE.

⁵⁸⁵ fā'il konende AÖ, BV, HP, RE : konendefā'il MK.

⁵⁸⁶ münkād u ṭāyi' gerden nihāde , manzar çi dīdār ākil ḥorende AÖ, HP, MK: münkād u ṭāyi' gerden nihāde , manzar çi dīdār ākil ḥorende BV ; manzar ān-çiz-rā mī-dān nazar kerd, münkād u ṭāyi' gerden nihāde RE.

⁵⁸⁷ AÖ nüshasında atıf vavı mühmeldir.

⁵⁸⁸ "est" edatından sonra AÖ nüshasında fazladan bir atıf vavı vardır.

⁵⁸⁹ AÖ, BV nüshalarında atıf vavı mühmeldir.

⁵⁹⁰ BV nüshasında atıf vavı mühmeldir.

Ahmes dilir u dārib zenende

375- Tefrīt u taqtīr kem kerden ez ḥadd
Eşmaṭ domūy u⁵⁹¹kāṭı‘ borende⁵⁹²

376- İ‘şār u imlāk dervīş keşten⁵⁹³
Furḫat codāyī māşī revende

377- Mu‘sir ço mumlik ‘āyil çi dervīş
Hurḫat çi sūziş ‘ādī devende

378- Darran ve serren renc est u⁵⁹⁴rāḫat
Kal‘a çi bārū ḫandaḫ çi kende

379- Meflūk u menkūb nekbet resīde⁵⁹⁵
Ḥafr est⁵⁹⁶ kenden ḫāfir kenende

380- Taḫvīm u teşmīn kıymet nihāden
Kıymet behā vu mu‘ṭī dehende

381- İn‘ām u ifdāl iḫsān nikūyī
Kerden muḫavvim kıymet nehende⁵⁹⁷

382- Mef‘ülü fa‘lün mef‘ülü fa‘lün⁵⁹⁸
Şāhān-ı ‘alem pīş-i to bende

⁵⁹¹*MK, RE nüshalarında atıf vavı mühemeldir.*

⁵⁹²*HP nüshasında bu beyit ile bir önceki beytin ilk mısraları yer değiştirmiştir. Yani takdim-tehir söz konusudur.*

⁵⁹³keşten *AÖ, HP, MK, RE* : küşten *BV*.

⁵⁹⁴*BV nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁵⁹⁵meflūk u menkūb nekbet resīde *AÖ, BV, HP, MK* : ma‘lül menkūb nekbet resīde *RE*.

⁵⁹⁶*RE nüshasında “est” edatıdan sonra fazladan bir atıf vavı vardır.*

⁵⁹⁷*Bu beyit RE nüshasında mühemeldir.*

⁵⁹⁸mef‘ülü fa‘lün mef‘ülü fa‘lün *AÖ, HP, RE* : müstef‘ilün fa‘ müstef‘ilün fa‘ *BV* ; fa‘lün fe‘ülün fa‘lünfe‘ülün *MK*.

EL- KİT'ATÜ'T-TĀSİ'ATÜ VE'L 'İŞRŪN (FĪ BAĦRĪ'R- REMELĪ'L-
MÜŞEMMENĪ'L-MAKŞŪR)⁵⁹⁹

383- Ħabr⁶⁰⁰ şādī cebr besten şî'r dānisten şudūr
Bāz geşten bezr kişten kâsr şosten zaĥm⁶⁰¹ lūr

384- Nāme-i sultān çî menşūr est u tevkī'aş nişān⁶⁰²
Aşl-ı ān ender luğat şod rîş per poşt-i sûtūr⁶⁰³

385- Çîst istinbât u istihrâc çun şî'r u soĥen⁶⁰⁴
Çîzî ez ĥâţır birŭn āverden est u 'urs sūr⁶⁰⁵

386- Fā'ileş müstenbiţ u müsteĥric u minnet sipās⁶⁰⁶
Leyte şî'rî⁶⁰⁷ kâşķî dānistemî heyhât dūr

387- İstimāĥat ictimadā bāşed 'atā der ĥāsten
Müstemiĥ çun müctedî ĥahende vu kuvvet çî zūr

388- İltibās u iştibāĥ u şübhe pūşide şoden
Mültebis çun müştebih pūşide āl u nesl pūr

389- Maţmah u mermūk u melĥūz ānçi der vey nebkerend ?
İstirāĥat revĥi āsŭden u çays⁶⁰⁸ āmed tenūr

⁵⁹⁹ fî baĥri'r-remeli'l-müşemmeni'l-makşūr *HP* : Ø *AÖ*; Ø *BV* ; fî baĥri'r-remeli'l-müşemmeni's-sālim*HP*;
Ø *RE*.

⁶⁰⁰ ĥabr *AÖ, BV, MK, RE* : ĥabr *HP*.

⁶⁰¹ zaĥm *AÖ, BV, MK, RE* : zaĥm *HP*.

⁶⁰² nāme-i sultān çî menşūr est u tevkī'aş nişān *HP, MK, RE* : nāme-i sultān çî menşūr est tevkī'aş nişān
AÖ, BV.

⁶⁰³ aşl-ı ān ender luğat şod rîş ber poşt-i sûtūr *BV, HP* : aşl-ı o ender luğat rîş est ber poşt-i sûtūr *AÖ*; aşl-ı
ān ender luğat rîş est ber poşt-i sûtūr *HP, RE*.

⁶⁰⁴ çîst istinbât u istihrâc çun şî'r u soĥen *MK* : çîst istihrâc u istinbât çun şî'r soĥen *AÖ* ; çîst istinbât u
istihrâc u çun şî'r soĥen *BV*; çîst istihrâc u istinbât çun şî'ru soĥen *HP*; çîst istinbât u istihrâc çun şî'r
soĥen *RE*.

⁶⁰⁵ çîzî ez ĥâţır birŭn āverden est u 'urs sūr *BV, HP, MK* : çîzî ez ĥâţır birŭn āverden est 'urs sūr *AÖ, RE*.

⁶⁰⁶ fā'ileş müstenbiţ u müsteĥric u minnet sipās *BV, MK, RE* : fā'ileş müsteĥric u müstenbiţ u minnet
sipās *AÖ, HP*.

⁶⁰⁷ *AÖ nüshasında "şa rî" kelimesinin sonundaki "ye" harfi mühemeldir.*

390- Tehyi'e tanzīm u ühbet sâz-ı leşker kerden est⁶⁰⁹
Sûk bâzâr est u sikke kûçe vu⁶¹⁰ mişvâr sūr

391- İmtihân u maĥn u maĥberih̄tibâr u tecribe⁶¹¹
Sebr u ĥibret âzmûden ekmeĥ u a'mâ çi kūr⁶¹²

392- Baġy u tuġyân u đalâlet gomrehî bâġî baġî
Dâll u řâġî gomreh u meyyit çi morde řabr gūr

393- Mümteĥan muĥber çi cā-yi âzmâyiş iĥtikâr
İmtihân izlâl ihânet ĥor kerden zerre mūr

394- Fâ'ilâtün fâ'ilatün fâ'ilâtün fâ'ilât⁶¹³
Şadr-ı ĥod por kon zi ĥikmet tâ şevî şadru's-şudūr⁶¹⁴

EL- KIṬ' ATÜ'S-SELÂŞİN (Fİ BAĤRİ'L-HEZECİ'L-MÜSEDDESİ'L-MAĤŞÜR)⁶¹⁵

395- Ĥafâvet⁶¹⁶ miĥribânî siĥr nîreng
Ĥafî⁶¹⁷ şod miĥribân u ĥimmet âheng

396- Se'âdet nîk-baĥtî şod şekâvet
Çi bed-baĥtî boved⁶¹⁸ muşmet çi yek-reng

⁶⁰⁸taş AÖ, HP, MK, RE: taş BV.

⁶⁰⁹tehyi'e tanzīm u ühbet sâz-ı leşker kerden est MK : tehyi'e tanzīm u ühbet sâz-ı leşker sâĥten AÖ, HP ;
tehniye tanzīm u ühbet sâz-ı leşker kerden est BV, RE.

⁶¹⁰RE nüshasında atıf vavı mühmeldir.

⁶¹¹ımtihân u maĥn u maĥber iĥtibâr u tecribe AÖ, MK, RE : imtiĥân u maĥn u maĥber iĥtibâr u taĥrise BV;
ımtihân u miĥn u maĥber iĥtiyâr u tecribe HP.

⁶¹²sebr u ĥibret âzmûden ekmeĥ u a'mâ çi kūr AÖ, HP : sebr ĥibret âzmûden ekmeĥ u a'mâ çi kūr BV;
sebr u ĥibret âzmûden ekmeĥ u a'mâ çi kūr MK ; sebr ĥidmet âzmûden ekmeĥ u a'mâ çi kūr RE.

⁶¹³fâ'ilâtün fâ'ilatün fâ'ilâtün fâ'ilât AÖ, HP, MK, RE : fâ'ilâtün fâ'ilatün fâ'ilâtün fâ'ilün BV.

⁶¹⁴şadr-ı ĥod por kon zi ĥikmet tâ şevî şadru's-şudūr BV, MK, RE: şadr-ı ĥod por kon zi ĥikmet tâ şevî
şadr-ı şudūr AÖ; şadr-ı ĥod por kon be-ma'nâ tâ şevî şadru's-şudūr HP.

⁶¹⁵fî baĥri'l-hezeci'l-müseddesi'l-maĥşür HP : Ø AÖ ;baĥr-i hezec-i müseddes BV ; fî baĥri'l-hezeci'l-
müseddes MK: Ø RE.

⁶¹⁶ĥafâvet BV, HP, MK, RE ; ĥafâvet AÖ.

⁶¹⁷ĥafî AÖ, BV, RE: ĥafî HP, MK.

⁶¹⁸boved AÖ, BV, MK, RE : vu HP.

397- Devā'ī çiz-hā-yi kû kesî-râ
Bekârî hânde⁶¹⁹ vu 'âkil çî hûşeng

398- Serî'u'l inkiyād ân kes ki fermân
Be-âsânî bered kâyid çî serheng

399- Meḥabbet düstî maḥbûb u mekrûh
Hoş u nâ-ḥoş edeb çun idbe ferheng⁶²⁰

400- Ço vefre māl u⁶²¹ tevfir est⁶²² teşmîr
Ziyâdet kerdên-i māl u ḥalef-i nîk⁶²³

401- 'Âsirü'l inkiyād ân kes ki fermân
Be-doşvârî bered fersaḥ çî ferseng

402- Ço istihâş şod tâse giriften
Ço müstevḥiş boved fâ'il velih deng

403- Teğâfûl ḥîşten ğâfîl giriften
Şalâbet saḥtî vu ma'lûk âveng

404- Veḳâyi' vâkı'ât oftâdenîhâ
Vuḳû' oftâden u a'rec boved leng

405- Mevâkı' cāy-hā-yı oftâden
Liḳâḥ u ḥaml⁶²⁴ bār u ḥıml şod teng

406- Ço müstekşî boved kûşende der-kâr

⁶¹⁹ bekârî hânde *AÖ, BV, HP, MK*: bekâr hânende *RE*.

⁶²⁰ hoş u nâ-ḥoş edeb çun idbe ferheng *AÖ, HP, RE* : çî hoş nâ-ḥoş edeb çun idbe ferheng *BV* ;ço hoş edeb çun idbe ferheng *MK*.

⁶²¹ *MK ve RE nüshalarında atf vavı mühmeldir.*

⁶²² *AÖ ve MK nüshalarında "est" edatından sonra fazladan bir atf vavı vardır.*

⁶²³ ḥalef-i nîk *FŞ* : ḥalk-i nîk *AÖ, BV, HP, MK, RE*.

⁶²⁴ *HP nüshasında "ḥaml" kelimesinden sonra fazladan bir atf vavı vardır.*

‘Abik̄ bū-yi hoş u⁶²⁵ nārenc nāreng

407- Mefā ‘ilün mefā ‘ilün feülün
Zi dāniş bih nebāşed hīç ferheng⁶²⁶

EL- KIṬ‘ATÜ’L HĀDĪ VEŞ-SELĀŞĪN (FĪ BAḤRĪ’L- MÜCTEŞĪ’L-MAḤBŪNU’L-
MAKŞŪR)⁶²⁷

408- Belġ merd-i soḥen-dān u fiḫ dānāyī⁶²⁸
Cenġbe est do-tāyī basġre bġnāyī⁶²⁹

409- Tereffu ‘ est u⁶³⁰ tefevvuk̄ çġ berterġ costen
Kavġ kadġr⁶³¹ tevānā kadġr tevānāyġ

410- Ḥaşāfe⁶³² por ḫiredġ tevliyet ‘amel dāden
Müvellġ est ‘amel dih şebġbe bornāyġ⁶³³

411- Fū’ād dil mütevellġ ‘amel bi-gġrende
Reġad ferāḫġ-i⁶³⁴ ‘ayş u meraḫ ten āsānġ

412- Müşākelet çö mişāl estü şġbh mānisten⁶³⁵
Şebġh u mişl çġ mānend u nuṭk gūyāyġ⁶³⁶

⁶²⁵ **RE nüşasında atıf vavı mühmeldir.**

⁶²⁶ zi dāniş bih nebāşed hīç ferheng *BV, MK, RE*: merā hümmet firāḫ u dest-i dil-teng *AÖ, HP*.

⁶²⁷ fġ baḫri’l-mücteşġ’l-maḫbūnu’l-makşūr *HP* : Ø *AÖ* ; der baḫr-i mücteş *BV*; fġ baḫri’l- mücteşġ’l-
maḫbūn *MK*; Ø *RE*.

⁶²⁸ belġ merd-i soḥen-dān u fiḫ dānāyġ *HP, MK, RE* : belġ merd-i soḥen-dān fiḫ dānāyġ *AÖ* ; belġ
merd-i soḥen fiḫ dānāyġ *BV*.

⁶²⁹ cenġbe est do-tāyī basġre bġnāyġ *BV*, : cenġbe esb do-tāyī basġre bġnāyġ *AÖ, MK* ; cenġbe esb-i do-tāyī
basġre bġnāyġ *HP* ; cenġbe est do-tāy basġre bġnāyġ *RE*.

⁶³⁰ ***BV nüşasında atıf vavı mühmeldir.***

⁶³¹ “**kadġr**” kelimesinden sonra *AÖ* ve *RE* nüşalarında fazladan bir atıf vavı vardır.

⁶³² ḫaşāfe *AÖ, BV, MK, RE* : ḫışāfe *MK*.

⁶³³ müvellġ est ‘amel dih şebġbe bornāyġ *BV, MK* : müvellġ est u ‘amel dih şebġh yerpāyġ *AÖ* ; müvellġ est
‘amel dih şeyebe bornāyġ *HP* ; müvellġ est ‘amel dih şebġh bornāyġ *RE*.

⁶³⁴ ***RE nüşasında “ferāḫġ” kelimesinden sonra fazladan bir atıf vavı vardır.***

⁶³⁵ müşākelet çö mişāl est u şġbh mānisten *AÖ, HP, MK, RE* : müşākelet çö mişāl est şġbh mānisten *BV*.

413- Ço mārīd u mütemerrid merīd şod serkeş⁶³⁷
Merādet est u⁶³⁸ ibā serkeşī vu ḥodrāyī

414- Mümāleḥat şode nān u nemek be-hem ḥorden
‘Alā ḥaddihī bi-codāgāne⁶³⁹ vaḥde⁶⁴⁰ tenhāyī

415- Mütābe‘at tebe‘iyyet çī peyrevī kerdēn
Şehāme tīz dilī vu şarāme bornāyī⁶⁴¹

416- Mücāvezet ço⁶⁴² tecāvüz gozāştēn ez çīzī
Nazīr u küfv⁶⁴³ çī hemtā kefā’ hemtāyī

417- Muḥāşenet çī dorostī mülāyenet nermī⁶⁴⁴
Fazīḥat est u ḥızāyet ço⁶⁴⁵ ḥızıy rosvāyī

418- Ço imtidād u temeddūd boved keşīde şoden
Şabāḥat est u veḍāet⁶⁴⁶ behā’ zibāyī

419- Tebeddül est u⁶⁴⁷ teğayyür zi ḥāl gerdīden
Ġazāza tāze şoden ma‘rifet şināsāyī

420- Mübeddel u müteğayyer⁶⁴⁸ zi ḥāl gerdīde

⁶³⁶şebīh u mişl çī mānend u nuṭṭ gūyāyīAÖ, HP: şebīh u mişl çī mānend nuṭṭ gūyāyī BV ; şebīh u mişl çī mānende nuṭṭ gūyāyīMK; şebīh mişl u çī mānend nuṭṭ gūyāyīRE.

⁶³⁷ço mārīd u mütemerrid merīd şod serkeş AÖ, HP ; çī mārīd mütemerrid merīd şod serkeşBV; ço mārīd u mütemerrid merīd serkeş dān MK ; çī mārīd u mütemerrid merīd şod serkeşRE.

⁶³⁸BV nüshasında atf vavı mühmeldir.

⁶³⁹bi-codāgāne AÖ, BV, MK, RE : bi-ḥodāne HP.

⁶⁴⁰RE nüshasında “vaḥde” kelimesinin sonundaki “he” harfī yazılmamıştır.

⁶⁴¹bornāyī BV, RE : bornāyī HP, MK, RE.

⁶⁴²ço AÖ, BV, MK, RE : çī HP.

⁶⁴³RE nüshasında “küfv” kelimesinden sonra fazladan bir atf vavı vardır.

⁶⁴⁴muḥāşenet çī dorostī mülāyenet nermī AÖ, HP:muḥāşenet çī dorostī mülāyene nermī BV; muḥāşene çī dorostī mülāyene nermī MK; muḥāşefet çī dorostī mülāyenet nermī RE.

⁶⁴⁵ço AÖ, HP, RE: çī BV, MK.

⁶⁴⁶veḍāet AÖ, HP, RE : veḥaret BV ; veşāyet MK.

⁶⁴⁷BV ve HP nüshalarında atf vavı mühmeldir.

⁶⁴⁸mübeddel u müteğayyer BV, HP, MK, RE : mübeddel est u müğayyer AÖ.

Buṭūn nihān ṣoden est u⁶⁴⁹ zuhūr peydāyī

421- Mefā‘ilūn fā‘ilātūn mefā‘ilūn fā‘ilāt⁶⁵⁰

Zi bāğ-i ḥusn ḥorāmān ço serv mī āyī

EL- KİT‘ATÜ’Ş ŞĀNİYETÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (FĪ BAḤRİ’L-ḤAFĪF)⁶⁵¹

422- Emr-i mefrūz kār-ı fermūde

Müsterih u⁶⁵² müreffeh āsūde

423- İstizādet ziyādetī costen⁶⁵³

Müstezād u mezīd efzūde

424- Berr u baḥr est hoşkī vu deryā⁶⁵⁴

Qavl goftār u⁶⁵⁵ lağv bīhōde

425- ‘Āmir u gāmīr ābādān⁶⁵⁶ u ḥarāb

Qaşr kāḥ u muṭayyen endūde

426- Ḥareket conbiş u sūkūn ārām

Zübde şīrāz u meske pālūde

427- Çun hiyāt u miyāt āmed u şod

Vehde cā-yı nişīb u tell tūde⁶⁵⁷

428- Sa‘d u nahs est ferruḥ u vārun⁶⁵⁸

⁶⁴⁹*BV nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁶⁵⁰fā‘ilāt *AÖ, HP, MK, RE* : fā‘lūn *BV*.

⁶⁵¹fī baḥri’l-ḥafīf *HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i ḥafīf *BV* ; fī baḥri’r-remeli’l-mağşūr *MK* ; Ø *RE*.

⁶⁵²*RE nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁶⁵³ziyādetī costen *AÖ, HP* : ziyādetī kerden *BV, MK, RE*.

⁶⁵⁴berr u baḥr est hoşkī vu deryā *AÖ, HP, MK* : baḥru berr est hoşkī vu deryā *BV* ; berr u baḥr est u hoşkī vu deryā *RE*.

⁶⁵⁵*MK nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁶⁵⁶ābādān *AÖ, BV, MK, RE* : āvādān *HP*.

⁶⁵⁷tell tūde *AÖ, BV, HP, MK* : tek dūde *RE*.

Şod mulatṭah⁶⁵⁹ mülevveş ālūde

429- Hīş u bīş est tengī vu saḥtī⁶⁶⁰

Cemre⁶⁶¹ aḥger duḥān u duḥ dūde

430- Naḳż u ibrām⁶⁶² çun şikest u dorost

Riye şoş ḳalb dil miā rūde

431- Bu´d dūrī vu ḳurb nezdīkī

Hınṭa gendom mekīl peymūde⁶⁶³

432- Çun şağīr u kebīr⁶⁶⁴ ḥord u bozorg

Kils sārūc her çī şod sūde⁶⁶⁵

433- Fā´ilātūn mefā´ilūn fa´lūn

Kes çunīn ḳıt´a hīç ne-şūnūde⁶⁶⁶

EL- KIṬ´ATÜ´Ş ŞĀLİŞETÜ VEŞ-ŞELĀŞİN(FĪ BAḤRİ´L- MUŻĀRĪ´L-AḤREBĪ´L MAḶŞÜR)⁶⁶⁷

434- Tebşīr mojde dāden u⁶⁶⁸ ihmām u ihtimām

Himmet be-cidd giriften-i kār est u ism nām⁶⁶⁹

⁶⁵⁸sa´d u naḥs est ferruḥ u vārun *AÖ, HP* : sa´d u naḥs est u ferruḥ vārun *BV* ; sa´d u naḥs est u ferruḥ u vārun*MK*; sa´d u naḥs est u ferruḥ u vārun*RE*.

⁶⁵⁹mulatṭah *AÖ, BV* ; mulatṭah*HP, MK, RE*.

⁶⁶⁰hīş u bīş est tengī vu saḥtī *HP, MK* : hīş u bīş est u tengī vu saḥtī *AÖ, BV* ; hīş u bīş est tengī vu saḥtī*RE*.

⁶⁶¹*AÖ, HP nüshalarında “cemre” kelimesinin sonundaki “he” harfi yazılmamıştır.*

⁶⁶²*BV nüshasında “ibrām” kelimesinden sonra fazladan bir atıf vavı vardır.*

⁶⁶³*BV ve HP nüshalarında bu beyit mühmeldir. MK nüshasında ise kendinden sonraki beyitle takdim-tehir söz konusudur.*

⁶⁶⁴*RE nüshasında “kebīr” kelimesinden sonra fazladan bir atıf vavı vardır.*

⁶⁶⁵kils sārūc her çī şod sūde *HP, MK, RE* ; kils sārūc u her çī şod sūde *AÖ* ; kils u sārūc her çī şod sūde *BV*.

⁶⁶⁶*RE nüshasında “şūnūde” kelimesindeki “nun” harfi mühmeldir.*

⁶⁶⁷fī baḥri´l-mużāri´il-aḥrebi´l-maḶşūr*HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i mużāri´-i aḥreb *BV*; fī baḥri´l-mużāri´il-aḥreb *MK* ; Ø *RE*.

⁶⁶⁸*BV nüshasında atıf vavı mühmeldir.*

435- Tefvîz kâr-râ be-kesî vâgozâšten⁶⁷⁰
Fâ‘il müfevvîz est u⁶⁷¹ haşâ dil murâd kâm

436- Terkîb u binyet est nihâd u siriştegi⁶⁷²
Cumhûr şod cemâ‘at-i bisyâr⁶⁷³ haţve kâm

437- Tağvîs u⁶⁷⁴ istiğâse çî⁶⁷⁵ feryâd hâsten
Meknûn der penâh girifte zelûl râm

438- Hayl esb i‘tizâd u teķavvî ço ittiyâd⁶⁷⁶
Nîrû giriften ezraķ u ekheb kebûd fâm⁶⁷⁷

439- Umniyyet ârzû müteķavvî ço⁶⁷⁸ mu‘tezîd
Nîrû girifte şubh u mesâ bâmdâd u şâm

440- Aķvât kût-hâ⁶⁷⁹ şod u evķât vaķt-hâ
Kuvvet est tûşe vaķt geh u ķarż u deyn vâm⁶⁸⁰

441- İķân bî-gomân şoden isnâd⁶⁸¹ u istinâd
Çun poşt vânihâden u saţh est u saķf bâm⁶⁸²

⁶⁶⁹himmet be-cidd giriften-i kâr est u ism nâm *BV, HP, MK* : himmet be-cidd giriften u kâr est u ism nâm *AÖ* ; himmet be-cidd giriften-i kâr est ism nâm *RE*.

⁶⁷⁰vâgozâšten *BV, HP, MK, RE* : vû gozâšten *AÖ*.

⁶⁷¹*MK nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁶⁷²terkîb u binyet est u nihâd u siriştegi *AÖ, HP* : terkîb u binyet est nihâde siriştegi *BV* : terkîb u binyet est nihâd u siriştegi *MK*; terkîb u binyet est u nihâde siriştegi *RE*.

⁶⁷³*BV nüshasında “bisyâr” kelimesinden sonra atf vavı vardır.*

⁶⁷⁴*MK nüshasında atf vavı mühmeldir.*

⁶⁷⁵çî *BV, HP, MK, RE* : ço *AÖ*.

⁶⁷⁶hayl esb i‘tizâd u teķavvî ço ittiyâd *AÖ, MK* : hayl esb u i‘tizâd u teķavvî ço ittiyâd *HP*; hayl est u i‘tizâd u teķavvî ço ittiyâd *BV, RE*.

⁶⁷⁷nîrû giriften ezraķ u ekheb kebûd fâm *BV, HP, MK, RE* : nîrû giriften ezraķ ekheb kebûd u fâm *AÖ*.

⁶⁷⁸ço *AÖ, HP, MK, RE* : çî *BV*.

⁶⁷⁹kût-hâ *AÖ, HP, MK, RE* : tûşe-hâ *BV*.

⁶⁸⁰kuvvet est tûşe vaķt geh u ķarż u deyn vâm *AÖ, BV, HP, MK* : kuvvet est u tûşe vaķt geh u ķarż deyn vâm *RE*.

⁶⁸¹isnâd *AÖ, HP, MK, RE* : istâd *BV*.

⁶⁸²çun poşt vânihâden u saţh est u saķf bâm *AÖ, HP* : çun poşt vânihâden u saţh est u saķf u bâm *BV* ; çun poşt vânihâden u saţh est bâm *MK* ; çun poşt vânihâden u saţhet saķf bâm *RE*.

442- Tezkîr pend dâden u müsned ço müstenid
Şod poşt vānihāde⁶⁸³ vu hulkūm u⁶⁸⁴ halk kām

443- Sırr u ‘alāniye şode⁶⁸⁵ pinhān u āşikār
Ta‘vīl⁶⁸⁶ i‘timād numūden şekīme kām

444- ‘Ayş est u ‘İşe zīsten u kıasd u iktişād⁶⁸⁷
Bāşed miyāne reften u fecr⁶⁸⁸ u gadāt bām⁶⁸⁹

445- Hammār⁶⁹⁰ mey horende vu maħmūr mey zede⁶⁹¹
Hammār mey-furūş u şebek çun hıbāle dām⁶⁹²

446- Karkaf mey u⁶⁹³ şabūh mey-i bāmdād u⁶⁹⁴ nuql
Şod meyvehā-yı bāde vu nācūd düstkām

447- Ke’s dihāk sāgar por mey boved ğabūk
Bāşed mey şebāne vu qarūre ke’s cām

448- Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün⁶⁹⁵
Der ‘ilm kūş tā ki şevī merd-i⁶⁹⁶ nīk-nām

EL- KIṬ‘ATÜ’R RĀBİ‘ATÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (FĪ BAḤRİ’L-HEZECİ’L-
MÜSEDESİ’L-MAḤZŪF)⁶⁹⁷

⁶⁸³vānihāde BV, HP, MK, RE: vānihāden AÖ.

⁶⁸⁴RE nüshasında atıf vavı mühmeldir.

⁶⁸⁵şodeAÖ, BV, MK, RE: şod u HP.

⁶⁸⁶ta‘vīl AÖ, BV, MK, RE: ta‘vīd HP.

⁶⁸⁷kıasd u iktişād AÖ, HP, MK, RE : kıasd est iktişād BV.

⁶⁸⁸fecr AÖ, HP, MK, RE : faħz BV.

⁶⁸⁹gadāt bām AÖ, BV, HP, MK :gade ebām RE.

⁶⁹⁰hammār BV, RE : hammāre AÖ, HP, MK

⁶⁹¹mey zedeAÖ, BV, HP, RE: mey hörde MK.

⁶⁹²hammār mey-furūş u şebek çun hıbāle dām AÖ, HP, RE : hammār mey-furūş u sebok çun hable dāmBV
; hammār mey-furūş şebek çun hıbāle dāmMK.

⁶⁹³AÖ nüshasında “atıf vavı” mühmeldir.

⁶⁹⁴RE nüshasında atıf vavı mühmeldir.

⁶⁹⁵RE nüshasında bu mısra bulunmamaktadır.

⁶⁹⁶HP nüshasında “merd” kelimesinden sonra fazladan bir “ye” harfi bulunmaktadır.

449- Meşālih maşlahat-hā re' y dāden
Tefāhur fahr kerden laḳṭ⁶⁹⁸ çīden

450- Ço şan' u⁶⁹⁹ iştinā' u ḥayr u şafvet⁷⁰⁰
Nīkūyī kerden est u ber-gozīden

451- Meveddet üns ü ĩnās üns dāden⁷⁰¹
Vaḳar āhestegī sekn ārāmīden

452- Ço istinās bāşed üns costen
Nügūr u vaḥşet⁷⁰² u nefret remīden

453- Mizāc u ḥılt āmīziş ço⁷⁰³ aḥlāt
Çi⁷⁰⁴ cem' u ḥalk u neş'et āferīden

454- 'Anāşır çār tab' est u⁷⁰⁵ ṭabī' at
Sirişt u ḳalm şod nāḥun borīden

455- Ḥarāret çun sūḥūnet ḥarr germī
Seḥīn u ḥārr germ u ḳaṭṭ borīden⁷⁰⁶

456- Bürüdet serdī vu bārid çī serd est⁷⁰⁷
Metānet moḥkemī ir'ā⁷⁰⁸ şonīden

⁶⁹⁷ fī baḥri'l-hezeci'l-müseddesi'l-maḥzūf *HP* : Ø *AÖ* ; baḥr-i hezec-i müseddes *BV* ; fī baḥri'l-hezeci'l-müseddes *MK* ; Ø *RE*.

⁶⁹⁸ laḳṭ *AÖ, BV, HP, MK* : laḳṭ *RE*.

⁶⁹⁹ *BV nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁷⁰⁰ *BV nüshasında "şafvet" kelimesindeki "fe" harfi hataen çift noktalı (kaf şeklinde) yazılmıştır.*

⁷⁰¹ meveddet üns ü ĩnās üns dāden *BV* : meveddet mihr ü ĩnās üns dāden *AÖ, HP* ; meveddet mihr ĩnās üns dāden *MK* ; : meveddet üns ü ĩnās u üns dāden *RE*.

⁷⁰² vaḥşet *AÖ, BV, HP, MK* : naḡr *RE*.

⁷⁰³ ço *AÖ, BV, MK, RE* : çun *HP*.

⁷⁰⁴ çī *AÖ, BV, HP, RE* : ço *MK*.

⁷⁰⁵ *BV nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁷⁰⁶ *MK nüshasında bu beyit mühemeldir.*

⁷⁰⁷ bürüdet serdī vu bārid çī serd est *AÖ, HP, MK, RE* : bürüdet gerd u bārid ço serd est *BV*.

⁷⁰⁸ ir'ā *AÖ, HP, MK* : irḡā *BV, RE*.

457- Ruṭūbet çun terī vu raṭb⁷⁰⁹ ter dān
Celī rovşen taḥalluş vāremīden

458- Yübūset ḥoşkī vu yābis çi ḥoşk est
Taḍavvu‘ ḍav‘ būy-i ḥoş demīden

459- Ḥalāvet ḥalv şīrīnī vu şīrīn
Merāret telhī veşbet cehīden⁷¹⁰

460- Ḥırāfet tīzī vu ḥarīf tīz est
Beşā‘at⁷¹¹ nā-ḥoşī meblağ resīden

461- Ḥumūzat torşī vu ḥāmız çi torş est⁷¹²
Teṭayyur fāl⁷¹³ u ṭayrūret perīden

462- Mülūḥat çīst şūrī milḥ şūr est
Neḥāfet⁷¹⁴ lāğērī sa‘y⁷¹⁵ devīden

463- Tefāhet çun tefeh bī-lezzetī dān
Tefih bī-lezzet u cezbe keşīden

464- Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün⁷¹⁶
Şonīden key boved hergiz ço dīden⁷¹⁷

EL- KIṬ‘ATÜ’L ḤĀMİSETÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (FĪ BAḤRİ’L- MÜCTEŞİ’L-
MAḤBŪNU’L-MAKŞŪR)⁷¹⁸

⁷⁰⁹AÖ nüshasında “raṭb” kelimesinden sonra fazladan bir “atıf vavı” vardır.

⁷¹⁰cehīden AÖ, BV, HP, RE : vā-cehīden MK.

⁷¹¹beşā‘at AÖ, BV, HP, RE : şenā‘at

⁷¹²ḥumūzat torşī vu ḥāmız çi torş est BV, MK, RE : ḥumūzat torşī vu ḥāmız torş dān AÖ, HP.

⁷¹³fāl BV, HP, MK, RE : bāk AÖ.

⁷¹⁴HP nüshasında “neḥāfet” kelimesindeki “ḥa” harfi hataen noktalı “ḥı” şeklinde yazılmıştır.

⁷¹⁵sa‘y AÖ, BV, MK: mes‘āHP, RE.

⁷¹⁶mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün AÖ, BV, MK, RE : mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘il HP.

⁷¹⁷hergiz ço dīden AÖ, HP, MK, RE : hemçun ki dīden BV.

465- Vüsub u nezve cehiden cehende şod tazi⁷¹⁹
Mucâhid est u⁷²⁰ murâbıt muķâtile ğazi

466- Vilâyet est u tevâli vilâ' istilâ⁷²¹
Çi dest yâften est u senâ ser-efrâzi

467- Muvâzenet ço tevâzi berâberî kerden⁷²²
Mumâzaħat ço mizâħ u mudâ' abet⁷²³ bâzi

468- Muzâyakāt ço tezâyuk⁷²⁴ münâkaşat der kâr
Teng u saħt giriften ço şirket enbâzi⁷²⁵

469- Nemîm u mâcil u sâ'î vu veşiye ğammâz⁷²⁶
Veşâyet est u⁷²⁷ si'âyet nemîme ğammâzi

470- Cezâ kefâ' u mükâfât⁷²⁸ hem mucâzât est
'Ivez be-dâden u fâ' il mükâfi vu câzi⁷²⁹

471- Mekârim est u⁷³⁰ me'âlî⁷³¹ bozorgvârî-hâ

⁷¹⁸ fi baħri'l-mucteşi'l-maħbûnu'l-maķşûr *HP* : Ø *AÖ* ; der baħr-i mucteş *BV*; fi baħri'l- mucteşi'l-maħbûn *MK* ; Ø *RE*.

⁷¹⁹ vüsub u nezve cehiden cehende şod tazi *AÖ* : vüsub u nüzhe cehiden cehende şod tazi *BV* ; vüsub u tezve cehiden cehende şod nâzi *HP* ; vüsub u nezve cehiden cehende şod tazi *MK*; vüsub u nağze cehiden cehende şod tazi *RE*.

⁷²⁰ ***RE nüshasında atf vavı mühemeldir.***

⁷²¹ vilâyet est u tevâli vilâ' istilâ *AÖ, BV* : vilâyet est tevâli vilâ' u istilâ *HP*; vilâyet est u tevâli vilâ' u istilâ *MK*; vilâyet est tevâli vilâ' istilâ *RE*.

⁷²² muvâzenet ço tevâzi berâberî kerden *BV, MK* : muvâzenet ço tevâzün berâberî kerden *AÖ, HP* ; muvâzenet ço tevâzi berâberî kerden *RE*.

⁷²³ mudâ' abet *AÖ, BV, HP, MK* : mulâ' abet *RE*.

⁷²⁴ ***MK nüshasında “tezâyuk” kelimesinden sonra fazladan bir atf vavı vardır.***

⁷²⁵ teng u saħt giriften ço şirket enbâzi *BV, RE* : teng saħt giriften ço şirket enbâzi *AÖ, HP* ; be teng u saħt giriften ço şirket enbâzi *MK*.

⁷²⁶ nemîm u mâcil u sâ'î vu veşiye ğammâz *AÖ* : nemîm u mâcil u sâ'î vu veşiye şod ğammâz *BV* ; nemîm u mâcil u sâ'î vu vâşiye ğammâz *HP*; nemîm u mâcil u sâ'î vu veşiye şod ğammâz *MK*; nemîm u mâcil u sâ'î vu veşiye ğammâz *RE*.

⁷²⁷ ***BV nüshasında atf vavı mühemeldir.***

⁷²⁸ kefâ' u mükâfât *AÖ, MK, RE* : kefâ' u mükâfât *BV, HP*.

⁷²⁹ 'ivez be-dâden u fâ' il mükâfi vu câzi *AÖ, MK*; *RE*: 'ivez be-dâden fâ' il mükâfi vu câzi *BV*; 'ivez be-dâden u fâ' il mükâfi câzi *HP*.

⁷³⁰ ***RE nüshasında atf vavı mühemeldir.***

Ṭalīḡ goṣāde cehāret⁷³² bolend āvāzī

472- Reṣīḡ rāst kad u münḡanī dotā geṣte⁷³³

Faṣīḡ merd-i zebān-āver u ‘ arab tāzī

473- Emāṣil est u eḡāyir gozīdegān u necī

Çi rāzdār u münācāt u⁷³⁴ nems hemrāzī

474- Mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilāt⁷³⁵

To-rā sezed ki be-‘ ilm u honer hemī nāzī⁷³⁶

EL- KIṬ‘ ATÜ‘S SĀDİSETÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (Fİ BAḤRİ‘L-REMELİ‘L-
MÜSEDDESİ‘L-MAḶŞÜR)⁷³⁷

475- İntizām u ittisāk⁷³⁸ u iltiyām

Şod ferāhem āmeden sābiḡ temām

476- Cem‘ gird āverden u gird āmeden

İctimā‘ u iṣtimāl u inzimām

477- Mültezim ber ḡiṣten⁷³⁹ ḡirende şod

Kār-rā ber ḡod giriften iltizām

478- İsticāret zīnhārī ḡāsten⁷⁴⁰

Şe‘ r kīn⁷⁴¹ kīne keşīden intiḡām

⁷³¹me‘ālī AÖ, BV, MK; RE : me‘ānī HP.

⁷³²cehāret AÖ, HP, MK; RE : cesāret BV.

⁷³³geṣte BV, HP, MK; RE: şode AÖ.

⁷³⁴RE nüshasında atıf vavı mühemeldir.

⁷³⁵mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilāt AÖ, HP, MK; RE : mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün BV.

⁷³⁶nāzī AÖ, BV, HP, RE: bāzī MK.

⁷³⁷fī baḡri‘l-hezeci‘l-müseddesi‘l-maḡşür HP : Ø AÖ ;baḡr-i remel-i müseddes BV ; fī baḡri‘r-remeli‘l-müseddes MK: Ø RE.

⁷³⁸ittisāk BV, HP, MK, RE : ittiskāk AÖ.

⁷³⁹AÖ nüshasında “ḡiṣten” kelimesindeki “ye” harfi unutulmuştur.

⁷⁴⁰BV nüshasında “ḡāsten” kelimesindeki “elīf” harfi unutulmuştur.

479- İrtidād ez dīn ber geşten boved
Fā‘ ileş mürted siyāhī idlihām⁷⁴²

480- Bedd u istibdād u⁷⁴³ istiqlāl şod
Bā ĥodī der kār be-numūden⁷⁴⁴ kıyām

481- Müsteķill u müstebidd fā‘il ‘irāb⁷⁴⁵
Esb-i⁷⁴⁶ tāzī şa‘b tond u sehl rām

482- Şod ta‘alluķ çeng der çizī zeden
Çun teşebbüs hem temessük i‘tişām

483- İnzivā der kūşe be-nişesten boved⁷⁴⁷
Münzevī fā‘il taĥiyyet⁷⁴⁸ şod selām

484- İĥtişār icāz kūteh⁷⁴⁹ kerden est
Muĥtaşar mücez çi kūteh ‘arş bām

485- Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt⁷⁵⁰
Merd bā ‘ilm u edeb şod nīk nām⁷⁵¹

EL- KIṬ‘ATÜ’S SĀBİ‘ATÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (FĪ BAĤRİ’L- MÜCTEŞİ’L-
MAĤBŪNU’L-MAĤŞŪR)⁷⁵²

⁷⁴¹ *BV nüshasında kīn kelimesinden sonra fazladan bir “atf vavı” vardır.*

⁷⁴² idlihām AÖ, HP, MK, RE : iddihām BV.

⁷⁴³ *RE nüshasında atf vavı mühemeldir.*

⁷⁴⁴ *BV nüshasında “nümūden” kelimesindeki “mīm” harfi unutulmuştur.*

⁷⁴⁵ müsteķill u müstebidd fā‘il ‘irābHP, MK, RE: müstefill u müstefid fā‘il ‘irābAÖ; müsteķill u müstebidd fā‘il ‘irārBV.

⁷⁴⁶ esb-i AÖ, HP, MK, RE : erb-i BV.

⁷⁴⁷ bovedAÖ, BV, MK, RE : est HP.

⁷⁴⁸ taĥiyyet AÖ, HP, MK, RE : taĥinnet BV.

⁷⁴⁹ *HP nüshasında “kūteh” kelimesindeki “te” harfinin bir noktası yazılmamış, kelime “kūneh” biçinde imlâ edilmiştir.*

⁷⁵⁰ fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt AÖ, MK, RE : fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün BV ; fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilān HP.

⁷⁵¹ *Bu kıt‘a’da yer alan beyitlerin sırası için AÖ ve MK nüshaları esas alınmıştır. Diğer nüshalarda beyitlerin sırası farklılık göstermektedir.*

486- Meħacce rāh-ı bozorg u⁷⁵³ emāret vāye
Nişān u sil‘a çı reħt u biđā‘a sermāye

487- Teferrüc estferec costen u feraħ şādī⁷⁵⁴
Rağīf⁷⁵⁵ u cerdeķa girde faṭır bī-māye

488- Nefāyis est u reğāyib ‘aķāyil u harazāt⁷⁵⁶
Meta‘-hā-yı be-ķıymet ço fey‘ u⁷⁵⁷ zıll sāye

489- Müfāteħat boved āgāz-ı kār u müstahkem
Çi⁷⁵⁸ ostovār u⁷⁵⁹ neşeb māl u meretebe pāye

490- Muħāveret ço teħāvür mükālemet bā-hem
Soħen be-goften u zīnet ço ħilye⁷⁶⁰ pīrāye

491- Müfāvedat⁷⁶¹ şode bā-hemdiger soħen rānden
Refīķ u rufķa çı hem-rāh u cār hem-sāye

492- Mükātebet çı novişten be-yekdiger a‘yan⁷⁶²
Fırāħ çeşm u senħ çirk u⁷⁶³ ħāđine dāye

493- ‘Amīķ⁷⁶⁴ jerf u cevāb u mücāvebet pāsoħ
Decāce morg boved muħħ zerde ħāye⁷⁶⁵

⁷⁵²fi baħri‘l-mücteşi‘l-maħbūnu‘l-maķşūr HP : Ø AÖ ; der baħr-i mücteş BV; fi baħri‘l- mücteşi‘l- maħbūn MK; Ø RE.

⁷⁵³BV nüshasında atf vavı mühmeldir.

⁷⁵⁴teferrüc est ferec costen u feraħ şādī HP, MK, RE : teferrüc est u ferec costen u feraħ şādīAÖ, BV.

⁷⁵⁵rağīf AÖ : ra‘ıf BV, HP, MK, RE.

⁷⁵⁶nefāyis est u reğāyib ‘aķāyil u harazāt BV, MK : neķāyis est u reğāyib ‘aķāyil u harazāt AÖ; nefāyis est u reğāyet ‘aķāyil u hırzātHP ; nefāyis est reğāyet ‘aķāyil u hırzātRE.

⁷⁵⁷BV ve MK nüshalarında atf vavı mühmeldir.

⁷⁵⁸çi AÖ, HP, MK, RE : ço BV.

⁷⁵⁹MK, RE nüshalarında atf vavı mühmeldir.

⁷⁶⁰ħilye AÖ, BV, MK, RE : ħilye HP.

⁷⁶¹müfāvedat BV, HP, MK : müfāvedā AÖ, RE.

⁷⁶²a‘yan AÖ, BV, HP, RE : ‘ayn MK.

⁷⁶³AÖ nüshasında atf vavı mühmeldir.

⁷⁶⁴AÖ nüshasında “‘amīķ” kelimesinden sonra fazladan bir atf vavı vardır.

494- Murākabet ço teraqqub çi çeşm dāšten est⁷⁶⁶
Ço verş u cübn penîr est u infağa māye⁷⁶⁷

495- Tenevvu‘ est tefennun çi gūne gūne şoden
Vecîz kûteh u üşfiyye seng-i sepāye⁷⁶⁸

496- Mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilāt⁷⁶⁹
Ne-dīde nazm-ı⁷⁷⁰ dilāvîz kes bedîn gāye

EL- KİT‘ATÜ’S SĀMĪNETÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (FĪ BAHRİ’L- ĤAFĪFĪ’L-
MAĤBŪNU’L-MAQŞŪR)⁷⁷¹

497- Vāhib est u cevād başşende
Lāmi‘ est u senī dereşşende

498- İstidāmet devām hāsten est
Sāti‘ est u berîk rehşende

499- İstiḥāret çi bihterîn costen
Ḥālîk u fâtır āferînende⁷⁷²

500- İsticāret civār hāsten est
Bādir u mübtedir şitābende

⁷⁶⁵decāce morg boved muḥḥ zerde ḥāye *BV* : decāce morg boved muḥḥ çi zerdî ḥāye *AÖ, HP, RE*; decāce morg boved muḥḥ çi zerde ḥāye *MK*.

⁷⁶⁶murākabet ço teraqqub çi çeşm dāšten est *BV, MK, RE* : murākabet çi teraqqub ço çeşm dāšten est *AÖ*; murākabet çi teraqqub çi çeşm dāšten est *HP*.

⁷⁶⁷ço verş u cübn penîr est u infağa māye *HP, MK* : ço verş cübn penîr est u infağa māye *AÖ* ; ço verş u cübn penîr est infağa māye *BV*; ço verş cübn ü penîr est u infağa māye *RE*.

⁷⁶⁸sepāye *AÖ, BV, MK, RE* : se-i pāre *HP*.

⁷⁶⁹mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘ilāt *AÖ, HP, MK* : mefā‘ilün fā‘ilātün mefā‘ilün fā‘lün *BV, RE*.

⁷⁷⁰**RE nüshasında “nazm” kelimesi mühmeldir.**

⁷⁷¹fî baḥri’l-ḥafîfî’l-maḥbūnu’l-maḥşūr *HP* : Ø *AÖ* ; der baḥr-i ḥafîf *BV*; fî baḥri’r- remeli’l-maḥşūr *MK*; Ø *RE*.

⁷⁷²**MK nüshasında bu beyit mühmeldir. AÖ nüshasında ise bu beytin birinci dizesi bir sonraki beytin ikinci dizesiyle birleştirilmiş, aradaki iki mısra atlanmıştır.**

501- Dımn u eşnā miyāne-i sohen⁷⁷³ est
Sālib u muhtelib⁷⁷⁴ rubāyende

502- Rāhin ān-ki girev nehed merhūn
Be-girev kerde mibrede rende

503- İrtihān est çun⁷⁷⁵ girev siteden
Mürtehin şod girev sitānende

504- Vaz‘-ı haml est⁷⁷⁶ zāden-i beççe
Lide zāden velūd⁷⁷⁷ zāyende

505- Şod tecemmül⁷⁷⁸ nikū numūden-i hāl
Mütecemmil nikū numāyende

506- Çun ‘itāk est u⁷⁷⁹ itk āzādī
Mu‘tak āzād u⁷⁸⁰‘ abd şod bende

507- ‘Ucb⁷⁸¹ u i‘cāb hīšten bīnī
Fā‘il mu‘cib u ‘ucb konende⁷⁸²

508- Fevretü’l harr sahtī-i germā
Çun bükā’ girye daḥk şod ḥande⁷⁸³

⁷⁷³ *RE nüshasında “sohen” kelimesindeki “hı” harfi yazılmamıştır.*

⁷⁷⁴ *muhtelib AÖ, HP, RE : müctelib BV, MK. BV nüshasında “müctelib” kelimesindeki “be” harfinin noktası konulmamıştır.*

⁷⁷⁵ *çun BV, HP, MK, RE : u AÖ.*

⁷⁷⁶ *AÖ nüshasında “est” edatından sonra fazladan bir atıf vavı vardır.*

⁷⁷⁷ *velūd AÖ, BV, HP, MK : mevlūd RE.*

⁷⁷⁸ *BV nüshasında “tecemmül” kelimesindeki “cīm” harfinin noktası unutulmuştur. Kelime “taḥammül” şeklinde yazılmıştır.*

⁷⁷⁹ *MK ve RE nüshalarında atıf vavı mühemeldir.*

⁷⁸⁰ *HP ve RE nüshalarında atıf vavı mühemeldir.*

⁷⁸¹ *‘ucb AÖ, BV, HP, MK : ‘ucn MK.*

⁷⁸² *fā‘il mu‘cib u ‘ucb konende RE: fā‘ileş mu‘cib u ‘acz kende AÖ, BV, HP; fā‘il mu‘cib u ‘ucb kende MK.*

⁷⁸³ *AÖ nüshasında bu beytin ikinci dizesi bir sonraki beytin ikinci dizesiyle yer değiştirmiştir.*

509- Mevt morden hayāt zinde şoden
Meyyit u meyt morde⁷⁸⁴ hayy zinde

510- Fā' ilātün mefā' ilün fa' lün
Yād gīr īn kitāb-i ferhonde

EL- KIṬ' ATÜ'T TĀSİ' ATÜ VEŞ-ŞELĀŞİN (FĪ BAḤRİ'L- MUZĀRİİ'L-AḤREBİ'L
MEKFÜF)⁷⁸⁵

511- Muḳzī gozārde ço mü' eddā edā şode
Mebrüz çun necīz çi hācet revā şode⁷⁸⁶

512- İfrāz u ferz u⁷⁸⁷ meyyiz codā kerdēn naşīb
Mefrüz u⁷⁸⁸ mefrez est u⁷⁸⁹ naşīb codā şode

513- Vecd u vücūd yāften u hestī şoden⁷⁹⁰
Mevcūd hest u yāfte būde ya şode⁷⁹¹

514- 'Adm u 'adem ne-yāften u nīstī boved
Ma' dūm çun ne-yāfte nā-būde nā-şode⁷⁹²

515- İcād hest kerdēn fetḫat goşūden est
İ' dām nīst kerdēn u meftūḫ vāşode

⁷⁸⁴ *AÖ nüshasında morde kelimesi yazılmamış, sehven atlanmıştır.*

⁷⁸⁵ fī baḥri'l-muzāri'il-aḥrebi'l-mekfūfHP : Ø AÖ ; der baḥr-i muzāri'-i aḥreb BV; fī baḥri'l-muzāri'il-aḥreb MK ; Ø RE.

⁷⁸⁶ mebrüz çun necīz çi hācet revā şodeHP, MK : mebrūr çun necīz çi hācet revā şode AÖ ; mebrūr çun teceyyüz ü hācet revā şode BV ; mebrūr çun necīz çi hācet revā şodeRE.

⁷⁸⁷ *BV nüshasında atıf vavı mühmeldir.*

⁷⁸⁸ *BV ve RE nüshalarında atıf vavı mühmeldir.*

⁷⁸⁹ *BV ve RE nüshalarında atıf vavı mühmeldir.*

⁷⁹⁰ hestī şodenAÖ, RE : hestī vu şoden BV, HP, MK.

⁷⁹¹ mevcūd hest u yāfte vu būde ya şodeBV, RE : mevcūd hest u yāfte būde ya şode AÖ ; mevcūd hest yāfte vu būde ya şodeHP, MK.

⁷⁹² *BV ve RE nüshalarında bu beyit bulunmamaktadır. MK nüshasında ise bu beyit 518. beyitle yer değiştirmiştir.*

516-Çun i‘tinā ta‘ahhüd ü tīmār dāšten est⁷⁹³
İlāf u düstī vu muḳavvim behā şode

517- Cidd est nīk-baḫtī vu mecdūd nīk-baḫt
Taṭrīḳ reh dāden u muṭlaḳ rehā şode⁷⁹⁴

518- Mecd u şeref bozorgī vu i‘dād sāhten
Aḫdeb çi kūzpoşt⁷⁹⁵ muḫaddeb do tā şode

519 – Hest intiḳāl u nuḳle⁷⁹⁶ çi ez cā-be-cā şoden
Menḳül u münteḳıl boved ez cā-be-cā şode

520- Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün
Dā‘ī devām-ı ‘omr-i to-rā der du‘ā şode

EL- KIṬ‘ATÜ’L ERBE‘ÜN (Fİ BAḤRİ’L-MÜTEḲĀRİBİ’L-MÜŞEMMENİ’L-
MAḤZÜF)⁷⁹⁷

521- Reşā rişve yāre ‘arz ḫāste
Muḳīm İstāde ḳāyim⁷⁹⁸ ḫāste

522- Su‘āl est su‘āl u du‘ā ḫāsten⁷⁹⁹
Ço mes‘ül u med‘ü çi der ḫāste⁸⁰⁰

⁷⁹³çun i‘tinā ta‘ahhüd ü tīmār dāšten *BV, MK, RE* : çun i‘tinā ta‘ahhüd tīmār dāšten est *AÖ* ; çun i‘tinā ta‘ahhüd tīmār dāšten *HP*.

⁷⁹⁴*MK ve RE nüshalarında bu beyit 515. beyittir.*

⁷⁹⁵kūzpoşt *BV, HP, MK, RE* : kūzpoşt *AÖ*. *BV nüshasında “kūzpoşt” kelimesinden sonra fazladan bir atıf vavı vardır.*

⁷⁹⁶nuḳle *AÖ, HP, MK, RE*: naḳl*BV*.

⁷⁹⁷fī baḥri’l- müteḳāribi’l-müşemmeni’l-maḫzūf *HP* : Ø *AÖ* , der baḥr-i müteḳārib *BV*; fī baḥri’l- müteḳāribi’l-maḫzūf*MK* ; Ø *RE*.

⁷⁹⁸ḳāyim *MK* : ḳayyim *AÖ*; ḳiyem *BV* ; ḳasem *HP*; ḳiyām *RE*.

⁷⁹⁹su‘āl est su‘āl u du‘ā ḫāsten*AÖ, MK, RE* ; su‘āl est u su‘āl du‘ā ḫāsten *BV, HP*.

⁸⁰⁰ço mes‘ül u med‘ü çi der ḫāste*AÖ, HP, RE*: ço mes‘ül u med‘ü du‘ā ḫāste *BV*; ço mes‘ül u med‘ü du‘ā ḫāste*MK*.

523- Ço tevşih u tezyin ārāsten
Muvaşşah müzeyyen çi⁸⁰¹ ārāste

524- Zifāf est u ziffē çi pīrāsten
Zefīf est u mezfūf pīrāste⁸⁰²

525- Çunīn kūdek ender şikem tıfl-ı ħord
Şebīb u ħadeş şābbu⁸⁰³ nev ħāste

526- ‘Asīr est doşvār u a‘ser çeppe⁸⁰⁴
Ço a‘ser yeser-rā çep u rāste⁸⁰⁵

527- Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül⁸⁰⁶
Naķīşat kemī munteķas kāste⁸⁰⁷

EL- KIṬ‘ATÜ’L HĀDĪ VE’L ERBE‘ŪN (FĪ BAĦRĪ’L- MŪCTEŞĪ’L-MAĦBŪNU’L-
MAKŞŪR)⁸⁰⁸

528- Ķudūm āmeden est u kadīm dīrīne⁸⁰⁹
Zaĥāmet est sitebrī çi ğıllu ğışş kīne⁸¹⁰

529- Ğalīz u zaĥm sitebr u daķīķ u dıķķ bārīk⁸¹¹

⁸⁰¹“çi” kelimesi AÖ nüshasında mühemeldir.

⁸⁰²zefīf est u mezfūf pīrāste BV, HP, MK : zefīf est mezfūf pīrāsteAÖ; zefīfet est mezfūf pīrāsteRE.

⁸⁰³şābbu AÖ, BV, MK, RE : şābbe HP.

⁸⁰⁴‘asīr est doşvār u a‘ser çeppeAÖ: ‘asīr est u doşvār a‘ser çebbeBV; ‘asīr est doşvār a‘ser çebbeHP, MK;
‘asīr est doşvār u a‘ser çebbeRE.

⁸⁰⁵ço a‘ser yeser-rā çep u rāste BV : ço a‘ser yeler u çeppe rāsteAÖ; ço a‘ser yeser rāhat u rāste HP ; ço
a‘ser yeser-rā çep u rāsteMK; ço aser yeser-rā çep u rāsteRE.

⁸⁰⁶fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül BV, HP, MK, RE : fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün AÖ.

⁸⁰⁷naķīşat kemī munteķas kāste BV, HP, MK, RE : naķīdat kemī vu munteķas kāsteAÖ.

⁸⁰⁸fī baĥri’l-müctēşī’l-maĥbūnu’l-maķşūr HP : Ø AÖ ; der baĥr-i müctēş BV; fī baĥri’l- müctēşī’l-
maĥbūn MK; Ø RE.

⁸⁰⁹ķudūm āmeden est kadīm dīrīne HP , MK : ķudūm āmeden est kadīm dīrīne AÖ ;ķudūm āmeden est
kadūm dīrīneBV, RE.

⁸¹⁰zaĥāmet est sitebrī çi ğıllu ğışş kīneBV: maĥāmet est u sitebrī vu ğıllu ğışş kīne AÖ ; zaĥāmet est
sitebrī çi ğıllu ğışş kīne MK ; zaĥāmet est u sitebrī vu ğıllu ğışş kīneRE.

Leheb zebāne-i āteş abes fūrūzīne

530- Kerāmet est u nebāhet bozorgvār şoden

Cezāle por iredī vu secencel āyine

531- Selef godeşte vu eslāf cem‘ istirāf⁸¹²

Zi nev giriften u ayzūm cānia sīne⁸¹³

532- Sevālif est u sevābı gozeştegān ez pīs

Zarīf merd-i sebok rev u sa‘fe şīrīne⁸¹⁴

533- Muāvemem şode bā-kes berāberī kerden⁸¹⁵

Cehīm sat torş rūy ferde mūyine⁸¹⁶

534- Tavāri adeşān āni nev şevad bāzi⁸¹⁷

Bolend u fişfiş u na‘na‘ sipist pūzīne⁸¹⁸

535- Telef helākī vu ihlāk u ‘aab u istihlāk⁸¹⁹

Helāk kerden u ırd u rubbā pūzīne⁸²⁰

⁸¹¹alīz u zam sitebr u daı u dı bārīk *AÖ, BV, HP* : alīz u zam sitebr u raı u rı bārīk *MK* ; alīz u zam sitebr raı rıa bārīk *RE*.

⁸¹²selef godeşte vu eslāf cem‘ istirāf *AÖ, HP, RE* : selef godeşte vu eslāf cem‘ u istirāf *BV*.

⁸¹³zi nev giriften u ayzūm cānia sīne *AÖ* : zi nev giriften u ayzūm u cānia sīne *BV* ; zi nev giriften u ayzūm cānceh sīne *HP* ; zi nev giriften u ayzūm āne-i sīne *RE*. *MK nūshasında bu beyit bulunmamaktadır.*

⁸¹⁴zarīf merd-i sebok rev u sa‘fe şīrīne *BV, HP* : tarīf merd-i sebok rev sa‘fe şīrīne *AÖ*; zarīf merd-i sebok rev u sa‘fe şīrīne *MK*; zarīf merd-i sebok rev sa‘fe şīrīne *RE*.

⁸¹⁵muāvemem şode bā-kes berāberī kerden *AÖ, HP, MK* : muāvemem şode bā-kes berāber kerden *RE*.

⁸¹⁶cehīm sat torş rūy u ferde mūyine *HP, MK* : cehīm sat torş rūy ferde mūyine *AÖ* ; cehīm sat torş rūy u far mūyine *RE*. *Bu beyit BV nūshasında bulunmamaktadır.*

⁸¹⁷tavāri adeşān āni nev şevad bāzi *AÖ* : tavāri u adeşān ān nev şevad bāzi *BV*; tavāri adeşān u āni nev şevad bāzi *HP*; tavāri adeşān ān nev şevad bāzi *MK*; tarāri adeşān āni nev şevad bāzi *RE*.

⁸¹⁸bolend u fişfiş u na‘na‘ sipist u pūzīne *HP* : bolend u fişfiş u na‘na‘ sipist pūdīne *AÖ, BV* ; bolend u fişfiş u na‘na‘ sipişt u pūzīne *MK* ; bolend u fişfiş u na‘na‘ sipist u pūzīne *RE*.

⁸¹⁹telef helākī vu ihlāk u ‘aab u istihlāk *AÖ, HP, MK* : telef helākī vu ihlāk a‘ab istihlāk *BV*; telef helāk u ihlāk ‘aab istihlāk *RE*.

⁸²⁰helāk kerden u ırd u rubbā pūzīne *F* : helāk kerden u ırd u rubbā pūzīne *AÖ, MK*; helāk kerden u ırd u rubbāyūzīne *BV* ; helāk kerden u ırd u rubbā pūzīne *HP* ; helāk kerden u ırd u rubbā sa‘leb (Ø)ūzīne *RE*.

536- Şalīb saht u mehālik çi cāy-hā-yı helāk⁸²¹
Laḫīta⁸²² lākeşe⁸²³ rişte ‘avīşe⁸²⁴ terḫīne⁸²⁵

537- Şedīde ḫādişe sahtī-i rūzgār boved
Bisāṭ pester u ḫālī vu şemle peşmīne

538- Şedāyid u nekebāt u ḫavādiş⁸²⁶ āmed cem ‘
Ḥanīfe⁸²⁷ rāst müslimān u cum ‘a ezīne

539- Mefā ‘ilün fe ‘ilātün mefā ‘ilün fe ‘ilün
Fünün u ‘ilm u honer keşt-i merd-rā zīne⁸²⁸

540- Homāy-ı himmet eger dārīez honer ber-ḫor
Ço bolbolān-ı heves dil me-nih beher çīne⁸²⁹

EL- KİT‘ATÜ’Ş ŞĀNĪ VE’L ERBE‘ŪN (FĪ BAḤRĪ’L-MŪTEḲĀRĪBĪ’L-
MŪŞEMMENĪ’L-MAḤZŪF)⁸³⁰

541- Ço i ‘ḫāl u işkāl müşkil şoden
Selb sāz-ı leşker zered⁸³¹ pīrehan

542- Dıyā ‘ u ‘aḫār est dīh u zemīn⁸³²
Velīme ço⁸³³ sūr u nedī encumen

⁸²¹şalīb saht u mehālik çi cāy-hā-yı helāk *AÖ, HP, MK* : şalīb saht mehālik çi cāy-hā-yı helāk *BV*; şalīb saht mehālik çi cāy-hā-yı helāk *RE*.

⁸²²laḫīta *AÖ, HP, MK* : laḫīta *BV*; laḫīt u *RE*.

⁸²³lākeşe *AÖ, BV, HP, MK* : lāḫīşe *RE*.

⁸²⁴‘avīşe *BV, HP, MK* : ‘avīşe *AÖ, RE*.

⁸²⁵terḫīne *BV, HP, MK, RE* : terḫīne *AÖ*.

⁸²⁶“ḫavādiş” kelimesi *HP nüshasında hataen “ḫı” harfî ile yazılmıştır.*

⁸²⁷ḫanīfe *BV, HP, MK*: ḫīf *AÖ, RE*.

⁸²⁸fünün u ‘ilm u honer keşt-i merd-rā zīne *BV, HP* : fūnūn-i ‘ilm u honer keşt-i merd-rā zīne *AÖ, MK, RE*.

⁸²⁹*Bu beyit BV nüshasında bulunmamaktadır.*

⁸³⁰fî baḫri’l- müteḫāribi’l-müşemmeni’l-maḫzūf *HP* : Ø *AÖ*, baḫr-i müteḫārib *BV*; fî baḫri’l- müteḫāribi’l-maḫzūf *MK* ; Ø *RE*.

⁸³¹zered *AÖ, BV, MK*: rezed *HP*; zere *RE*.

⁸³²dīh u zemīn *AÖ, HP, MK, RE* : dīh zemīn *BV*.

543- Hafî şod nihân u duhûl u hurûc
Derûn reften est u burûn âmeden

544- Kıyâm u ku'ûd est ber hâsten
Nişesten şebêh kâlbéd şahş ten⁸³⁴

545- 'Azîzu'l-vücûd ânçi âyed be-dest
Doşvârî enşâb u evşân semen

546- Ço bey' u şirâ şod harîd u furuht
Büzâk u buşâk est âb-ı dehen

547- Ta'âmu muţayyib horiş-hâ-yı nîk⁸³⁵
Zücâc âbgîne est mirken legen⁸³⁶

548- Ta'âmu denî şod horiş-hâ-yı bed⁸³⁷
Teşehşuh dilîrî boved der sohen⁸³⁸

549- Karîb u ba'îd est nezdîk u dür⁸³⁹
Karâbet çi hîşî vu ma'şeb çemen⁸⁴⁰

550- Ekârîb çi hîşân u⁸⁴¹ akrab çi hîş

⁸³³ço BV, HP, RE :çi AÖ, HP.

⁸³⁴nişesten şebêh kâlbéd şahş ten MK : nişesten şebêh kâlbéd sahn ten AÖ ; nişesten şebêh kâl-i ber şahş ten BV ; nişesten şebêh kâlbéd şahş u ten HP ; nişesten şebêh kâlbeden şahş ten RE. **BV nüshasında bir önceki beytin ikinci dizesi ile bu beytin birinci dizesi bulunmamaktadır. Önceki beytin ilk dizesiyle bu beytin ikinci dizesi birleştirilerek bir beyit atlanmıştır.**

⁸³⁵ta'âmu muţayyeb horiş-hâ-yı nîk AÖ, HP : ta'âmu muţayyeb u horiş-hâ-yı nîk BV ; ta'âmu muţayyeb u horiş-hâ-yı nîk RE.

⁸³⁶zücâc âbgîne est mirken legen AÖ , BV, RE: zücâc âbgîne est u mirken legen HP. **Bu beyit MK nüshasında bulunmamaktadır.**

⁸³⁷ta'âmu denî şod horiş-hâ-yı bed BV, HP, MK : ta'âmu deniyyun şod horiş-hâ-yı bed AÖ ; ta'âmu denî vu horiş-hâ-yı bed RE.

⁸³⁸teşehşuh dilîrî boved der sohen AÖ, HP : tecşî' dilîrî boved der sohen BV ; teşehşuh dilîrî boved der sohen MK ; teşecşuh dilîrî boved der sohen RE.

⁸³⁹karîb u ba'îd est nezdîk u dür AÖ, HP, MK : karîb u ba'îd est u nezdîk u dür BV ; karîb u ba'îd est nezdîk dür HP.

⁸⁴⁰karâbet çi hîşî vu ma'şeb çemen AÖ, HP, MK, RE : karâbet ço hîşî vu ma'şeb çemen BV.

Ḥalīl u ḥalīle boved merd u zen

551- Ecānib çī bīgānegān ecnebī

Ço bīgāne şeytān u cinn ehremen

552- Rücū´ u ibā bāz⁸⁴² geşten mürūr

Godeşten müzemmir boved nāy-zen

553- Me´āş est dünyā me´ād āḥiret⁸⁴³

Şadr bāz geşten vürūd āmeden

554- Fe´ülün fe´ülün fe´ülün fe´ül

To der gūş dār īn⁸⁴⁴ soḥen-hā-yı men

EL- KIṬ´ ATÜ´Ş ŞĀLİŞÜ VE´L ERBE´ÜN (FĪ BAḤRĪ´L-HEZECİ´L-AḤREB)⁸⁴⁵

555- Işdār u i´ādet est bāz gerdānīden⁸⁴⁶

İlşāk u izāfet est çefsānīden⁸⁴⁷

556- Terķīh⁸⁴⁸ u meremmet be-şalāḥ āverden

Tagyār zi ḥāl-i ḥod be-gerdānīden

557- Muşliḥ ço müreḳḳih be-şalāḥ ārende

Īzā vu eziyyet est rencānīden

⁸⁴¹ *Atf vavı BV nüshasında mühmeldir.*

⁸⁴² *RE nüshasında “bāz” kelimesindeki “z” harfinin noktası sehven yazılmamıştır.*

⁸⁴³ *me´āş est dünyā me´ād āḥiret AÖ, MK : me´āş est u dünyā me´ād āḥiret BV, RE ; me´āş est u dünyā me´āz āḥiretHP.*

⁸⁴⁴ *in BV, HP, MK, RE :der AÖ.*

⁸⁴⁵ *fī baḥrī´l-hezeci´l-aḥrebHP, MK : Ø AÖ; der baḥr-i hezec-i aḥrebBV; Ø RE.*

⁸⁴⁶ *ışdār u i´ādet est bāz gerdānīden BV, MK , RE : ışdār u i´āde bāz gerdānīden AÖ, HP.*

⁸⁴⁷ *çefsānīden BV, HP, MK : çeksānīdenAÖ ; cesānīden RE.*

⁸⁴⁸ *RE nüshasında “ḳaf” harfinin noktaları konulmamıştır.*

558- Muşlah ço mürekkah be-şalāh āverde
Tahrīz ço tahrīş⁸⁴⁹ ber āgāliden⁸⁵⁰

559- Teşyī' u müşāye'at⁸⁵¹ çi yārī dāden
Ta'lim ço ta'rīf şināsāniden

560- İslām ço teslīm u⁸⁵² tesellüm bāşed
Gerden be-nihāden u 'arec lengīden

561- İmtā' ço temtī' çi ber-ḥordārī⁸⁵³
Dāden ço tezellüm ez sitem nāliden

562- Mümte' ço mümette' est çun ber-ḥordārī⁸⁵⁴
Terhīb ço terğīb be-tersāniden⁸⁵⁵

563- Nedmet ço münādemet nedīmī kerden⁸⁵⁶
Tağmīr ço ta'rīk boved māliden⁸⁵⁷

564- Simţ est u nizām rişte-i morvārīd⁸⁵⁸
Mağnā vu maqāme cā ki bāşiden⁸⁵⁹

565- Bey'at ço mübāye'at çi peymān besten

⁸⁴⁹tahrīz ço tahrīşAÖ, HP, MK, RE: tahrīş ço tahrīz BV.

⁸⁵⁰BV nüshasında bu beyitle bir önceki beyit yer değiştirmiştir.

⁸⁵¹teşyī' u müşāye'at BV, MK, RE: teşyī' müşāye'atAÖ, HP.

⁸⁵²RE nüshasında atf vavı mühmeldir.

⁸⁵³imtā' ço temtī' çi ber-ḥordārī AÖ, BV, MK : imtā' ço temşī' çi ber-ḥordārīHP : imtā' ço temtī' ço ber-ḥordārīRE.

⁸⁵⁴mümte' ço mümette' est çun ber-ḥordārAÖ, MK: mümte' mümette' est çun ber-ḥordār BV ; mümtenē' mümette' est çun ber-ḥordārAÖ ; mütti' ço mütemetti' est çun ber-ḥordārRE.

⁸⁵⁵terhīb ço terğīb be-tersāniden BV, RE : terhīb ço ter'īb be-tersāniden AÖ ; terhīb u ço terğīb be-tersānidenHP ; terhīb ço terğīb tersānidenMK .

⁸⁵⁶nedmet ço münādemet nedīmī kerden HP, MK, RE : nedmet ço münādet nedīmī kerdenAÖ ;nedmet ço nedāmet u nedīmī kerden BV.

⁸⁵⁷tağmīr ço ta'rīk boved mālidenAÖ, MK, RE: ta'mīr ço ta'rīk boved māliden BV ; tağmīr u ço ta'rīk boved mālidenHP.

⁸⁵⁸simţ est u nizām rişte-i morvārīd AÖ, BV, MK : simţ est nizām rişte-i morvārīdHP, RE.

⁸⁵⁹mağnā vu maqāme cā ki bāşiden AÖ, BV, RE : mağnā vu maqāme çā ki bāşiden HP ; mağnā vu maqāme cāy ki şidenMK.

Miṣdāk govāh u baḥṣ çun kāvīden⁸⁶⁰

566- Mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fa'⁸⁶¹

Bī-zer ki tovāned īn goher sencīden

EL- KİT'ATÜ'R RĀBİ'ATÜ VE'L ERBE'ÜN (FĪ BAHRİ'L- MÜCTEŞİ'L- MAḤBŪN)⁸⁶²

567- Tele'lev' u leme'ānu burūḳ raḥṣīden

Şihāb aḥter u aḥger senā dıraḥṣīden

568- Melāḥa çun nemekīnī melīḥ şod⁸⁶³ nemekīn

Ḥubūr şād şoden bezl u niḥle baḥṣīden

569- Mehābet est u⁸⁶⁴ şukūh u mehīb bā-heybet

Ḥares çī⁸⁶⁵ kondī-i dendān u⁸⁶⁶ şerḥ naḥṣīden

570- Menāzil est u merāḥil rebā' menzil-hā

Maḳām u mesken u⁸⁶⁷ me'vā⁸⁶⁸ çī cāy-i bāṣīden

571- 'Anīf tond u mecūn u mecāne bī-bākī

Selis revān şoden bevl u bevl⁸⁶⁹ şāṣīden

572- Ḥalīfe vu ḥalef u⁸⁷⁰ ḥulf⁸⁷¹ bāz pes mānde

⁸⁶⁰ miṣdāk govāh u baḥṣ çun kāvīden *BV, HP, MK* : miṣdāk u govāh u baḥṣ çun kāvīden *AÖ*; miṣdāk u govāh baḥṣ çun kāvīden *RE*.

⁸⁶¹ mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fa' *AÖ, HP, MK, RE* : mef'ülü mefā'ilün fe'ülün fa'lün *BV*.

⁸⁶² fī baḥri'l-mücteşi'l-maḥbūn *HP* : Ø *AÖ* ; baḥr-i mücteş *BV*; fī baḥri'l- mücteş *MK*; Ø *RE*.

⁸⁶³ şod *AÖ, BV, MK, RE* : çun *HP*.

⁸⁶⁴ *HP nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁸⁶⁵ çī *BV, HP, MK, RE* : ço *AÖ*.

⁸⁶⁶ *HP, MK ve RE nüshalarında atıf vavı mühemeldir.*

⁸⁶⁷ *RE nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁸⁶⁸ *AÖ nüshasında "me'vā" kelimesi mühemeldir.*

⁸⁶⁹ bevl u bevl *HP, RE* : bevl bevl *AÖ* ; bevl u bevn *BV* ; lü'l ü bevl *MK*.

⁸⁷⁰ *BV nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁸⁷¹ *MK nüshasında "ḥulf" kelimesindeki "ḥ" harfinin noktası konulmamıştır.*

Nehāket est⁸⁷² dilīrī behādur feşīden⁸⁷³

573- Hālayif u hulefā bāz māndegān ez pes
Nişār ānçi be-pāşend u⁸⁷⁴ neşr pāşīden

574- Şekāfe tīz-dilī vu mekārimu'l ahlāk⁸⁷⁵
Çi hūy-hā-yı pesendīde dağt ğanşīden⁸⁷⁶

575- Ferāhet est u zekā zīregī vu istiḥfāf⁸⁷⁷
Sebok be-dāşten est u⁸⁷⁸ nūfūr tersīden⁸⁷⁹

576- Kāmer çi⁸⁸⁰ hīre şoden-i çeşm ez sepīdī-i berf
Sebīke şūşe⁸⁸¹-i zer hıkke⁸⁸² dil hırāşīden

577- Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün⁸⁸³
Hukkāk hāriş-i ten dān u hakk trāşīden

EL- KIṬ'ATÜ'L ḤĀMİSETÜ VE'L ERBE'ÜN (FĪ BAḤRİ'R- REMELİ'L-
MÜŞEDDESİ'L-MAKŞÜR)⁸⁸⁴

578- Fehm çun der yāften şod ḥasb bes⁸⁸⁵
İzn destūrī vu āteşdān ṭabs⁸⁸⁶

⁸⁷² *AÖ nüshasında "est" edatından sonra fazladan bir atf vavı vardır.*

⁸⁷³ feşīden *AÖ, BV, MK, RE* : efşīden *HP*.

⁸⁷⁴ *BV, HP ve RE nüshalarında atf vavı mühemeldir.*

⁸⁷⁵ mekārimu'l ahlāk *BV, HP, MK, RE* : mekārim-i ahlāk *AÖ*.

⁸⁷⁶ ğanşīden *MK* : ğağşīden *AÖ, BV, HP, RE*.

⁸⁷⁷ *MK nüshasında "istiḥfāf" kelimesinin sonundaki "fe" harfi yazılmamıştır.*

⁸⁷⁸ *RE nüshasında be-dāşten kelimesi başındaki "be" ve "dāl" olmaksızın "اشتتن" şeklinde yazılmış, kelimedden sonra gelen atf vavı da ihmal olunmuştur.*

⁸⁷⁹ nūfūr tersīden *BV* : nūfūs terşīden *AÖ* ; nüküş terşīden *HP, MK, RE*.

⁸⁸⁰ çi *BV, HP, MK, RE* : ço *AÖ*.

⁸⁸¹ şūşe *AÖ, HP, MK, RE* : şūke *BV*.

⁸⁸² hıkke *AÖ, BV, HP, RE* : hıkke *MK*.

⁸⁸³ fe'ilün *BV, HP, MK, RE* : fe'ilāt *AÖ*.

⁸⁸⁴ fī baḥri'r-remeli'l-müşeddesi'l-makşūr *HP* : Ø *AÖ* ; baḥr-i remel-i müşeddes *BV* ; fī baḥri'r-remel *MK* ; Ø *RE*.

⁸⁸⁵ fehm çun der yāften şod ḥasb bes *AÖ, BV, HP, MK* : fehm çun der yāften u ḥasb bes *RE*.

579- Hest istid‘ā vu da‘vet iltimās
Bā hoşī der hāsten ‘anter meges⁸⁸⁷

580- Dā‘ī vu müsted‘ī est u mültemis
Fā‘il u mef‘ül bāşed mültemes

581- Kaşr u haţţ kem kerden est u iktirāh⁸⁸⁸
Bā teħakküm hāsten⁸⁸⁹ aħger kabes

582- Muķterih hahende vu havd u şürü⁸⁹⁰
Şuġl der kārī şoden mencū ‘ades

583- İsti‘ānet çīst yārī hāsten
Nuţķ gūyāyī boved gongī hares

584- İ‘tizā⁸⁹¹ vu intimā vu intisāb
Hīşten-rā nisbeti⁸⁹² kerden be-kes

585- Zūlm u cevr u hayf bī-dādī boved⁸⁹³
Zālīm u cāyir sitemger şod fe pes

586- Haşhaşa peydā şoden haķķ u⁸⁹⁴ şavāb

⁸⁸⁶ izn destūrī vu āteşdān ṭabs AÖ, HP: izn destūrī vu āteş dān ṭabs BV, MK, RE. “ṭabs” kelimesinin anlamı RE nüshasındaki kenar hâmişinde “ocak” olarak verilmiştir. Farsça karşılığı olan “āteşdān” kelimesi āteş kabı anlamında olup ocak ile karşılanabilirse de Arapçası olan ṭabs kelimesinin böyle bir anlamına Arap lügatlarında tesâdüf olunamamıştır. Asım Efendi Kamus Tercümesinde ṭabs kelimesi için “ḥabs vezninde muṭlaķa siyāh nesneye dinür” demektedir. Dolayısıyla müellifin ṭabs kelimesini āteş kabı anlamında kullanmasının dayanağı yoktur.

⁸⁸⁷ Bu beyit AÖ ve HP nüshalarında “münfeheme der yāfte çun i‘tiķād , pākī ender dil giriften ḥalf bes” beyti ile yer değiştirmiştir.

⁸⁸⁸ kaşr u haţţ kem kerden est u iktirāh AÖ, BV, HP : kaşr kem kerden ço haţţ est iktirāh MK ; kaşr u haţţ endek est u iktirāh RE.

⁸⁸⁹ BV nüshasında hāsten kelimesindeki okunmayan “vāv” sehven yazılmamıştır.

⁸⁹⁰ muķterih hahende vu havd u şürü AÖ, BV, MK, RE : muķterih huvāhende vu havd u şürü HP.

⁸⁹¹ i‘tizā AÖ, MK, RE: i‘tirāk BV; i‘tizāz HP.

⁸⁹² nisbeti AÖ, HP, MK, RE : besteni BV.

⁸⁹³ zūlm u cevr u hayf bī-dādī boved AÖ, BV, HP, MK : zūlm cevr u hayf bī-dādī boved RE.

⁸⁹⁴ BV nüshasında atıf vavı mühmeldir.

Naşr yārī gāvş şod⁸⁹⁵ feryād-res

587- Münfehem⁸⁹⁶ der yāfte çun i‘tikād
Pākī ender dil giriften ħalf pes⁸⁹⁷

588- ‘An qarīb ez müddet-i nezdīk şod
Ĥımye perhīz est u bülğa dest-res⁸⁹⁸

589- Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün⁸⁹⁹
Tālib-i genc u guher-rā ‘ilm bes⁹⁰⁰

EL- KIṬ‘ATÜ’S SĀDİSETÜ VE’L ERBE’ÜN (Fİ BAĤRİ’L- MUZĀRİİ’L- AĤREB)⁹⁰¹

590- Eblec goşāde ebrū vu ezher sepīd rüy⁹⁰²
Aĥver siyāh çeşm u қатақ ca‘d moşk müy⁹⁰³

591- Tahrīr çun⁹⁰⁴ nibişten u āzād kerdn est
Fā‘il muĥarrir est u maқālāt goft u gūy⁹⁰⁵

592- Fürce goşādegī vu mübālāt u⁹⁰⁶ iktirās

⁸⁹⁵şod AÖ, RE : çun BV, HP, MK.

⁸⁹⁶münfehem BV, HP, MK : müftehim AÖ : muḤkaham RE.

⁸⁹⁷pākī ender dil giriften ħalf pesBV, MK: bākī ender dil giriften ħalf pesAÖ; bāk ender dil giriften ħalf pesHP ;pākī ender giriften ħalf pesRE.HP nüshasında bu beyit bu kut‘anın 2. beyti olarak 578. beytin yerindedir.

⁸⁹⁸ĥımye perhīz est u bülğa dest-res AÖ, BV, HP : ĥımye perhīz est bülğa dest-resMK, RE.

⁸⁹⁹fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilünAÖ, BV, MK, RE : fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt HP.

⁹⁰⁰tālib-i genc u guher-rā ‘ilm besAÖ, BV : tālib-i genc guher-rā ‘ilm bes MK, HP, RE.

⁹⁰¹fī baĥri’l-muzāri‘il-aĥrebHP : Ø AÖ ; baĥr-i muzāri‘-i aĥreb BV; fī baĥri’l-muzāri‘il-aĥreb MK ; Ø RE.

⁹⁰²eblec goşāde ebrū vu ezher sepīd rüy BV, HP, MK : eblec goşāde ebrū vu ezher sepīd müy rüyAÖ ; eblec goşāde ebrū vu ezher sepīd rüRE.

⁹⁰³aĥver siyāh çeşm u қатақ ca‘d moşk müyBV: aĥver siyāh çeşm u қатақ ca‘d poşk müy AÖ; aĥver siyāh çeşm u қатақ cağd moşk büyHP; aĥver siyāh çeşm u қатақ ca‘d moşk mü RE; aĥver siyāh çeşm қатақ ca‘d moşk müy MK.

⁹⁰⁴AÖ nüshasında “çun” kelimesinin başındaki “çim” harfi yazılmamıştır.

⁹⁰⁵goft u gūy BV, HP, MK : goft gūy AÖ ; goft gūRE.

Çun bāk dāšten⁹⁰⁷ mūte ‘allil behāne cūy

593- Tefvīr ḥakk-ı kes⁹⁰⁸ be-temāmī gozārden
İdrār cāmegī vu şemāl u seciyye ḥūy⁹⁰⁹

594- Tefrīk u⁹¹⁰ tefrika çı perākende kerdn est
‘İtr est tīb u gāliye ḥoş-būy ‘arağ ḥoy⁹¹¹

595- Çun inti‘āş nīk şoden-i ḥāl u kār-i kes⁹¹²
Tebkīr nām-ı zād u recül merd u ba‘l şūy⁹¹³

596- Ḥaşr est u neşr u ba‘ş u kıyāmet çı restāḥīz⁹¹⁴
İncāz rāst kerdn-i va‘de maḥalle kūy⁹¹⁵

597- Ma‘rūf kār-ı nīkīvu münker çı kār-ı bed⁹¹⁶
Nehr u serī vu ca‘fer u cedvel ḥalīc cūy⁹¹⁷

598- Şod ḳabz u inḳıbāz ço imsāk u imtinā‘⁹¹⁸
Ḥod-rā keşīde dāšten u ḥanteme sebūy⁹¹⁹

⁹⁰⁶ *Atf vavı RE nüshasında mühmeldir.*

⁹⁰⁷ *BV nüshasında “dāšten” kelimesinden sonra atf vavı vardır.*

⁹⁰⁸ kes *AÖ, BV, HP, MK*: kesī *RE*.

⁹⁰⁹ idrār cāmegī vu şemāl u seciyye ḥūy *AÖ, MK*: idrār cāmegī vu şemāyıl u seciyye ḥūy *BV*; idrār cāmegī vu şemāl u şeciyye ḥūy *HP*; idrār cāmegī vu şemāl u seciyye ḥū *RE*.

⁹¹⁰ *Atf vavı RE nüshasında mühmeldir.*

⁹¹¹ ‘İtr est u tīb u gāliye ḥoş-būy ‘arağ ḥoy *MK*: ‘İtr est tīb u gāliye ḥoş-būy ‘araf būy *AÖ*; ‘İtr est tīb u gāliye ḥoş-būy u ‘araf ḥoy *BV*: ‘İtr est u tīb u gāliye ḥoş-būy ‘arağ ḥoy *HP*; ‘İtr est u tīb gāliye ḥoş-būy ‘arağ ḥoy *RE*.

⁹¹² çun inti‘āş nīk şoden-i ḥāl u kār-i kes *MK, RE*: çun inti‘āş nīk şoden-i ḥāl kār-i kes *AÖ, BV*; çun inti‘āş nīk şoden-i ḥāl u kār-i kes *HP*.

⁹¹³ tebkīr nām-ı zād u recül merd u ba‘l şūy *AÖ, BV, MK*: tebkīr nāmzed u recül merd u ba‘l şūy *HP*; tebkīr fām-ı zād u recül merd u ba‘l şū *RE*.

⁹¹⁴ ḥaşr est u neşr u ba‘ş u kıyāmet çı restāḥīz *AÖ, BV, HP*: ḥaşr est u neşr ba‘ş u kıyāmet çı restāḥīz *MK*; ḥaşr est neşr ba‘ş kıyāmet çı restāḥīz *RE*.

⁹¹⁵ kūy *AÖ, BV, HP, MK*: kū *RE*.

⁹¹⁶ ma‘rūf kār-ı nīkī vu münker çı kār-ı bed *AÖ, BV, RE*: ma‘rūf kār-ı nīk u münker çı kār-ı bed *HP, MK*.

⁹¹⁷ cūy *AÖ, BV, HP, MK*: cū *RE*.

⁹¹⁸ şod ḳabz u inḳıbāz ço imsāk u imtinā‘ *AÖ*: şod ḳabz u inḳıbāz u ço imsāk u imtinā‘ *BV, HP, MK*; şod ḳabz u inḳıbāz ço imsāk imtinā‘ *RE*.

599- Çun mevki´-i hamīde çi cāy-ı sutūde şod⁹²⁰
Ğaşş u semīn çi lāğar u ferbih ço ħulbe⁹²¹ bŷy⁹²²

600- Mef´ulŷ fā´ilātŷ mefā´ilŷ fā´ilŷn⁹²³
Dā´ī kemāl-i nefş zi ´ilm u edeb be-cŷy⁹²⁴

601- Ĥāhī ki mŷrtesim ŷeved be-zamīret fŷnŷn u ´ilm⁹²⁵
Levh-i derŷn zi nağş-i hevā vu heves be-şŷy⁹²⁶

EL- KİT´ATŷ'S SĀBĪ´ATŷ VE'L ERBE´ŪN (FĪ BAĤRĪ'L-HEZECĪ'L-
MŪSEDDES)⁹²⁷

602- ´Acef lāğer şoden iğşā şomorden
Cemed yeh şod cŷmŷd āmed fosorden⁹²⁸

603- Ço istizhār şod hem poşt bŷden⁹²⁹
Tevekkŷl kār-ı ħod ba-hakk siporden

604- Semāĥ u iğdā ferā āsān giriften
Kerīhe ceng u şavle ĥamle borden⁹³⁰

605- Bedāhet bedhe bī endīşe goften

⁹¹⁹ħod-rā keşīde dāşten u ĥanteme sebŷy *AÖ, HP, MK*: ĥod-rā keşīde dāşten u çun ĥanteme sebŷy *BV* ; ĥod-rā keşīde dāşten u ĥanteme sebŷ*RE*.

⁹²⁰sutūde şod *AÖ, HP, MK, RE* : sutŷdenī *BV*.

⁹²¹ħulbe *BV, HP, MK, RE* : ĥilye*AÖ*.

⁹²²bŷy *AÖ, BV, HP, MK* : bŷ *RE*

⁹²³mef´ulŷ fā´ilātŷ mefā´ilŷ fā´ilŷn *AÖ, BV, HP, MK* : mef´ulŷ fā´ilātŷn mefā´ilŷn fā´ilŷn *RE*.

⁹²⁴be-cŷy *AÖ, BV, HP, MK* : be-cŷ*RE*.

⁹²⁵ħāhī ki mŷrtesim ŷeved be-zamīret fŷnŷn u ´ilm *AÖ, HP*: ĥāhī ki mŷrtesim be-zamīret fŷnŷn u ´ilm *BV* ; tā ki mŷrtesim ŷeved be-zamīret fŷnŷn u ´ilm *MK* ; ĥāhī ki mŷrtesim buved be-zamīret fŷnŷn u ´ilm*RE*.

⁹²⁶levh-i derŷn zi nağş-i hevā vu heves be-şŷy *AÖ, BV, MK* : levh-i derŷn zi nağş-i hevā vu heves bişnevī*HP* ; levh-i derŷn nağş-i hevā vu heves be-şŷ *RE* .

⁹²⁷fī baĥri'l-hezeci'l-mŷseddes*HP, MK* : Ø *AÖ* ; baĥr-i hezec-i mŷseddes *BV* ; Ø *RE*.

⁹²⁸fosorden *AÖ, BV, HP, RE* : foşorden*MK*.

⁹²⁹bŷden *AÖ, BV, HP, RE* : bŷd *MK*.

⁹³⁰kerīhe ceng u şavle ĥamle borden *BV, MK* :kerīhe ceng u şavlet ĥamle borden *AÖ, HP* :kerīhet ceng u şavle ĥamle borden*RE*.

Ecel hengām-ı merg u fevt morden⁹³¹

606- Beriyyü's-sāḥa ānki bī-gonāh est⁹³²

Ço ḥalku'ş-şa'r bāşed mū sitorden⁹³³

607- Hükümet dāverī cem'aş hükümāt

Seker bāde teḳadduḥ bāde ḥorden

608- Zehḳ bāṭıl şoden tebzīr u⁹³⁴ isrāf

Tebezzür herc bī-endāze kerden⁹³⁵

609- Mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

Edeb bihter torā ez⁹³⁶ genc borden

EL- KİT'ATÜ'T SĀMİNĒTÜ VE'L ERBE'ÜN(FĪ BAḤRİ'L- MÜCTEŞİ'L- MAḤBŪN)⁹³⁷

610- Muḥāvelet ṭalebīden be-luṭf beşbeşe bāḥ⁹³⁸

Muṭālebet ṭalebīden be-'unf ḳarn çı şāḥ⁹³⁹

611- Mübāşeret be-ḥodī kār kerden istiḳbāl

Pīş bāz be-reften ḳazīb u şu'be çı şāḥ⁹⁴⁰

612- Urūc u refy tereffī vu irtikā vu şu'ūd⁹⁴¹

⁹³¹ecel hengām-ı merg u fevt morden *HP, MK* : ecel hengām-ı merg fevz morden *AÖ* ; ecel hengām u merg u fevt morden *BV*; ecel hengām -ı merg u fevt morden *RE*.

⁹³²beriyü's-sāḥa ānki bī-gonāh est *AÖ, BV, MK, RE*: beriyyü vu esāḥ ānki bī-gonāh est *HP*.

⁹³³ço ḥalku'ş-şa'r bāşed mū sitorden *AÖ, BV, MK, RE*: ço ḥalk-ıeşa'ar bāşed mū sitorden *HP*.

⁹³⁴*BV nüshasında atıf vavı mühemeldir.*

⁹³⁵*BV nüshasında bu beyit bir önceki beyitle yer değiştirmiştir.*

⁹³⁶ez *AÖ, HP, MK, RE* : zi *BV*.

⁹³⁷fī baḥri'l-mücteşī'l-maḥbūn *HP* : Ø *AÖ* ; baḥr-i mücteş *BV*; fī baḥri'l- mücteş *MK* ; Ø *RE*.

⁹³⁸muḥāvelet ṭalebīden be-luṭf beşbeşe bāḥ *BV, HP, MK, RE* : muḥāveret ṭalebīden be-luṭf u beşbeşe bāḥ *AÖ*.

⁹³⁹muṭālebet ṭalebīden be-'unf ḳarn çı şāḥ *HP, MK, RE* : muṭālebet ṭalebīden be-'unf u ḳarn çı şāḥ *AÖ, BV*.

⁹⁴⁰pīş bāz be-reften ḳazīb u şu'be çı şāḥ *AÖ, BV, MK, RE*: pīş bāz be-reften u ḳazīb u şu'be çı şāḥ *HP*.

⁹⁴¹urūc u refy tereffī vu irtikā vu şu'ūd *AÖ, BV, MK, RE*: urūc u refy u tereffī vu irtikā vu şu'ūd *HP*.

Ber āmeden bolendī luceyn u fid̄da çi māḥ

613- Rikāz genc temevvul çi māl̄dār ṣoden⁹⁴²

Ḳarūr rūṣenī-i çeṣm āb-ı serd nuḳāḥ⁹⁴³

614- Müveffir⁹⁴⁴ u mütemevvil çi māl̄dār boved

Ço serc u ḥınv u ḥanā zīn deffeteyn cenāḥ⁹⁴⁵

615- Zāḥīre zuḥr her ānçi nehend ferdā-rā⁹⁴⁶

Şıfır tehī ṣoden est u zemīn-i şüre sibbāḥ⁹⁴⁷

616- Mübālağa be-gozeṣten zi ḥadd u istinkāf⁹⁴⁸

Çi teng dāṣten u vāsi‘ u vesī‘⁹⁴⁹ ferāḥ⁹⁵⁰

617- Mübāseṭat ço tebeṣuṭ bisāṭ gostāḥī

Mübāsiṭ u mütebassiṭ ço münbasiṭ gostāḥ⁹⁵¹

618- İḳāle ‘afv gozaṣten zi corm istiğfār⁹⁵²

Çi ‘afv ḥāsten ṣarḥ u burc u cevsaḳ u kāḥ⁹⁵³

⁹⁴²rikāz genc temevvul çi māl̄dār ṣoden *BV, HP* : rikāz genc u temevvul çi māl̄dār ṣoden *AÖ, MK*; rikāz u genc u temevvul çi māl̄dār ṣoden *RE*.

⁹⁴³ḳarūr rūṣenī-i çeṣm āb-ı serd nuḳāḥ *HP, MK* : ḳarūr rūṣenī-i çeṣm u āb-ı serd nuḳāḥ *AÖ* ; fūrüz rūṣenī-i çeṣm āb-ı serd nüfāḥ *BV*; fūrüz rūṣenī-i çeṣm u āb-ı serd nüfāḥ *RE*.

⁹⁴⁴müveffir *AÖ, BV, HP, MK, RE* : müveḳḳir *RE*.

⁹⁴⁵ço serc u ḥınvu ḥanā zīn deffeteyn cenāḥ *AÖ, BV, HP* : ço serc u ḥınn u ḥanā zīn do cenāḥ *MK* ; ço serc u ḥınv u ḥanā zīn deffeteyn cenāḥ *RE*.

⁹⁴⁶zāḥīre zuḥr her ānçi nehend ferdā-rā *MK* : zāḥīre zuḥre her ānçi nehend ferdā-rā *AÖ*; zāḥīre zuḥr her ānç nehend ferdā-rā *BV, RE* ; zāḥīre duḥr her ānçi nehend ferdā-rā *HP*.

⁹⁴⁷şıfır tehī ṣoden est u zemīn-i şüre sibbāḥ *AÖ, BV, HP* : şıfır tehī ṣoden est u zemīn-i şür sibbāḥ *MK*; şıfır tehī ṣoden est u zemīn-i tesüre sibbāḥ *RE*.

⁹⁴⁸mübālağa be-gozeṣten zi ḥadd u istinkāf *BV, MK*: mübālağa be-gozeṣten zi ḥadd istinkāf *AÖ*; mübālağa be-godeṣten zi ḥadd istinkāf *MK*.

⁹⁴⁹çi teng dāṣten u vāsi‘ u vesī‘ *AÖ, HP, MK, RE* : çi teng dāṣten u vāsi‘ u *BV*.

⁹⁵⁰ferāḥ *AÖ, HP, MK, RE* : ferāğ *BV*. ***BV nüshasında bu beyit bir önceki beyitle yer değiştirmiştir.***

⁹⁵¹gostāḥ *BV, HP, MK, RE* : gostāḥī *AÖ*.

⁹⁵²iḳāle ‘afv gozaṣten zi corm istiğfār *MK* ; iḳāle ‘afv gozaṣten zi corm istiğfār *AÖ*; iḳāle ‘afv godaṣten zi corm istiğfār *BV, HP*; iḳāle ‘afv gozaṣten zi corm istiğfār *RE*.

⁹⁵³çi ‘afv ḥāsten u ṣarḥ burc u cevsaḳ u kāḥ *MK*: çi ‘afv ḥāsten u ṣarḥ u burc u cevsaḳ kāḥ *AÖ*; çi ‘afv ḥāsten ṣarḥ u burc u cevsaḳ kāḥ *BV* ; çi ‘afv ḥāsten u ṣarḥ u burc u cevsaḳ u kāḥ *HP* ;çi ḥāsten‘afv u ṣarḥ burc cevsaḳkāḥ *RE*.

619- Mükāfeḥat çî ḥuşūmet mükāşeḥat ceng est⁹⁵⁴
 Ḥubūṭ u ğavr nişîb u ḥafîr şod sūrah⁹⁵⁵

620- Ḥaḳîr ḥor boved istihānet istiḥkār
 Ḥaḳîr dāşten u ḥarre lūbe şod senglāḥ⁹⁵⁶

621- Mefā' ilün fā' ilātün mefā' ilün fā' ilāt
 Ez îñ risāle koned rūḥ-i ḳuds⁹⁵⁷ istinsāḥ

EL- KIṬ'ATÜ'T TĀSİ'ĀTÜ VE'L ERBE'ÜN (FĪ BAḤRİ'L- MÜCTEŞİ'L-
 MAḤBŪNU'L-MAḲŞŪR)⁹⁵⁸

622- Ḥamāset est dilîrî vu setr pūşîden⁹⁵⁹
 Şehādet⁹⁶⁰ est govāhî vu ḥaleb dūşîden

623- Ço ictihād u cihād est cehd istiḳşā⁹⁶¹
 Temām cehd numūden ço cehd kūşîden⁹⁶²

624- Ço î' tilāl u te' allül behāne āverden
 Şarāb āñçi be-nūşend şürb nūşîden⁹⁶³

⁹⁵⁴ mükāfeḥat çî ḥuşūmet mükāşeḥat ceng est *HP, MK* : mükāfeḥat çoḥukūmet mükāşeḥat ceng est *AÖ*; mükāfeḥat ço ḥuşūmet mükāşeḥat ceng est *BV*; mükāfeḥat ço ḥuşūmet mükāşeḥat ḥabket *RE*.

⁹⁵⁵ ḥubūṭ u ğavr nişîb u ḥafîr şod sūrah *MK*: ḥubūṭ u ğavr nişîb u ḥafîr şod sūrah *AÖ, BV*; ḥubūṭ u ğavr u nişîb ḥufre şod sūrah *HP*; ḥünüt ğavr nişîb u ḥafîre şod sūrah *RE*.

⁹⁵⁶ ḥaḳîr dāşten u ḥarre lūbe şod senglāḥ *AÖ, HP, MK*, : ḥaḳîr dāşten u ḥarre lūbe ḥar ger şod senglāḥ *BV*; ḥaḳîr dāşten u ḥann lūbe şod senglāḥ *RE*.

⁹⁵⁷ ḳuds *AÖ, BV, HP, MK, RE*: ḳuds *RE*.

⁹⁵⁸ fî baḥri'l-mücteşî'l-maḥbūnu'l-maḳşūr *HP* : Ø *AÖ*; baḥr-i mücteş *BV*; fî baḥri'l- mücteşî'l-maḥbūn *MK*; Ø *RE*.

⁹⁵⁹ ḥamāset est dilîrî vu setr pūşîden *AÖ* : ḥamā'et est dilîrî vu setr pūşîden *BV, RE*; ḥamāset dilîrî vu setr pūşîden *HP*; cemā'et est dilîrî vu setr pūşîden *MK*.

⁹⁶⁰ şehādet *AÖ, BV, MK, RE* : cevādet *HP*.

⁹⁶¹ ço ictihād u cihād est cehd istiḳşā *MK, RE*: ço ictihād cihād est u cidd u istiḳşā *AÖ*; ço ictihād u cihād est hemço istiḳşā *BV*: ço ictihād cihād est u cidd u istiḳşā *HP*.

⁹⁶² temām cehd numūden ço cehd kūşîden *AÖ, HP, RE*; temām cehd numūden çî cehd kūşîden *BV*; temām cehd numūden ci cehd kūşîden *MK*.

⁹⁶³ şarāb āñçi be-nūşend şürb nūşîden *HP, RE* : şarāb āñç be-nūşend şürb nūşîden *BV, MK*; şarāb āñçi be-nūşend u şürb nūşîden *AÖ*.

625- Neşîd u şî'r surûd ittîrâd u istimrâr⁹⁶⁴
Revân şoden galeyân u ezîr⁹⁶⁵ cûşîden

626- Tefaşşâ est burûn âmeden zi doşvârî⁹⁶⁶
Ço istimâ' u tesemmu' sohen niyûşîden⁹⁶⁷

627- Cifâf hoşk şoden ıstîlâm u istîşâl⁹⁶⁸
Zi bîh kenden u zecr u zecl hürüşîden⁹⁶⁹

628- Husûf mâh giriften rebâbe ebr kusûf⁹⁷⁰
Çi âfîtab giriften libâs pûşîden

629- Mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilât⁹⁷¹
Se'âdet-i do cihân şod be-'ilm kûşîden

EL- KIṬ' ATÜ'L ḤAMSÜN (Fİ BAḤRİ'L- ḤAFİFİ'L-MAḤBÜNU'L-MAḤŞÜR)⁹⁷²

630- Ratk besten hilâl şod meh-i nev
Fetk be-goşâden u rehîne girov⁹⁷³

631- Râtık u fâtık ânki best u goşâd⁹⁷⁴

⁹⁶⁴ neşîd u şî'r surûd ittîrâd u istimrâr *AÖ, MK, RE* : neşîd u şî'r u surûd ittîrâd u istimrâr *BV* ; neşîd u şî'r surûd ittîrâd istimrâr *RE*.

⁹⁶⁵ ezîr *BV, HP, MK, RE* : ezîn *AÖ*.

⁹⁶⁶ tefaşşâ est burûn âmeden zi doşvârî *HP, MK* : tekaşşâ est burûn âmeden zi doşvârî *AÖ* ; tekaşşâ est burûn âmeden zi doşvârî *BV*; te'adâ est burûn âmeden zi doşvârî *RE*.

⁹⁶⁷ ço istimâ' u tesemmu' sohen niyûşîden *HP, MK, RE* : ço istimâ' u tesemmu' sohen binûşîden *AÖ* ; ço istimâ' u tesemmu' sohen yinûşîden *BV*.

⁹⁶⁸ cifâf hoşk şoden ıstîlâm u istîşâl *BV, HP, MK* : cifâf u hoşk u şoden ıstîlâm istîşâl *AÖ*; cifâf hoşk şoden ıstîlâm istîşâl *RE*.

⁹⁶⁹ zi bîh kenden u zecr u zecl hürüşîden *AÖ, BV, MK, RE*: zi bîh kenden zecr u zecl hürüşîden *HP*.

⁹⁷⁰ husûf mâh giriften rebâbe ebr kusûf *HP, RE* ; husûf mâh giriften rebâbe ebr u kusûf *AÖ, BV* ; husûf mâh giriften rebâbe ebr kusûf *MK* .

⁹⁷¹ fâilât *AÖ, HP, MK, RE* : fa'lün *BV*.

⁹⁷² fî baḥri'l-ḥafîfi'l-maḥbûnu'l-maḥşür *HP* : Ø *AÖ* ; baḥr-i ḥafîf *BV*; fî baḥri'l-ḥafîf *MK* ; Ø *RE*.

⁹⁷³ fetk be-goşâden u rehîne girov *AÖ, HP, MK, RE*: fetk be-goşâden rehîne girov *BV*.

⁹⁷⁴ râtık u fâtık ânki best u goşâd *AÖ, HP, MK*: râtık u fâtık est best goşâd *BV*; râtık u fâtık ânki beste goşâd *RE*.

Lehv der-bāzī vu ḥaṭar çî girov

632- Aşl bîḥ est u kâinen men kân⁹⁷⁵

Her ki bâşed cedîd u ḥâdiş nev

633- Fer‘ şâḥ est u kâinen mā kân⁹⁷⁶

Her çî bâşed ‘ases boved şebrov⁹⁷⁷

634- Emru maḥtûm kâr-ı vâcib u zer‘

Kişt yevmü’l-ḥaşâdrûz-i direv⁹⁷⁸

635- Emru maḥtûm kâr-ı ḥatm şode

Ḳamḥ gendom boved şa‘îr çî cev

636- Ḳadḥ ta‘n est u şetm bed goften⁹⁷⁹

‘Ûd u mizrâb berbeṭ est u çegev⁹⁸⁰

637- Cezr u medd şod kemî vu efzûnî

Kehf sūrâḥ-ı kûh u huvve çî gev⁹⁸¹

638- Fâ‘ilâtûn mefâ‘ilün fa‘lün

Pend-i Dâ‘î be-gûş-i cân bişnev

⁹⁷⁵aşl bîḥ est u kâinen men kân *AÖ*, *HP* : aşl bîḥ est u kâinen mā kân *RE* ; aşl bîḥ est kâinen men kân *BV*, *MK*.

⁹⁷⁶fer‘ şâḥ est u kâinen mā kân *AÖ*, *HP* : fer‘ şâḥ est kâinen mā kân *BV*, *MK*.

⁹⁷⁷***Bu beyit RE nüshasında mühmeldir.***

⁹⁷⁸kişt yevmü’l-ḥaşâd rûz-i direv*AÖ*, *MK* : kişt u yevmü’l-ḥaşâd rûz-i direv*BV*; kişt yevmü’l-ḥaşâ’ rûz-i direv *HP* ; kişt u yevmü’l-ḥaşâd rûz-i direv*RE*.

⁹⁷⁹ḳadḥ ta‘n est u şetm bed goften *MK* : ḳadḥ u ta‘n est şetm bed goften *AÖ* ; ḳadḥ u ta‘n est u şetm bed goften*BV*; ḳadḥta‘n est şetm bih goften *HP* ; ḳadḥ ta‘n est şetm bed goften *RE*.

⁹⁸⁰‘ûd u mizrâb berbeṭ est u çegev *AÖ*, *MK* : ‘ûd mizrâb berbeṭ est cevgev*BV* ; ‘ûd u mizrâb berbeṭ u çegev *HP* ; ‘ûd mizrâb berbeṭ est u çegev*RE*.

⁹⁸¹kehf sūrâḥ-ı kûh u huvve çî gev *AÖ*, *MK* : kehf sūrâḥ-ı kûh huvve çî gev*BV*, *RE*: kehf sūrâḥ-ı kû huvve çî gev*HP*.

EL- KİT'ATÜ'L HĀDĪ VE'L HAMSŪN (FĪ BAHRĪ'L-MŪNSERĪHĪ'L MEKFŪF)⁹⁸²

639- 'Arş u erīke çi taht faht boved māhtāb⁹⁸³

Leyl şeb u zibriḳān mäh-ı mehāt āftāb⁹⁸⁴

640- Va'z u naşihat 'ıza mev'ıza pend itti'āz⁹⁸⁵

Pend peziröften u sifr u şahife kitāb⁹⁸⁶

641- Münteşih u mütte'ız pend pezirende şod

Fülke çi çerha felek çarh u rahī āsyāb⁹⁸⁷

642- Vā'ız u nāşih naşūh pend dehende ruḳāk

Nān-ı tonok ıtrıyye rişte vu meşvā kebāb

643- Zellet u hefvet cunāh işm u cerīme gonāh

Ḥıṭ'u ḥaṭā⁹⁸⁸ nā-dorost çīst dorostī şavāb⁹⁸⁹

644- Beşse perākenden u ḥaşse ber engihten

Muhtelet āmīhte ḥāliš u şāfi çi nāb

645- Bezḫ u taşalluf şalef lāf zeden çun saḫt⁹⁹⁰

Ġayz u ğaḍab ḫışm der ḫışm şoden iġtidāb⁹⁹¹

⁹⁸² fī bahri'l-münserihī'l mekfūf *RE* : Ø *AÖ* ; bahr-i münserih *BV* ; fī bahri'l-münserih *MK* ; Ø *RE*.

⁹⁸³ 'arş u erīke çi taht faht boved māhtāb *AÖ, BV, MK* : 'arş erīke çi taht faht boved māhtāb *HP, RE*.

⁹⁸⁴ leyl şeb u zibriḳān mäh-ı mehāt āftāb *BV, HP* : : leyl u vezze nefreḳān mäh u mehāt āftāb *AÖ* ; leyl şeb u zibriḳān mäh u mehāt āftāb *MK* ; leyl şeb u zibriḳān mäh-ı mehāt āftāb *RE*.

⁹⁸⁵ va'z u naşihat 'ıza mev'ıza pend itti'āz *AÖ, BV, HP, MK* : va'z naşihat 'ız u mev'ıza pend itti'āz *RE*.

⁹⁸⁶ pend peziröften u sifr u şahife kitāb *AÖ, BV, MK, RE* : pend peziröften sifr u şahife kitāb *HP*.

⁹⁸⁷ fülke çi çerha felek çarh u rahī āsyāb *AÖ, HP* : fülke çi çerha felek çarh u rahī āsyāb *BV* ; fülke çi çerha felek çarh u rahī āsyāb *MK* ; fülke çi çerha felek çarh u rahī āsyāb *RE*.

⁹⁸⁸ ḥıṭ'u ḥaṭā *AÖ, HP, MK* : ḥıṭu ḥaṭā *BV* .

⁹⁸⁹ **Bu beyit *RE* nüshasında mühmeldir.**

⁹⁹⁰ bezḫ u taşalluf şalef lāf zeden çun saḫt *AÖ, HP, MK* : nedḫ taşalluf şalef lāf zeden çun saḫt *BV* ; bezḫ taşalluf şalef lāf zeden çun saḫt *RE*.

⁹⁹¹ ğayz u ğaḍab ḫışm der ḫışm şoden iġtidāb *AÖ, BV, MK* : ğayz u ğaḍab ḫışm der ḫışm şoden iġtidāb *HP* ; ğayz ğaḍab ḫışm hem der ḫışm şoden iġtidāb *RE*.

646- Sāḥa vu ṣaḥn u vasat 'arsa miyān-ı sarāy⁹⁹²
Raḥbe finā pīṣ-i o gird-i vey āmed cenāb⁹⁹³

647- Müfte 'ilün fā 'ilün müfte 'ilün fā 'ilün⁹⁹⁴
Coz be 'ināyet zi ḥaḳḳ kes ne-koned fetḥ-i bāb⁹⁹⁵

648- Yā emele'l ḥāifin umḥu⁹⁹⁶ ve üsbüt lenā
Mā hüve ḥayru'l ḳazā 'indeke ümmü'l kitāb

⁹⁹²sāḥa vu ṣaḥn u vasat 'arsa miyān-ı sarāy *MK* : sāḥa vu ṣaḥn u vaṣīd 'arsa miyān-ı sarāy *AÖ* , *BV*, *HP* ;
sāḥa vu ṣaḥn u vaṣīt 'arsa miyān-ı sarāy *RE*.

⁹⁹³raḥbe finā pīṣ-i o gird-i vey āmed cenāb *AÖ*, *HP*, *MK*: raḥbe finā pīṣvār gird-i vey āmed cenāb *BV* ;
raḥne finā pīṣ-i o kerdī āmed cenāb *RE*.

⁹⁹⁴müfte 'ilün fā 'ilün müfte 'ilün fā 'ilün *AÖ* , *BV*, *HP*, *RE* : müfte 'ilün fā 'ilün müfte 'ilün fā 'ilāt *MK*.

⁹⁹⁵fetḥ-i bāb *BV*, *HP*, *MK*, *RE* : fetḥ u bāb *AÖ*.

⁹⁹⁶umḥu *BV*, *HP*, *MK*, *RE* : femḥu *AÖ*.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SÖZLÜK

Tablo 4.1: Sözlük							
Kelime (Farsça)	Kelimenin Farsça Eşanlamlıları	Kelimenin Farsça Çokluk Şekli	Kelimenin Arapça Karşılığı	Kelimenin Arapça Eşanlamlıları	Kelimenin Arapça Çokluk Şekli	Kelimenin Eski Anadolu Türkçesi Karşılığı	Kelimenin Türkiye Türkçesi Karşılığı
A							
ābādān	-	-	‘āmīr	-	-	okunamadı	bayındır, mamur
ābgīne	-	-	zūcāc	-	-	sırça	ayna, cam, şişe
āb-1 dehen	-	-	büzāk	buşāk	-	almağ	tükürük, salya
āb-1 serd	-	-	nuqāh	-	-	-	tatlı su
āferīden	-	-	halk	neş‘et	-	yaratmağ	yaratmak
āferīnende	-	-	hālik	fātır	-	yaradıcı	yaratıcı
āfitāb	māh	-	kamer	-	-	ay ve güneş (AÖ)	ay
āfitāb giriften	-	-	kusūf	-	-	güneş tutulmağ	güneş tutulmak
āftāb	-	-	-	-	-	-	güneş
‘afv gozaşten zi corm	-	-	iķāle	-	-	bey‘den dönmeğ	affetmeğ
‘afv hāsten	-	-	istiğfār	-	-	-	bağışlanma istemeğ
āgāz-1 kār	-	-	müfātehat	-	-	-	başlamağ
āgāzkār	-	-	ibtidā	iftitāh - fātihat	-	işūn evveli (AÖ- BV)	başlangıç
āheng	-	-	himmet	-	-	-	gayret, himmet, arzu, kötü niyet, kasıt
āhenger	-	-	ķayn	-	-	demürce	demirci

āheng-i kār	-	-	kaşd	iḳdām - ‘āzīmet - hemm u yemm (?)	-	kaşd etmek (AÖ) kaşd (BV) iṣūñ āḫiri (BV)	bir işi yapmaya kastetmek, niyet etmek, yönelmek
āheste	-	-	rezīn	-	-	arḫun	yavaş
āhesteḡī	-	-	vaḳār	rezānet	-	arḫunluḡ	yavaşlık, yavaş olma
āhesteḡī	-	-	vaḳar	-	-	okunamadı	ağırbaşlılık, vakar, saygınlık
aḫger	-	-	cemre	-	-	köz	kor, ateş parçası
aḫger	-	-	kaşes	-	-	köz	kor ateş parçası
aḫter	aḫger	-	şihāb	-	-	-	kor, ateş parçası, kıvılcım
ahvāl-i kışsa- rā ber-dāşten be-ḫākim u każī vü pādişāh	-	-	mürāfa‘at	-	-	kaldurmak (AÖ) kıssanuñ aḫvālını kaldurmağa derler ḫākime kaḏıya pādişāha (BV)	savunma, duruşma
‘aḳd	-	-	bend	-	-	baḡ	baḡ
ālūde	-	-	mulaṭṭaḡ	mülevveş	-	kaşımış	kirli, bulaşık, bulaşmış
āmāde	-	-	müheyyā	-	-	ḫāzır olmuş nesne	hazır
āmed şod	-	-	hiyāt miyāt	-	-	geldi oldu	gidiş geliş
āmeden	-	-	ḫudūm	-	-	gelmek	gelmek, varmak
āmeden	-	-	vürūd	-	-	-	gelmek, geliş, varış
‘amel dāden	-	-	tevliyet	-	-	iş virmek	yönetici atamak
‘amel dih	-	-	müvellī	-	-	-	mahalli yönetici,

							hakim
‘amel g̃irende	-	-	mütevelli	-	-	‘amel tıtcı	mütevelli, vakıf yöneticisi
āmīhte	-	-	muhtelet	-	-	karışmış	
āmīhten	-	-	tahlit	-	-	karışdurmak	karıştırmak
āmize	-	-	mizac	-	-	-	karışmış, karışık, mizac
āmiziş	-	-	mizac	hılt	ahlāt	-	karışık, karıştırmak
ān çizī gū doşvār mī-āyed be-dest	-	-	şa‘bū’l merām	-	-	oldur ki elden çetüñ gele	yapılması zor olan
ān kes ki der pey-i ū revend	-	-	muqtedā	metbū‘	-	oldur ki anuñ ardınca gideler	kendisine uyulan
ān kes ki ferman be-āsānī bered	-	-	serī‘u’l inqiyād	-	-	oldur ki buyruğı geñez ola	çabuk uyulan
ān kes ki ferman be-doşvārī bered	-	-	‘āsirū’l inqiyād	-	-	oldur ki buyruğı çetünlükde ola	zor uyulan
ān kes ki o nef‘ bored	-	-	müntefi‘	-	-	ol kimesnedür ki nef‘ ola	fayda veren, yarar sağlayan
ān ki hāhed emān	-	-	müste‘min	-	-	āmān dileyici (AÖ) oldur ki āmān dileye (BV)	aman dileyen
ān ki şikāyet koned	-	-	şākī	müştekī - müteşekkī - şekī	-	şikāyetlü – oldur ki şikāyet ede	şikayetçi

ān ‘uzv ki bā o heme der yāft tovān	-	-	hāssa	müdrük	-	-	kavrayan, idrak eden
ānç be- māned zi-kes ez ba‘d-i vefāt	-	-	tirke	-	-	öldükden sonra çalana tirke derler	tereke
anç gūāsān hemī āyed be-dest	-	-	sehlü’l māhiz	-	-	oldur ki elden geñez gele	yapılması kolay olan
ānçi āyed be- dest doşvārī	-	-	‘azīzu’l-vücūd	-	-	oldur ki elden çetüñlükle gele	zor bulunan, nâdir bulunan
ānçi be- nüşend	-	-	şarāb	-	-	oldur ki içeler	içilen şey
ānçi be- pāşend	-	-	nişār	-	-	-	saçmak, yaymak, dağıtmak
ānçi der vey nebkerend (?)	-	-	maṭmaḥ	mermūk - melhūz	-	oldur ki ana dökilür	-
ānçi ğalle berdārend ez o	-	-	müsteğall	zay‘a		yerden ğalle getürmek (AÖ) hāşıl getürilmiş yer (BV)	gelir sağlayan vakıf malı
ānçi nev şevēd	-	-		-	ṭavārık - hadeşān	-	yeni olanlar
ānçi neyefzāyed	-	-	cemād	-	-	oldur ki uzamaya	donuk, cansız
ānk o ez kes ne-dāred hīç	-	-	lā-übālī	-	-	oldur ki kimseden	kayıtsız, vurdum duymaz

bāk						ķorķusu olmaya	
ānki bekār hemīşe bāşed	-	-	muvāzıb	müdāvim - mülāzim	-	oldur ki her vaķt iş üzerine ola	devam üzere olan, devam eden
ānki be-mohletne bāşed	-	-	mu'accel	-	-	oldur ki mühlet olmaya (BV)	acil olan
ānki be-muhlet boved	-	-	mü'eccel	-	-	mühlet virilmiş (AÖ) oldur ki mühlet ola (BV)	ertelenmiş
ānki emānet ğired	-	-	mu'temin	emīn	ümenā	oldur ki emanet tuta	güvenilir ķişı
ān-ki girev nehed	-	-	rāhin	-	-	oldur ki girev ķoyalar	rehin bırakan
ānki o-rā şevābeş dehed	-	-	meşāb	-	-	oldur ki aña şevāb ireler	sevap verilen iş
ānki 'uķūbet konend	-	-	mu'ākıb	-	-	oldur ki aña 'uķūbet ola (BV)	cezalandıran, ceza veren
ānki zi vāmī be-çend pāre dehed	-	-	müneccim	-	-	borcun birezün vermek (BV)	taksitini ödeyen, borcunun bir kısmını ödeyen
ārām	-	-	sūkūn	-	-	diñlenmek	sakin olmak, rahat etmek, dinlenme
ārāmīden	-	-	sekn	-	-	dinlenmek	sakin olmak, rahat etmek, dinlenmek
ārāste	-	-	muvaşşah	müzeyyen	-	bezenilmiş	süslenmiş

ārāsten	-	-	tevṣīḥ	tezyīn	-	bezemek	süslemek
-	-	ārestegān	mütehāllā	mütezeyyen	-	bezekler	süslenenler
ārestegī	-	-	taḥallī	tezeyyün	-	bezeklük	süslü olmak, donatılmak
ārī	-	-	naḳıyy	zekī - ṭāhir	-	arı	temiz, saf, halis
ārī	-	-	ne‘am	-	-	-	evet
‘āriyet dāden	-	-	i‘āret	-	-	‘āriyet vermek (AÖ - BV)	emanet vermek
‘āriyet ḥahende	-	-	müste‘ir	-	-	‘āriyet dileyici (BV) ‘āriyet isteyici (AÖ)	emanet isteyen
armağan	-	-	laṭaf	tuḥfe - hediye	-	-	hediye
ārzū	-	-	umniyyet	-	-	-	arzu, dilek
ārzūmendī	-	-	taḥannün	-	-	ḥasretlük	şevk, özlem, hasret
ārzū-mendī nümūden	-	-	iştiyāk	teşevvük - şabābet - iltiyā‘	-	müştākluḳ göstermek	çok arzu etmek
āsān ferā giriften	-	-	müsāmaḥat	semāḥ - müsāhelet	-	āsān tutmaḳ - āsānluḳla dutmaḳ (AÖ) āsān tutmaḳ (BV)	kolaylaştırmak
āsān giriften	-	-	teshīl	teysīr	-	āsān dutmaḳ (AÖ) geñez tutmaḳ (BV)	kolaylaştırmak
āsānī	-	-	sühūlet	yüsr	-	geñezlük	kolaylık
āslhā-yı pāk u ḥūb	-	-	ṭayyibu‘l-a‘rāk	-	-	eyü aşıllu (AÖ)	soyu temiz, asil

						aşlı pāk (BV)	
aşl-ı nikū	-	-	ḥaseb	māl	-	-	soylu olmak, asil olmak
āstān	-	-	‘atebe	-	-	-	eşik
āsūde	-	-	mūsterīḥ	müreffeh	-	dinlenmiş	rahata ermiş, refaha ermiş, rahat
āsūde būden	-	-	rāḥat	refāhiyyet	-	diñlenmek (AÖ-BV)	rahat olmak, huzurlu olmak
āsūde dil	-	-	fāriḡu’l bāl	-	-	dinlenmiş	huzurlu, başı dinç
āsūde kerden	-	-	tervīḥ	terfiye	-	dinlendürmek	dinlendirmek, rahatlatmak
āsūden	-	-	istirāḥat	revḥ	-	dinlenmek	dinlenmek, rahatlamak
āsyāb	-	-	raḥī	-	-	degirmen	değirmen.
āşāmīdenī	-	-	meşrūb	-	-	içilmiş (AÖ) içecek (BV)	içecek
āşikār	-	-	şarīḥ	-	-	āşikār (AÖ)	açık, apaçık, açıkça
āşikār	-	-	‘alāniye	-	-	-	apaçık, açık, açıkça
āşikāre goften	-	-	cehr	i’lān - şerḥ - taşrīḥ	-	āşikāre söylemek (AÖ) āşikār söylemek (BV)	apaçık söylemek
āşikārī	-	-	şarāḥat	-	-	āşikāruluk (AÖ - BV)	açıklık, alenilik, kesinlik
āştī	-	-	silm	şulḥ	-	şulḥ (AÖ)	barış
‘atā der ḥāsten	-	-	istimāḥat	ictimādā	-	baḥşış dilemek	-
āteşdān	-	-	ṭabs	-	-	-	ateş kabı

āvāre şoden	-	-	celā	-	-	āvāre olmağ (AÖ-BV)	vatanından uzak kalmak
āveng	-	-	ma'lūk	-	-	aşılı	asılı
āverden	-	-	īrād	-	-	getürmek	getirmek
āvīhte	-	-	menūt	-	-	aşılı	asılmış, asılı
ʿavīşe	terhīne	-		-	-	terhīne	kekikli çorba, tarhana
āvīze	-	-	ķurğ	ra'se	-	salkum	küpe
-	-	ʿayb-hā	-	-	meşālib - me'āyib	ʿayblar (BV)	ayıplar, kusurlar
āyende	-	-	müstaķbel	-	-	gelici	gelecek
āyende	-	-	vārid	-	-	gelici	gelen
āyine	-	-	secencel	-	-	küzgü	ayna
āz	-	-	lağy	-	-	hırş	hırs
āzād	-	-	ħurr	-	-	āzād	hür, özgür
āzād	-	-	mu'tağ	-	-	āzād	azat edilen kişi
āzādī	-	-	ħurriyyet	-	-	āzādluğ	hürriyet, özgürlük
āzādī	-	-	ʿitāğ	ıtk	-	āzādluğ	azat etmek
āzerm	-	-	meħābā	ibkā	-	ħürmet	saygı, hürmet, sevgi, şefkat
-	-	-	ʿazīz	ercmend	-	ħürmetlü	kadri yüce, aziz
ʿazīz kerden	-	-	i'zāz	-	-	ʿazīz etmek	aziz etmek, kadrini arttırmak
ʿazīzī	-	-	ʿizzet	-	-	ʿazīzluğ	aziz olmak, kadri yüce olmak
āzmūden	-	-	mihnet	-	-	şınamağ (AÖ)	tahammül etmek, denemek, sınamak
āzmūden	-	-	belā	-	-	-	denemek, sınamak

āzmūden	-	-	imtiḥān	maḥn - maḥber - iḥtibār – tecribe - sebr - ḥibret	-	şınamaḡ	sınama, deneme, tebrübe etme
āzurden	-	-	ezā	-	-	incitmek	incitmek, üzme, eziyet etmek
B							
bā hem be- besten-i peymān	-	-	akd	mu'ākādet - bey'at - mu'ākādet	-	biribiriyle bey'at eylemek (AÖ) kimseyle kavlı etmek (BV)	söz vermek, ahdetmek
bā ḥodī der kār be- numūden kıyām	-	-	bedd	istibdād - istiqlāl	-	-	bağımsız olmak, bir başına olmak
bā ḥoşī der ḥāsten	-	-	istid'ā	da'vet - iltimās	-	-	çağırmaq, istemek, talep etmek, yalvarmaq
bā teḥakküm ḥāsten	-	-	iḡtirāḡ	-	-	-	önermek, teklif etmek, tahakkümle istemek
bād	būyīn	-	rīḡ	-	-	ḡoḡmaḡ	kokmak
bāde	-	-	seker	-	-	-	şarap, bade, içki
bāde ḡorden	-	-	teḡadduḡ	-	-	bāde içmek	şarap içmek
bāde-i şırf	-	-	raḡīḡ	-	-	-	saf halis şarap
bāfende	-	-	nessāc	-	-	dokuyıcı	dokumacı
bāḡ	-	-	beşbeşe	-	-	-	anlamı bulunamadı
bā-hem giriften	-	-	mu'āḡāt	iḡā	-	-	kardeşlik etmek

dāderī							
bā-hemdiger sohen rānden	-	-	mūfāveḍat	-	-	kimseye söz sürmek	görüşmek, müzakere etmek
bā-heybet	-	-	mehīb	-	-	heybetlü	heybetli
baḥşende	-	-	mu‘tā	‘atā	-	bağışlayıcı (AÖ) bağışlanmış (BV)	bağışlayan, veren
baḥşende	-	-	vāhib	cevād	-	bağışlayıcı	bağışlayan, bağışlayıcı, ihsan eden
baḥşīden	-	-	i‘tā	‘atā	-	bağışlamak (AÖ-BV)	bağışlamak, vermek
baḥşīden	-	-	bezl	niḥle	-	bağışlamak	affetmek, bağışlamak, ihsan etmek
baḥşiş	-	-	cedvā	‘atıyyet - cāyizet -feyz - nevāl - mevhibet	‘atayā - mevāhib - nevāyil	-	bağış, bahşiş
bāk dāšten	-	-	mübālāt	iktirāş	-	-	önemsemek, özen göstermek, korkmak, korkusu olmak
bā-kes berāberī kerden	-	-	muḳāvemet	-	-	-	dayanmak, direnmek
bām	-	-	saḥ	sakf	-	-	tavan, çatı

bām	-	-	fecr	gadāt	-	-	sabah
bām	-	-	‘arş	-	-	-	dam, çatı, tavan
bāmdād	-	-	şubḥ	-	-	-	sabah
bang	-	-	mükā	şadā	-	āvāz (AÖ-BV)	ses, bağırtı, feryat
bār	bone	-	şıql	-	-	-	yük, ağırlık
bār	teng	-	likāḥ	ḥaml - hıml	-	yük	yük
bār-gāḥ	-	-	buhbūḥa	-	-	ev ortası (AÖ) sarāy (BV)	alan, meydan, saray, otağ
bārīk	-	-	daḳīk	-	-	ince	ince
bārīk	-	-	daḳīḳ	dıḳḳ	-	ince	ince
bārū	-	-	kal‘a	-	-	-	kale, kale burcu
bā-sitem ber kār dāştēn	-	-	ikrāḥ	kürh - cebr - icbār	-	güçle iş üstüne almaḳ	zorlamak, icbar etmek
bāşīden	-	-	maḡnā	maḳāme	-	-	konaklamak, ikamet etmek, urmakoty
bāḫıl şoden	-	-	zehḳ	-	-	bāḫıl olmaḳ	yok olmak, geçersiz olmak
bāz costen	-	-	tefeḳḳud	-	-	-	kaybettiğini aramak, arayıp sormak
bāz dāştēn	-	-	def‘	-	-	geri dutmak (AÖ-BV)	alıkoymak, menetmek, tutuklamak, tevkif etmek
bāz gerdānīden	-	-	işdār	i‘ādet	-	döndürmek	geri göndermek, iade etmek
bāz geştēn	-	-	şudūr	-	-	dönmek	geri dönmek, dönmek
bāz geştēn	-	-	rücū‘	ibā	-	dönmek	dönmek, geri dönmek

bāz gešten	-	-	şadr	-	-	-	dönmek, rücu etmek
bāz pes mände	-	bāz mändegān ez pes	ḫalīfe	ḫalef - ḫulf	ḫalāyif - ḫulefā	artda qalmış arda qalmışlar	geride kalan(lar), arkadan gelen(ler)
bāz pesinān	-	-	sāka	-	-	leşker ardı	artçı asker
bāzār	-	-	sūḫ	-	-	-	pazar, çarşı
bāzār costen	-	-	tesevvuḫ	-	-	bāzār istemek (AÖ)	alıp satmak
bāzī	bāz	-	-	-	-	atmaca	doğan, atmaca, şahin
bāzī	-	-	mumāzaḫat	mizāḫ - mudā'abet	-	okunamadı oynamak	şaka, şakalaşmak
be- cāy-ı kesī īstāden	-	-	menāb	niyābet	-	bir kimsenüñ yerine durmak	naiplik, vekillik
bed	-	-	redī	-	-	yaramaz (AÖ -BV)	kötü, çirkin
bed	-	-	şerr	-	-	yaramaz	kötü, şerli
-	-	bedān	-	-	eşrār - şirār	yaramazlar (AÖ) cem '-i bed (BV)	kötüler
bed dil şoden	-	-	feşil	-	-	yaramaz gönüllü olmak	tembellik, üşengeçlik, korkmak
bed goften	-	-	ḫadḫ	ḫa'n - şetm	-	sögmek	kötülemek, kötü söz söylemek, sövmek.
bed-baḫtī	-	-	şekāvet	-	-	yaramaz baḫtlu	sıkıntı, meşakkat, kötü talih
bed-endiş	-	-	gāmīr	ḫasūd	-	yaramaz endişelü	kötü düşünceli, hasetçi
-	-	bedī-hā	-	-	mesāvī	yaramazlar (AÖ-BV)	
bedterīn çizī	-	-	nükāye	-	-	yaramaz nesne	adi, kötü

behā	-	-	şemen	-	-	-	değer, kıymet
behā	-	-	kıymet	-	-	-	kıymet, değer
Behā şode	-	-	muqavvim	-	-	-	kıymetli, değerli
behāne āverden	-	-	i'tilāl	te'allül	-	behāne getürmek	bahane bulmak
behāne cūy	-	-	müte'allil	-	-	-	bahane bulan
-	-	-	behcet	tebehhüc - ibtihāc - sürür - irtiyāc - ğibţat - meserret	-	-	sevinç, mutluluk
be-hestū beyāmeden	-	-	iqrār	i'tirāf	-	iqrāra gelmek (BV)	itiraf etmek, ikrar etmek
be-ħodī kār kerden	-	-	mübāşeret	-	-	-	girişim, teşebbüs, işe bizzat el atmak
behre	-	-	kıst	naşīb - kısm - hıssa -sehm	-	ülüş	hisse, pay
behre	-	-	ħazż	ħalāk - kifl - şıks	-	-	hisse, nasip, pay
behremend	-	-	maħzūz	-	-	üleşlü	faydalanan, yararlanan
behr-i ferdā tūşe be- nihāden	-	-	iddihār	-	-	yarın için azık koymak (AÖ - BV)	biriktirmek, depolamak, stoklamak
be-kārī şitāften	-	-	ikmāş	inkimāş	-	okunamadı	kıvrak olmak, acele ettirmek
belā-yı fūrū āmede	-	-	nāzile	-	-	yuğarudan inmiş belā	inen, afet, bela, musibet
bend	-	-	'ıķāl	ğull - kayd	-	-	bağ, keleşçe, bukağı

bende	-	-	riḳḳ	-	-	ḳul	köle, kölelik
bende	-	-	memlûk	-	-	kul	kul, köle
bende	-	-	‘abd	-	-	ḳul	kul
ber	-	-	ḳıṭf	-	-	yemiş (AÖ- BV)	meyva, toplanmış meyva
ber āgāliden	-	-	taḥrîz	taḥrîş	-	-	teşvik etmek, kışkırtmak
ber āmeden bolendî	-	-	urûc	refy - tereffî - irtikâ - şu ‘ūd	-	yüce gelmek	yükselmek, yukarı çıkmaq, ağmaq
ber dāşten	-	-	ref‘	-	-	ḳaldurmak	kaldırmak
ber efrāşte	-	-	müşeyyed	mu ‘allā	-	ḳoparılmış (AÖ) ḳaldırılmış (BV)	yükseltilem, kaldırılan
ber efrāšten	-	-	teşyîd	i ‘lā	-	ḳoparmak (AÖ) ḳaldırmak (BV)	yükseltmek, kaldırmak
ber geşten	-	-	i ‘rāz	-	-	dönmek	dönmek
ber ḥāsten	-	-	ḳıyām	-	-	-	kalkmak, ayağa kalkmak
ber ḥîşten gîrende	-	-	mültezim	-	-	-	imtiyaz sahibi
berāber şoden	-	-	te ‘ādül	-	-	berāber olmak (AÖ) ‘adl etmek (BV)	denklik
berāberî	-	-	tesāvî	-	-	berāberlik	eşitlik, denk olmak
berāberî kerden	-	-	muvāzenet	tevāzî	-	berāberlik itmek	dengelemek, paralel olmak

berdāšte	-	-	refī'	merfū'	-	yücelmiş (AÖ) kalkmış (BV)	kaldırılmış, yükseltilmiş
bergozīde	-	-	müntecib	müntehab - muhtār - hayr - muştafā - müctebā	-	öründülemek – öründülenmiş (AÖ - BV)	seçkin, mümtaz
bergozīden	-	-	inticāb	intihāb - ıstıfā - ictibā hıyār - ihtiyār	-	öründülenmiş (AÖ)	seçmek, tercih etmek
ber-ḥordār	-	-	mümte'	mümette'	-	-	hisselerini alan, muradına ermiş
ber-ḥordārī dāden	-	-	imtā'	temtī'	-	berḥurdārluḡ virme	yararlandırmak
berterī costen	-	-	tereffū'	tefevvuḡ	-	ululuḡ istemek	üstünlük, üstün olmak, yüksek olmak.
bes	-	-	ḥasb	-	-	-	yeter, yeterli, kafi.
be-ser der āmeden-i esb	laḡziş	-	kebvēt	-	-	-	yere kapaklanmak
best	-	-	rātık	-	-	-	kapalı.
beste	-	-	mün'akād	-	-	baḡlu	düğümlü, baḡlı
beste	-	-	merbūṭ	-	-	baḡlu	baḡlanmış, baḡlı
beste şoden	-	-	in'ikād	-	-	baḡlu olmaḡ	düğümlemek, baḡlı olmak
besten	-	-	cebr	-	-	baḡlamaḡ	kapamak, baḡlamak
besten	-	-	ratḡ	-	-	baḡlamaḡ	kapamak, tıkmak,
besūden	-	-	meşḡ	misās - mess	-	yapışmaḡ (AÖ)	el sürmek, değmek, dokunmak
besūden	-	-	lems	-	-	okunamadı	dokunmak
bī-bākī	-	-	mecūn	mecāne	-	-	korkusuzluk, gözü

							peklık, ar damarı çatlak olmak
bicişk	-	-	baytār	-	-	et tabībi	baytar, veteriner, doktor
bi-codāgāne	-	-	‘alā ḥaddihī	-	-	ayruluk	ayrıca
bī-dādī	-	-	zūlm	cevr - ḥayf	-	dādsuzluk	zulüm
bīdār būden	-	-	tekayyuz	-	-	-	uyanık olmak
bī-dārī	-	-	seher	-	-	uyanıkluk	uynanık olmak
bī-endīşe goften	-	-	bedāhet	bedhe	-	endīşesüz söz söylemek	düşünmeden söz söylemek
bī-gamī	-	-	selvet	tesellī	-	ğamsuz (AÖ) kaykusuz (BV)	teselli bulmak
bīgāne	-	bīgānegān	ecnebī	-	ecānib	taşradan kimesne - ecnebīler	yabancı
bī-gomān şoden	-	-	īkān	-	-	gümānsuzluk	kesin olarak bilmek
bī-gonāh	-	-	beriyü’s-sāḥa	-	-	oldur ki günāhı olmaya	günahsız
bih	-	-	sefercel	-	-	ḥayva (BV)	ayva
bih	-	-	melīḥ	ceyyid	-	yeg (AÖ) eyü (BV)	iyi, güzel, şirin
bīḥ	-	-	‘ırk	-	-	damar	damar
bīḥ	-	-	aşl	-	-	kök	asıl, dip, kök.
bī-ḥiredī	-	-	sefāhe	-	-	‘ağılsızlık	akılsızlık
bīḥode	-	-	lağv	-	-	-	hükümsüz, gereksiz, beyhude, batıl
bihterī	-	-	cevdet	-	-	yeglük	üstünlük
bihterīn costen	-	-	istiḥāret	-	-	yeglük istemek	şefkat ve merhamet dilemek

bihterīn çizī	-	-	nekāve	-	-	eyü nesne	seçkin, nitelikli, iyi
bikārī	-	-	ğurūr	-	-	uykuluğ	aldanma
bī-kārī	-	-	ta'tīl	'uṭle	-	işsüzlük	tatil, işsiz kalmak
bī-kesū şoden	-	-	teḥāşī	fayşal - fişāl - i'tizāl	-	kimsesüz olmak (AÖ)	sakınmak, çekinmek, çekilmek, uzaklaşmak
bī-lezzet	-	-	tefiḥ	-	-	lezzetsüz	lezzetsiz
bī-lezzetī	-	-	tefāhet	tefeh	-	lezzetsüz	lezzetsiz olmak
bīm	-	-	ḥavf	meḥāfet	-	korğu	korku
bīm	-	cāy-hā-yı ters	-	-	meḥāvif	korğulu yerler	korku, korkulu yerler
bīmār porsīden	-	-	'iyādet	-	-	şayru sormak (AÖ-BV)	hasta ziyaretinde bulunmak
bīmārī	-	-	saqm	-	-	ḥastaluğ	hastalık, hasta olmak
bī-māye	-	-	faṭīr	-	-	-	bilgisiz, liyakatsiz, ham
bināgūş	gūş	-	'ızār	misma'	-	kulağ - kulağ d(x)b(i)? /yeni (AÖ-BV)	kulak
bī-nām	-	-	ḥāmilü'z zikr	-	-	-	adı sanı olmayan
bī-nāmī	-	-	ḥumūl	-	-	adsuz kimesne	adsız olmak, adı sanı olmamak
bīnāyī	-	-	basīre	-	-	görürlük	idrak gücü, basiret, ileriye görme gücü.
bī-niyāzī	-	-	yesār	ğnā	-	ganī olmak (AÖ) niyāzsuzluğ (BV)	zenginlik, bolluk
birāderī	-	-	uḥuvvet	-	-	kardeşlik	kardeşlik
bīrūn	-	-	ḥāric	-	-	dışaru	dışarı, dışında

birün kerden	-	-	ihrāc	-	-	taşra eylemek	dışarı çıkarmak
bī-rūzī	-	-	mahrūm	-	-	rūzsuz	mahrum, nasipsiz
bisyār	-	-	keşir	-	-	çok (AÖ - BV)	çok
bisyār goften	-	-	ishāb	ıtnāb - ikşār - taṭvīl	-	çok söylemek	çok söylemek
bisyār-ı hayr	-	-	ḥayyir	-	-	çok hayrlu	hayırlı
bisyār-ı şerr	-	-	şerir	-	-	çok şerlü	şerli
biyālūden	-	-	telvīs	-	-	bulaşdurmak	kariştirmek, bulanıklaştırmak, kirlilemek
bīzārī	-	-	berāe	-	-	-	bezginlik, bezme, bizarlık, uzak olmak.
bolend	-	-	‘ālī	sāmī	-	yüce	yüce, yüksek
bolend	-	-	bāzih	-	-	-	yüksek, yüce, kibirli
bolend āvāzī	-	-	cehāret	-	-	yüce āvāzluluk	sesi yüksek olmak
bolendī	-	-	‘ulūvv	a‘lā - sümūvv - semā	-	yücelük	yücelik, yükseklik
bolendī	gencīne	-	rif‘at	ḳaytūn	-	-	yükseklik
borende	-	-	ḳatī‘	-	-	kesüci	kese, kesici
boriden	-	-	ḳatṭ	-	-	kesmek	kesmek
boriden zi ḥiṣān	-	-	ḳatī‘atū raḥm	-	-	hişimlerinden ve ḳarındaşlardan kesmek (AÖ) ḳavmluk kesmek (BV)	yakın akrabalarla görüşmeyi kesmek
bornāyī	-	-	şebībe	-	-	-	yigit olmak,

							delikanlı olmak
bornāyī	-	-	şarāme	-	-	kesici	keskin olmak, yiğitlik
bozorg	-	-	kebīr	-	-	ulu	büyük
-	-	bozorgān	-	-	ekābir	-	büyükler
bozorg dāšten	-	-	ta'zīm	tefhīm - i'tibār - ikrām - tevķīr - ih̄tirām - iclāl	-	ulu dutmaķ (AÖ) h̄rmet – ulu tutmaķ (BV)	yüceltmek, ululamak, h̄rmet etmek, saymak
bozorg menişī kerden	-	-	tiyeh	tekebbür	-	ululanmaķ	kibir, kibirlenmek
bozorgī	-	-	riyāset	-	-	ululuķ (AÖ- BV)	riyaset, reislik, başkanlık
bozorgī	-	-	haşmet	-	-	yücelük	büyüklük, görkem, ihtişam
bozorgī	-	-	mecd	şeref	-	ululuķ	büyüklük
bozorgvār şoden	-	-	kerāmet	nebāhet	-	ulu olmaķ	şanlı şerefli olmak, aziz olmak,
-	-	bozorgvārī-hā	-	-	mekārim - me'ālī	ululuķlar	büyüklükler
būden	-	-	kevn	-	-	olmaķ (AÖ)	olmak
-	-	-	buġz	'adāvet	-	düşmenlük	düşmanlık
burūn āmeden	-	-	h̄rūc	-	-	çıķmaķ	çıķmak
burūn āmeden zi doşvārī	-	-	tefaşşā	-	-	-	ayrılmak, kurtulmak
burūt	-	-	şārib	-	-	şakal	bıyık

būy	-	-	hulbe	-	-	-	hoş kokulu
bū-yi hoş	-	-	'abik	-	-	eyü koku	güzel koku
bū-yi hoş demiden	-	-	tağavvu'	đav'	-	-	güzel koku yayılmak
būyiden	-	-	şemm	-	-	yiylemek	koklamak
-	-	-	būnyād	ķānūn	-	-	esas, temel
C							
cāblūsī	-	-	tebaşbuş	temellük	-	okunamadı	sahip olmak
ca'd	-	-	ķatađ	-	-	-	kısa kıvırcık saç
cām	-	-	ķarūre	ke's	-	-	kadeh, bardak
cāmedān	-	-	mişvān	'aybe	-	-	valiz, bavul, çanta
cāmegī	-	-	idrār	-	-	-	-
cān	-	-	rūh	-	-	-	ruh
cān	-	-	nefs	-	-	-	ruh
cāvid gerdāniden	-	-	te'bīd	taħlīd	-	ebedlüge döndürmek (AÖ)	ebedileştirmek, ölümsüzleştirmek
cāvidān	-	-	huld	müebbed - ebed -hālid - muħalled	-	ebedī (AÖ) dāyim – ebed olmak (BV)	ebedi
cāygāh	-	-	-	maħall-i müsteķarr	-	-	yer, mekan, karar kılınan mahal
-	-	cāy-hā-yı helāk	-	-	mehālik	helak yeri	tehlikeli yerler, helak olunan yerler
-	-	cāy-hā-yı oftāden	-	-	mevāķi'	-	yerler, mevkiler
-	-	cāy-hā-yı teng-nāy	-	-	mezāyık	dar yerler	dar yerler

cay-ı fūrūd āmeden	-	-	menzil	nüzül	-	bir yere inmek	inmek, bir yere inmek
cā-yı helāk	-	-	mehlek	-	-	helak yeri	tehlikeli yer, helak yeri
cā-yı nemāz	-	-	mescid	-	-	namaz yeri	mescit
cā-yı nişīb	-	-	vehde	-	-	-	alçak zemin, uçurum
cāy-ı penāh	-	-	melce'	mence' - ketif - şīşa	-	şığınacak yer	sığınak
cāy-ı sutüde	-	-	mevki' -i hamīde	-	-	-	övülmüş, methedilmiş yer
cā-yi āzmāyiş	-	-	mümtehan	muḥber	-	bir yerde şınanmış	sınama yeri, deneme yeri
cāy-i bahārī	-	-	maşīf	merba'	-	yazluk	yazlık, sayfiye
cāy-i bāşīden	-	-	maḳām	mesken - me'vā	-	duracak yer	mesken, oturlan yer
cehānīden	-	-	īşāb	-	-	-	sıçratmak, atlatmak
cehende	-	-	tāzī	-	-	-	sıçrayan, atlayan
cehīden	-	-	veşbet	-	-	-	sıçramak, zıplamak
cehīden	-	-	vüşub	nezve	-	-	sıçramak, zıplamak
celedī nümūden	-	-	celādet	celedī - tecellüd	-	kıyluk göstermek	güç göstermek
cemā'at-i bisyār	-	-	cumhūr	-	-	çok cemā'at	çoğunluk, çok
ceng	-	-	kerīhe	-	-	-	savaş
ceng	-	-	mükāşeḫat	-	-	ceng	düşmanlık etmek, savaş
ceşm renc ber ḫod giriften	-	-	tekellūf	teceşşüm	-	renc kendüde tutmaḳ	zahmete katlanmak, kefil olmak
cev	-	-	şa'ir	-	-	arpa	arpa

cevānī	-	-	şevk	teveķān	-	-	özlemek, arzu etmek, isteklilik
cevşen	serd - zirih	-	müfāzā	dilāş - neşle	-	demür gömlek (AÖ)	zırh
cevz-i girih	-	-	‘urve	-	-	koz yuvı (?) (BV)	anlamı tespit edilemedi
civār hāsten	-	-	isticāret	-	-	yakınlık dilemek	sığınma istemek, aman dilemek
codā kerden	-	-	temyīz	-	-	ıramak	uzaklaştırmak
codā kerden -i naşīb	-	-	ifrāz	ferz - meyz	-	naşīb ıramak	uzaklaştırmak
codā şoden	-	-	imtiyāz	temeyyuz	-	ayru olmak (AÖ) ayurmak (BV)	ayrılmak, diğerlerinden üstün olmak
codāyī	-	-	furkat	-	-	ıraamak	ayrılık
conbān	-	-	müteħarrık	-	-	-	hareketli, hareket eden
conbiş	-	-	hareket	-	-	-	hareket
cost u cūy	-	-	faşş	teftiş - tefeħuş	-	istemek (AÖ)	araştırmak
coste	-	-	maṭlūb	-	-	istenmiş	istenen
costen	-	-	ṭaleb	-	-	istemek	istemek
cunāh	-	-	zellet	hefvet	-	-	hata, sürçme, yanılma.
cūş	-	-	galy	-	-	ķaynamak (BV)	ķaynama, coşma, taşkınlık
cūşiden	-	-	ġaleyān	ezīr	-	ķaynamak	ķaynamak, hareketlenmek
cūy	-	-	nehr	serī - ca‘fer - cedvel ḫalīc	-	-	nehir, ırmak

cūyān	-	-	müteṭallib	-	-	isteyiciler	isteyenler
cūyende	-	cūyendegān	ṭalīb	-	ṭullāb	isteyici - isteyiciler (AÖ-BV)	arayan, soran, talep eden, isteyen
Ç							
çābok	-	-	celd	-	-	ķayluk	çevik, çabuk, güçlü
çāh	-	-	ķalīb	-	-	kuyu (BV)	kuyu
çāk	-	-	fürce	-	-	-	yarık, çatlak, yırtık
çār pāyān	-	-	behīme	-	en‘ām	dörd ayaklu	dört ayaklı hayvanlar
çār tab‘	-	-		-	‘anāşır	‘anāşır-ı erba‘a	dört unsur, unsurlar
çarḥ	-	-	felek	-	-	-	gökyüzü, felek.
çāşte	-	-	ġadā	-	-	gündüz yiyecegi (AÖ)	sabah kahvaltısı
çeb-i leşker	-	-	meysere	-	-	leşkerüñ sol yanı	ordunun sol cenahı
çefsānīden	-	-	ilşāk	izāfet	-	-	yapıştırmak, bitiştirmek, yaklaşmak istemek
çegev	-	-		berbeṭ	-	-	çeng, gitar.
çekānīden	-	-	taķtīr	-	-	-	damlatmak, damıtmak, imbikten geçirmek
çemen	-	-	ḥadrā	-	-	-	çim, çayır, çimenlik
çemen	-	-	ma‘şeb	-	-	-	çim, çayır, çimenlik
çend	-	-	kem	-	-	nice	ne kadar, kaç
çeng	terrūde	-	nāķır	-	-	saz kılı- çeng- saz (AÖ) kiriş (BV)	harp, çeng
çeng	-	-	rūsġ	-	-	-	bukaġılık, elde

							bilek, pençe
çeng der çizî zeden	-	-	ta'alluk	teşebbüs - temessük - i'tişâm	-	-	bir işe girişmek, teşebbüs etmek, sıkı tutmak
çep u rāste	-	-	a'ser yeser	-	-	-	sol ve sağ
çeppe	-	-	a'ser	-	-	-	solak
çerāniden	-	-	tesrîh	-	-	-	serbest bırakmak, salıvermek
çerende	-	-	rāti'	-	-	otlayıcı	otlayan
çerg	-	-	-	-	-	-	kerkenez
çerha	-	-	fülke	-	-	-	çıkırık, dolap.
çeşāniden	-	-	tezvîk	-	-	taçurmak	tatmak
çeşende	-	-	zāyik	-	-	tağıcı	tadan
çeşiden	-	-	hevān	-	-	taçmak	tatmak
çeşm dārende	-	-	mütevekki'	mütetalli' - müteraşşid - mürşid	-	göz tutucu	gözleyen, gözlem yapan, bekleyen
çeşm dāšten	-	-	murāqabet	terakķub	-	-	gözetmek, korumak, kontrol etmek
çi kesî-rā 'uķūbetî kerden	-	-	mu'ākabet	-	-	kimseye 'uķūbet etmek (BV)	cezalandırmak, ceza vermek
çiden	-	-	lakķ	-	-	dermek	toplamak
çiregî kerden	-	-	cesāret	tecessür	-	dirüklük etmek	cesaret
çirk	-	-	senh	-	-	-	irin, pislik
çirk u jeng	-	-	cehīn u tab'	-	-	pas (AÖ) kelime silik (BV)	kir pas
çiz-hā-yi kū kesî-rā	-	-	devā'ī	-	-	-	istekler, iradeler

çizî ez hod goften	-	-	şî'r	inşâ	-	kendüden söz söylemek	şiiir söylemek, şiiirde üstün gelmek
çizî ez miyân borden	-	-	ihtizâl	hazl	-	nesne ortasından kesmek (AÖ) nesne orta getürmek (BV)	kesmek, kesip ayırmaq
çiz-i nefis	-	-	'ılku'l mezııne	-	-	eyü nesne (AÖ) nefis nesne (BV)	iyi nesne
çun şî'r u sohen çizî ez hâtır birün âverden	-	-	istinbât	istihrâc	-	-	çıkarmak, ortaya çıkarmak, şiiir ve söz gibi bir şeyi hatırdan çıkarmak
D							
dād	-	-	inşāf	'adl - ma'delet - nışfet - nışf - kıst	-	-	adalet
dād sitāden	-	-	intişāf	-	-	dād virmek	hakkını almak, intikam almak
dāden ne ber sebīl-i vücūb	-	-	teberru'	-	-	ol dur ki vācib olmaduğ yere vere	gönlünden koparak vermek, bağış yapmaq
dād-ger	-	-	'ādil	'adil - munşif - muksıt	-	'adl edici	adil
-	-	-	dā'ī	müsted'ī - mültemis	-	-	isteyen, çağıran, davet eden, yalvaran
dām	-	-	şebek	hıbāle	-	-	tuzak

dāmād	-	-	ḥaten	-	-	güeygi (AÖ) güeygü (BV)	damat
dānāyī	-	-	fıkh	-	-	bilürlük	kavrama, aslını öğrenme
dānisten	-	-	‘ilm	-	-	bilmek (AÖ - BV)	bilmek
dānisten	-	-	şī’r	-	-	bilmek	bilmek
dāniş	-	-	dirāyet	-	-	anlayış (AÖ) bilgü (BV)	bilgi, bilmek, anlamak
dāşten-i çeşm be-çizī	-	-	tevakku‘	teṭallu‘ - teraşşud - irşād	-	-	gözlemek, gözlem yapmak, ummak, beklemek
da‘vā ber ū konend	-	-	müdde‘ā ‘aleyh	-	-	oldur ki anuñ üzerine da‘vā ederler (AÖ) da‘vā olınmış (BV)	dava edilen
da‘vā konende	-	-	müdde‘ī	-	-	da‘vā edici (AÖ-BV)	dava eden
da‘vā nümūden	-	-	iddi‘ā	-	-	da‘vā göstermek	iddia etmek
dāver	-	-	ḥākim	ḥakem	-	ḳādı	hakim, yargıç
dāverī	-	-	ḥukm	-	-	ḳādılıḳ	hakimlik, hükmetmek
dāverī	-	-	ḥükümet	-	ḥükümāt	ḳādılıḳ	hükmetmek, hüküm vermek
dāye	-	-	ḥāḍine	-	-	-	dadı
-	-	-	deffeteyn	cenāḥ	-	-	kanat, menteşeli kapak
dehende	-	-	müteberri‘	-	-	vācib olmadıḳ	bağış yapan

						yere verici	
dehende	-	-	mu'ṭī	-	-	verici	veren
dem	-	-	minfeḥ	-	-	körük	körük, ateş körüğü
demīden	-	-	isfār	-	-	ürmek (AÖ) ağamağ (BV)	şişmek, esmek, bitmek, yeşermek
deng	-	-	velih	-	-	-	aklı başından giden, şaşkınlık içinde kalan
der	-	-	bāb	-	-	kapu	kapı
der ān	-	-	fīhi	-	-	-	onda
der āverden	-	-	idḥāl	-	-	içerü getürmek	içeri sokmak
der ḥāste	-	-	mes'ül	med'ū	-	dilenilmiş	istenilen, çağrılan
der ḥāsten	-	-	isti'āret - 'āriyet	-	-	'āriyet istemek (AÖ - BV)	emanet istemek
der ḥāsten	-	-	teḳāzā	iktizā	-	dilemek	istemek, dilemek
der ḥışm şoden	-	-	iğtidāb	-	-	-	
der kār teng u saḥt giriften	-	-	muzāyakaṭ	tezāyuk - münākaşat	-	darluğ katı dar tutmağ	sıkıştırmak, baskı yapmak,
der kārī şoden	-	-	şuğl	-	-	-	bir işle meşgul olmak
der kūşe be- nişesten	-	-	inzivā	-	-	köşede oturmak	köşeye çekilmek
der penāh girifte	-	-	meknūn	-	-	gizlü dutulmuş	gizli, saklanmış
der pey revende	-	-	tābi'	muḳtedī	-	ardınca gidici	uyan
der pey-i kes reften	-	-	ittibā'	tetebbu' - teḳayyül - iktidā	-	kimse ardınca gitmek	uymak, tabi olmak

der yāfte	-	-	maḥsūs	-	-	-	hissolunan
der yāfte	-	-	münfehem	-	-	añlanılmış	anlaşılan
der yāften	-	-	tedārük	-	-	bulmak (AÖ - BV)	bulmak
der yāften	-	-	liḳā	telakḳī	-	bulmak (AÖ- BV)	karşılaşmak
der yāften	-	-	ḥiss	idrāk	-	-	kavramak, idrak etmek
der yāften	-	-	iḥsās	ḥiss	-	bulmak	anlamak, hissetmek
der yāften	-	-	feh̄m	-	-	-	anlamak
derāniden	-	-	taḥrīk	-	-	yırtmak	yırtmak
der-bāzī	-	-	lehv	-	-	-	oyun, eğlence.
derd	-	-	veṣab	veca´	evcā´	ağrı	elem, acı
derd-mend	-	-	vecī´	fecī´ - vaşib	-	ağrılı	elem çeken, acı çeken
derd-mendī	-	-	tefeccu´	teveccu´	-	derdmendlük	dertlilik
derd-nāk	-	-	mu´lim	-	-	-	üzücü
dereḥşende	-	-	lāmi´	senī	-	yaldurucu	parlak, parlayan
dergāh	-	-	südde	-	-	-	kağı, eşik
der-kār hemīşe būden	-	-	muvāzabet	devām - mülāzemet	-	hemīşe – her dem iş üzerine olmak	devam etmek, süreklilik göstermek
derün	-	-	dāḥil	-	-	içeru	içeri, içeride
derün reften	-	-	duḥūl	-	-	girmek	girmek
dervāze	-	-	derb	-	-	-	büyük kapı
dervīş	-	-	miskīn	muḳill - mu´ıl	-	-	yoksul, muhtaç
dervīş	-	-	mu´sir	mumliḳ - ´āyil	-	faḳīr	yoksul, düşkün
dervīş keşten	-	-	i´şār	imlāk	-	faḳīr olmak	yoksul olmak, düşkün olmak

dervīṣī	-	-	sübrüt	ḥaṣāṣe - faqr - ‘ayle	-	derviṣlük	yoksulluk, muhtaçlık
dervīze	-	-	küdd	küdye	-	-	zahmet çekmek
deryā	-	-	bahr		-	deñiz	deniz
dest yāften	-	-	vilāyet	tevālī - vilā’ - istilā	-	-	zafer kazanmak, istila etmek, sahip olma
deste	-	-	ḥazme	-	-	-	grup, küme, yığın, demet
dest-kār	-	-	ṣāni‘	-	-	el işi (AÖ)	eliyle çalışan
dest-res	-	-	bülğa	-	-	eli ermek	erişmek, ulaşmak
destür dāde	-	-	‘abd-i me‘zūn	-	-	izin verilmiş kul	izin verilmiş
destürī	-	-	izn	-	-	-	izin, ruhsat
devām ḥāsten	-	-	istidāmet	-	-	hemīşelük dilemek	devamını istemek
devende	-	-	‘ādī	-	-	yolcu	koşan, seğırten
devīden	-	-	sa’y	-	-	-	koşmak, seğırtmek
-	-	-	devlet	-	divel	-	devlet
dey	-	-	ḥarīf	-	-	güz	sonbahar
dıraḥşīden	-	-	senā	-	-	-	parlamak, parıldamak, ışıldamak
dī	-	-	ems	-	-	dünüñ gün (AÖ) dün (BV)	dün
dībāc	perend	-	ḥarīr	sündüs	-	-	ipek, ipek giysi
dīdār	-	-	mülākāt	telākķī - telākī - likā - iltikā	-	yetişmek (AÖ) şuret (BV)	görmek, görüşmek
dīdār	-	-	manzar	-	-	-	görmek

dīdebān	-	-	talī' a	-	-	gözcü (AÖ)	
dīden	-	-	başar	-	-	görmek	görmek
dīden	-	-	re' y	-	-	görmek	görmek
dīde-ver	-	-	hāzık	mubaşşır	-	görüci (AÖ - BV)	gözcü, işi anlayan
dīde-ver şoden	-	-	ıttılā'	vuķūf	-	görür olmak	görür olmak, anlamak
dīger nıgeh kerden	-	-	mülāhāza	-	-	birbirine başımaq (BV)	bakmak, gözlemek
dih	-	-	mezra' a	-	-	köy (AÖ-BV)	köy
dīh	zemīn	-	dıyā'	' aķār	-	yer	köy, gelir getiren mülk, arsa, gelir getiren çiftlik.
dil	-	-	mühce	-	-	göñül (BV)	gönül, can, ruh
dil	-	-	fū' ād	-	-	göñül	gönül
dil	-	-	ķalb	-	-	göñül	kalp
dil	-	-	haşā	-	-	göñül	gönül
dil be-dest āverden	-	-	te' ellūf	-	-	gönül ele getürmek	alışma, gönül elde etme
dil hırāşiden	-	-	hıkke	-	-	-	yürek tırmalamak, gönül incitmek
dilāverī	-	-	tehevvür	-	-	bahādurluķ	yiğitlik, cesaret
dil-hoşī dāden	-	-	istimālet	-	-	göñül esenligi vermek (BV) göñül eminligi vermek (AÖ)	sevindirmek, mutlu etmek, cezbetmek
dilīr	-	-	kemmī	-	-	bahādur	yiğit, savaşçı
dilīr	-	-	şücā'	bātl - bāsıl	-	bahādur	yiğit, kahraman, yürekli
dilīr	-	-	aķmes	-	-	bahādur	kahraman, yiğit

dilîrî	-	-	şecā'at	besālet - beṭālet	-	bahadırluḡ (AÖ)	yiğitlik, kahramanlık
dilîrî	behādur - feşîden	-	nehāket	-	-	bahādurluḡ	cesaret, yüreklilik, yiğitlik
dilîrî	-	-	ḥamāset	-	-	bahadırlıḡ	yiğitlik
dilîrî boved der soḡen	-	-	teşehşuḡ	-	-	sözde bahādurluḡ	söz söylemekte cesur olmak
dil-nevāz	-	-	mü'ellif	-	-	-	gönül okşayan, bir araya getiren, uzlaştıran
dilteng	zi men-i bīçāre	-	'āciz	-	-	gönül darı (AÖ) dar gönül (BV)	sıkıntılı, üzgün, aciz
dilteng kerden	-	-	ızcār	-	-	gönül dar eylemek (AÖ) gönül dar etmek (BV)	can sıkmak
diltengî	-	-	zācret	zacr	-	nesne gönü dar eylemek (AÖ) gönül darluḡı (BV)	sıkıntı
dīndār	-	-	zāhid	mütedeyyin - veri'	-	müteşerri' kimesne	dindar, dünyaya değer vermek
dīndārî	-	-	tezehhüd	tedeyyün	-	dīndārluḡ	dindarlık, dünyaya değer vermemek
dirāz	-	-	şa'şā'	-	-	uzun	uzun boylu
direng	-	-	te'ennî	-	-	eglenmek (AÖ - BV)	temkinli olmak, aceleci davranmamak

direng	dīr şomorden	-	istibtā'	-	-	-	durmak, duraksamak, gecikmek, ağırlaşmak
dīrīne	-	-	kadīm	-	-	-	eski
do şaff ez her do taraf	-	-	simāṭayn	gūlāmān	-	iki taraḫdan oğlanlu	iki sıralı
do tā	-	-	muḫaddeb	-	-	iki kat olmuş	iki büküm, kambur
do-dil	-	-	mütereddid	-	-	iki göñüllü	tereddütlü
domūy	-	-	eşmaṭ	-	-	karagul (?)	kırçıl saçlı
do-mūy	-	-	kehl	-	-	-	olgun, aksaçlı
do-mūyī	-	-	kūhūlet	-	-	-	olgunluk, aksaçlılık
dorost	-	-	ibrām	-	-	-	bir işi sağlama alma, emin, sağlam
dorost kerdn	-	-	tashīḫ	-	-	dürüst eylemek (AÖ) dürüst etmek (BV)	düzeltemek, tashih etmek
dorostī	-	-	şihhat	-	-	sağluğ	sağlık
dorostī	-	-	şavāb	-	-	temām	doğru, gerçek, layık, doğruluk, dürüstlük.
doroştī	-	-	muḫāşenet	-	-	erlik	çetin davranmak, sert davranmak, sertlik
dorūden	-	-	iḫşād	ḫaşād	-	biçmek (AÖ- BV)	biçmek
do-rūy	-	-	mūnāfık	-	-	iki yüzlü	iki yüzlü, mūnafık
do-rūyī	-	-	nifāk	-	-	iki yüzlülük	iki yüzlülük, mūnafıklık
doşnām	-	-	sebb	mesebbet -	-	-	kūfür, sövgü,

				ķazf			sövmek, küfretmek
doşvār	-	-	‘asīr	-	-	çetuñ	zor
doşvārī	-	-	ta‘azzūr	meşakķat - su‘ūbe	-	çetuñlük	zorluk
doşvārī	-	-	kūlfet	‘usr	-	çetuñlük	zorluk
dotā geşte	-	-	-	münħanī	-	iki ķat olmış	eğri, iki büküm
do-tāh	-	-	ťakayn	-	-	iki ķat (AÖ)	iki kat
do-tāyī	-	-	cenībe	-	-	iki ķat	iki büküm, iki kat, denk.
dozdī kerden	-	-	tađrīb	-	-	ađırluķ etmek	hırsızlık etmek, çalmak
dūde	-	-	duħān	duħħ	-	tütün	duman
duħter	-	-	bint	-	-	-	kız
dūr	-	-	heyhāt	-	-	uzak	uzak, uzak olmak
dūr	-	-	ba‘īd	-	-	uzak	uzak
-		dūrān	-		ekāşī	-	uzaklar, uzak olanlar
dūr kerden	-	-	izāħat	-	-	ırağ etmek	uzaklaştırmak
dūrī	-	-	bu‘d	-	-	-	uzaklık, uzak olmak
dūst	-	-	maħbūb	ħabīb - ħıden	-	dost olmak (AÖ)	dost, sevgili
dūst	-	-	vedīd	vidd - velī	-	-	dost
dūstī	-	-	ūlf	ūlfet	-	dostluķ (AÖ) dilemek (BV)	ūlfet, muhabbet, dostluk
dūstī	-	-	hubb	-	-	dostluķ	dostluk, muhabbet, sevgi
dūstī	-	-	meħabbet	-	-	dostluķ	dostluk
dūstī	-	-	īlāf	-	-	dostluķ	bir yere alışmak, ısınmak
dūstī-i vīje	-	-	vūlā	müvālāt -	-	arı dostluķ	halis dostluk,

				muḥālaṣat - muṣāfāt			samimi dostluk
dūstkām	-	-	nācūd	-	-	-	arkadaş, sevgili, şarap
dūş	-	-	‘ıtf	-	-	dün gece (AÖ) çeken ? (BV)	omuz, koltuk altı
dūş	-	-	bāriḥ	-	-	dün (AÖ) düski (BV)	dün gece
dūşīden	-	-	ḥaleb	-	-	sağmak	sağmak, süt sağmak.
dūşīze	-	-	bikr	-	-	kız	bakire
dūşīze zen	-	-	‘azrā	-	-	setrlü ‘avret	dul bayan
düşmen	-	-	mabgūz	‘adüvv - bağız -memküt	-	-	düşman
düşmenī	-	-	‘adāvet	-	-	düşmenlük	düşmanlık
E							
ebr	-	-	rebābe	-	-	-	bulut
edā şode	-	-	mü’eddā	-	-	-	eda edilmiş, yerine getirilmiş
edeb kerden	-	-	ta’zīr	-	-	ta’zīr etmek	eğitmek, terbiye etmek, cezalandırmak
efrāšten	-	-	işādet	tenvīh	-	-	yükseltmek, yukarı çekmek
efsūn	-	-	rukye	-	-	-	sihir, efsun
efsurden	-	-	incimād	-	-	donmağ	donmak
efşurden	-	-	‘asr	-	-	sıkmağ	sıkmak, suyunu çıkarmak
efzūde	-	-	müstezād	mezīd	-	uzatmış	artmış, fazlalaşmış, fazla

efzūn	-	-	rāciḥ	-	-	artuḡ	fazla, bol
ehremen	-	-	şeytān	cinn	-	dīv	cin, şeytan
eknūn	-	-	el-ān	-	-	şimdi	şimdi
emān ḥāste	-	-	müste'men	-	-	āmān dilemiş (AÖ) āmān dilenmiş (BV)	kendisinden aman istenilen
-	-	emanet dārān	-	-	mu'temidīn	emīnler	güvenilir kişiler
emīrī ḥosten	-	-	istimāret	-	-	beglük dilemek	emirlik istemek
enbāz geşten	-	-	iştirāk	-	-		iştirak etmek, katılmak, ortaklık etmek
enbāzī	-	-	şirket	-	-	ortaklık	ortaklık
encumen	-	-	-	meclis	-	dernek	meclis, dernek
encumen	-	-	nedī	-	-	-	meclis, dernek, topluluk
encumen-i merd	-	-	mecma'	maḥfil	-	erenler derneği	erkekler meclisi
endek	-	-	kalīl	-	-	az (AÖ - BV)	az
ender şomār āverden	-	-	i'tidād	-	-	sağışa gelmek	sayılmak, hesaba katılmak
endīşe-i dil	-	-	zamīr	-	zamāyir	gönül endīşesi	sır, gönülde saklanan düşünce
endūde	-	-	muṭayyen	-	-	-	kaplanmış, sıvanmış
endūh ḥorden	-	-	te'essūf	telehhūf	-	guşsa yemek (AÖ) kayku yemek (BV)	hayıflanmak, eseflenmek

endūhte	-	-	mükteseb	-	-	ķazanılmıř	kazanılmış
endūhten	-	-	iktisāb	-	-	ķazanmak	kazanmak
engāřte	pindāřte	-	ħasīb	maħsūb - maznūn - mevhūm	-	şayılmış - şanılmış (AÖ - BV)	zannolunan, sanılan
engīhten	-	-	ħasse	-	-	ķoparmak	
erzān	-	-	rahīř	-	-	ucuz (AÖ-BV)	ucuz
erzānī	-	-	ruħř	-	-	ucuzluk (AÖ-BV)	ucuzluk
esb	-	-	ħayl	-	-	-	at
esb-i şeb-dīze	-	-	aħzār	-	-	-	kara yağız at
esb-i tāzī	-	-	‘irāb	-	-	-	arap atı
evvel-i cevānī	-	-	řerħu’ř-řebāb	revnak - rey‘ān - unfuvān	-	yigütlük evveli (AÖ-BV)	ilk gençlik dönemi
ez ān	-	-	minhū	-	-	-	ondan
ez ān zenān	-	-	me’tim	-	-	‘avretler derneği	baynlar meclisi
ez cā-be-cā şode	-	-	menķūl	müntekīl	-	bir yerden bir yere olmak	nakledilmış, taşınmış
ez cā-be-cā şoden	-	-	intikāl	nuķle	-	bir yerden bir yere olmak	taşınmak
ez dīn ber geşten	-	-	irtidād	-	-	-	dinden dönmek
ez ĥadd gozeşten	-	-	ifrāt	farť	-	ħadden geçmek	aşırıya kaçma, aşırılık, gereğinden fazla yapmak
ez ķarīnān der gozeşten	-	-	fazl	tebrīz	-	ululuk - akranlarını	üstünlük

bā-honer						hüneriyle geçmek (AÖ) hünerle yoldaşdan geçmek (BV)	
ez müddet-i nezdik	-	-	‘an qarīb	-	-	-	en yakın zamanda
ez sitem nāliden	-	-	tezallüm		-	zulmden iñlemek	zulüm görmek, zulmünden yakındı
ezīne	-	-	cum‘a	-	-	-	cuma günü
F							
fahr kerden	-	-	iftihār	-	-	ululatmağ (BV)	iftihar etmek, övünmek
fahr kerden	-	-	tefāhur	-	-	ululanmağ	övünmek
fāide dāden	-	-	ifāde	-	-	fāyide vermek (BV)	yarar sağlamak, fayda vermek
fāide dih	-	-	müfid	-	-	fāyide verici (BV)	faydalı
fāl	-	-	teṭayyur	-	-	-	falı kötüye yormak
fāş geşten	-	-	istifādat	-	-	āşikāre etmek	ifşa olmak, haber yayılmak
fāş kerden	-	-	fāş	ifşā - işā‘at	-	-	ifşa etmek
fāyide bi- giriften	-	-	iktibās	istifādet	-	fāyide ṭutmağ	faydalanmak, istifade etmek
ferā āsān giriften	-	-	semāḥ	iğdā	-	-	göz yumma, görmezden gelme, müsaade etme
ferāḥ	-	-	vāsi‘	vesī‘	-	-	ferah, geniş, rahat
ferāhem	-	-	intizām	ittisāk -	-	-	düzene girmek,

āmeden				iltiyām			düzen tutmak, derli toplu olmak, derleyip toplamak
ferāhī	-	-	ruḥṣat	-	-	geñlük (AÖ-BV)	genişlik, kolaylık, izin, ruhsat
ferāhī	-	-	füşat	-	-	-	genişlik
ferāhī	-	-	fezā	raḥbe - vüs'at	-	geñlük	genişlik
ferāhī-i 'ayş	-	-	reğad	-	-	okunamadı	genişlik, geçim kolaylığı, rahatlığı.
ferāmūş kerde	-	-	mensī	-	-	unutmuş	unutulmuş
ferāmūş kerden	-	-	nisyān	-	-	unutmağ	unutmak
ferāmūş-kāre	-	-	nāsī	-	-	unuducu	unutkan, unutan
ferbih	-	-	semīn	-	-	okunamadı	tombul, toplu, şişman, semiz
ferec costen	-	-	teferrüc	-	-	-	görmek, gezinmek, seyretmek
ferheng	-	-	edeb	idbe	-	mertebe	kültür, ilim, marifet
feristāden	-	-	irsāl	-	-	verbimek	göndermek
ferruḥ	-	-	sa'd	-	-	sa'd	kutlu, mübarek, uğurlu
ferseng	-	-	fersaḥ	-	-	-	fersaḥ
feryād ḥāsten	-	-	tağvīs	istigāse	-	feryād dilemek	imdat istemek, yardım istemek
feryād-res	-	-	ğıyāş	muğīs	-	feryād erişmek	yardım eden
feryād-res	-	-	ğavş	-	-	feryād edici	imdada koşan, imdada yetişen, yardımcı
ferzendān	-	-	a'kāb	-	-	atadan sonra	anne babadan sonra

ba´d ez peder u māder						kalın oğlanlar	kalın çocuklar
-	-	-	feyfāt	hāmūn	-	-	anlamı bulunamadı
fezāyende	-	-	nemī	nāmī	-	uzayıcı	canlı, büyüyen, gelişen
firāḥ çeşm	-	-	a´yan	-	-	büyük gözlü	büyük gözlü
firāḥī	-	-	reḥā	ḥışb	-	geñlük (AÖ)	geniş olmak, bol olmak
firāz	-	-	hezbe	ebrak	-	-	sırt, yayvan tepe, tepe
firīb	-	-	ġaben	-	-	aldamak (AÖ) mu´āmelede aldamaġa ġaben derler (BV)	aldatma, hile
firīb	-	-	ḥudā´	ḥud´a	-	aldamak (AÖ - BV)	aldatmak
firībende	-	-	ġābin	-	-	aldatıcı (AÖ- BV)	aldatan
firīfte	-	-	maġbūn	-	-	aldanmış (AÖ-BV)	aldanan
firih	-	-	ġadr	-	-	-	bir yerde taş, yarık, çatlak bol olmak
-	-	fitne-hā	-	-	fiten	fitneler (BV)	fitneler
fosorden	-	-	cūmūd	-	-	doñmak	donmak
furuḥt			bey´			satmak	satmak
fuzūden	-	-	neşv	nūmū - nemā	-	artmak (AÖ)	gelişmek, bitmek, uzamak, artmak
fuzūnī	-	-	fazīlet	meziyyet	fezāyil - mezāyā	artıklık - fazīlet-	erdem, fazilet, üstünlük, meziyet

						meziyet (AÖ) artıklık - artıklar (BV)	
-	-	füzūnīhā	-	-	a' dād	artıklıklar	fazlalıklar
fürū āmeden	-	-	inhiāt	-	-	aşağı getürmek	aşağı inmek, batmak, gurub etmek
fürū borden	-	-	tağrīk	-	-	aşağı iletmek	batırmak, daldırmak, sokmak
fürū godāšte	-	-	mühmel	-	-	aşağı konmuş	ihmal edilmiş
fürū horden	-	-	tecerru'	-	-	-	yutmaya çalışmak, yudumlamaya çalışmak, yudumlamak
fürū tenī kerden	-	-	temekkün	tevāzu'	-	alçaklık etmek	alçak gönüllülük, tevazu
fürümāye	-	-	vazī'	hasīs - sefīl - deni -erzel	-	alçak kişi	alçak, adi, rezil
fürümāyegī	-	-	gādet	-	-	alçak bahāluluk (AÖ) alçak kişi (BV)	alçaklık, adilik, rezillik
fürümāyegī	-	-	denāet	hasāset - zelālet - sefālet	-	alçaklık	alçaklık, adilik, rezillik
fürüzīne	-	-	qābes	-	-	-	kor halindeki köz, ateş
füzūnī	-	-	ziyādet	-	-	artıklık	fazlalık
füzūnī	-	-	ruchān	-	-	artıklık	çok olmak, fazla olmak
G							

gāh	-	-	ecel	hīn - feyne	-	vaqt- sā'at (BV)	zaman
ġam-gīn	-	-	maġmūm	-	-	ġamlu (AÖ) ķayķulu (BV)	ġamlı
ġāmgusār	-	-	mūnis	-	-	ķayķulu (BV)	dert ortaġı, gerçek dost
ġāmgusārī	-	-	ūns	-	-	-	dert ortaklığı
-	-	-	ġanīmet	māl	-	-	ġanimet, mal
ġanşīden	-	-	daġt	-	-	-	özlü söz söylemek, veciz konuşmak
ġareng	-	-	ġuluvv	-	-	çıġuķ (BV)	hırıldı, çıġlık, azġnlık, taşkınlık
-	-	-	ġavr	ġāir - meġāk	-	-	maġara
ġeh	-	-	vaqt	-	-	-	vakit, zaman
ġelū-gīr	-	-	ħunnāk	-	-	boġaz tıtuıcı	boġmaca, difteri, anjın
ġenc	-	-	rikāz	-	-	-	hazine
ġendom	-	-	ħınıa	-	-	-	buġday
ġendom	-	-	ķamħ	-	-	buġday	buġday
ġerdānende	-	-	şārif	-	-	döndürücü	döndürücü
ġerdānīde	-	-	maşrūf	-	-	dönmiş	dönmüş
ġerdānīden	-	-	şarf	-	-	döndürmek	döndürmek
ġerden	-	-	'anık	-	-	boyun	boyun
ġerden nihāde	-	-	münķād	tāyi'	-	boyun ķomış	boyun eġen, itaat eden
ġerden nihāden	-	-	tav'	iṭā'at - inkiyād	-	boyun ķomaķ	boyun eġmek, itaat etmek
ġerden nihāden	-	-	islām	teslīm - tesellüm	-	-	teslim olmak, itaat etmek, boyun eġmek
ġerm	-	-	seħīn	ħārr	-	-	sıcak

germ kerden	-	-	teshīn	-	-	kerem edici	ısıtmak
germī	-	-	harr	-	-	ıssı	sıcaklık
gev	-	-	huvve	-	-	-	anlamı tespit edilemedi
gezend	-	-	zayr	mażarrat	-	şabr	afet, felaket, musibet, zarar, ziyan
gile kerden	-	-	şekve	teşekkī - şikāyet	-	şikāyet etmek	şikayet etmek, yakınmak
girān	-	-	gālī	-	-	kız (AÖ-BV)	pahalı
girān	-	-	şakīl	-	-	ağır	ağır
girān dāšten	-	-	istişkāl	-	-	ağır tutmak (BV)	ağır olmak, ağırlaşmak
girānī	-	-	gālā	-	-	kızlık (AÖ-BV)	pahalılık
girānī	-	-	şıkl	şıklet	-	ağırlık	ağırlık
gird āverden	gird āmeden	-	cem [‘]	ictimā [‘] - iştīmāl - inzimām	-	-	toplamak, toplanmak
girde	-	-	ragīf	cerdeka	-	-	ekmek, somun ekmek
girev kerde	-	-	merhūn	-	-	rehin olmuş	rehin bırakılan
girev sitānende	-	-	mürtehin	-	-	rehin koyucu	rehin bırakan
girev siteden	-	-	irtihān	-	-	-	rehin bırakmak
giriştegi-i zebān	-	-	luknet	-	-	dil dutuğu (AÖ) dil tutulmak (BV)	pelteklik, peltek olmak
girişten-i seciyye	de’b-i nīk	-	şīm	-	-	iyi huy (AÖ)	huy
giriş	-	-	‘ukde	-	-	bügendi ?	düğüm

						(AÖ) dügün (BV)	
girîz-gâh	-	-	mehreb	-	-	kaçacak yer	kaçış yeri, kaçıp sığınılacak yer
girov	-	-	rehîne	-	-	-	rehine, ipotek.
girov	-	-	haţar	-	-	-	karşılık
giryân	-	-	mütedemmi´	mütebākī	-	inleyici	ağlayan, inleyen
girye	-	-	bükā´	-	-	-	ağlamak
giyâh	-	-	kelâ	-	-	ot (AÖ)	bitki, nebat, ot
godeşte	-	gozeştegân	selef	-	eslâf - sevâlif - sevâbık	-	önce gelen, geçip giden
godeşten	-	-	mürür	-	-	geçmek	geçmek
godeşten zi hadd	-	-	tecevvüz	-	-	hâdden geçmek (AÖ-BV)	müşamaha etmek, hoş görmek, katlanmak
goft u güy	-	-	maķâlât	-	-	-	sohbet, konuşma, söyleşi
goftâr	-	-	ķavl	-	-	söz	söz
goften	-	-	ķavl	-	-	söylemek (AÖ)	söylemek
gom kerde	-	-	mefķüd	-	-	yitmiş	kaybolmuş, kayıp
gomân	-	-	hüşbân	zann - reyb	-	şanmaķ (AÖ)	şüphede, zan
gomân goften	-	-	taħmîn	taẓnîn	-	şekle söylemek	tahmin etmek, tahminde bulunmak
gomreh	-	-	bāġī	baġī - dâll - tāġī	-	azġun	yoldan çıkmış, azgın, sapık
gomrehī	-	-	baġy	tuġyân - dâlâlet	-	azġunluķ	yolunu kaybetme, yoldan çıkma, sapıklık

gonāh	-	-	vizr	-	-	-	günah
gonāh	-	-	ışm	cerīme	-	-	cürüm, günah.
gongī	-	-	h̄ares	-	-	dilsüz	dilsizlik, dilsiz olmak
gorosne	-	-	cāyi´	ğursān	-	aç (AÖ-BV)	aç
gorosne şoden	-	-	tavā	cū´ - mecā´at - sağab	-	aç olmak (AÖ- BV)	açlık, aç olmak
gostāh	-	-	mübāsıṭ	mütebassıṭ - münbasıṭ	-	-	küstah, cesaret, saygısız
gostāhī	-	-	mübāseṭat	tebessuṭ - bisāṭ	-	-	küstahlık, cesaret, saygısızlık
goşād	-	-	fātık	-	-	-	açık
goşāde	-	-	mahlūl	-	-	açık (BV)	çözölmüş
goşāde	-	-	ṭalıḳ	-	-	açıklık	ayrılmış
goşāde ebrū	-	-	eblec	-	-	açık kaşlu	açık kaşlı
goşādegī	-	-	fūrce	-	-	-	ferahlık, açıklık
goşāden	-	-	fetḳ	-	-	açmak	yarmak, ayırmak.
goşāde-rūyī	-	-	bişār	bişr - ṭalāḳat	-	açık yüzlü	güler yüzlölük
goşūden	-	-	ḥall	-	-	açmak (AÖ- BV)	çözömlmek, halletmek
goşūden	-	-	fethat	-	-	açmak	açmak, fethetmek
govāh	-	-	bürhān	´adl - ḥucet - sultān - beyyine - şāhid -delīl - şehīd - ´alem	-	ṭanuḳ (AÖ- BV)	şahit, delil
govāh	-	-	mişdāḳ	-	-	ṭanuḳ	

govāhī	-	-	şehādet	-	-	şanıqlıq	tanıklık, şahitlik
gozārde	-	-	mukzī	-	-	ödenilmiş	bitirilmiş, tamamlanmış
gozārende	-	-	mü'eddī	-	-	ödeyici	ödeyen, yerine getiren
gozāştēn ez çizī	-	-	mücāvezet	tecāvüz	-	nesneden geçmek	geçmek, aşmak
gozeşte	-	-	māzī	-	-	geçmiş	geçmiş
gozeştēn zi hadd	-	-	mübālağa	-	-	hadden geçmek	aşırı gitmek
gozīde	-	-	karī'	-	-	-	seçkin, seçilmiş, güzide
gozīdegān	-	-	-	-	emāşil - eḫāyir	-	seçkinler, saygın kişiler
gūne gūne şoden	-	-	tenevву'	tefenun	-	dürlü dürlü olmak	çeşit çeşit olmak, çeşitlilik
gunūden	-	-	sine	-	-	mızğanmak (AÖ) ımızğanmak (BV)	uyumak, dinlenmek, istirahat etmek
gūr	-	-	ķabr	-	-	maķber	mezar, kabir
gūsfeđ	-	-	ģanem	-	-	ķoyun	koyun
gūş dāştēn	-	-	ir'ā	istimā'	-	ķulaķ tūtmaķ	kulak vermek, dinlemek
guvārende	-	-	henī	sāyiğ	-	okunamadı	hazmı kolay olan
guvārīde	-	-	mühennā	-	-	sebükçi	kutlanmış
gūyā	-	-	lisn	mınṭık	-	söyleyici (AÖ) söyler (BV)	söz, lisan
gūyān	-	-	mütekellim	-	-	söyleyiciler	söyleyici, konuşan
gūyāyī	-	-	nuṭķ	-	-	söylemek	konuşma, söyleme

gūyāyī	-	-	nuṭḡ	-	-	söylemek	söyleme, konuşma
H							
ḡaber dāden	-	-	inhā	inbā - i' lām	-	ḡaber bildürmek	haber vermek, bildirmek
ḡaber dehende	-	-	muḡbir	-	-	ḡaber verici (AÖ-BV)	haber veren
ḡaber porsīden	-	-	istikṡāf	isti' lām - istiḡbār - istiṡlā' - istifsār	-	ḡaber šormak (AÖ -BV)	öḡrenmek istemek, bilmek istemek
ḡacet revā kerden	-	-	is' āf	incāh - kazā	-	ḡacet revā eylemek (AÖ) ḡacet bitürmek (BV)	birinin ihtiyaını karšılamak, isteḡini yerine getirmek
ḡacet revā kešte	-	-	necīḡ		-	ḡacet reva olmuš (AÖ) reva olmuš ḡacet (BV)	iš bitiren, tuttuḡunu koparan
ḡacet revā šode	-	-	mebrūz	necīz	-	ḡacet reva olmuš	gösterilmiš, ibraz edilmiš
ḡahende	porsende	ḡahendegān	sāil	-	sāilūn	dileyici (BV) dileyiciler (AÖ-BV)	isteyen
ḡahende	-	-	müstemiḡ	müctedī	-	baḡšiš dileyici	-
ḡahende	-	-	muḡterih	-	-	-	isteyen
ḡāk	-	-	türbe	-	-	toprak	toprak
ḡākım šoden	-	-	muḡākemet	-	-	kađılašmak (BV)	yargılama

ḥaḳīr dāšten	-	-	istihānet	istiḥkār	-	ḥor etmek	hakir görmek, küçümsemek
ḥakk-ı kesbe- temāmī gozārden	-	-	tevfir	-	-	-	hakkını tamamiyle almak
ḥalāl kerden	-	-	taḥlīl	-	-	ḥalāl etmek	helal etmek
ḥamle borden	-	-	şavle	-	-	-	saldırmak, hücum etmek
ḥāmūş	-	-	sākit	-	-	ebsem olmak (AÖ) söylemez (BV)	sessiz
ḥandān	-	-	mütebessim	mütebeşşiş	-	gülüci	tebessüm eden, gülen
ḥande	-	-	ḍaḥk	-	-	-	gülmek
ḥānde	-	-	bekārī	-	-	-	okunmuş
ḥār kerden	-	-	izlāl	ihāne	-	ḥor eylemek	zelil etmek, düşkünleştirmek
ḥarāb			ḡāmir	-	-	-	bozuk, harap, kıraç arazi
ḥarām kerden	-	-	taḥrīm	-	-	ḥarām etmek	haram etmek
ḥārī	-	-	ḥaḳāret	-	-	yaramazlık	aşağılamak, hakaret etmek, horlamak
ḥarīd	-	-	şirā	-	-	almak	satın almak
ḥarīdār	-	-	müşterī	-	-	şatun alıcı	müşteri
ḥarīde	-	-	müşterā	-	-	şatun alınmış	satın alınmış
ḥarīs kerden	-	-	īlāʿ	-	-	hırş etmek	düşkün kılmak, tutkulu yapmak
ḥāşıl kerden	-	-	taḥşīl	-	-	ḥāşıl etmek	elde etmek, hasıl etmek
ḥaste	-	-	maʿlūl	-	-	-	hasta

hāste	-	-	'arz	-	-	dilenilmiş	istenmiş, istek, takdim, başvuru.
hāste	-	-	ķāyim	-	-	durmuş	kalkmış, yükselmiş, ayakta duran, dikilen
hāsten	-	-	su'āl	du'ā	-	du'ā dilemek	istemek, dilemek, çağırmaq
hātne kerden	-	-	taḥīr	hītān	-	sünnet eylemek (AÖ) sünnet etmek (BV)	sünnet ettirmek, sünnet etmek
hāvādiş-i eyyām	-	-	reybu'l menūn	-	-	günüñ hādişeleri (AÖ)	musibet, felaket, zamanın felaketleri
-	-	-	hāvḍ	şürū'	-	-	çevirmek, çevresini dolaşmak
hāye	zerde	-	muḥḥ	-	-	-	yumurta sarısı, yumurta
-	-	-	ḥayyiz	merkez - maķarr - mevṭın - me'vā - mekān	-	duracaķ (BV) duracak yer (AÖ -BV)	yer, mekan, vatan
helāk kerden	-	-	-	ihlāk - 'aṭab - istihlāk	-	-	
helākī	-	-	telef	-	-	helāklük	helak olmak, mahv olmak.
hem poşt būden	-	-	istizhār	-	-	arķa birmek	destek verme
heme-rā bāz resīden	-	-	istiğrāk	-	-	-	dalmak, gömülmek
hem-rāh	-	-	refīķ	rufķa	-	yoldaş	yoldaş

hemrāzī	-	-	münācāt	nems	-	-	sırdaşlık, sır saklamak
hemreh	-	-	refiḳ	-	-	yoldaş (AÖ-BV)	yoldaş
hemrehī kerden	-	-	rifāk	mürāfaḳat	-	yoldaşluk eylemek (AÖ) yoldaşluk etmek (BV)	yoldaşlık etmek
hemsāye	-	-	cār	-	-	koñşu (AÖ-BV)	komşu
hem-sāye	-	-	cār	-	-	-	komşu
hemsāyegī	-	-	civār	mücāveret	-	koñşuluk (AÖ-BV)	komşuluk
hemtā	-	-	naẓīr	küfv	-	berāber	eş, eşit, denk benzer
hemtāyī	-	-	kefā'	-	-	berāberlük	
hem-vārī	-	-	melāse	-	-	-	düz olmak, yumuşak olmak
hemzād	-	-	lede	-	-	okunamadı	aynı yaşta, akran
hengām-ı merg	-	-	ecel	-	-	ölüm vakti	ölüm vakti
her ānçi nehend ferdā- rā	-	-	zaḫīre	zuḫr	-	zaḫīre oldurki yarına koyalar	azık, depolanan, ambara konulan
her çi bāşed	-	-	kāinen mā kār	-	-	-	her ne olursa
her ki bāşed	-	-	kāinen men kār	-	-	-	her kim olursa
ḫerc bī- endāze kerden	-	-	tebzīr	isrāf - tebezzūr	-	endāzesiz ḫarc eylemek	savurganlık, israf etmek, saçıp savurmak
hest	yāfte - būde -	-	mevcūd	-	-	-	var olan, varlık

	şode						
hest kerdēn	-	-	ibdāʿ	inşā - ʿicād - tekvīn	-	var etmek	yaratmak, var etmek, meydana getirmek
hest kerdēn	-	-	ʿicād	-	-	var eylemek	var etmek
hevl-i gīrān	-	-	fazīʿ	-	-	ağır korku (AÖ)	
hevl-i gīrānī	-	-	fezaʿa	-	-	korku ağırlığı (AÖ)	
hīrāşīden	-	-	tahrīş	-	-	tıraşlamak	tırmalamak, tahriş etmek
hīred	-	-	lūbb	-	-	ʿaql (AÖ - BV)	akıl
hīred	-	-	ʿaql	-	-	-	akıl
hīrmān	-	-	kanūṭ	ḥaybet	-	-	mahrumiyet, nasipsizlik
-	-	-	hīrş	şereh - velūʿ - nehmet - ārzū	-	-	hırslı olmak, çok arzu etmek, çok ilgi duymak
hīşm	-	-	saḥṭ	ğayz - gāḍab	-	-	kızmak, küplere binmek.
himmet be- cidd giriften-i kār	-	-	ihmām	ihtimām	-	işî himmetle tutmaḳ	özen göstermek
hīrāsēnde	-	-	hāzīr	-	-	okunamadı	kaçınan, sakınan, uzak duran, uyanık
hīre şoden-i çēşm ez sepīdī-i berf	-	-	ķamer	-	-	-	gözü kamaşmak
hīş	-	-	ḥamīm	-	-	-	yakın, akraba

hīṣ	-	hīṣān	aḳrab	-	eḳārib	ḳavm- ḳavmlar	yakın, akraba
hīṣ bā şıfat-ı hūb	-	-	aḳrān	-	-	-	akran
hīṣī	-	-	ḳarābet	-	-	ḳavmluḳ	yakınlık, akrabalık
hīṣten bīnī	-	-	‘ucb	i‘cāb	-	kendüyi görmek	kendini beğenmek
hīṣten ğāfil gırfıten	-	-	teğāfūl	-	-	kendüyi ğāfil tutmaḳ	gafil görünmek, bilmezlenmek
hīṣten-rā nisbetī kerden be- kes	-	-	i‘tizā	intimā - intisāb	-	-	bağlı olma, birine mensubiyet
-	-	hızmetkārān	-	-	hadem - hayl - haşem - hāşıye	hıdmetkārlar	hizmetkarlar
hoceste	-	-	meymūn	-	-	-	uğurlu, bereketli
hodāvend	-	-	mālik	-	müllāk	melik (?)	sahip, malik
hod-rā keşıde dāşten	-	-	ḳabz	inkıbāz - imsāk - imtinā	-	kendüyi çeke tutmaḳ	vazgeçmek, geri durmak, bir köşeye çekilmek, tutmak, kavramak
hod-rā nıgeh dāşten	-	-	teḫaffuz	taşavvun - teḫarruz - tevaḳḳī	-	kendüyi saḳlı dutmaḳ (AÖ) kendüde saḳlamaḳ (BV)	korunmak, kendini korumak
hod-rā pırāsten	-	-	teberrec	tevaşşuḥ - tecehhüz	-	bezenmek (AÖ) kendüyi bezemek (BV)	takıp takıştırmak, süslenmek, açılıp saçılmak
hoften	-	-	nevm	-	-	uyumaḳ	uyumak

						(AÖ - BV)	
hoften	-	-	rukād	rukde	-	uyumak	uyumak
honer	-	-	neķābet	menķıbet - fażl	-	-	hüner, üstünlük, marifet
-	-	honer-hā	-	-	me'āşir - menāķıb	hünerler (AÖ- BV)	hünerler, marifetler
hor	-	-	zelīl	-	-	yaramaz	hakir görülen, önemsiz
hor	-	-	haķīr	-	-	yaramaz	zelil, hakir, itibarsız
hor kerden	-	-	ihtikār	imtihān - izlāl - ihānet	-	hor eylemek	zelil olmak, imtihan etmek, horlamak, küçümsemek
hord	-	-	şagīr	-	-	küçük	küçük
horden	-	-	eķl	-	-	yemek	yemek
hordenī-i şeb	-	-	'aşā	-	-	gıce yiyecegi (AÖ -BV)	akşam yemeği
horende	-	-	ākıl	-	-	okunamadı	akıllı
horiş-hā-yı bed	-	-	ta'āmu denī	-	-	yaramaz yemek	kötü yiyecekler
horiş-hā-yı nīk	-	-	ta'āmu muţayyib	-	-	eyü yemek	iyi, güzel yiyecekler
horremī costen	-	-	tenezzüh	-	-	şādruk istemek	gezintiye çıkmak, gezinmek
hoş	-	-	maħbūb	-	-	eyü	iyi, güzel, hoş
hoş-būy	-	-	'ıtr	ṭıb - ğāliye	-	-	güzel koku
hoşk	-	-	yābis	-	-	ķurı	kuru
hoşk şoden	-	-	cifāf	-	-	ķurımaķ	kurumak
hoşkī	-	-	berr	-	-	ķuru	kara
hoşkī	-	-	yübūset	-	-	ķurılıķ	kuruluk

hoy	-	-	‘arāk	-	-	der	ter
hoy	-	-	‘arāk	-	-	-	ter
hū kerdēn	-	-	ta‘vīd	te‘avvūd - i‘tiyād	-	ādet eylemek (AÖ)	alışmak, adet edinmek, huy edinmek
hubī	-	-	hūsn	cemāl	-	gökçeklük	güzellik
hūn	-	-	dem	-	-	kan	kan
hurremī	-	-	nūzhet	nezāhet	-	şādлуқ (AÖ- BV)	sevinç, mutluluk
hurūş	-	-	şayha	-	-	haykıрмақ (AÖ) çıǵлуқ (BV)	haykırış, haykıрма, kükreyiş, gürleyiş
hurūşīden	-	-	zecr	zecl	-	-	coşmak, kükremek
huşūmet	-	-	mükāfehat	-	-	biribirin çekişmek	düşmanlık gütmek
hūş	-	-	hıcā	hıcr	-	‘akıl (AÖ-BV)	akıl
hūşeng	-	-	‘ākıl	-	-	‘akıllu	akıllı
hūy	-	-	şemāl	seciyye	-	-	karakter, huy, tabiat
hūy-hā-yı pesendīde	-	-	mekārimu’l ahlāk	-	-	beğenilmiş huy	iyi huylar, güzel ahlaklar
hūşyārī	-	-	şahv	hazm	-	-	uyanıklık ayıklık
I-İ							
‘ivez dāden	-	-	cezā	kefā’ - mükāfāt - mücāzāt	-	-	mükafat vermek, ödül vermek
‘ıyd-gāh	-	-	cebbāne	-	-	bayram yeri (AÖ-BV)	bayram yeri
icrākār	fermān rānden	-	infāz	imzā	-	sürmek (AÖ) buyruқ sürmek	yapmak, yerine getirmek, emretmek,

						(BV)	hükmetmek, emri uygulamak
īmen şoden	-	-	emn	-	-	emīn olmak	emniyette olmak
īstāde	-	-	mukīm	-	-	-	durmuş, dikilmiş.
īstāden-i rāst	-	-	istikāmet	-	-	doğru durmak	doğruluk, dürüstlük
istebr			celīl			yoğun	yoğun
istīze	-	-	mükāberet	‘inād - ta‘annüd	-	önegü	inat, inat etmek
i‘timād numūden	-	-	ta‘vīl	-	-	-	güvenmek
J							
jerf	-	-	‘amīk	-	-	derūñ	derin
jinde	-	-	ḥalk	-	-	eski	eskimiş, yıpranmış
K							
k‘ez o nef‘ borendeş	-	-	müntefa‘un bihi	-	-	-	kendisinden yararlanan
kāḥ	-	-	kaşr	-	-	-	köşk
kāḥ	-	-	şarḥ	burc - cevsaḳ	-	-	kasır, köşk, saray, konak
kāhilī	-	-	tekāsül	-	-	kāhluḳ	tembellik
kāhilī kerden	-	-	tekāsül	-	-	kāhillük etmek	tembellik etmek, gevşek davranmak
kāk	-	-	ka‘k	-	-	bekmez	kek
kālbed	-	-	şebēḥ	-	-	-	kalıp
-	-	-	ḳals	ḳay	-	-	kusmak
kām	-	-	murād	-	-	murād	murat, arzu
kām	-	-	ḥaṭve	-	-	adım	adım

kām	-	-	ḥulḳūm	ḥalḳ	-	boğaz	boğaz
kām	-	-	şekīme	-	-	-	damak, ağız içi, ağız, gem ağızlığı.
kār der gerden giriften	-	-	taḳallūd	-	-	kendü beyninde iş dutmaḳ	taklid etmek
kār-dār	-	-	‘amil	-	‘ummāl - ‘āmilān	āmiller	işçi, işçiler
kār-hā-yı bozork	-	-	mu‘azzamāt-ı umūr	-	-	ulu işler	yüce işler, büyük işler
kār-ı bed	-	-	münker	-	-	yaramaz iş	kötü iş, kötü amel
kār-ı beste	-	-	mübhem	-	-	bağlu iş	belirsiz iş
kār-ı efkenden der kerden-i şahş-ı diğer	-	-	taḳlīd	-	-	-	taklit etmek
kār-ı fermüde	-	-	emr-i mefrūz	-	-	buyrulmuş iş	emredilmiş iş, farz kılınmış iş.
kār-ı ḥatm	-	-	emru maḥtūm	-	-	emr olmuş iş	
kār-ı her rüze	-	-	vazīfe		vezāyif	her gün vazīfesi	vazife, görev
kār-ı ḥod ba- hakk siporden	-	-	tevekkül	-	-	-	her şeyi allaha bırakıp kaderine razı olmak
kār-ı mobārek	-	-	meymūn	sāniḥ	-	eyü iş	uğurlu, bereketli
kār-ı nīkī	-	-	ma‘rūf	-	-	eyü iş	iyi iş, iyi amel
kār-ı ters-nāk	-	-	hāyil	-	-	korḳu işlü	korkutucu iş

kār-ı vācib	-	-	emru mahtūm	-	-	vācib olmuş iş	vacip (gerekli) olan iş
kār-rā be-kesī vāgozāšten	-	-	tefvīz	-	-	işi kimseye ışmarlamak	işi birine havale etmek
kār-rā ber hōd giriften	-	-	iltizām	-	-	-	kendisi için gerekli kılmak
kār-sāz	-	-	kāfi'l meşālih	-	-	iş düzüci	iş yapan
-	-	-	kāşır	mukaşşır	-	eksük idici (AÖ) kışa edici (BV)	kısaltan
-	-	-	kaş'am	-	-	-	anlamı tespit edilemedi (?)
kāšte	-	-	mezru'	mahrūş	-	ekilmiş ekin (AÖ) ekilmiş (BV)	ekin ekilen, ziraat yapılan
kāvīden	-	-	başş	-	-	-	aramak, araştırmak, kazmak, yerin altını araştırmak
kāz	-	-	baş	-	-	-	kaz, ördek
kāz	-	-	mikraž	-	-	şındu	makas
-	-	-	kaşıyye	hük̄m	kaşāyā	hük̄mler (BV)	hüküm
kebāb	-	-	meşvā	-	-	-	kebab.
kebūd fām	-	-	ezrağ	ekheb	-	-	mavi
kefānīden	-	-	teşrīd	-	-	ürkütme	ürkütüp kaçırmak
kelle	-	-	farğ	tāk	-	-	başın üst kısmı, baş, kemer
kem	-	-	nuşşān	-	-	eksük	az, eksik, noksan
kem kerde	-	-	maşşūr	-	-	eksük olmuş	kısaltılmış

kem kerden	-	-	kaşr	haṭṭ	-	-	kısaltmak, kısmak, azaltmak
kem kerden ez ḥadd	-	-	tefrīṭ	taḳtīr	-	ḥadden eksümek	aşırılık, gereğinden az yapmak
kemān	-	-	kaṣ	-	-	yay (AÖ-BV)	yay
kemend	-	-	veḥaḳ	-	-	-	kement
kemī	-	-	ḡazāzat	-	-	birlük	aşağılık, zillet, ayıp, kusur
kemī vu efzūnī	-	-	cezr u medd	-	-	eksiklik artıklık	denizin alçalıp yükselmesi
kenar	-	-	ḥāfe	-	-	-	kenar, yan
kende	-	-	ḥandaḳ	-	-	kaşılmış	hendek
kenden	-	-	ḥafr	-	-	kaşmak	kazmak
kenende	-	-	ḥāfir	-	-	kaşıcı	kazan, kazıcı
kerān	-	-	ṭaraf - 'arz recā - ufḳ -kuṭr	-	-	kıyı	kenar, sınır
kerkes	-	-	-	-	-	-	akbaba
kesī gū itābeş konend	-	-	mu'āteb	-	-	oldur ki ona 'itāb edeler	azarlanan, kınanan, ayıplanan
keşākeş	-	-	münāza'at	niza' - muḥāsamet - da'vā	-	çekişmek (BV)	kavga etmek, çekişmek, didişmek, münazaa etmek
keşende	-	-	kāyid	-	-	çekici	çeken
keşende	-	-	cāzib	-	-	çekici	çeken, cezbeden
keşide şoden	-	-	imtidād	temeddüd	-	çekilmiş olmak	uzamak
keşiden	-	-	cezbe	-	-	çekmek	çekmek
key	-	-	sultān	-	-	-	sultan, padişah
key	-	-	eyyān	-	-	kaçan	ne zaman
-	-	-	ķimme	fevc	-	-	topluluk, bölük

kısmet kerde	-	-	maḫsūm	-	-	kısmet olmuş	taksim edilmiş, bölünmüş
kısmet ne- kerde	-	-	muşāʿ	-	-	kısmet olmamış	bölünmemiş
kıymet nehende	-	-	muḫavvim	-	-	kıymet koyucu	fiyat koyan
kıymet nihāden	-	-	taḫvīm	teşmīn	-	kıymet komak	fiyat koymak
kıymetī	-	-	keyyif	neyyif	-	nice	fazla, çok
kih	-	-	raʿiyyet	-	-	-	tebea, idare edilen
-	-	kihterān	-	-	eznāb	-	küçükler, sonlar, uçlar, kuyruklar
kilk	-	-	ḳalem	-	-	ḳalem	kalem
kīn	-	-	seʿr	-	-	-	öç, intikam
kīne	-	kīn-hā	ḡalīle	iḥne – zaḡīne - tīre ḫased - ḫıkd	zaḡāyin – galāyil - eḫin	kīnler (AÖ- BV) kīn (BV)	kin, öç, intikam
kīne	-	-	ḡıll	ḡıṣṣ	-	kīn	kin, öç, intikam
kīne keşiden	-	-	intikām	-	-	-	öç almak, intikam almak
kirdār-i nīk	-	-	şanīʿat	-	şanāyiʿ	eyü iş (AÖ) eyü ḫuy (BV)	hayırlı iş, iyilik
kişt	-	-	zirāʿat	ḫırāset - zerʿ	-	ekin ekmek (AÖ) ekin (BV)	ekin, tarım, ziraat
kişt	-	-	ḫars	-	-	ekin (AÖ - BV)	ekin
kişt	-	-	zerʿ	-	-	ekin	ekin
kişten	-	-	bezr	-	-	ekmek	tohum ekmek
kohne	-	-	tālīd	telīd	-	eski māl (AÖ-	miras mal

						BV)	
kond şoden	-	-	kelāl	-	-	künd olmak	ağırlaşmak, yavaşlamak
kondī-i dendān	-	-	ḥares	-	-	-	dilsiz olmak, lal olmak
konende	-	-	münşī	mübdi‘ - mūcid – mūkevvin - şāni‘ - fā‘il	-	idici, eyleyici	yapıcı, yaratıcı
koşende	-	-	ḳātil	-	-	-	katil
koşten	-	-	ḳatī	-	-	depelemek	öldürmek
kūçe	-	-	sikke	-	-	-	sokak, dar sokak
kūdek	-	-	-	-	-	ḳarın içinde olan kūçü	çocuk, küçük çocuk, anne karnındaki çocuk.
kūr	-	-	ekmeh	a‘mā	-	gözsüz	kör
ḳurb costen	-	-	tevessül	taḳarrub	-	yakınlık istemek	yaklaşmak, yakınlaşmak, yakınlaşmak istemek
kūşende der- kār	-	-	müstekşī	-	-	-	enikonu araştıran
kūşiden	-	-	cehd	-	-	dirişmek	çalışmak, çaba göstermek
kūteh	-	-	muḥtaşar	mūcez	-	kısa	kısa
kūteh	-	-	vecīz	-	-	-	kısa, kısaltılmış
kūteh kerden	-	-	iḥtişār	īcāz	-	kısaltmak	kısaltmak
kūteh kerden	vāmānden	-	ḳaşr	taḳşīr	-	eksük eylemek - ḳalmaq (AÖ) kısa etmek (BV)	kısaltmak

kūtehī	-	-	kışar	-	-	eksüklük (AÖ)	kısalık
-	-	kūt-hā	-	-	akvāt	azıklar	rızıklar, azıklar
kūy	-	-	maħalle	-	-	maħalle	sokak, mahalle
kūzpošt	-	-	aħdeb	-	-	-	kambur
L							
lāf zeden	-	-	bezħ	taşalluf - şalef	-	lāf urmak	övünmek, şişinmek, böbürlenmek, kibirilenmek, palavra atmak.
lāgar	-	-	ğass	-	-	-	zayıf, cılız, çelimsiz
lāger şoden	-	-	‘acef	-	-	-	zayıflamak
lāgerī	-	-	neħafet	-	-	arıklık	zayıflık
-	-	-	lebīb	dāhī	dühāt	-	dahi
legen	-	-	iccān	-	-	-	leğen, çamaşır leğeni
legen	-	-	mirken	-	-	-	leğen, çamaşı leğeni
leng	-	-	a‘rec	-	-	aksak	topal
lengīden	-	-	‘arec	-	-	aħsamak	aksamak, topallamak,
leşker	-	-	cünd	seriyye	-	-	asker, ordu
leşkerī	-	-	cündī	-	-	-	askeri
leşker-i cem‘ āmede	-	-	ketībe	-	-	cem‘-i leşker (BV)	alay, bölük
-	-	-	levħ	sekkāk	-	-	hava, atmosfer
-	-	-	livā	rāyet - ‘alem	elviye - rāyāt	‘alemler (AÖ)	sancak
lūr	-	-	zahm	-	-	yoğun nesne	yoğun
lūş	-	-	turnūk	ħall	-	kulağ (AÖ) balçuk (BV)	balçık, çamur

M							
māder	-	-	ümm	-	-	ana	anne
māh	-	-	şehir	-	-	ay (AÖ)	ay
māh	-	-	luceyn	fıçda	-	-	gümüş
māh giriften	-	-	hüsuf	-	-	ay tutulmak	ay tutulmak
māh-ı mehāt	-	-	zibrikan	-	-	-	ayın on dördü, dolunay
māhtāb	-	-	faht	-	-	-	ay ışığı
māldār	-	-	müveffir	mütemevvil	-	-	varlıklı, zengin
māldār şoden	-	-	temevvul	-	-	mālu olmak	malı çok olmak, zenginlik
māl-i nāṭıq	-	-	çār-pā	-	-	dörd ayaklu māl (AÖ) davar (BV)	koyun keçi gibi dört ayaklı hayvanlar
māl-i nev	-	-	tārif	tarif	-	yeñi māl (AÖ - BV)	yeni mal
māl-i şāmit	-	-	sīm u zer	-	-	altun gümüş (AÖ - BV)	altın gümüş
māliden	-	-	ta'rik	-	-	-	ovmak, ovalamak
māliden	-	-	tağmīr	ta'rik	-	-	ovmak, ovalamak, sürmek
mānend	-	-	şebih	mişl	-	-	benzeyen
ma'nī-i sohen	-	-	mazmūn	zamīn - fehvā	-	söz ma'nası	sözün anlamı
mānisten	-	-	müşākelet	mişāl - şibh	-	benzeş - benzemek	benzemek
-	-	maşlahat-hā	-	-	meşālih	maşlahatlar	yararlar, avantajlar, işler, düzenler
māye	-	-	infaḥa	-	-	-	maya, peynir mayası
-	-	-	me'ād	āhiret	-	-	ahiret

-	-	-	me‘āş	dünyā	-	-	dünya
medḥ-ḥān	-	-	müsnī	muṭrī - ḥāmid - mādiḥ - muḫriḫ	-	medḥ söyleyici (AÖ) öğücü – medḥ edici (BV)	öven, metheden
-	-	meded-hā	-	-	emdād	mededler	yardımlar, medetler
meges	-	-	‘anter	-	-	-	sinek
meh-i nev	-	-	hilāl	-	-	yeni ay	yeni ay
melül kerden	-	-		imlāl	-	melül eylemek (AÖ) melül itmek (BV)	üzmek, melül etmek
melülī	-	-	sāmet	melālet	-	melüllük (AÖ-BV)	üzgünlük
menba‘-i āncā k‘ez’ū āb zāyed	-	-	merte‘	mer‘ā	-	oṭlaḫ - ol yer ki andan su sızar (BV) oṭlaḫ yeri - ol yerdür ki andan su çıkar (AÖ)	mera
mencū	-	-	‘ades	-	-	-	mercimek
-	-	-	menhūm	şerih - ḥarīş - mūli‘	-	ḥarīş	hırslı, istekli
menzil-hā	-	-	-	-	menāzil - merāḫil - rebā‘	menziller	evler
merd	-	-	recül	-	-	-	adam, erkek
merd u zen	-	-	ḫālīl u ḫālīle	-	-	-	karı koca

merd-i bozorg	-	-	ḥasīb	nesīb	-	ulu kişi (BV)	soylu, şerefli, saygın kişi
merd-i girāmī	-	-	necīb	-	-	ulu kişi	soylu, asil kişi
merd-i nikūrūy	-	-	řabīḥ	-	-	eyü yūzlü (BV)	gūzel yūzlü
merd-i rāst-niyyet	-	-	řādıķu'n-niyye	-	-	doğrı niyyet idici (AÖ) eyü niyyetli kişi (BV)	niyyeti dūzgūn
merd-i sebok	-	-	zarīf	-	-	-	zarif kişi
merd-i soḥen-dān	-	-	belīg	-	-	söz eri	dili dūzgūn, fasih konuřan.
merd-i zebān-āver	-	-	fařīḥ	-	-	-	dili dūzgūn, fasih
merdomān hem diğer-rā pīř-i kādī borden	-	-	terāfu´	teḥākūm	-	adamlar biribirin kādīya iletmek	dava aķmak, duruşmaya gitmek
merdomī	-	-	mürūvvet	-	-	adamluķ	insanlık, mürūvvet, insanlık
mesā	-	-	řām	-	-	-	akşam
meta´-hā-yı be-kıymet	-	-	-	-	nefāyis – reġāyib – akāyil – harazāt	kıymetlü kumaş	raġbet edilenşeyler, değerli mallar
mey	-	-	ḥamr	-	-	-	şarap, iķki
mey	-	-	ķarkaf	-	-	sūci	şarap
mey	-	-	řebāne	-	-	-	iķki ,şarap, mey
mey ḥorende	-	-	ḥammār	-	-	sūci iķici	şarap iķen
mey-furūř	-	-	ḥammār	-	-	sūci řatıcı	řarapķı, meyhaneci

mey-i bāmdād	-	-	şabūh	-	-	şabāh içilen süci	sabah içilen şarap
mey-rā be-āb āmīhten	-	-	şa' şa' a	-	-	süciye su karışmak	şaraba su katmak
meyvehā-yı bāde	-	-	nuql	-	-	-	meze, kuruyemiş
meyzede	-	-	maḥmūr	-	-	-	içki sersemi
mih	-	-	şındīd	-	-	ululuğ (AÖ)	soylu, asilzade
mih	-	-	vālī	-	-	ulu (AÖ)	vali
mih	-	-	sümeйда'	-	-	-	yiğit, cesur
mihmān	-	-	zayf	-	-	konuk (BV)	misafir
mihribān	-	-	ḥafī	-	-	şefkat	şefkatli
mihribānī	-	-	'āṭıfet	re' fet - şefkat - merḥamet	-	şefkatlü	şefkat, merhamet
mihribānī	-	-	ḥafāvet	-	-	şefkatlülük	şefkat, muhabbet
mihribānī kerden	-	-	'atf	ta' atṭuf	-	şefkat etmek	şefkat göstermek
-	-	mihribānīhā	-	-	'avāṭıf	şefkatlüler	şefkatler, merhametler
mihter	-	mihterān	seyyid	şerīf	sādāt	ulu - ulular	büyükler, ileri gelenler
-	-	mihterān	-	-	efāzıl - ekārim	ulular (AÖ - BV)	ileri gelenler, büyükler
-	-	mihterān	-	-	nevāşī	-	yüce kişiler, ileri gelenler
mihterī	-	-	seydūdet	siyādet - sūdet	-	ululuğ	büyüklük, ileri gelenlik
mīş	-	-	da' n	na' ce	-	koyn	koyn
miyān	-	-	vasīṭ	vasaṭ - vaşṭ	-	orta	orta, bir şeyin ortası

miyāne reften	-	-	ķasd	iktişād	-	-	aşırılıktan kaçınmak
miyāne-i soĥen	-	-	đımn	eşnā	-	sözün ortası	sözün içinde bulundurduğu anlam
miyān-ı sarāy	-	-	sāĥa	şahn - vasat - 'arsa	-	saray ortası	orta, ara, okul bahçesi, evin aralığı, avlu, meydan.
mīzbān	-	-	mużıf	-	-	ķonuk (AÖ)	ev sahibi, konuk ağırlayan
mīzbānī	-	-	żıyāfet	-	-	ķonukluk (AÖ - BV)	misafirlik
moĥkem	-	-	ĥışn	menī' - veşik	-	-	sağlam
moĥkemī	-	-	metn	menā'at - ĥaşānet - şikat	-	muĥkemlik	sağlamlık
moĥkemī	-	-	metānet	-	-	muĥkemlik	sağlamlık, dayanıklılık
mojde	-	-	beşāret	-	-	muştuluk	müjde
mojde dāden	-	-	tebşir	-	-	muştulamaķ	müjde vermek
mojde dehende	-	-	beşir	-	-	muştuluk verici	müjde veren
morde	-	-	meyyit	-	-	ölü	ölü
morde	-	-	meyyit	meyt	-	ölmüş	ölü
morden	-	-	mevt	meniyye	-	ölmek	ölmek
morden	-	-	mevt	-	-	ölmek	ölmek
morden	-	-	fevt	-	-	-	ölmek
morg	-	-	decāce	-	-	tavuk	tavuk
morg-zār	-	-	vedfe	-	-	ķemen (AÖ)	yeşil bahçe
moşķ	mūy	-		-	-	-	mis, misk, sevgilinin siyah zülfü, saç, saç teli

mū sitorden	-	-	halku's-şa'r	-	-	baş yilümek	saç kazımak
mūcib konende	-	-	-	-	-	vācib edici	gerekli kılan
-	-	-	muḥarrir	-	-	-	yazar
-	-	-	muḥaşşıl	-	-	hāşıl edici	elde eden, hasıl eden
muḥkem kerden	-	-	ibrām	iḥkām - itḳān	-	iḥkām	sağlamlaştırmak
-	-	-	mu'ir	-	-	'āriyet verici (AÖ - BV)	emanet veren
-	-	-	muḳallid	-	-	-	taklitçi
-	-	-	muḳırr	mu'terif	-	iḳrāra gelici - (BV)	itiraf eden, ikrar eden
-	-	-	muḳtezī	-	-	dileyici	dileyen
-	-	-	muşādaḳat	şadāḳat	-	-	dostluk, sadakat
mūr	-	-	-	zerre	-	ḳarınca	zerre, karınca, hakir ve zayıf kimse
mūş	-	-	fāre	-	-	sıçan (AÖ-BV)	fare
mūyine	-	-	ferve	-	-	-	kürk
-	-	-	mübrim	mütḳın	-	ibram edici	sağlamlaştıran
-	-	-	mücāhid	murābiṭ - muḳātile- ḡāzī	-	-	savaşçı, mücahit
-	-	-	müfevviz	-	-	iş işmarlayıcı	işi birine havale eden
mühmel godāştēn	-	-	iḥmāl	iḥtimāl	-	mühmel ḳomak	ihmal etmek
-	-	-	mükāfī	cāzī	-	-	mükafat veren, ödül veren

-	-	-	mültemes	-	-	-	kendisinden istenilen
-	-	-	mümtāz	mütemeyyiz	-	kendü yârenlerinden ayru düşmek begenülmiş şıfatla (AÖ)	seçkin, üstün tutulan, tercih edilen
-	-	-	münhī	münbī - nebī - mu'lim	-	-	bildiren, haber veren, haberci
-	-	-	münşī	-	-	-	edebî kurallara göre yazı yazan
-	-	-	münzevī	-	-	-	köşeye çekilen
-	-	-	mürted	-	-	-	dinden dönen
-	-	-	müste'ār	-	-	'āriyet dilenülmiş (BV) öründülenmiş (AÖ)	emanet istenen şey
-	-	-	müstefid	muktebis	-	fāyide tutucu	faydalanan, istifade eden
-	-	-	müstefid	şāyi'	-	-	ifşa olan, yayılan
-	-	-	müstekill	müstebidd	-	-	bağımsız, müstakil
-	-	-	müstenbiṭ	müsteḥric	-	-	çıkaran, ortaya çıkarıcı
-	-	-	müstevḥiş	-	-	tasa tutucu	yalnız hisseden, ürkek
-	-	-	müşāhede	şühūd	-	hāzır (AÖ-BV)	gözyle görmek, şahit olmak
-	-	-	müşāreket	işrāk	-	-	ortaklık
müşkil şoden	-	-	i'dāl	işkāl	-	müşkil olmak	iş karışık olmak,

							sorunlu olmak, müşkül olmak.
-	-	-	müverrih	-	-	tārīh edici	tarihçi
N							
nāb	-	-	hālīş	şāfī	-	okunamadı	
nā-dorost	-	-	hıt'	haṭā	-	eksük	hata yapmak, yanılma, yanlışlık, hata, kusur.
nā-hoş			mekrūh			yaramaz	nahoş, çirkin, keyifsiz
nā-hoşī	-	-	beşā'at	-	-	-	çirkin görünmek, kötü görünmek, kabahat
naḥşīden	-	-	şerḥ	-	-	-	baş yarılmak, kafatası yarılmak
nāhun borīden	-	-	qalm	-	-	tırnak kesmek	tırnak kesmek
nā-hūşyārī	-	-	gāflet	-	-	uyurluk	uyanık olmama, dalgınlık
nā-kes	-	-	dūn	-	-	alçaq kimesne	karaktersiz, namert
nām	-	-	ism	-	-	ad	ad, isim
namāz-gāh	-	-	muşallā	-	-	namāz kılacak yer (AÖ)	namazgah
nāme-i sulṭān	-	-	menşūr	-	-	sulṭān namesine menşur derler	padişah mektubu
nām-ı zād ?	-	-	tebkīr	-	-	töker (doğar?)	erken gelmek, erken yapmak, ileride olmak
nān	-	-	ḥubz	'ayş	qurşa	etmek – küçük	ekmek, yufka ekmek

						çörek	
nān u nemek be-hem horden	-	-	mümāleḥat	-	-	tuz etmek yimek	tuz ekmek yemek
nān-ı tonok	-	-	ruḳāḳ	-	-	yuḳa etmek	yufka ekmek.
nāreng	-	-	nārenc	-	-	-	turunç
nārevānī	-	-	kesād	-	-	geçmemek (AÖ)	kesat olmak, pazar durgunluğu
narḥ	-	-	si´r	-	es´ār	narḥlar (AÖ) anuñ cem´i (BV)	narh
narḥ dāden	-	-	tes´ir	-	-	narḥ vermek	narh koymak, değer biçmek
naşīb-i codā şode	-	-	mefrūz	mefrez	-	ıralmış nasīb	uzaklaştırılmış
nā-şekīb	-	-	ceza´	men´	-	şabr etmemek (AÖ) şabrsuzluk (BV)	sabırsız
nā-vīje	-	-	mumāzeḳat	hılāf - hulf	-	okunamadı	sözünde durmamak, net olmamak
nā-yāft būden	-	-	mehānet	mezellet	-	bulunmamaḳ	düşkünlük, sefillik, hakirlik
nāy-zen	-	-	müzemmir	-	-	nāy çalıcı	neyzen
nāz	-	-	delāl	ğunc	-	-	işve, cilve, naz
nāz kerden	-	-	teseḥḥub	-	-	nazlanmaḳ	nazlanmak, naz yapmak
nāzende	-	-	mübāhī	müfteḥir - fāḥir	-	-	kıvanç duyan, iftihar eden

nāzīden	-	-	idlāl	-	-	nāzlanmak	nazlanmak, işve cilve yapmak
nāzīden	-	-	mufāharet	mubāhāt - fahr	-	nazlanmak	övünmek, gururlanmak
nedīmī kerden	-	-	nedmet	münādemet	-	pişmānluk eylemek	sohbet arkadaşlığı etmek
nejend	-	-	ğuşsa	-	-	ķaygu	kaygı
nekbet resīde	-	-	meflūk	menkūb	-	zahmet ermiş	delinmiş, oyulmuş
nemekīn	-	-	melīh	-	-	tuźlu	tuzlu
nemekīnī	-	-	melāha	-	-	tuźluluk	tuzluluk
-	-	-	nemīm	mācil - sā'ī - veşīye - ğammāz	-	ğanz idici	laf taşıyan, ispiyoncu, gammaz
ner	-	-	mūzekker	faħl	-	erkek (AÖ - BV)	erkek, eril.
nermī	-	-	līn	rıfķ	-	yumuşakluk	yumuşaklık, yumuşak olma
nermī	-	-	mūlāyenet	-	-	yumuşakluk	yumuşak davranmak, yumuşaklık
-	-	-	neşeb	māl	-	-	akar, mal mülk
nev	-	-	cedīd	hādiş	-	yeni	yeni
nev halk dāşte	-	-	tarī	hadeş	-	yaradılmış (AÖ) yeñi – eski (BV)	yeni ortaya çıkan
nev hāste	-	-	şebīb	hadeş - şābb	-	yigit	yeni açmış, yeni bitmiş, yeni ortaya çıkan, genç.
nevī	-	-	ciddet	-	-	yeñilük	yenilik

nevīd dāden	-	-	tenvīş	-	-	azık vermek (AÖ) mühlet vermek (BV)	yenilemek, yenilik getirmek
nevmīd	-	-	қанūt	hāyib - me'yūs	-	ümīdsüz	ümitsiz
nevmīd	-	-	ye'ūs	āyis - kāniţ	-	ümīdsüz	ümitsiz
nevmīdī	-	-	eyās	ye's	-	-	ümitsizlik
ney	-	-	hālfā	kaşab - dūh	-	kaşış - okunamadı	kamış, saz, şeker kamışı
-	-	-	neyyire	simāk	-	-	nurlu, parlak iki yıldız adı
ne-yāften	-	-	'adm	'adem	-	-	yokluk
nezdīk	-	-	karīb	-	-	yakın	yakın
-	-	nezdīkān	-	-	edānī	-	yakınlar, yakın olanlar
nezdīkī	-	-	vesīle	kurb	karābāt - vesāyil	yakınlık - yakın kavmlar	yakınlık, yakınlar
nezdīkī	-	-	qurb	-	-	-	yakınlık, yakın olmak
nī	-	-	lā	-	-	-	hayır
nibişten	āzād kerdn	-	tahrīr	-	-	yazmağa derler dahī āvāza derler	güzel yazmak, kitap yazmak, azad etmek
nigh dārende	-	-	hāfīz	hāris - hāmī - zābiţ - şāyin - rā'ī	-	gözedici	korumak, kollamak, muhafaza etmek
nigh dāşte	-	-	maşūn	mazbūt - mahfūz - mer'ā - maħraz	-	sağlı tutulmuş (AÖ) sağlu /sağlanmış	korunan

						(BV)	
nigeh dāšte	-	-	maħrūs	muhmā	-	şaklı dutulmuş (AÖ) saklanılmış (BV)	korunan, kollanan, himaye edilen
nigeh dāšten	-	-	hıyātat	iħrāz - hıfz - ri‘āyet - şıyānet	-	şaklı dutmak / şaklı tutmak (AÖ - BV)	korumak
nigeh dāšten	-	-	hırāset	ħimāyet	-	şaklı dutulmak (AÖ) saklamak (BV)	korumak, kollamak, himaye etmek
nigeh-bān şoden be- hem dıger	-	-	muħāfazat	-	-	kimesneyi gözlemek	korumak, gözetmek
nigerān	-	-	raķīb	müterakķīb	-	-	bakan - bekleyen - gözetleyen
nihād	siriştegi	-	terkīb	binyet	-	-	
nihāden	-	-	vaz‘	-	-	ķomak	koymak
nihān	-	-	maħfī	-	-	gizlü (AÖ-BV)	gizli
nihān	-	-	ħafī	-	-	gizlü	gizli
nihān şoden	-	-	buķūn	-	-	gizlemek	gizlemek
nihofte	-	-	bāṭın	-	-	gizlü	gizli
nīk	-	-	ħayr	-	-	eyü	iyi, hayırlı
-	-	nīkān	-	-	aħyār - ħıyār	eyüler (AÖ- BV)	iyiler
nīk dānende	-	-	māhir	-	-	eyü bilici	becerikli, maharetli, usta
nīk dānisten	-	-	mehāret	-	-	eyü bilmek	becerikli olmak, maharetli olmak, ustalık

nīk i 'tikādi	-	-	hüsnu aqīdet	-	-	eyü i 'tikādlu	itikadı iyi olmak
nīk şoden-i hāl u kār-i kes	-	-	inti 'aş	-	-	kimsenüñ hāli eyü olmak	bir kişinin hali ve işi iyi olmak
nīk-baht	-	-	mecdūd	-	-	-	bahtiyar, bol rızıklı
nīk-bahtī	-	-	se 'adet	-	-	eyü bahtluluk	mutluluk, saadet, iyilik, iyi talih
nīk-bahtī	-	-	cidd	-	-	eyü bahtlu	bahtiyarlık
nīkū kerden	-	-	tahsīn	-	-	eyülük etmek	iyilik etmek
nikū nazar kerden	-	-	te'ennuq	tenevvuq	-	eyü nazar etmek	güzelin peşinde olmak, en iyisini kullanmak, hoşlanmak
nikū numāyende	-	-	mütecemmil	-	-	eyü gösterici	süslenen
nikū numūden-i hāl	-	-	tecemmül	-	-	halün eyü göstermek	süslenmek, güzelleşmek
-	-	nīkūyihā	-	-	meberrāt - meḥāsin	cem ' eyülükler	iyilikler
nikū-kārī	-	-	'orf	luṭf - laṭife - laṭaf	-	eyü işlülük	lütfetmek, kerem sahibi olmak
nikūyī kerden	-	-	in 'ām	ifdāl - ihsān	-	eyülük etmek	iyilikte bulunmak
nīkūyī kerden	ber-gozīden	-	şan '	ıştīnā' - ḥayr - şafvet	-	üründülemek	yapmak, iyilik yapmak, seçmek
nīreng	-	-	siḥr	-	-	-	sihir, tılsım
nīrū girifte	-	-	müteḳavvī	mu 'tezīd	-	-	güçlenen
nīrū giriften	-	-	i 'tizād	teḳavvī - ittiyād	-	-	güçlenmek, güç kazanmak

nīst kerden	-	-	i' dām	-	-	yoğ eylemek	yok etmek
nīstī	ne-yāfte - nā-būde - nā-şode	-	ma' dūm	-	-	-	yok olmuş
nīş	-	-	mabza' a	-	-	neşter	neşter
nīş	-	-	şevke	-	-	-	diken
nişān	-	-	'alāmet	menāre - maḥīle - ma' lem - resm - mersim - şūret - delīl - şarḥ	me' ālim - merāsım - meḥāyıl - eşrāt delāil - 'alāim	cem' -i nişān (AÖ)	iz, nişan, alamet, işaret
nişān	-	-	'alem	veşy	-	-	nişan, alamet, iz
nişān	-	-	tevkī'	-	-	nişana tevkī' derler	imza, padişah nişanı, tuğra
nişān-ı sarāy	-	-	dimne	-	dimen	saray nişanı - cem' i dimen gelür	saray nişanı
nişeste	-	-	kā' id	-	-	oturağ	oturmuş
nişesten	-	-	ku' ūd	-	-	-	oturmak
niyāz	-	-	me' rube	ḥācet	-	-	istek, hacet
nohoften	-	-	kitmān	isrār - ihfā	-	gizlenmek (AÖ) gizletmek (AÖ)	gizlemek
nov kerden	-	-	tecdīd	-	-	yeñi etmek	yenilemek
nov şoden	-	-	teceddūd	-	-	yeñi olmağ	yeni olmak
noviştēn be- yekdigēr	-	-	mūkātebet	-	-	-	birbiriyle yazı yazuşmak
nūş	-	-	tiryāğ	-	-	dārū (AÖ)	panzehir
nūşīden	-	-	şūrb	-	-	içmek	içmek

O							
oftāden	-	-	vukū´	-	-	düşmek	düşmek
-	-	oftādenihā	-	-	veķāyi´ - vāķi´āt	düşmeklükler	düşmeler
ostovār	-	-	ekīd	müekked - mümeħhed	-	berk (AÖ - BV)	sağlam
ostovār	-	-	müstahkem	-	-	-	sağlam
ostovārī	-	-	te´ekküd	temehhüd - vüşük	-	berklük	sağamlık
oşmorden	-	-	´add	ta´dād - hisāb	-	ħesāb etmek	saymak
´ozr ħāsten	-	-	ta´zīr	i´tizār	-	özür dilemek (AÖ-BV)	özür dilemek
´ozr-ħāh	-	-	mu´azzir	-	-	özür dileyici (AÖ-BV)	özür dileyen
P							
pādāş-ı nīk	-	-	sevāb	meşūbet	-	eyü ivez	karşılık, sevap
pādāş-i bed	-	-	´ikāb	´uķūbet	-	yaramaz ivez	ceza, azap
pādişāh şoden	-	-	temelluk	ħudāvend	-	pādişāh olmak (AÖ-BV)	padişah olmak
pādşāh	-	-	melik	-	mülük	-	hükümdar, padişah
pāk	-	-	subhān	subbūh - ķuddūs	-	arı - tañrı	eksik sıfatlardan münezzeh, kemal sıfatlarla muttasıf
pākī	-	-	neķāvet	zekāvet - taħāret	-	arılık	temizlik
pākī ender dil giriften	-	-	i´tikād	-	-	gönülde pākluk	inanmak, onaylamak, tasdik etmek
pākīze	-	-	nazīf	-	-	arı	temiz
pākīze kerde	-	-	münakķah	mühezzeb	-	arınmış	temizlenmiş,

							güzelleştirilmiş
pākize kerden	-	-	tehẓīb	tenķīḥ	-	arı etmek	temizlemek, güzelleştirmek
pākīze-kārī	-	-	tehezzüb	tenekķuḥ	-	arılık	temiz olmak, güzel olmak
pālūde	-	-	meske	-	-	süzülmüş	süzülmüş, arıtılmış, peluze adındaki tatlı
pāsoḥ	-	-	cevāb	mücāvebet	-	-	cevap
pāşīden	-	-	neṣr	-	-	-	saçmak, yaymak, dağıtmak
pāyān	-	-	emed	-	-	āḥir (AÖ-BV)	son
pāyān-ı rūzgār	-	-	mīdā	inķırāz	-	günüñ āhiri (AÖ)	çöküş, tükeniş, yıkılma
pāyānkār	-	-	iḥtītām	ḥatm - gāyet - intihā - 'ākıbet - kūnh - kuşvā - kuşā - ḥātīmet	-	işüñ āhiri (AÖ -BV)	son, bir işin sonu
pāye	-	-	rütbe	manşab - derec	-	boy (?)	rütbe, basamak, derece
pāye	-	-	mertebe	-	-	-	rütbe, mertebe
-	-	pederān		-	ābā	atalar	babalar
peder u māder	-	-	vālidān	ebevān	-	ata ana	ebeveyn
peder u vālide	-	-	eb u vālid	-	-	ata	anne- baba
pederī	-	-	übüvvet	-	-	ataluķ	babalık
pehnā vu derāzī	-	-	'arz u ṭūl	-	-	en - uzunluk	arz ve tul, enlem ve boylam
penāh	-	-	'avz	me'āz - levz -	-	şığınmak (AÖ)	şığınmak

				lecā ilticā		şığınacak (BV)	
penāh	-	-	‘iyāz	te‘avvuz - taḥassun	-	şığınacak yer tutmak (AÖ) şığınmak (BV)	şığınmak
penāh-gāh	-	-	hırz	melāz - hısn - kenef	-	şığınacak yer (AÖ-BV)	şığınak, şığınacak yer
pend	-	-	nuşh	-	-	-	nasihat, öğüt
pend	-	-	va‘z	naşihat - ‘īza - mev‘ıza	-	öğüt	öğüt, nasihat.
-	-	pend-hā		-	mevā‘ız - neşāyih	öğütler (AÖ- BV)	öğütler, nasihatler
pend dāden	-	-	tezkīr	-	-	öğüt ayumak	öğüt vermek
pend dehende	-	-	vā‘ız	nāşih - naşūh	-	öğüt verici	öğüt veren, nasihat eden.
pend pezīrende	-	-	münteşih	mütte‘ız	-	öğüt kabül edici	öğüt dinleyen, nasihat dinleyen.
pend pezīroften	-	-	itti‘āz	-	-	öğüt kabül etmek	öğüt dinlemek, nasihat dinlemek.
penīr	-	-	verş	cūbn	-	-	peynir
perākende	-	-	münteşir	müteferriḥ	-	dağılmış	dağılmış
perākende kerden	-	-	tefrīḥ	tefriḥa	-	-	ayırarak, ayrılık sokmak, bölümlendirmek
perākende şoden	-	-	intişār	teferriḥ	-	dağılmış olmak	dağılmak
perākenden	-	-	tenşir	-	-	dağıtmak	dağıtmak
perākenden	-	-	besse	-	-	dağıtmak	
perde	-	-	hıdr	sütre	-	konukçı (BV)	perde

perde derende	-	-	münhetik	-	-	yırtılmış perde	perde yırtan
perde girifte	-	-	müstetir	-	-	perde tutulmuş	perdeli, örtülü
perdedār	-	-	hācib	-	-	perde dutıcı (AÖ)	perdedar
perde-i dil	-	-	şefef	-	-	dil perdesi	dil perdesi, incelik, zayıflık
perhīz		-	ihtirāz	ittika - ihtimā	-	sakınmağ (AÖ)	sakınmak
perhīz	-	-	hımye	-	-	-	perhiz
perhīzkār		-	muhtemī	müttekī - muhteriz	-	perhīz edici (BV) sakınıcı (AÖ)	sakınan
perhīz-kārī	-	-	taḥarruz	tecennüb	-	-	sakınmak, korunmak
perīden	-	-	ṭayrūret	-	-	-	uçmak
perverden	-	-	terbiyet	terbīb	-	beslemek	beslemek, yetiştirmek
perverden	-	-	rabb	tereşşuḥ	-	beslemek	beslemek, yetiştirmek
pervere	-	-	mürebba	-	-	beslenmiş	beslenen, yetiştirilen
pervere	-	-	müreşşah	-	-	beslenmiş	beslenen, besili
perverende	-	-	mürebbi	-	-	besleyici	besleyen, yetiştiren
pes	-	-	dübür	-	-	-	arka
pes	-	-	fe	-	-	-	sonra
pes	-	-	ḥalf	-	-	-	sonra
pes endāhten	-	-	te' hīr	-	-	atmağ	ertelemek
pesendīde	-	-	rađī	murtaza	-	begenilmiş (AÖ - BV)	beğenilmiş

pesendīden	-	-	irtidā	rıdvān	-	begenmek (AÖ - BV)	beğenmek
pester	-	-	bisāt	-	-	döşek	en geride olan, yaygı
peşmīne	-	-	şemle	ķālī	-	yüñ	kadifeden ince örtü, yünlü
pey	-	-	‘urķūb	-	-	-	sinir, ökçe siniri
pey	-	-	eşer	-	-	-	iz, ayak izi
peyāpey şoden	-	-	tetābu‘	tevātür - terādūf te‘ālī - te‘ākub	-	biribiri ardınca olmaķ	peşpeşe olmak, arka arkaya olmak
peydā	-	-	zāhir	-	-	āşikār	açık, aşikar
peydā kerden-i vakt	-	-	tārḥ	-	-	vakt bellü etmek	tarih
peydā şoden- i ḥaķķ u şavāb	-	-	ḥaşḥaşa	-	-	-	gerçeğın ortaya çıkması.
peydāyī	-	-	zuhūr	-	-	āşikārлық	ortaya çıkmak
peyemberī	-	-	nübüvvet	-	-	peyğamberlük	peygamberlik
peykān	-	-	naşl	-	-	demren (AÖ- BV)	temren, sivri uçlu
peymān	-	-	mīşāk	‘ahd - ‘uhde	-	el verme (AÖ) ķavl (BV)	anlaşma, sözleşme, ahit
peymān besten	-	-	bey‘at	mübāye‘at	-	ķavl bağlamak	söz vermek, biat etmek, anlaşma yapmak
peymān şikeste	-	-	naķīzü‘l ‘ahd	-	-	-	ahdini bozan, sözünde durmayan
peymān şikesten	-	-	naķz-ı ‘ahd	-	-	‘ahd şınmaķ (AÖ)	ahdinin bozmak, sözünden dönmek

						ķavl bozmaķ (BV)	
peymūde	-	-	mekīl	-	-	-	ōlķmek, kile ile ōlķmek, ōlķek
peyvī kerden	-	-	mūtābe‘at	tebe‘iyyet	-	-	izinden gitmek, tabi olmak
-	-	peyvestegīhā	-	-	menāzım	ilişikler	diziler, sıralar
pezīrofte	-	-	mebrūr	-	-	ķabūl olunmuş	kabul olunan
pezīrofte-kārī	-	-	zamān	kefālet	-	ķabūl olmuş iş	garanti, kefalet, kabul olmuş iş
pinhān	-	-	muħtefī	-	-	gizlū (AÖ-BV)	gizli
pinhān	-	-	sırr	-	-	-	gizli, saklı, gizlice
pinhān dāšte	-	-	meknūn	-	-	gizlū dutulmuş (AÖ) şaklu tūtulmuş (BV)	gizlenen, gizli tutulan
pinhān dāšten	-	-	kūnn	-	-	gizlū tūtmak (AÖ) şaklu tūtmaķ (BV)	gizlemek, gizli tutmak
pīrāste	-	-	zefīf	mezfūf	-	bezenilmiş	sūslenmiş
pīrāsten	-	-	zifāf	ziffe	-	bezemek	sūslemek, donatmak.
pīrāye	-	-	zīnet	ħilye	-	bezek	sūs
pīrehen	-	-	dir‘	zirre	-	zırh, gönlek	zırh, gömlek
pīrehen	-	-	zered	-	-	kōnlek	gömlek, zırh
pīrūzī	-	-	feth	zafer - nuşret	-	-	zafer
pīse	-	-	ablak	-	-	alaca	alaca
piser	-	piserān	ibn	-	ebnā	oğul - oğullar	evlatlar, oğullar
piserī	-	-	būnūvvet	-	-	oğulluk	evlatlık

piste	-	-	fustuḡ	-	-	-	fıstık
pīṣ	-	-	ziyāde	-	-	çok	üstün, fazla, daha iyi
pīṣ	-	-	ḡabl	-	-	-	ön
pīṣ āmeden	-	-	iḡbāl	-	-	ilerü gelmek	önüne almak
pīṣ āverden	-	-	taḡdīm	-	-	ilerü getürmek	öne almak
pīṣ bāz be-reften	-	-	istiḡbāl	-	-	önce gitmek	karşılama
pīṣ-āhenk	-	-	muḡaddimetü'l ceyṣ	-	-	-	ordunun öncü kuvveti
pīṣe	-	-	ḡırfe	san'at	sanā'at - ḡıref	ṣanī'at - ṣanī'atler (AÖ) san'at (BV)	sanat, meslek, iş
pīṣe-ver	-	-	muḡterif	-	-	işçi (AÖ) san'atlı kişi (BV)	sanatkar, meslek sahibi
piyāde	-	-	rācil	-	-	yayaḡ	yaya, piyade
por enbāṣte	-	-	melā	mil' - memlü	-	dolu olmuş (AÖ) dolu (BV)	dolu
por ḡiredī	-	-	ḡaṣāfe	-	-	'aḡıllu	saḡlam görüşlü olmak, akıllılık
por ḡiredī	-	-	cezāle	-	-	'aḡıllu	akıllılık, saḡlam görüŖlülük.
por mey	-	-	ḡabūḡ	-	-	içi süciyle dolmuş	akşam içkisi
porsīden-i ḡāl-i kes	-	-	te'arrūf	-	-	ḡāl ŝormak (BV)	bir kişinin halini öḡrenmek istemek
poşt vānihāde	-	-	mūsned	müstenid	-	-	dayanan
poşt	-	-	isnād	istinād	-	-	dayanmak

vānihāden							
pošt-i kesī sohen goften	-	-	mugāyebe	-	-	kimsenūñ ardından söz söylemek (AÖ) arduca söylemek (BV)	çekiştirmek, gıybet etmek
pūr	-	-	āl	nesl	-	aşl	nesil, aile, erkek evlat
pūş	-	-	halk	dir´	-	örtü (AÖ) eski geymek (BV)	giysi, zırh
pūşīde	-	-	mültebis	müştebih	-	örtülü	örtülü , karışık, benzer
pūşīde goften	-	-	kināyet	ta´vīz	-	örtülü söylemek (AÖ - BV)	üstü kapalı söylemek
pūşīde şoden	-	-	iltibās	iştibāh - şübhe	-	örtülü olmağ	örtülü olmak, karışık olmak, birbirine benzer olmak
pūşīden	-	-	setr	-	-	örtmek	örtmek
pūşīden	-	-	libās	-	-	giymek	giymek
pūşīdenī	-	-	melbūs	-	-	örtülmüş (AÖ) giyecek (BV)	örtü, giyimli
pūyiden	-	-	hābeb	-	-	yelmek	hızlı hızlı gitmek
pūzīne	-	-	kırd	rubbāh	-	helak itmek	maymun
pūzīne	-	-	na´nā´	-	-	na´nā	nane, yarpuz
pūziş	-	-	uzr	-	-	sitāyiş (AÖ)	özür
R							
-	-	-	ra´b	tehdīd -	-	-	tehdid etmek,

				teheddüd - va'd - taḥvīf - va'īd			gözdağı vermek, yıldırımak, korkutmak
rāh	-	-	cadde	-	-	-	yol, cadde
rāh	-	-	nehc	minhāc - şırāt - menhec - meslek ṭarīk - şir'a - fecc - fīnā - cenāb	sünen	yol – doğru yol (BV)	yol
-	-	-	raḥbe	-	-	-	avlu
rāh-ber	-	-	ḥavta'	-	-	yola girici (AÖ) yol alıcı (BV)	rehber
rāh-ı bozorg	-	-	meḥacce	-	-	ulu yol	doğru yol
rāh-ı dīn	kīs (?)	-	mezheb	şerī'a	-	dīn	şeriat, din, açık yol
raḥmet kerde	-	-	merḥūm	-	-	esürgenmiş	merhametle muamele olunan
raḥşīden	-	-	tele'lev'	leme'an - burūk	-	yaldurmak	parlamak, pırıldamak
rām	-	-	zelūl	-	-	-	itaatkâr, boyunduruk altına alınmış
rām	-	-	sehl	-	-	-	yumuşak
rānende	-	-	münfiz	mumzī - mücrī	-	sürücü (AÖ)	yapan, yerine getiren, icra eden
rāst	-	-	şāyib	müstekīm	-	doğru durucu	doğru, dürüst, istikamet sahibi
rāst kad	-	-	reşīk	-	-	doğru boylu	boylu poslu, zarif
rāst kerden-i va'de	-	-	incāz	-	-	va'de rast eylemek	sözünde durmak, sözünü yerine getirmek
rāst	-	-	ḥanīfe	-	-	müslimān	dürüst, ihlaslı

müslimān							müslüman
rāz	-	-	sır		-	-	sır
rāzdār	-	-	necī	-	-	-	sırdaş, sır tutan
redd kerde	-	-	merdūd	-	-	red olunmuş	reddolunan
reften	-	-	meşy	-	-	gitmek (AÖ - BV)	gitmek
reh dāden	-	-	taṭrīk	-	-	yol virmek	yol açmak
reh numūden	-	-	irşād	hidāye	-	yol göstermek (AÖ-BV)	yol göstermek
rehā	-	-	muṭlak	-	-	-	kurtulmuş, bırakılmış
rehānīden	-	-	taḥlīş	-	-	ḳurtarmak	kurtarmak
rehberī	-	-	delālet	-	-	-	rehberlik etmek, yol göstermek
reḥşende	-	-	sāṭi'	berīk	-	yaldurucu	parlak
reḥt	-	-	nişān	sil'a	-	-	ticari mal, eşya
remānende	-	-	mūhiş	-	-	ürküdcü	ürkütücü
remānīden	-	-	īḥāş	-	-	ürkütme	ürkütme
remīden	-	-	nügūr	vaḥşet - nefret	-	ürkme	ürkme, korkmak
renc	-	-	ta'b	-	-	renc	zahmet, eziyet
renc	-	-	reziyyet	muşībet - elem	meşāyib - rezāyā	derd - derdler	musibet, elem, sıkıntı
renc keşīden	-	-	mükābedet	mu'āhāt - muḳāsāt - 'anā	-	renc çekmek	sıkıntı çekmek, sıkıntıya düşmek, zorluklara göğüs germek
renc u rāḥat	-	-	ḳarran ve serren	-	-	-	zahmet ve rahatlık
rencānīden	-	-	īzā	eziyyet	-	incitme	incitme, gücendirmek,

							üzmek, kırmak
rencī ber kes nihāden	-	-	teklīf	-	-	kimse üzerine zahmet kōmak	zor iş emretmek
rende	-	-	mibrede	-	-	-	törpü, ege, rende
reng	-	-	şıbg	-	-	boya (AÖ - BV)	renk
reng	-	-	hışf	-	-	çāk āvāz (AÖ)	ses, hareket, kımıldanma
re's	-	-	ser	-	-	baş (AÖ -BV)	baş
resānende	-	-	mūşil	müblig	-	-	ulaştıran, yetiştiren, kavuşturan
resāniden	-	-	īşāl	-	-	erişdürmek	eriştirmek
resīden	-	-	bülüg	vuşul	-	yetişmek (AÖ) erişmek (BV)	ulaşmak, erişmek
resīden	-	-	meblağ	-	-		ulaşmak
restāhiz	-	-	haşr u neşr	ba'ş - kıyāmet	-	kıyāmet	kıyamet, öldükten sonra tekrar dirilme
resyān	-	-	tebahtur	-	-	-	çalımlı çalımlı yürüme
revān	-	-	rāyih	cārī	-	aķıcı (AÖ)	akan, akıp giden
revān şoden	-	-	selis	-	-	revan olmağ	hareket etmek, yola çıkmak, yola revan olmak
revān şoden	-	-	ıttırād	istimrār	-	-	hareket etmek, geçip gitmek, düzenli olarak, yoluna girmek, rayına oturmak
revānī	-	-	nefāz	mezā - revāc -	-	geçmek	revaç, geçmek,

				cevāz		(AÖ- BV)	uygunluk
revende	-	-	māṣī	-	-	yürüyücü	giden
reviṣ	-	-	sīret	-	siyer	töre (BV)	gidiş, davranış, hal
reviyyet	endīşe-kārī	-	taşavvur	te'emmül - tedebbür - tefekkür - fikret	-	endişe işlü	düşünme, ayrıntılı düşünme
rīş	-	-	'anfaka	-	-	-	sakal, alt dudak ile çene arası.
rīş	-	-	curḥ	-	-	-	yara, derin yara
rişte	-	-	laṭīta	lākeşe	-	-	erişte çorbası, bulamaç
rişte	-	-	ıṭriyye	-	-	-	erişte, tel şehriye, tel şehriye çorbası.
rişte-i morvārīd	-	-	simṭ	nizām	-	inci dizüni	dizili ip, dizili kolye
roften	-	-	kenes	-	-	süpürmek (AÖ)	süpürmek
rogū	-	-	hırka	-	-	eski	hırka, yıpranmış giysi
roste	-	-	nebt	-	-	-	biten, yeşeren
roste	-	-	neciyy	müfliḥ - fāyız	-	-	kurtulan
rosvāyī	-	-	faẓīḥat	hızāyet - hızıy	-	rüsvāyluk	rezalet
rosvāyīhā	-	-	meḥāzī	fezāyih	-	rüsvāyluklar	rüsvalıklar, rezillikler
rovşen	-	-	celī	-	-	aydın	açık, aşık
rubāyende	-	-	sālib	muḥtelib	-	-	kapan, kapıp kaçan, çalan,aldatan
rüde	-	-	miā	-	-	bağırsak	bağırsak

rūšen	-	-	vāzih	lāyih	-	aydın	açık, aydın
rūšen kerden	-	-	izāh	-	-	aydın etmek	aydınlatmak, açıklamak
rūšenī-i çeşm	-	-	karūr	-	-	gözün aydınlığı	göz aydınlığı
rūz-i ceng	-	-	vegā	-	-	ceng günü (AÖ)	savaş, savaş günü
rūzī dāden	-	-	rızq	-	-	rızq virmek	rızık vermek
rūzī dih	-	-	rezzāk	-	-	rızq virici	rızık veren
rūz-i direv	-	-	yevmü'l-ḥaşād	-	-	bağun günü	hasat günü, hasat zamanı
rūzī-mend	-	-	merzūk	-	-	rızqlu	rızık verilmiş
rübūden	-	-	selb	-	-	kapmak (AÖ)	çalmak, kapmak, kaçırmak
S							
sāgar	-	-	ke's	dihāk	-	-	kadeh, bardak
saht	torş rūy	-	cehīm	-	-	-	asık suratlı, ekşi yüzlü, sert.
saht	-	-	şalīb	-	-	katı	sert, güç, müşkül, çetin
saht bāz kūşīden	-	-	mümāreset	meres	-	katı dirişmek (?)	atılğan olmak, çalışmak, uğraşmak
sāhten	-	-	i' dād	-	-	-	hazırlamak
sahtī	-	-	şiddet	-	-	katılıq	katılık, sertlik
sahtī	-	-	şalābet	-	-	katılıq	katılık, sertlik
sahtī	-	-	hış	-	-	katılıq	sertlik, sağlamlık
sahtī-i germā	-	-	fevretü'l-ḥarr	-	-	-	şiddetli sıcak
sahtī-i rūzgār	-	-	şedīde	ḥādise	şedāyid - nekebāt - ḥavādiş	rūzgāruñ sahtluqı katılıqlar	olay, hadise, bela, felaket

-	-	-	şakr	ecdel	-	okunamadı	doğan, çakır doğan
sāl	-	-	sene	-	-	yıl (AÖ-BV)	yıl, sene
şalāh ārende	-	-	muşlih	mürekkih	-	şalāha gelmiş	düzelten
şalāh āverde	-	-	muşlah	mürekkah	-	şalāha getirici	düzeltilmiş
şalāh āverden	-	-	terkīh	meremmet	-	şalāha getürmek	düzeltmek
sāye	-	-	fey'	zıll	-	gölge	gölge
-	-	sa'yehā-yı nīk	-	-	mesā'ī	eyü sa'yılı	çalışmalar, iyi çalışmalar
sāz	-	-	şikke	-	-	-	silah
sāz-ı leşker	-	-	selb	-	-	leşker yarağı	silah
sāz-ı leşker kerden	-	-	tehyi'e	tanzīm - ühbet	-	leşker yarağın etmek	savaş hazırlığı yapmak
sāz-i leşker	-	-	ühbet	'uddet	'uded	leşker yarağı (BV) leşker düzgünü (AÖ)	hazırlık, savaş hazırlığı
sāzkār	-	-	muvāfık	-	-	muvāfık işlü (AÖ)	uygun
sāz-kār şoden	-	-	muvāfaqat	vifāk	-	yarar olmak	uygun olmak
sebok	-	-	hıff	hafif	-	yeyni	hafif
sebok dāšten	-	-	istihfāf	-	-	okunamadı	hafife almak, hakir görmek
sebokī	-	-	taff	hıffet	-	yeynilük	hafiflik
seboksārī	-	-	taş	-	-	-	sefihlik, rezillik
sebūy	-	-	-	hanteme	-	-	testi ,şarap testisi
selām dāden	-	-	teslīm	-	-	selām vermek (AÖ-BV)	selam vermek
-	-	-	şemen	-	enşāb - evşān	-	put

-	-	-	şemîn	nefis	-	gökçek kıymetlü	kıymetli, değerli
seng-i sepāye	-	-	üşfiyye	-	-	okunamadı	ocak taşı
senglāh	-	-	harre	lûbe	-	-	taşlık arazi
sepīd rüy	-	-	ezher	-	-	ağ yüzlü	beyaz yüzlü, nur yüzlü
serāyende	-	-	muğannī	-	-	ırlayıcı	şarkıcı
serd	-	-	bārid	-	-	sovuğ	soğuk
serd kerden	-	-	tebrīd	-	-	şovuğ etmek	soğutmak
serdī	-	-	bürüdet	-	-	sovuğluk	soğuk olmak, soğukluk
ser-efrāzī	-	-	senā	-	-	-	yücelik, ululuk
ser-fīrāz	-	-	vālī	mevlā	-	kendü başına iş buyurucu	yöneten, idare eden
serheng	-	-	kāyid	-	-	okunamadı	komutan
serkeş	-	-	mārid	mütemerrid - merīd	-	baş çekici	dikbaşı, inatçı, asi
ser-keş	-	-	şemūs	-	-	-	asi, serkeş, huysuz hayvan
serkeşī	hodrāyī	-	merādet	ibā	-	kendü bilülü	başkaldırmak, asilik, serkeşlik
serkeşī kerden	-	-	temerrüd	-	-	baş çekücülük etmek	başkaldırmak, asilik
sermāye	-	-	biqā‘a	-	-	-	sermaye, ticari mal
ser-zeniş	-	-	‘itāb	tevbīh	-	başka kaçmak	azarlamak, kınamak, ayıplamak
sevāre	-	-	hayyāl	fāris - rākib	-	atlu	süvari
sevārī	-	-	fürüsiyyet	fīrāset	-	süvārluğ	binicilik
sezāvār	-	-	müstevcib	müsteħikk - lāyık	-	yarar	layık

sezāvārī	-	-	istihkāk	istīcāb	-	lāyıkluluk	liyakat, yakışma
sezā-vārī	-	-	liyākat	cūdūdet - harā	-	yarar olmak	liyakat, uygunluk, yaraşırılık
sezā-yi hamd boden	-	-	iḥmād	-	-	hamde lāyık olmak (AÖ) ögmege lāyık olmak (BV)	övgüye layık olmak
-	-	-	sifr	şahīfe - kitāb	-	-	yazılı metin, kitap.
sīne	-	-	ḥayzūm	cāniḥa	-	-	göğüs, sine, göğüs kafesi
sipāh	-	-	ceyş	-	-	çeri (AÖ)	asker
sipāh-sālārī	-	-	emāret	-	-	ağaluk	emirlik, ordu kumandanlığı
sipās	-	-	minnet	-	-	-	övgü, hamd, şükür, minnet
siper	-	-	derak	cunne	-	kalқан (AÖ-BV)	siper
siperī şoden	-	-	inķizā	-	-	tamam olmak	bitmek, tamamlanmak
sipist	-	-	fişfiş	-	-	-	yonca
sirişt	-	-	tabī'at	-	-	yoğurulmuş	yaratılış, tabiat, huy
sitāyiş	-	-	medīḥ	miḥmedet - midḥat	meḥāmid	ögüş	övgü
sitebr	-	-	ğalīz	zāḥm	-	yoğun	iri, kalın
sitebrī	-	-	zāḥāmet	-	-	yoğunluk	irilik, kabalık
sitemger	-	-	zālīm	cāyir	-	-	zalim
sitemgerī	-	-	'udvān	-	-	-	zalimlik, zulüm
sitih	-	-	'anūd	'unud	-	-	inatçı
siyāh	-	-	ğarbīb	-	-	-	koyu siyah, kapkara
siyāh çeşm	-	-	aḥver	-	-	kara gözlü	siyah gözlü

siyāh-gūn	-	-	edhem	-	-	kara yağız	siyah nesne, yağız at
siyāhī	-	-	idlihām	-	-	karañluđ	karanlık, karanlık çökmek
soften	-	-	şakb	-	-	delmek (AÖ - BV)	delmek
sohen	-	-	hadīs	makālet	-	söz (AÖ)	söz
sohen be-rūy- i kesī goften	-	-	muḥātebe	hıtāb	-	söz dinleyici – sözü kimsenüñ yüzüne söylemek (AÖ) kimseye söz söylemek (BV)	konuşmak, sohbet etmek
sohen goften	-	-	muḥāveret	teḥāvür - mükālemet	-	kimseyle söz söyleşmek	konuşmak, söyleşi
sohen niyüşiden	-	-	istimā‘	tesemmu‘	-	söz işitdürmek	kulak misafiri olmak, dinlemek
sohen temām gofte	-	-	muşba‘	-	-	tamām söylenmiş söz (AÖ) tamām olmuş söz (BV)	doyurulmuş
sohen temām goften	-	-	işbā‘	-	-	sözü tamām söylemek (AÖ) söz tamām söylemek (BV)	doyurmak
sost rāy	-	-	rekīk	-	-	fikirsüzlük (BV)	yumuşak ve zayıf sözlü
sost rāyī	-	-	rekāket	-	-	-	söz zayıf ve

							yumuşak olmak
sostī	-	-	za'f	-	-	güçsüz	güçsüzlük, zayıflık
sostī	-	-	rıhv	-	-	süslük	gevşeklik, zayıflık
sostī nümūden	-	-	muvāhenet	hene - vehen - müdāhenet	-	kehlük göstermek (AÖ) süslük göstermek (BV)	gevşeklik göstermek, tembellik etmek
sostī nümūden	-	-	tehāvün	tevānī	-	süslük göstermek	önemsememe, hafife alma, gevşeme, gevşek davranma
şubḥ dem mī ḥorden	-	-	ıştıbāḥ	-	-	şabāḥ süci içmek	sabah şarap içmek
sūd	-	-	nef	-	-	aşşı	kâr, yarar
sūd	-	-	nef	-	-	-	fayda, yarar
sūde	-	-	kils	sārūc	-	-	kireç, kireçtaşı, alçı, eritilmiş, süzölmüş
sūden	-	-	şalāye	saḥḳ	-	ezmek (AÖ- BV)	yok etmek, mahvetmek, eritmek, yıpratmak
şulḥ konende	-	-	sefir	-	-	sulḥ edici	elçi, ara bulucu
sūr	-	-	urs	-	-	-	düğün, şenlik, ziyafet
sūr	-	-	mişvār	-	-	okunamadı	gezme, gezinti, eğlence
sūr	-	-	velīme	-	-	dernek	şölen, düğün, düğün yemeği
sūrah	nişīb	-	ḥubūṭ	ğavr - ḥafir	-	delük	mağara, delik
sūrāḥ-ı küh	-	-	kehf	-	-	delük	mağara

surūd	-	-	neşīd	şī' r	-	ırlamağ	şiiir söylemek, şiiir inşad etmek
surūden	-	-	tağniye	-	-	ırlamağ (AÖ-BV)	şarkı söylemek
sütūden	-	-	işnā	taqrīz - ḥamd - ıtrā - medḥ	-	ögmek (AÖ-BV)	övmek, methetmek
sū-yi rāst	-	-	meymene	-	-	leşkerüñ sağ yanı	ordunun sağ cenahı
sūziş	-	-	ḥurkat	-	-	göyünüş	yanmak
sūḥūnet	-	-	ḥarāret	-	-	ıssılık	sıcaklık
sütūden	-	-	ḥamd	şenā	-	ögmek (AÖ-BV)	övmek, sena etmek, hamdetmek
Ş							
şād şoden	-	-	ḥubūr	-	-	şād olmağ	şad olmak, sevinmek, mutlu olmak
şādī	-	-	-	mesrūr - mübhec - şādümān	-	şādluğ (AÖ - BV)	mutlu, sevinçli
şādī	-	-	ḥubūr	-	-	şādluğ	sevinç, mutluluk
şādī	-	-	ḥabr	-	-	şādluğ	sevinç, neşe, mutluluk
şādī	-	-	ferah	-	-	-	mutluluk, sevinç, neşe
şādī-i düşmen	-	-	şemātetü'l a' dā'	-	-	düşmenüñ şādluğı	düşmanın kötü durumuna sevinmek
şāḥ	-	-	fer'	fenen	-	budağ	dal, budak
şāḥ	-	-	ḳarn	-	-	budağ	boynuz
şāḥ	-	-	ḳazīb	şu'be	-	budağ	dal

şāḥ	-	-	fer´	-	-	budak	dal
şāşīden	-	-	bevl	-	-	işemek	idrar yapmak, işemek
şāygān	-	-	meccān	suḥre	-	ucuz (AÖ) şāygān (BV)	şakacı, alaya alan
şeb	-	-	leyl	-	-	-	gece
şeb-i tāri	-	-	ġales	-	-	karagu gice	karanlık gece
şebrov	-	-	´ases	-	-	gice yürüyücü	gece bekçisi
şekīb	-	-	şabr	ġazā	-	şabr etmek (AÖ) şabr (BV)	sabır, tahammül
şerm	-	-	ḥayā	-	-	uṭ (AÖ - BV)	utanmak
şermsār	-	-	ḥayī	-	-	uṭlu (AÖ - BV)	utangaç
şermsārī	-	-	ḥacālet	ḥacl	-	uṭluluk	utanmak
şevende	-	-	kāyin	-	-	olucı	olucu
şikest	-	-	naḳz	-	-	şınuḳ	kırma, yıkma
şikeste	-	-	münkāz	münkesir	-	sınmış	kırık
şikuften	-	-	teftuḥ	-	-	açılmak (AÖ)	açılmak
şīme	reviş	-	ḥiṣāl	ḥaşlet	-	ḥuy (AÖ)	haslet, meziyet
şināsānīden	-	-	ta´līm	ta´rīf	-	bildürmek	tanıtmak, öğretmek
şināsāyī	-	-	ma´rifet	-	-	bilür	bilmek
şināsende	-	-	´arīf	´arīf	-	bilici	bilen, anlayan
şīrāz	-	-	zübde	-	-	-	öz, özet
şīrīn	-	-	ḥalv	-	-	-	tatlı
şīrīne	-	-	revḥ	sa´fe	-	-	-
şīrīnī	-	-	ḥalāvet	-	-	-	tatlılık
şitābende	-	-	müsta´cil	müsāri´ - müsri´ - ´ācil -	-	evici	acele eden, koşan

şitābende	-	-	bādir	mübādir mübtedir	-	okunamadı	hızlı koşan, acele eden
şobān	-	-	rā'ī	-	-	çoban	çoban
şoden	-	-	şayrūre	-	-	olmak (AÖ-BV)	olmak
şomorden	-	-	iḥşā	-	-	-	saymak
şonīden	-	-	sem'	-	-	işitmek	işitmek
şonīden	-	-	ir'ā	-	-	işitmek	kulak vermek, işitmek
şoste	-	-	mağsūl	-	-	yunmuş	yikanmış
şosten	-	-	kaşr	-	-	yumak	kısaltmak
şoş	-	-	riye	-	-	iken (?)	karaciğer
şuġl-hā-yı bozorg	-	-	-	-	celāyilü eşġāl	ulu işlü	büyük meguliyetler
şukūh	-	-	heybet	-	-	heybet (BV)	heybet
şukūh	-	-	mehābet	-	-	-	görmek, azamet, heybetlilik
şunūden	-	-	ıṣġā	semā'	-	işitmek (AÖ-BV)	işitmek
şūr	-	-	milḥ	-	-	-	tuz
şūrī	-	-	mūlūḥat	-	-	tuzluluk	tuzluluk
şūşe-i zer	-	-	sebīke	-	-	-	külçe, altın külçesi
şūy	-	-	ba'l	-	-	-	koca, eş
T							
tābende	-	-	zāhir	behiyy	-	yaldurıcı (AÖ-BV)	açık, aşikar, parlayan
-	-	-	taḥiyyet	selām	-	-	selam, esenlik dileği

taht	-	-	‘arş	erīke	-	köşk	taht
tāk			ferd	-	-	-	fert, tek
tāk	-	-	cefte	-	-	-	eğik
ṭalebīden be- luṭf	-	-	muḥāvelet	-	-	luṭfile ṭaleb itmek	gerçekleşmesini istemek
ṭalebīden be- ‘unf	-	-	muṭālebet	-	-	‘unfla ṭaleb itmek	istemek
tāse giriften	-	-	istihāş	-	-	tasa ṭutmağ	yalnız hissetmek, ürkmek
tāze rüyī	-	-	heşāşet	beşāşet – nezāret - ṭarāvet	-	taze yüzlülük (AÖ) taze yüzlü (BV)	terütaze olmak, güler yüzlü olmak, gençlik
tāze şoden	-	-	ğazāza	-	-	tāze olmağ	taze olmak
tāzī	-	-	‘arab	-	-	‘arab	arap
teb	germ	-	şālib	-	-	büt	sıtma, hastalık ateşi
tebāh	-	-	fāsīd	-	-	yaramaz (AÖ) fāsīd (BV)	batıl, çürük, bozuk
tehī būden	-	-	ferāğ	ḫalā	-	boş olmağ (AÖ -BV)	boş olmak
tehī şoden	-	-	şıfr	-	-	boş olmağ	boş olmak
telef kerden	-	-	itlāf	-	-	telef etmek	telef etmek
telhī	-	-	merāret	-	-	acılığ	acılık
temām	-	-	kāmīl	mükemmel - mütekemmil	-	-	tam, eksiksiz, olgun
temām	-	-	sābiğ	-	-	-	tam, eksiksiz
temām cehd numūden	-	-	ictihād	cihād - cehd - istikşā	-	cehd temām göstermek	olanca gayreti göstermek
temāmī	-	-	kemāl	tekemmül	-	tamāmluğ (AÖ-BV)	mükemmellik, tamlık

ten	-	-	cirm	cesed - cism	-	gövde	beden, vücut
ten	-	-	şaḥş	-	-	-	şaḥıs, kişi
ten āsānī	-	-	merah	-	-	hoşluk	aşırı sevinç, rahatlık
teng	-	-	‘adil	-	-	berāber (AÖ) dar (BV)	denk tutan
teng	-	-	mezīk	-	-	dar (AÖ)	dar, dar geçit
teng dāšten	-	-	istinkāf	-	-	dar tutmak	geri çekilmek, kaçınmak, çekimser kalmak
tengī	-	-	ḥarac	zīk	-	darlık (AÖ- BV)	darlık
tengī	-	-	bīş	-	-	darlık	darlık, sıkıntı
tenhāyī	-	-	vaḥde	-	-	yaluñuzluk	yalnızlık, teklik
tenūr	-	-	ṭays	-	-	-	tandır, fırın
ter	-	-	raṭb	-	-	yaş	yaş, nemli, ıslak
terī	-	-	belel	-	-	yaşluk	ıslaklık
terī	-	-	ruṭūbet	-	-	yaşlık	rütubet, nemlilik
ters	-	-	vecel	-	-	korķu (BV)	korku
tersānīden	-	-	tehvīl	-	-	korķutmak	korkutmak
tersānīden	-	-	hevl	-	-	-	korku salmak, korkutmak
tersānīden	-	-	terhīb	tergīb	-	korķutmak	korkutmak
tersīden	-	-	nūfūr	-	-	korķmak	korkmak
tesellī dāden	-	-	tesliyet	islā	-	teselli vermek (AÖ-BV)	teselli etmek
teşne	-	-	-	‘aṭşān	-	susuz (AÖ- BV)	susamış, susuz
tevānā	-	-	ḳavī	ḳadīr	-	güci yeter	güçlü, kudretli.

tevānāyī	-	-	imkān	vüs' - kudret - mechūd - tākāt - maqderet - müknet	-	-	güç, kudret, kapasite
tevānāyī	-	-	qadr	-	-	-	güç, kudret.
tevānger	-	-	ganī	-	-	bay (AÖ- BV)	zengin
tevānger	-	-	mūsir	ganī - serī	-	bay	zengin
tevān-gerī	-	-	servet	-	-	güci yeterlük	zenginlik
tezerv	-	-	tezrüc	-	-	okunamadı	sülün
tīmār dāšten	-	-	i'tinā	ta'ahhüd	-	tımarlu tutmak	özen göstermek, taahhüt etmek
tīr	-	-	merih	-	-	yılduz (BV)	merih, mars gezegeni
tīr	-	-	nebl	-	-	oq (AÖ - BV)	ok
tīr-i hadeng	-	-	mirsāl	-	-	pertav oqu (AÖ) hadengüñ oqu (BV)	pertav oku
tīr-keş	kış	-	ca'be	kināne	-	oq çekici	okluk, ok kabı.
tīz	-	-	harīf	-	-	-	acı
tīz dilī	-	-	şehāme	-	-	tīz gönüllü	onurlu olmak, izzet-i nefis sahibi olmak
tīz-dilī	-	-	şekāfe	-	-	tīz gönüllü	kıvrak zekalı olmak
tīzī	-	-	hıddet	-	-	qayluk (?)	keskinlik, güç kuvvet, sertlik
tīzī	-	-	hırafet	-	-	-	acılık
tond	-	-	şa'b	-	-	-	keskin, acı, tok
tond	-	-	'anīf	-	-	-	sertlik, haşinlik, sert söz
torş	-	-	hāmız	-	-	ekşi	ekşi

torşī	-	-	ḥumūzat	-	-	ekşilük	ekşi olmak, ekşilik
tovānāyī	-	-	kuvvet	-	-	güçlü	güç
tūde	-	-	tell	-	-	depecik	tepe
tūşe	-	-	kūt	-	-	-	rızık, azık
tūşe nehende	-	-	müddeḥir	-	-	azık koyucu (AÖ - BV)	depolayan, stoklayan
tūşe nihāde	-	-	müddeḥar	-	-	azık konulmuş (AÖ - BV)	depolanan, stoklanan
U-Ü							
‘ucb konende	-	-	mu‘cib	-	-	kendüyi görüci	kendini beğenmiş
-	-	-	‘ūd	miẓrāb	-	-	mızrap, ud.
üns costen	-	-	istīnās	-	-	-	alışmak, yabancılığı kalmamak
üns dāden	-	-	meveddet	üns - īnās	-	-	muhabbet, dostluk
V							
vācib kerden	-	-	īcāb	-	-	vācib etmek	gerekli kılmak
-	-	vakt-hā	-	-	evkāt	vaktlar	vakitler
vām	tāvān	-	maḡram	ḡarm – ḡarāmet - ḡaram	-	borc (BV)	borç , borç ödeme, para cezası
vām	-	-	karz	deyn	-	-	borç
vārāsten	-	-	felāḥ	fevz - necāt - ḥalāş	-	ḡurtarmak (BV)	kurtulmak, kurtuluş
vāremīden	-	-	taḥalluş	-	-	-	kurtulmak, ayrılmak
vārun	-	-	nahs	-	-	yaramaz	uğursuz
-	-	-	vaşmet	‘ayb	-	-	ayıp, kusur
vāşode	-	-	mefṭūḥ	-	-	açılmış	açılmış
vāye	-	-	emāret	-	-	-	kısmet, nasip,

							emirlik
-	-	-	vefre	māl	-	-	bolluk, çokluk, servet, zenginlik
-	-	-	veşāyet	si'āyet - nemīme - ġammāzī	-	ġammāzlık	laf taşıma, ispiyonculuk, gammazlık
Y							
yāften	hestī şoden	-	vecd	vücūd	-	bulmağ	bulmak, var olmak
yāre	-	-	reşā	rişve	-	rüşvet	rüşvet, haraç
yārī	-	-	-	'avn	-	yoldaşlık	yardım, himaye, dostluk
yārī	-	-	'ināyet	ma'ūnet - mu'āvenet	-	yarlık	yardım, yardım etmek
yārī	-	-	muşāḥabet	-	-	-	yardım, dostluk
yārī	-	-	naşr	-	-	-	yardım etmek
yārī dāden	-	-	teşyī'	müşāye'at	-	yardım virmek	dostluk kurmak, yardım etmek, uğurlamak
yārī ḥāsten	-	-	isti'ānet	-	-	yardım istemek	yardım istemek
yegāne	-	-	vāḥid	vāḥid - mütevāḥid	-	eyü (BV)	bir, yegane
yegāne	-	-	ferīd	mütefferid	-	birlük (AÖ)	tek, eşsiz, biricik
yegānegī	-	-	teferrud	teveḥḥud	-	birlük (AÖ) eyülük (BV)	birlik, yeganelik
yeh	-	-	cemed	-	-	buz	buz
yek gūne	-	-	cins	nev' - üslub - darb - sınıf - fen	ecnās - envā' - fūnūn	bir dür – bir dürlüler	sınıf, kısım, tür
yek-reng	-	-	muşmet	-	-	içi taşı bir	samimi , dürüst

Z							
zāden	-	-	lide	-	-	doğurmak	doğurmak
zāden-i beççe	-	-	vaż'-ı haml	-	-	oğlan doğması	çocuğun doğması
zāg	-	-	zāc	-	-	kara boya	kara boya
zamān dāde	-	-	munzar	mü'eccel - mümhel	-	mühlet verilmiş – zaman verilmiş	mühlet verilen, zaman tanınan
zamān dāden	-	-	mümātalet	maṭl - müdāfa'at - tesvīf	-	mühlet virmek (AÖ) mühlet (BV) va'de vermek (BV)	zaman tanımak, mühlet vermek
zamān dāden	-	-	inzar	imhāl - te'cīl	-	mühlet – zaman vermek	mühlet vermek, zaman tanımak
zanbağ	-	-	hūcme	-	-	zanbağ	zambak
zārī	-	-	enīn	ibtihāl - tażarru'	-	zārluğ	inlemek, inilti, yalvarmak
zāyende	-	-	velūd	-	-	doğurıcı	doğurgan
zebān	-	-	azebe	lehce	-	-	dil, lisan
zebāne-i āteş	-	-	leheb	-	-	oğ yaluñı	alev
zebūn	-	-	musahḥar	-	-	-	emre hazır bekleyen, boyun eğmiş
zehr	-	-	helāhil	-	-	-	zehir
zemīn-i şüre	-	-	sıbbāḥ	-	-	-	çorak
zenān	-	-	nisve	-	-	'avretler	bayanlar, kadınlar
zend	-	-	kaddāḥa	-	-	-	çakmak
zenende	-	-	dārib	-	-	urucu	vuran, döven
zeng	-	-	ceres	zılf	-	kāv derengi (AÖ) çañ (BV)	çingirak, çan, zil

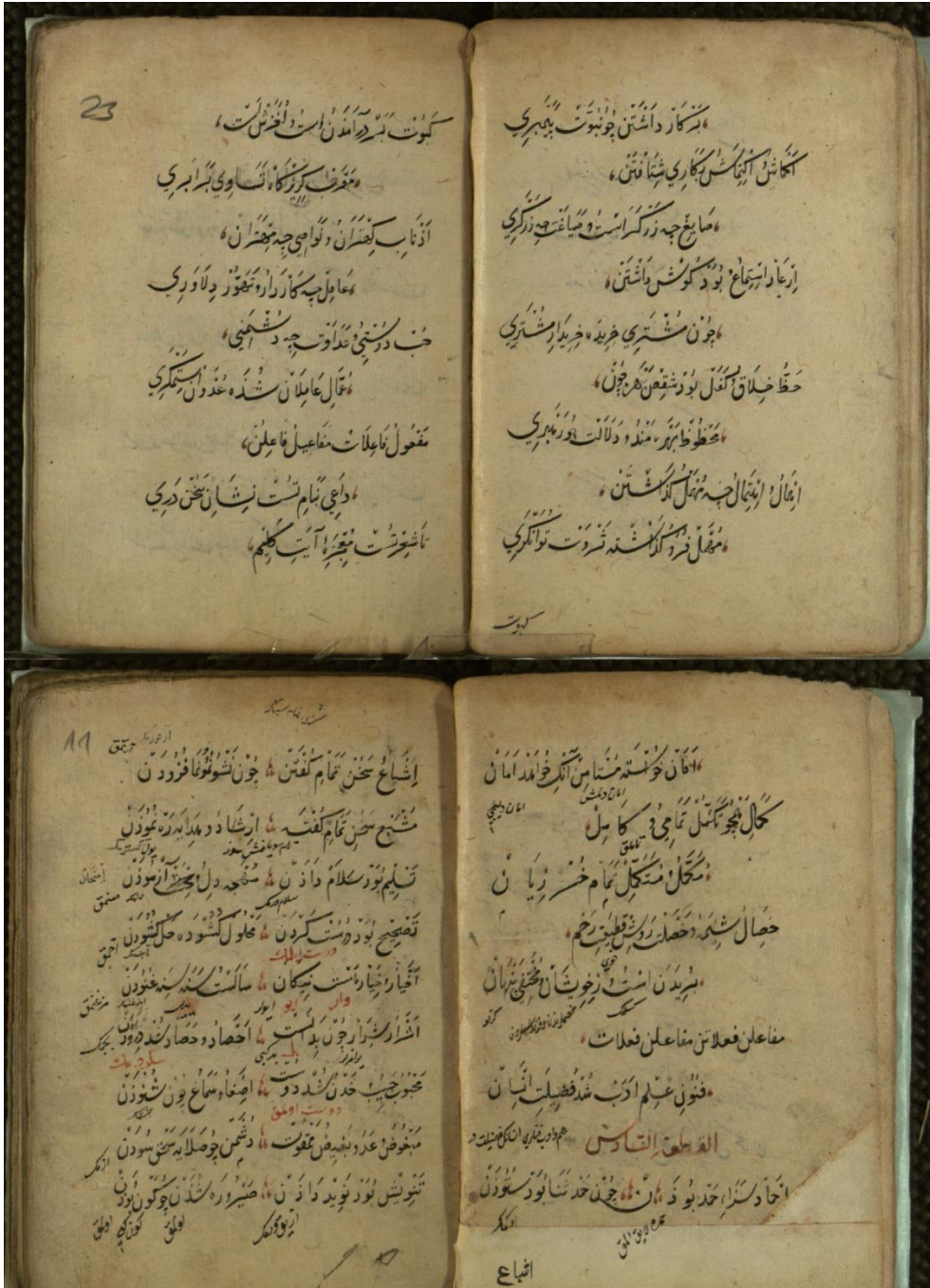
zer	zerrīn	-	nuzār	naẓr - zehab	-	altun	altın
zenger	-	-	şāyig	-	-	altuncı	kuyumcu
zengerī	-	-	şıyāgat	-	-	altunculuk	kuyumculuk
zi bīḥ kenden	-	-	ıstılām	istīşāl	-	kökiyle kazmak	kökünden kazmak
zi ḥāl gerdīde	-	-	mübeddel	müteğayyer	-	ḥal bir dürlü olmuş	değişmiş
zi ḥāl gerdīden	-	-	tebeddül	teğayyür	-	ḥalden dönmek	değişmek
zi ḥāl-i ḥod be- gerdānīden	-	-	tağyūr	-	-	bir ḥalden bir ḥāle döndürmek	değiştirmek, şeklini değiştirmek
zi kārī nişesten	-	-	teḳā'ūd	-	-	işden oturmak (AÖ) iş üstüne olmak (BV)	emekli olmak
zi nev giriften	-	-	istiṭrāf	-	-	yeniden tutmak	yeni edinmek, yeni saymak, görülmemiş bir şey olarak değerlendirmek
zi ser giriften	-	-	ītināf	istīnāf	-	başından tutmak (AÖ- BV)	yeniden başlamak
zibāyī	-	-	şabāḥat	veḳāet - behā'	-	gökçeklük	güzellik, göz alıcılık, güzel olmak,
zih	-	-	ḥāşıye	-	-	-	kenar çizgisi, şerit, kenar, pervaz
zih	-	-	rahīm	-	-	ḳavm (BV)	rahim

zihzād	-	-	tevālūd	tenāsül	-	okunamadı	üreme, çoğalma, nesil, evlat
zimestān	-	-	şitā	-	-	kış	kış
zīn	-	-	serc	hınv - hanā	-	-	eğer, eğer takımı, techizat
zinde	-	-	hayy	-	-	diri	diri, canlı
zinde şoden	-	-	hayāt	-	-	dirilmek	dirilmek, canlanmak
zīnhārī	-	-	zimme	-	-	-	ahitleşme, sözleşme
zīnhārī hāsten	-	-	isticāret	-	-	-	sığınmak istemek, aman dilemek
zīregī	-	-	ferāhet	zekā	-	zeyreklük	kıvrak zekalılık, zeyreklik, uyanıklık
zīrek	-	zīrekān	keyyis	faṭm - zehīn - zekī	ekyās - ezkiyā	dekeli 'akıllular (AÖ) zeyrekler (BV)	zeki
zīrekī	-	-	zekāvet	kiyāset - feṭānet - zihn - dehā	-	'akıllılık (AÖ) zeyreklük (BV)	zekilik
zīsten	-	-	'ayş	'İşe	-	-	yaşamak
zīsten bā nāz u ni'met	-	-	tene'um	-	-	nāz ni'metle dirilmek	refah içinde olmak, bolluk içinde yaşamak
zişt	-	-	ḳabīḥ	semic	-	çirkin	çirkin
ziştī	-	-	ḳabāhat	semācet	-	çirkinlük	çirkinlik
ziyādet kerden-i māl u ḥalef-i nīk	-	-	tevfir	teşmīr	-	mālī ziyāde eylemek	bollaştırmak, çoğaltmak, malın artışı
ziyādetī costen	-	-	istizādet	-	-	ziyādelik itmek	arttırmasını istemek
ziyān	-	-	ḥusr	-	-	ziyān (BV)	alışverişte -

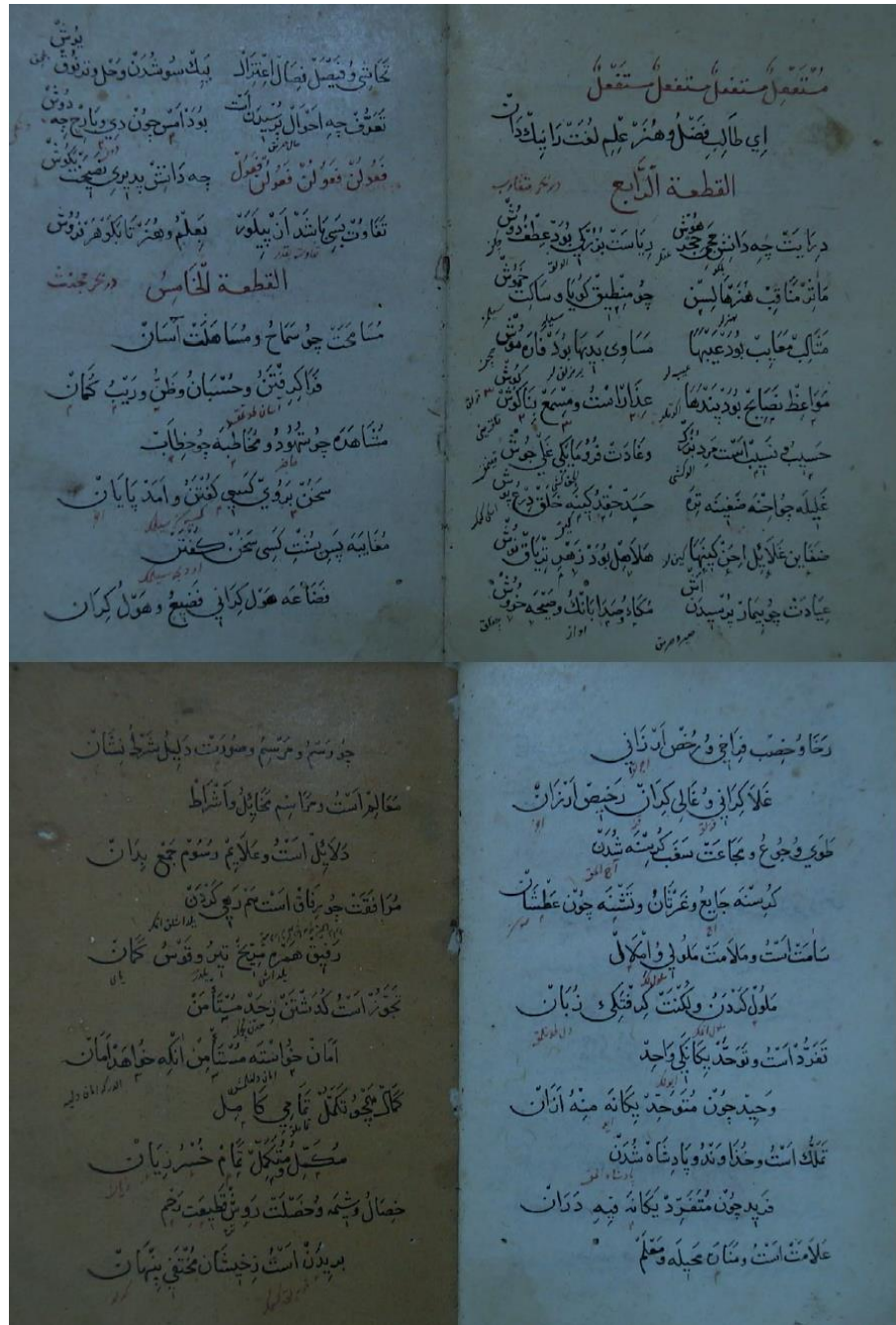
							aldatılmak
ziyān	-	-	zarār	-	-	ziyān	zarar
zodūden	-	-	celā	-	-	cilālamak (BV)	temizlemek, arıtmak, pası silmek
zūr	-	-	kuvvat	-	-	kuvvat	güç, kuvvet, zor

EKLER

Ek 1: Adnan Ötügen Nüshasından Örnek Sayfalar

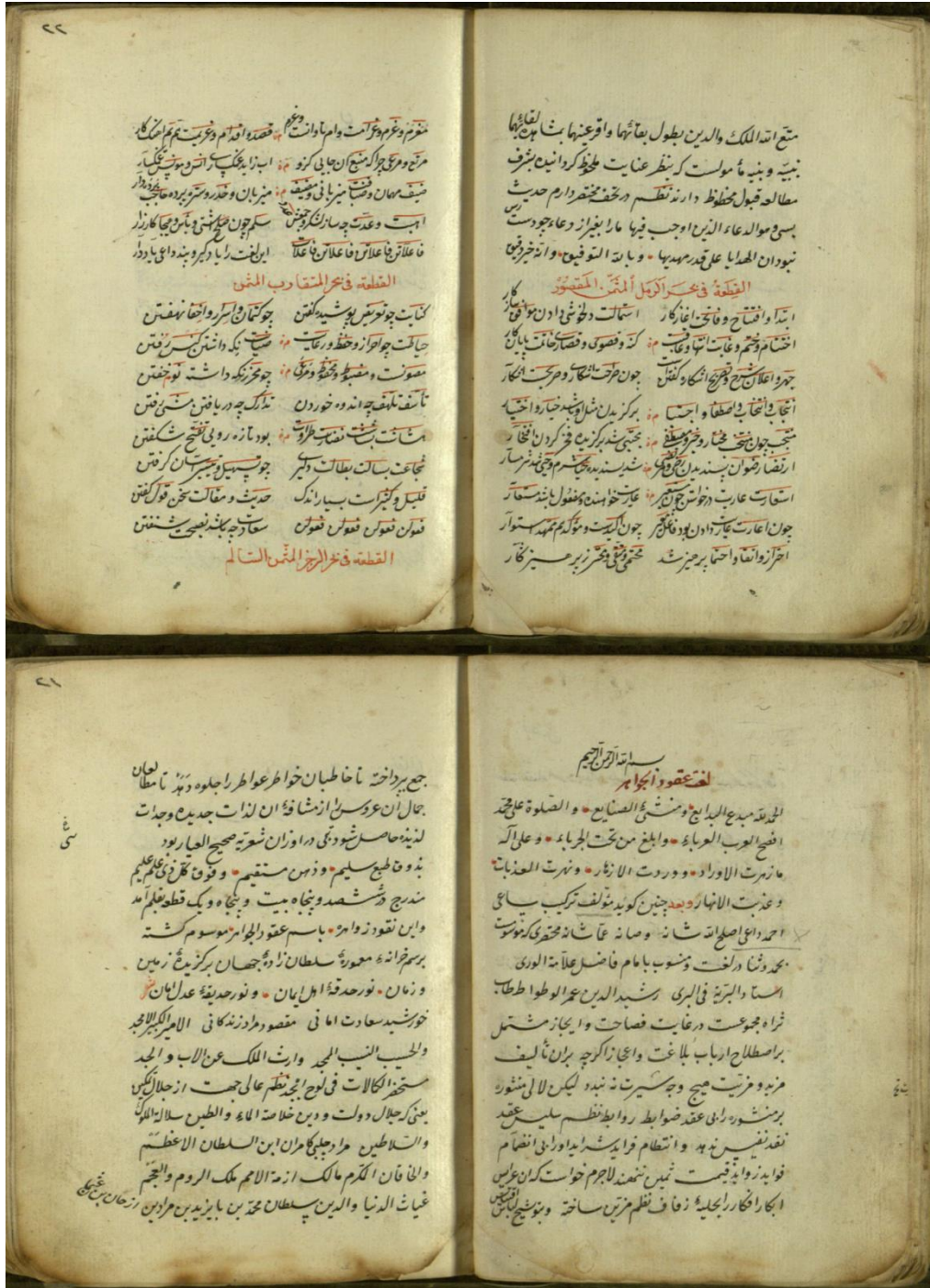
Ek 2: Bağdatlı Vehbi Nüshasından Örnek Sayfalar

Ek 3: Hüsnü Paşa Nüshasından Örnek Sayfalar

Ek 4: Milli Kütüphane Nüshasından Örnek Sayfalar

Ek 5: Reşid Efendi Nüshasından Örnek Sayfalar

SONUÇ

Ahmed-i Dâî, XIV. asrın sonu ve XV. asrın başında yaşamış, manzûm ve mensûr eserleriyle edebiyâtımızda mühim bir mevki olan büyük bir şâir ve ediptir. Zamanının bütün ilimlerinde söz sahibi olduğu eserlerindeki çeşitlilikten anlaşılmaktadır. Astronomiden tefsire, hadisten inşâya varıncaya kadar birçok sahada kalem oynatan Dâî, ansiklopedist olduğu nispette velûd bir müelliftir.

Dâî'nin Ukûdü'l-Cevâhir adını verdiği ve öğrencisi II. Murad'a ithaf ettiği manzûm Arapça-Farsça sözlüğü; edebiyat tarihleri, bilimsel makaleler ve monografilerde adından en çok söz edilen bir eser olmasına rağmen şimdiye kadar üzerinde etraflı bir inceleme yapılmamıştır. Eser üzerinde genel mahiyette söylenenlerden sarf-ı nazar olunursa eserin Bağdatlı Vehbi nüshasına istinâden ilk detaylı inceleme Kadir GÜLER tarafından yapılmış, bu incelemenin sonuçları bir bildiri halinde “ Germiyan'da Edebî Muhît ve Ahmed-i Dâî'nin Ukudü'l Cevâhir'i” adıyla “III. Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu”nda sunulmuştur. Tek nüshaya istinâd eden bu çalışmanın bir takım sehivleri ve nüshanın eksikliklerini aksettirmesi gayet tabiidir. Bu bildiri dışında eser üzerinde metin neşri denemesine, müstakil makaleye ya da çalışmaya yapmış olduğumuz matbu/dijital katalog ve bibliyografya taramalarında ulaşamadık. Dolayısıyla eserin neşri ve etraflı incelemesi olmak bakımından bu tez çalışması ilk sayılmalıdır.

Modern edebiyat tarihi çalışmalarında metin odaklı anlayış güç kazandığı, şâirin hayatı ve muhiti ile eseri izah etmeyi esas alan klasik anlayış güç kaybettiği halde bu tez çalışmasında orta yol tutulmuş, her iki anlayıştan faydalanılmıştır. Araştırmacıların işini kolaylaştırmak amacıyla tezin birinci bölümünde şâirin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine dair bir kısım konulmuştur. Her ne kadar bu kısımda orijinal ve yeni bilgiler sunulmamış ise de şimdiye kadar yapılan araştırmaların derli toplu bir özeti olmak bakımından faydalı sayılabilir. İkinci bölümdeki Arap-Fars sözlükçülük çalışmalarını özetleyen bölüm de yine esas incelemeye bir girizgâh mâhiyetinde düşünülmelidir. İnceleme kısmı ise tamamen hazırladığımız tenkitli metnin okunması ve değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu yönüyle orijinaldir. Bu kısımda eserin adından başlanarak, içeriği, âhenk unsurları, üslûp özellikleri, vezin ve kâfiye gibi şekil

özellikleri yapmış olduğumuz okumalar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Eserin yazım tarihi gibi bazı önemli ayrıntılar tarihî bulgular ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ahmed-i Dâî ve İbn-i Arabşâh arasındaki ilgi Edirne sarayındaki saray muallimliği çerçevesinde ortaya konmuştur. Eserin yazma nüshaları tanıtılmıştır. Eserde kullanılan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin sayıları hiçbir tereddüte mahal kalmayacak şekilde tespit olunmuş, eserin didaktik yapısının nasıl oluşturulduğu izah edilmiştir.

Elbette eserin daha etraflı bir incelemesinin yapılması, kendisinden önceki benzerleri ve kendinden sonraki manzum sözlükler ile detaylı bir şekilde mukayesesi ayrı bir tez konusu olabilir. Zâten böyle bir tezin yazılması için Anadolu Türk edebiyâtının kuruluş evresinde yazılmış tüm Arapça-Farsça manzûm sözlüklerin neşrini beklemek gerekecektir. Zira yazma nüshalara istinâden bu karşılaştırmayı yapmak tez yazım süresini çok fazla aşacak bir zaman ve emek gerektirir. Bu genişlikte bir çalışmayı yapmak için gerekli performansı tüm neşirlerin yapılmasını beklemeden bir kişiden istemek haksızlık olur.

Bu tez çalışmasının esas maksadı eserin neşri idi. Tezin üçüncü kısmında Türkiye kütüphanalarında bulunan beş yazma nüshaya istinaden eserin tenkitli neşri ilmî metotlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Neşir latin harfleri ile yapılmıştır, Türk ilmî transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Arap harfleriyle yapılacak bir tenkitli neşrin kelimelerin fonetiğini tespit noktasında araştırmacılara çok da faydalı olmayacağını düşünülmesi, neşrin transkripsiyon harfleri ile yapılmasında etkili olmuştur. Neşir sadece Ahmed-i Dâî ve Ukûdü'l-Cevâhir ile ilgili çalışacaklara değil, Arapça-Farsça manzûm sözlük geleneği ve hatta daha genel olarak manzûm sözlükler üzerinde çalışanlara yol açmak açısından önemli bir adım olmuştur.

Ukûdü'l-Cevâhir Arap, Fars ve Türk filolojileri açısından fevkalade önemi olan bir eserdir. Zirâ üç dillidir. Arapça, Farsça ve satırlı Türkçe kelimeler içermesi eseri dil tarihi açısından önemli kılmaktadır. Osmanlı devletinin kuruluş dönemindeki medreselerde öğretimde Klasik Arapça ve Klasik Farsçanın hangi kelimelerinin temel vokabüler olarak kabul edildiğini göstermesi bakımından önemli olduğu gibi, satırlı Türkçe kelimeler Eski Anadolu Türkçesi sözlük tarama çalışmaları bakımından da önemlidir. Ayrıca eser Anadolu Selçukluları döneminde ve bunu takip eden beylikler döneminde Anadolu'da yazı dili olarak kullanılan Farsça'nın temel vokabülerinin hangi

Türkçe kelimelerle karşılandığını görmek açısından önem arz etmektedir. Tezin dördüncü kısmında sözlük başlığı altında sunulan kısım basit bir sözlük değil bu amaca hizmet eden mukayeseli tablolardan oluşan bir sözlüktür. Bu sözlük metinde yer alan Farsça kelimeleri Arapça karşılıkları ve eş anlamlıları ile göstermektedir. Eğer metinde çokluk şekilleri varsa onlar da tablolara dahil edilmiş, müstensihlere ait olduğu sanılan satırlı Türkçe kelimeler tarafımızca hazırlanan Türkiye Türkçesi karşılıkları ile beraber tablolarda yer almıştır.

Türk dili ve edebiyâtı bölümlerinde yapılan tez ve çalışmalar edebiyat tarihi ve dil tarihi açısından arz ettiği önemler açısından değerlendirilir. Fakat bu tez çalışmasının eğitim tarihi açısından önemi de inkar olunamaz. Merhum Osman Nuri Ergin eğitim tarihi için hala önemini koruyan “Türk Maarif Tarihi” adlı eserinde klasik eğitim sisteminin müfredatları, okutulan kitapları, ibtidâî, tâlî ve âlî kısımları hakkında geniş bilgi vermiştir. Bu eserde manzûm sözlüklerin eğitimde kullanılmasına ilişkin detaylı bir malumat yer almıyor. Yeni yazılacak bir eğitim tarihinde manzûm sözlüklerin eğitimdeki yeri ve önemi hakkında da bilgi verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Ukûdü'l-Cevâhir ve benzeri eserler üzerinde yapılacak çalışmalar bu başlık altında verilecek bilgilere de kaynaklık edecektir.

Ahmed-i Dâî'nin “Çengnâme”si ve “Divân”ı başta olmak üzere eserlerinin bir kısmı ilmî olarak neşredilmişti. Diğer eserlerinin de neşredilmesi hem dönem, hem şâir üzerinde yapılacak çalışmalarda müphem noktaları vuzûha kavuşturacaktır. Ukûdü'l-Cevâhir'in neşri, yayımlanmayı bekleyen eserlerinin arasında bir tanesinin daha bilim dünyâsına kazandırılmasını temin etmiştir.

KAYNAKÇA

- AKSU, Rabia (2009), “Ahmed-i Dâî'nin Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkindî Adlı Eseri Üzerine”, **Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi**, c. 11-1, ss. 65-73.
- ATEŞ, Prof. Dr. Ahmed (1948), “Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler”, **TDED**, II/3-4.
- BABİNGER, Franz (2010), **Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı**, Körpe, Dost, (Çev.), Oğlak Yayıncılık, İstanbul.
- BOLELLİ, Prof. Dr. Nusrettin (2014), **Farsça Dilbilgisi (Nahiv ve Sarf)**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ÇETİN, Nihad M. (1965), “Ahmedî'nin ‘Mirkâtü'l-Edeb’i Hakkında”, **Türkiyat Mecmuası**, c. 14, ss. 217-230, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- ÇETİN, Yar. Doç. Dr. Abdülbaki (2007) : “Ebü'l-Leys es-Semerkindî Tefsirinin Türkçe Tercümesi Üzerine”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı 22, ss. 53-101, Konya.
- ÇÖRTÜ, Mustafa Meral (2014) : **Arapça Dilbilgisi-Nahiv**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- DÂNIŞMEND, İsmail Hâmi (1971), **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi(6 cilt)**, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- DEĞİRMENÇAY, Prof. Dr. Veyis (2010), **Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü**, Kurtuba Kitap, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2010), **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitâbevi Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (2013), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DOĞAN, Doç. Dr. Candemir (2012), **Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu**, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- DURMUŞ, İsmail (2009), “sözlük (Arapça)” maddesi, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul.
- EL-AHTERÎ, Mustafâ bin Şemseddîn (1292), **Ahterî-i Kebîr (2 cilt)**, İstanbul, Ali Bey Matbaası.
- EL-CEVHERÎ, Ebî Nasr İsmail bin el-Hammâd (1218), **Lûgat-i Vankulu (2 cilt)**, el-Vânî, Muhammed bin Mustafa (çev.) , Dârü't-Tibâ'atü'l Cedidetü'l Âmire, İstanbul.

- ERGİN, Prof. Dr. Muharrem (2007), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- ERKAN, Mustafa, (1993), “Câmâsbnâme” maddesi, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 7, İstanbul.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet (1952), **Ahmed-i Dâ’î Hayatı ve Eserleri**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- GÜLER, Kadir (2014), **Germiyân’da Edebî Muhît ve Ahmed-i Dâ’î’nin ‘Ukûdü’l-Cevâhir’i**, "Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III", (TTK-Basım Aşamasında Tebliğ), 08-10 Mayıs Kütahya.
- HAMMER: Joseph von (1329), **Devlet-i Osmâniye Târihi (10 cilt)**, Mehmed Ata Bey (çev.), İstanbul, Keteon Bedrosyan Matbaası.
- HÜSEYİN HÜSÂMÜDDÎN, Amasyalı Abdizâde (1927) : **Amasya Tarihi (4 cilt)**, İstanbul, Necm-i İstikbâl Matbaası.
- HÜSNÜ, H. (1935), “İbni Arabşah”, **Türkiyat Mecmuası**, c. 3, ss. 157-183, Devlet Matbaası, İstanbul.
- İPEKTEN, Haluk (2008), **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAFESOĞLU, Prof. Dr. İbrahim (1997), “İbn Arabşah” maddesi, **MEB İslam Ansiklopedisi**, c. 5/2, Eskişehir.
- KANAR, Prof. Dr. Mehmet (2010), **Arapça Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul.
- KANAR, Prof. Dr. Mehmet (2012), **Farsça Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Prof. Dr. Mehmet (2012), **Şiir Tahlilleri I-II**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1964), **Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara.
- KOMİSYON, (2009), **Tarama Sözlüğü (8 cilt)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KORTANTAMER, Prof. Dr. Tunca (1977), Ahmed-i Dâ’î İle İlgili Yeni Bilgiler, **Türkoloji Dergisi**, VII, ss. 103-138.
- KÖKTEKİN, Dr. Kâzım (1999) : “Ahmed-i Dâ’î’nin Câmâsbnâme Tercümesi ve Dili”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı, 13, ss. 27-48, Erzurum.
- KÖPRÜLÜZADE, Prof. Dr. Mehmet Fuat (1934), **Eski Şairlerimiz, Divan Edebiyatı Antolojisi**, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul.

- KUT, Prof. Dr. Günay (1989), “Ahmed-i Dâî” maddesi, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 2, İstanbul.
- KUTLUK, İbrahim (2014), **Tezkiretü’ş-şuarâ**, Kınalızâde Hasan Çelebi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- MEHMED TAHİR BEY, Bursalı (1972), **Osmanlı Müellifleri (3 cilt)**, YAVUZ, A. Fikri ve ÖZEN, İsmail (Yayıma Haz.) , Meral Yayınevi, İstanbul.
- MEHMED ZİHNÎ, (1981), **El- Muḳtezab**, Marifet Yayınları, İstanbul.
- ÖZ, Yusuf (1996), “Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- ÖZKAN, Mustafa (2000), “Ahmed-i Dâî’nin Tercüme-i Tefsir-i Ebü’l-Leys es-Semerkandî Mukaddimesi”, **TDED**, XXIX, ss. 117-188, İstanbul.
- ÖZMEN, Prof. Dr. Mehmet (2001) : **Ahmed-i Dâ’î Divanı**, 1. cilt (Metin, Gramer, Tıpkıbasım) + 2. cilt (Dizin) , TDK Yayınları: 775/1, Ankara.
- ÖZTUNA, Yılmaz (1996), **Devletler ve Hanedanlar (5 cilt)** , Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Prof. Dr. Mürsel (2013): **Farsça Dilbilgisi**, Murat Kitabevi, Ankara.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (3 cilt)**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.
- SARI, Mevlüt (tarihsiz), **Arapça-Türkçe Lûgat**, İpek Yayın Dağıtım, İstanbul.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla ve KARTAL, Ahmet (2012), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- ŞÜKÛN, Ziya, (1996), **Farsça-Türkçe Lûgat (3 cilt)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- TÂHİR-ÜL MEVLEVÎ (1994), **Edebiyat Lûgatı**, (neşre hazırlayan: Kemâl Edib Kürkcüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul.
- TEKİN, Gönül A. (1952), **Çengnâme**, Ahmed-i Dâ’î, Harvard University.
- TİMURTAŞ, Prof. Dr. Faruk K. (1977), **Eski Türkiye Türkçesi**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- TİRYAKİOL, Semih (2013), “Dil Öğretimi Geleneğimizde Manzûm Sözlükler (Tuhfe-i Asım Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı (tarihsiz), **Büyük Osmanlı Tarihi (6 cilt)** , 7. baskı.

YAZICI, Tahsin (2009), “sözlük (Farsça)” maddesi, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 37, İstanbul.

YİNANÇ, Mükrimin Halil (1997), “Bayezid I” maddesi, **MEB İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir.